

Klassifikation og indeksering af skønlitteratur

Et teoretisk og historisk perspektiv

Eriksson, Rune

Publication date:
2010

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Eriksson, R. (2010). *Klassifikation og indeksering af skønlitteratur: Et teoretisk og historisk perspektiv*. (1 udg.) [Danmarks Biblioteksskole].

Klassifikation og indeksering af skønlitteratur
– et teoretisk og historisk perspektiv

RUNE ERIKSSON

Ph.d.-afhandling fra forskningsprogrammet
Videnskultur og vidensmedier
Danmarks Biblioteksskole

Klassifikation og indeksering af skønlitteratur
– et teoretisk og historisk perspektiv

RUNE ERIKSSON

Ph.d.-afhandling fra forskningsprogrammet
Videnskultur og vidensmedier
Danmarks Biblioteksskole

CIP – Cataloguing in Publication

Eriksson, Rune

Klassifikation og indeksering af skønlitteratur – et teoretisk og historisk perspektiv / Rune Eriksson. – København: Videnskultur og vidensmedier, Danmarks Biblioteksskole, 2010. XII, 288 p.

ISBN 978-87-7415-316-0

The classification and indexing of fiction
– a theoretical and historical perspective

Rune Eriksson

Ph.d.-afhandling fra forskningsprogrammet
Videnskultur og vidensmedier
Danmarks Biblioteksskole

Forord

Som bekendt er det ofte en ensom fornøjelse at skrive en afhandling. Det gælder ikke i mindre grad, når man som jeg forsøger at blande to felter, der normalt behandles hver for sig, in casu skønlitteratur og bibliografiske systemer. For nogen synes de nærmest at være gensidigt udelukkende, og sandt nok befinder de to fænomener sig tilsyneladende fjernt fra hinanden. Efter min opfattelse er det dog oplagt, at hvis et bibliografisk system skal være nogenlunde adækvat, må der tages højde for de særtræk, der kendetegner det, der skal reflekteres. På den måde hænger de alligevel sammen, men i praksis er der ikke mange, der interesserer sig for begge dele. Alligevel er der mange, der på den ene eller anden måde har bidraget til projektet.

I forhold til den faglige side af sagen vil jeg først og fremmest takke min vejleder, Birger Hjørland. Egentlig var det lidt et eksperiment, da jeg spurgte, om han ville påtage sig opgaven, og han virkede da også lettere forbavset. Det er der intet mærkeligt i, for dengang tilhørte vi forskellige institutter og kendte ikke hinanden særlig godt, men jeg havde læst nogle af hans ting og havde en fornemmelse af, at han ville være den rette. Det er på ingen måde et valg, jeg har fortrudt. Birger og jeg er ikke enige om alt inden for BDI, men det behøver man heller ikke være, og det har været interessant og lærerigt hele vejen igennem.

Andre kollegaer har på mere indirekte vis spillet en rolle for afhandlingen, og nogle enkelte skal fremdrages. Det gælder tidligere institutleder, Claus Secher, som gav mig et nødvendigt skub over mod vidensorganisation og informationssøgning; Hans Jørn Nielsen i Aalborg for via en af sine artikler at overbevise mig om, at området var interessant; Lisbeth Worsøe-Schmidt og Laura Skouvig for at udvise stor fleksibilitet i forbindelse med skemaplanlægning, så jeg i perioder kunne koncentrere mig helt om afhandlingen; og Birger Larsen for teknisk assistance. Til mange andre både på DB og andetsteds: Mange tak for opmuntringerne! Sådan noget skal man ikke kimse ad.

Også tak til DB's Bibliotek samt Forskningsudvalget. Biblioteket for altid at være venlige og imødekommende, også når der skulle graves tekster frem fra nær og (især) fjern. Og Forskningsudvalget for konsekvent at have imødekommet mine ansøgninger om orlov og udsættelse. Der er sten på livets vej, og i de seneste år har der for mit

vedkommende været nogle store. En særlig tak til forskningsleder Hans Dam Christensen for konstruktiv og realistisk rådgivning i vanskelige situationer.

Slutteligt tak til min familie, der mange gange har måttet bære over med mig. Det har ikke altid været lige let at leve sammen med en mand, der også, når han var hjemme, ofte var et andet sted. Fx i Philadelphia i 1904. Håber vi ses mere i det nye år.

R.E., januar 2010

Resumé

Denne afhandling beskæftiger sig med klassifikation og indeksering af skønlitteratur set fra et teoretisk og historisk perspektiv. Etablerede klassifikationssystemer som DDC, UDC og det danske DK diskuteres, men vægten ligger på de specialsystemer til skønlitteratur (som regel kun skønlitterær epik), der er skabt i opposition til de universelle systemer, og hovedformålet er at undersøge, hvordan de alternative systemer og tænkningen omkring dem har udviklet sig fra slutningen af 1800-tallet og frem til i dag. I den forbindelse bliver der fokuseret på en lang række teoretikere, bl.a. Baker, Walker, Pejtersen, Beghtol, Nielsen og Saarti. Et tidligt kernepunkt er en klassifikation af fiktion foretaget i Philadelphia kort efter år 1900, som giver anledning til en flere år lang debat i de amerikanske folkebibliotekers organisation, ALA, men som ender med at blive afvist. Afhandlingen argumenterer for, at denne beslutning sætter udviklingen af bibliografiske systemer til fiktion i stå, og at det formentlig er en af årsagerne til, at de bibliografiske systemer indtil slutningen af det 20. århundrede slet ikke reflekterer, hvad skønlitteratur handler om. Men efter firs år ændrer ALA mening, og fra 1990 bliver skønlitteratur emneindekseret i USA, Danmark og kort efter også i mange andre lande. Samtidig kan der observeres et teoretisk gennembrud, hvor langt flere forskere end før interesserer sig for problematikken, og i forbindelse med disse to knudepunkter i den historiske udvikling diskuteres nogle bredere problemstillinger. I forhold til folkebibliotekernes barndom er spørgsmålet, om der er en sammenhæng mellem DDC, de alternative systemer, disse systemers nederlag i ALA og den flere årtier lange debat om fiktion, som i USA og Storbritannien kaldes *the Great Fiction Question*. Og i forhold til perioden omkring 1990 er spørgsmålet, hvorfor der på netop dette tidspunkt kan konstateres et både praktisk og teoretisk gennembrud i forhold til bibliografisk beskrivelse af fiktion.

Tilgangen til de bibliografiske systemer er grundlæggende determineret af to greb. Det ene er, at den traditionelle terminologi omkring bibliografiske data som enten deskriptive data eller emnedata afvises som værende upræcis og forvirrende i forhold til en kunstart som skønlitteratur. I stedet etableres nogle nye begreber, hvor der på det mest overordnede niveau skelnes mellem ydre data og indholdsdata. Det er afhandlingens påstand, at for at kunne tale klart om bibliografiske problemstillinger er

det nødvendigt at etablere nogle nye begreber, der stemmer bedre overens med de dokumenter, der skal reflekteres.

Det andet greb er helt centralt og appliceres på samtlige systemer afhandlingen igennem. Denne tilgang er domænespecifik og er en let modificeret udgave af en litteraturvidenskabelig model udformet af Jørgen Dines Johansen. Hovedpointen er, at de alternative systemer langsomt arbejder sig frem mod det, der i afhandlingen kaldes indholdsdata, og som både kan handle om form og indhold, men som definitivt adskiller sig fra ydre data. Pointen er også, at der fortsat er rig mulighed for forbedringer, og endvidere at såvel klassemærker som indekseringstermer er meget ringe redskaber til at reflektere nogle af de helt centrale karakteristika ved fiktion: At den iscenesætter en verden med et væld af emner; at den indeholder en handling; og at emner praktisk talt aldrig behandles som isolerede størrelser, men som noget figurerne relaterer til og reagerer på, intellektuelt og emotionelt. Af disse årsager er en fyldig note ofte en mere velvalgt repræsentationsform end klassemærker og emneord. Afsluttende perspektiveres afhandlingen med overvejelser over, hvor den bibliografiske beskrivelse bør bevæge sig hen i fremtiden.

Abstract

The subject of this thesis is the classification and indexing of fiction, observed from a theoretical and historical point of view. Well-established classification systems like the DDC, the UDC and the Danish DK are discussed, but the main subject is the special systems for fiction developed in opposition to traditional systems, and the purpose is to study and analyze how these alternative systems have developed since the late 19th century and up until now. In this context numerous theorists are analyzed, including Baker, Walker, Pejtersen, Beghtol, Nielsen and Saarti. An early significant event is an extensive classification of fiction carried out by the Free Library of Philadelphia in the very beginning of the 20th century. This work becomes a national issue in the USA when the classification is discussed for a few years at the ALA's annual congress, but it ends up being dismissed. The thesis argues that this decision stopped the development of classification for fiction for decades, and quite possibly it is one of the reasons why bibliographic systems, even in the 1980's, did not reflect the topics or themes of fiction. But eighty years later the ALA changed its mind and from 1990 fiction is indexed in USA, Denmark, and soon many other countries. At the same time it is possible to observe a kind of theoretical breakthrough, when many more scholars are suddenly concerned with the issue, and in relation to those two significant periods in the historical development two more general issues are considered. Concerning the USA of the early 20th century the question is, if there is a connection between the DDC, the alternative systems, the final defeat at the ALA congress of 1906, and the so-called Great Fiction Question, which in the USA and the UK is discussed for decades around the turn of the century. And concerning the sudden development around 1990 the question is, why is it exactly at this moment in time that there can be observed a both practical and theoretical breakthrough in relation to the bibliographical description of fiction.

The approach to the bibliographical systems is basically defined in two ways. Firstly, traditional bibliographical terms like descriptive data and subject representation data are dismissed, because they tend to be inaccurate and confusing when applied to an art form like fiction. Instead terms like content data and external data are proposed. It is argued that in order to be able to discuss bibliographical issues properly it is necessary to develop new concepts that really fit the type of documents that are going to be reflected.

Secondly, a particular model is applied on each and every system all through the thesis. This model is developed by the Danish professor of literature, Jørgen Dines Johansen, and was originally meant for text analysis. The main point is that the alternative systems slowly are getting better in representing what in this thesis is called content data. Another point is, that obviously it is still possible to improve those systems, and also that class marks as well as subject headings are not very suitable devices for reflecting some of the most important features of fiction: I.e., that normally fiction does not deal with a particular subject matter, but stages a world with a lot of topics; that an essential part of fiction is the narrative; and, finally, that in general subjects are not treated as isolated units, but as something fictitious characters relate to and respond to, intellectually and emotionally. That explains why a proper description in prose is often the best choice and thus it is a major problem that a lot of bibliographic systems do not include that particular feature. The thesis concludes with a discussion of how bibliographical descriptions may best be developed in the future.

Indhold

1	KLASSIFIKATION OG INDEKSERING AF SKØNLITTERATUR – BAGGRUND, PROBLEMSTILLINGER, METODE	1
1.1	INDLEDNING	1
1.2	PROBLEMSTILLINGER, METODE OG MOTIVATION	3
1.3	AFHANDLINGENS STRUKTUR	7
1.4	EN NY TERMINOLOGI TIL BIBLIOGRAFISKE DATA	8
1.4.1	<i>Deskriptive data, formelle data og ydre data</i>	9
1.4.2	<i>Indholdsdata, emnedata og formdata</i>	11
1.5	BIBLIOGRAFISKE INDGANGE TIL BRØDTEKSTEN I FAG- OG SKØNLITTERATUR	13
1.5.1	<i>Faglitteratur</i>	14
1.5.2	<i>Skønlitteratur</i>	15
1.6	DET SKØNLITTERÆRE VÆRK OG BRUGERBEHOVENE	18
1.7	AFRUNDING	22
2	EN MÅLESTOK FOR INDHOLDSDATA TIL SKØNLITTERATUR	23
2.1	INDLEDNING	23
2.2	LITTERATURVIDENSKABEN OG DEN BIBLIOGRAFISKE BESKRIVELSE	24
2.3	LITTERATURVIDENSKABEN OG SKØNLITTERATUREN	26
2.4	EN MÅLESTOK FOR INDHOLDSDATA TIL SKØNLITTERATUR	32
2.4.1	<i>Hvem, for hvem og mod hvem</i>	36
2.4.2	<i>Hvad</i>	37
2.4.3	<i>Hvor og hvornår</i>	38
2.4.4	<i>Hvordan</i>	39
2.4.5	<i>Ved hjælp af hvilke midler</i>	40
2.4.6	<i>Hvorfor</i>	42
2.5	AFRUNDING	44
3	THE GREAT FICTION QUESTION OG TIDLIGE KLASSIFIKATIONSSYSTEMER I USA	47
3.1	INDLEDNING	47
3.2	AMERIKANERNE OG FIKTIONEN I DET 18. OG 19. ÅRHUNDREDE	49
3.3	FOLKEBIBLIOTEKERNE OG FIKTIONEN	51
3.4	SKØNLITTERATUREN I DE UNIVERSELLE KLASSIFIKATIONSSYSTEMER	54
3.5	TRYKTE KATALOGER	58
3.6	DET STORE FIKTIONSSPØGELSE: ALA OG KLASSIFIKATIONEN	59
3.7	ANDRE INDFALDSVINKLER TIL KLASSIFIKATION AF SKØNLITTERATUR	63
3.7.1	<i>Rathbone</i>	63
3.7.2	<i>Borden</i>	65
3.7.3	<i>Bacon</i>	66
3.8	AFRUNDING	71
4	ALTERNATIVE KLASSIFIKATIONSSYSTEMER I STORBRITANNIEN	73
4.1	INDLEDNING	73
4.2	BAKER	77
4.3	DEBATTEN I 1930'ERNE	83
4.3.1	<i>Haigh</i>	83
4.3.2	<i>Wells, Micklewright, Hay, Corbett</i>	85
4.3.3	<i>Burgess</i>	86

4.4	WALKER.....	89
4.4.1	<i>Walkers system fra 1970</i>	91
4.5	AFRUNDING.....	96
5	PEJTERSEN	99
5.1	INDLEDNING.....	99
5.2	PEJTERSENS VÆRK – EN OVERSIGT	100
5.3	BRUGERSTUDIER OG BRUGEREVALUERINGER	104
5.3.1	<i>Låner-bibliotekar-samtalerne 1973-76</i>	105
5.4	AMP-SYSTEMET.....	110
5.4.1	<i>Overordnede særtræk</i>	110
5.4.2	<i>Dimensioner og kategorier</i>	113
5.4.2.1	Forfatterintentionen.....	119
5.4.3	<i>Posteksempler fra AMP-systemet</i>	123
5.4.4	<i>AMP-systemet og målestokken</i>	126
5.5	AFRUNDING.....	128
6	DET BIBLIOGRAFISKE GENNEMBRUD.....	131
6.1	INDLEDNING.....	131
6.2	DET PRAKTISKE GENNEMBRUD.....	131
6.3	DET TEORETISKE GENNEMBRUD.....	134
6.4	GENNEMBRUDDETS STYRKE.....	135
6.5	TRE INDFALDSVINKLER TIL DET BIBLIOGRAFISKE GENNEMBRUD	136
6.5.1	<i>Postmodernisme og multikulturalisme</i>	137
6.5.2	<i>System og teknologi</i>	143
6.5.3	<i>Biblioteket og skønlitteraturen</i>	148
6.6	AFRUNDING.....	153
7	DET TEORETISKE GENNEMBRUD – TENDENSER, UNDERSØGELSER, SYSTEMER.....	155
7.1	INDLEDNING.....	155
7.2	TENDENSER.....	155
7.3	EMPIRISKE UNDERSØGELSER.....	158
7.3.1	<i>Opstillingsundersøgelser</i>	158
7.3.2	<i>Undersøgelser af bibliografiske beskrivelser</i>	159
7.3.2.1	Adkins & Bossaller	159
7.3.2.2	Wilson et al.	160
7.3.2.3	Hayes.....	161
7.4	SYSTEMER OG FACETTER.....	164
7.4.1	<i>Jansson & Södervall</i>	164
7.4.2	<i>Ekvall & Larsson</i>	165
7.4.3	<i>Ranta</i>	167
7.4.4	<i>Vernitski</i>	172
7.5	AFRUNDING.....	173
8	BEGHTOL	175
8.1	INDLEDNING.....	175
8.1.1	<i>Bogens og kapitlets struktur</i>	176
8.2	DET KLASSIFIKATIONSTEORETISKE GRUNDLAG.....	177
8.3	ET DOMÆNEANALYTISK FUNDAMENT	182
8.3.1	<i>Litteraturvidenskab</i>	183
8.3.2	<i>Fiktion</i>	185
8.3.3	<i>Opsummering og diskussion</i>	187
8.4	EFAS	188
8.4.1	<i>Præmisser</i>	189
8.4.2	<i>Facetter og særlige problemer</i>	190

8.5	EVALUERING AF EFAS.....	198
8.6	AFRUNDING.....	201
9	NIELSEN	203
9.1	INDLEDNING.....	203
9.2	HVAD	204
9.3	HVORDAN	206
9.4	LITTERATURHISTORISK PLACERING.....	209
9.5	EN KRITISK SITUATION	212
9.6	AFRUNDING.....	218
10	SAARTI.....	221
10.1	INDLEDNING.....	221
10.2	OPSTILLINGEN I LOHTAJA	222
10.3	KAUNOKKI	224
10.4	TAKSONOMI OG KONSISTENS.....	228
10.4.1	<i>Beskrivelserne</i>	229
10.4.2	<i>Indekseringerne</i>	232
10.5	AFRUNDING.....	240
11	KONKLUSION.....	243
11.1	DDC, KEYSTONE, ALA OG <i>THE GREAT FICTION QUESTION</i> ,	243
11.2	ÅRSAGER TIL DET BIBLIOGRAFISKE GENNEMBRUD.....	244
11.3	DE BIBLIOGRAFISKE SYSTEMERS UDVIKLING	245
11.4	SKØNLITTERATUR SOM BIBLIOGRAFISK OBJEKT	249
11.5	EN PERSPEKTIVERING.....	251
12	LITTERATUR.....	255
	FORKORTELSER.....	267
	BILAG 269	
	Bilag A: Burgess' system fra 1936	271
	Bilag B: Burgess' system fra 1943.....	274
	Bilag C: Walkers system fra 1958.....	275
	Bilag D: Walkers system fra 1970	281

Figurer

Figur 1. Hovedstrukturen i den anvendte terminologi for bibliografiske datatyper.....	12
Figur 2. 9 x 3 spørgsmål til teksten (Johansen, 2007, p. 31; let modificeret udgave).....	34
Figur 3. Målestok for indholdsdata til skønlitteratur	45
Figur 4. Klassifikationssystemet i <i>A Contribution To The Classification Of Works Of Prose Fiction</i>	61
Figur 5. Eksempel på emneanalyse og emneord af Louise Connolly fra 1915.....	69

Figur 6. Bakers klassifikationssystem	79
Figur 7. Hovedklasserne i Walkers klassifikationssystem.....	94
Figur 8. Dimensioner og kategorier i AMP-systemet anno 1978	114
Figur 9. Posteksempel fra AMP-systemets systematiske katalog.....	124
Figur 10. Posteksempel fra AMP-systemets alfabetiske katalog.....	124
Figur 11. Posteksempel fra Boghuset	125
Figur 12. Posteksempel fra Boghuset	125
Figur 13. Indekseringsterminologi hos Ranta, Ransley, Shatford og Pejtersen.....	169
Figur 14. Rantas indeksering af <i>The Scarlet Letter</i> , baseret på LCSH	170
Figur 15. Vernitskis kategorier for intertekstualitet.....	172
Figur 16. Brewers og Ruthrofs universelle kategorier for fortællinger/litteratur.....	191
Figur 17. EFAS.....	196
Figur 18. Jakobsons model over de grundlæggende funktioner i verbal kommunikation	213
Figur 19. Eksempel på tidlig finsk indeksering af fiktionstitel.....	227
Figur 20. Reorganisering af termerne i de typiske indekseringer i forhold til målestokken.....	236

Tabeller

Tabel 1. Andel af værker med kritisk konsensus omkring emneindhold.....	162
Tabel 2. Kritisk konsensus mellem kritikerne og Hayes	163
Tabel 3. Bibliotekspersonalets og lånernes vægtning af facetterne i Saartis taksonomi.....	231

1 Klassifikation og indeksering af skønlitteratur – baggrund, problemstillinger, metode

1.1 Indledning

Som titlen angiver, er det overordnede emne for denne afhandling klassifikation og indeksering af skønlitteratur. Denne emnebestemmelse kan dog opfattes på forskellig måde, og derfor skal der med det samme foretages enkelte præciseringer. Det første er, at der med begreberne klassifikation og indeksering helt overvejende refereres til bibliografiske poster, og for de fleste af de ældre klassifikationsystemers vedkommende endvidere til hyldeopstilling. Derimod inddrages andre former for klassifikation og indeksering, fx i fagbibliografier, litterære guides og registre, kun undtagelsesvist. Det næste er, at afhandlingen først og fremmest interesserer sig for den kritik, der har været (og fortsat er) af gældende praksis. I hvert fald til langt op i det 20. århundrede må de etablerede bibliografiske systemers håndtering af skønlitteratur betegnes som primitiv og overfladisk, hvad der bl.a. udmønter sig i, at især folkebibliotekerne almindeligvis *ikke* stiller skønlitteratur op efter klassemærke, og af samme grund er der den dag i dag mange, som (fejlagtigt) tror, at skønlitteratur slet ikke har sådanne. Imidlertid har kritikken af klassifikationen (og senere indekseringen) næsten udelukkende fokuseret på skønlitterær epik, primært romaner, hvad der også afspejler sig i afhandlingen. For at tydeliggøre dette forhold er valgt termen *fiktio*n, som ganske vist ofte har en bredere betydning på dansk – jf. fx *Gads litteraturleksikon* (Rasmussen, 1999, p. 107) - men som her svarer til det angelsaksiske *fiction*, dvs. romaner og noveller og andre former for kortprosa som fx eventyr. I de tilfælde, hvor der er tale om mere generelle problematikker i forhold til skønlitteratur, vælges denne term naturligvis. Endelig skal der gøres opmærksom på, at da bibliografiske noter ofte betragtes som en særlig variant af klassifikation eller indeksering, er også denne form inkluderet i behandlingen – dvs. at afhandlingen grundlæggende beskæftiger sig med de tre bibliografiske datatyper, der er særligt relevante, hver gang en bruger er på udkig efter skønlitteratur med bestemte kvaliteter, men ikke har specifikke forfatternavne eller titler i tankerne.

Det første alternative klassifikationssystem til fiktion skyldes englænderen Ernest A. Baker, der lancerede sit system i 1899, men helt op til i dag er der med ujævne mellemrum blevet foreslået nye systemer. At der således i mere end hundrede år er en del bibliotekarer og forskere, der har beskæftiget sig med emnet, indebærer dog ikke, at det på noget tidspunkt kan siges at have indtaget en central placering inden for biblioteks- og informationsvidenskaben eller den bredere biblioteksfaglige debat. Snarere er der tale om et smalt spor op gennem historien, og i visse perioder synes problematikken næsten glemt. Alligevel er emnet hver gang blevet revitaliseret, og især siden midten af 80'erne har der været en kontinuerlig og, i forhold til tidligere, relativt intens debat. Hvad sporet måtte savne i bredde, har det altså i længde og aktualitet og i en vis forstand også i stabilitet, for siden Baker har den typiske metode været at tage afsæt i en kritik af de etablerede systemer for dernæst at foreslå et nyt og angiveligt bedre system - eller i det mindste nogle retningslinjer for et sådant. Ikke desto mindre opviser de alternative systemer en bred palet af muligheder, da det, de er oppe imod, de etablerede systemer, trods alt har ændret sig undervejs, og ikke overraskende har de enkelte alternative teoretikere prioriteret forskellige facetter. Desuden kan der næppe være tvivl om, at forventningerne til bibliografiske systemer generelt er steget med tiden, ikke mindst i den digitale tidsalder, hvor informationer, der svarer til eller ligner bibliografiske data, ofte kan tilvejebringes ad andre kanaler via nogle få indtastninger på et tastatur. Konkurrencen er slet og ret blevet hårdere. På den anden side er mulighederne for at videreudvikle bibliografiske systemer også blevet kraftigt forbedret i takt med, at klassemærker er blevet suppleret af indeksering og andre former for metadata, og kartotekskort er blevet afløst af de potentielt langt mere omfattende poster i online-kataloger.

Denne udvikling har bevirket, at det ikke (som på Bakers tid og de næste mange årtier) mere er gængs praksis at affærdige de etablerede systemer for derefter hovedkulds at præsentere et nyt, hjemmestrikket system uden hensyn til teoretiske overvejelser, andre alternative systemer eller tendenser i omverdenen. Niveaulet er højnet, det samme er udfordringerne, og det er karakteristisk, at moderne teoretikere ikke virker nær så sikre i deres sag som de ældre. For stort set alle de ældre teoretikere var det tilsyneladende helt evident, at de havde fundet *løsningen*. I de sidste 10-15 år er det derimod næsten blevet en kliché at bemærke, at der kun er tale om et *bidrag* til den fortsatte udvikling. Dvs. at teoretikerne nu for alvor har erkendt, hvor svært det egentlig er at udforme et godt bibliografisk system til fiktion.

1.2 Problemstillinger, metode og motivation

Afhandlingens centrale spørgsmål er:

- Hvordan har de alternative klassifikations- og indekseringssystemer og tænkningen omkring dem udviklet sig fra slutningen af 1800-tallet til det 21. århundrede?

Den dominerende fremgangsmåde ved besvarelsen af dette spørgsmål er kronologisk, og sprogligt afgrænses der til engelsk og skandinaviske sprog. Det sidste synes ikke at være noget stort problem. I hvert fald kan det konstateres, at der er særdeles langt mellem henvisningerne til skrifter om emnet på andre sprog, og ser man på den etablerede bibliografiske praksis omkring fiktion i forskellige lande – hvad jeg har gjort – er det tydeligt, at det er de engelsktalende lande samt Norden, der har udviklet de mest avancerede systemer. Inden for denne sproglige og delvist nationale ramme er dækningsgraden til gengæld høj. Det gælder især i forhold til de ældre systemer, som behandles i kapitel 3 (USA) og 4 (Storbritannien), og som sjældent er blevet omtalt andre steder. Som det fremgår, er disponeringen af netop disse to kapitler også national, men ses der bort fra briten Baker, der som nævnt skabte det allerførste alternative system, er de amerikanske systemer endnu ældre end de britiske, så også her er fremstillingen overvejende kronologisk. Med hensyn til de sidste 25 års teoretikere er udvalget nødvendigvis noget mindre dækkende, da mængden af systemer og (især) tekster, der på anden vis knytter an til området, simpelt hen er for omfattende. Men alle de førende teoretikere inden for området er inkluderet, og også nogle af de mindre markante skikkelser bliver mere kortfattet diskuteret.

Med andre ord er der stor vægt på de enkelte teoretikere og systemer, men da hensigten er at skildre og analysere en udvikling over mere end hundrede år, er fremstillingen tillige historisk orienteret, uden at man dog kan tale om en konsekvent historiserende tilgang. Det sidste skyldes, at de alternative systemer i udpræget grad har karakter af enkeltmandspræstationer, og især synes mange af de ældre systemer primært at være baseret på individuelle erfaringer, dvs. enten private erfaringer med fiktion eller professionelle erfaringer fra bibliotekarbordet, som ikke nødvendigvis er signifikante i en bredere historisk kontekst. Når flere bibliotekarer i 1930'ernes Storbritannien foreslår en opstilling baseret på de populære undergenrer er der intet, der tyder på, at der

her er en tæt forbindelse til den økonomiske krise, litteraturens eller litteraturvidenskabens udvikling eller andre mere generelle fænomener. Måske indicerer forslagene, at folkebibliotekernes forhold til fiktion og lånere så småt var ved at ændre sig, men så er der nok heller ikke meget mere at komme efter - og i øvrigt var tendensen ikke stærkere, end at disse opstillingssystemer efter alt at dømme forblev et lokalt fænomen.

Derfor er den mere historiserende tilgang overvejende koncentreret i to kapitler, der til gengæld fokuserer på netop de to perioder i historien, hvor der kan siges at ske noget særlig vigtigt omkring klassifikation eller indeksering af fiktion. Den første periode er lang, fra ca. 1870-1920, hvor der udspillede sig en heftig og ofte meget følelsesladet debat i USA og Storbritannien kaldet *the Great Fiction Question*. Denne debat relaterede ikke kun til bibliotekerne, men da folkebibliotekerne delvist var finansieret af skatteyderne, var deres forhold til fiktion og især den mere underlødige af slagsen dog et kernepunkt. I samme periode, i 1876, lanceres *Deweys decimal classification* (DDC), men i opposition til dette og lignende systemer dukker de første alternative systemer op omkring århundredeskiftet. I USA er klassifikationsspørgsmålet et hovedemne på *the American Library Associations* (ALA) årsmøde flere år i træk, men forhåbningerne om en forbedret klassifikation af fiktion lider et fatalt nederlag på årsmødet i 1906. Dette leder frem til det første underspørgsmål:

- Er der en forbindelse mellem *the Great Fiction Question*, DDC, de alternative systemer og sidstnævntes afsluttende nederlag på ALA's årsmøde?

Den anden afgørende periode er årene omkring 1990, hvor indekseringen af fiktion pludselig, tilsyneladende næsten ud af det blå, får et gennembrud – og det både i etablerede systemer og i forskningen. Spørgsmålet i denne forbindelse er:

- Hvilke årsager kan der være til, at der i årene omkring 1990 både i teoretisk og praktisk henseende er en stærkt forøget interesse for indeksering af fiktion?

Det sidste arbejdsspørgsmål er mig bekendt ikke blevet diskuteret andetsteds, og med hensyn til de to første er elementer nok blevet behandlet i andre sammenhænge, men dels har behandlingen typisk været mindre omfattende, og dels er der tradition for at behandle bibliografiske systemer og et fænomen som *the Great Fiction Question* hver for sig. Det relativt bedste bud på at samle disse to dele er formentlig Carrier (1965;

1985), som har været til stor nytte i forbindelse med afhandlingen, men selv om hun bestemt inkorporerer klassifikationsspørgsmålet i *the Great Fiction Question*, er det det bibliotekshistoriske snarere end det klassifikationsteoretiske, der er hovedemnet. Hensigten med denne afhandling er således at fortælle en større og bredere historie, end andre har gjort inden for dette særlige felt.

Mere overordnet kan man dog også sige, at skønlitteratur og bibliografiske systemer til denne udtryksform har fået en noget lemfældig behandling i biblioteks- og informationsvidenskaben hidtil. Det gælder især i bredt anlagte biblioteks- og klassifikationshistorier, hvor alt, der vedrører skønlitteratur, i bedste fald nævnes en passant, hvis det da ikke helt ignoreres. I et standardværk som *Encyclopedia of Library History* skriver Miksa ti sider om klassifikation (Miksa, 2004, p. 144-153), men alligevel er der ikke et ord om, at skønlitteratur og faglitteratur bliver klassificeret efter helt forskellige kriterier i samtlige de store klassifikationssystemer, og dette er på ingen måde atypisk. En undtagelse er Lancasters *Indexing and Abstracting in Theory and Practice*, der indeholder et kapitel om disse størrelser i forhold til skønlitteratur og film (Lancaster, 2003, p. 200-214) og lægger vægten på de alternative systemet til fiktion, men det er så netop også kun en undtagelse.

Mere overraskende er det, at også en del af feltets egne teoretikere er meget kortfattede omkring den historiske tradition, og især systemer fra før 1970 forbigås næsten altid i tavshed - muligvis fordi man slet ikke er klar over, at de eksisterer. I visse tilfælde er fremstillingen så stikordsagtig, at enhver form for systematisering eller dybere perspektivering på forhånd synes at være udelukket, men der er dog også eksempler på mere omfattende komparative fremstillinger. Her er den mest basale variant, at forskellige alternative systemer slet og ret diskuteres i forhold til hinanden (fx Baker & Shepherd, 1987), men sammenligningen kan også foretages via en case (Beghtol, 1994, p. 74-88), adskillige forskere foretrækker at holde udvalgte alternative systemer op mod et etableret system (fx Sapp, 1986; Ranta, 1991), og i de to mest omfattende fremstillinger ligger der nogle mere principielle klassifikatoriske betragtninger til grund for den komparative analyse. Således skelner Pejtersen (1980b, p. 8-32) mellem decimalklassifikation, Dewey-klassifikation, facetklassifikation og genreklassifikation, mens Beghtol (1994, p. 42) skelner mellem ”adaptation of a general non-fiction system” og ”development of a special system”, hvor sidstnævnte yderligere

kan inddeles i klasser for ”systems for genre identification”, ”systems for a single genre” og ”systems for all fiction works”.

Som sådan har den komparative metode bestemt en vis spændvidde, men der er også noget, der mangler, og to ting skal fremhæves. Det ene er, at selv om fremstillingerne typisk er kronologisk opbyggede og sammenligner systemer fra forskellige epoker, er de som regel ikke historiserende i nogen som helst forstand. Det er systemdiskussioner, ikke kulturhistorie. Og det andet er, at selv om mange af de nyere teoretikere eksplicit er påvirket af teorier fra andre discipliner, når det handler om udformningen af *deres egne* systemer, så spiller udefrakommende teorier praktisk talt ingen rolle i behandlingen af *andres* systemer.

I den forstand er interessen for andre og tidligere systemer ikke blot behersket - i det omfang, den trods alt er der, er måden at anskue dem på snævert knyttet til nogle mere eller mindre ahistoriske traditioner inden for biblioteks- og informationsvidenskaben. Dette skal ikke uden videre forstås som en kritik, for også denne afhandling er overvejende kronologisk opbygget, hovedbehandlingen af de enkelte teoretikere er henlagt til særlige kapitler og afsnit, og de pågældende systemer bliver både perspektiveret i forhold til hinanden og i et vist omfang i forhold til etablerede systemer. Men efter min opfattelse er det et problem, hvis nye synsvinkler og teorier kun er noget, der angår nutiden og fremtiden – det vil sige det originale system, som den enkelte teoretiker bidrager med. Det er også noget, der kan og bør appliceres på fortiden, så den fremtræder i et nyt lys, og derfor skal de ovennævnte metoder i behandlingen af de enkelte teoretikere suppleres af ikke bare en delvist historisk, men også en litteraturteoretisk tilgang til emnet.

I forhold til det sidste har jeg valgt at fokusere snævert på en teori, der er formuleret af Jørgen Dines Johansen (2003; 2007), som er litteraturprofessor ved Syddansk Universitet. Denne teori er udformet med henblik på tekstanalyse, men som Johansen gør opmærksom på, er der egentlig kun tale om en modificeret udgave af en heuristik, der allerede blev benyttet af jurister i middelalderen, og min idé er, at de grundlæggende elementer heri ikke blot kan bruges i forbindelse med retssager og tekstanalyse, men også er en god indikator for, hvor bredt – og i et vist omfang hvor vellykket – fiktion bliver reflekteret i bibliografiske systemer. Hvorfor jeg anser denne teori for særlig velegnet til formålet, og hvad den nærmere går ud på, gøres der rede for i kapitel 2,

hvorefter den fremkomne model – i form af en såkaldt målestok - aktualiseres under behandlingen af hvert enkelt system i resten af afhandlingen.

1.3 Afhandlingens struktur

Samlet består afhandlingen af elleve kapitler, en litteraturliste og to appendikser. I dette indledende kapitel er emnet kort blevet skitseret, og problemstillinger, metode og motivation er blevet fremlagt, men derudover er der yderligere tre emner af introducerende art. Det ene er en diskussion af den traditionelle opdeling af bibliografiske data i emnedata og deskriptive data, som efter min opfattelse er så problematisk i forhold til fiktion, at det er nødvendigt at etablere en ny terminologi, der tager højde for denne udtryksform. Dette emne behandles umiddelbart efter dette afsnit, i 1.4. Herefter, i 1.5, bruges denne nye terminologi til at diskutere, hvor mange bibliografiske felter, der kan siges at reflektere indholdselementer i henholdsvis faglitteratur og skønlitteratur. Endelig vil det i 1.6 blive diskuteret, om der overhovedet findes et brugerbehov for mere udfoldede informationer om fiktion i bibliografiske poster, og om det er muligt at udforme disse på forsvarlig vis, når fortolkningen af fiktion som bekendt kan siges at være meget subjektiv.

Kapitel 2 diskuterer på et generelt niveau forholdet mellem litteraturvidenskabelige analyser og bibliografiske beskrivelser, og hvordan litteraturvidenskaben behandler skønlitteratur, og så er det som nævnt ovenfor her, at Johansens teori samt den fremkomne målestok fremlægges.

Som også nævnt i forrige afsnit fokuserer kapitel 3 på de tidlige amerikanske systemer, og det er her, der er det første eksempel på en mere historiserende tilgang i forbindelse med behandlingen af *the Great Fiction Question*. I den forbindelse er der endvidere en diskussion af DDC og andre af tidens vigtige klassifikationssystemer som fx *Classification décimale universelle* (UDC).

Kapitel 4 er lidt en britisk pendant til kapitel 3, idet der indledningsvis vil være en fremstilling af, hvordan *the Great Fiction Question* udfoldede sig i Storbritannien, men hovedvægten ligger dog på analyser af de mange britiske systemer, fra Baker (1899) til Walker (1970).

I kapitel 5 fokuseres der på en enkelt teoretiker, Annelise Mark Pejtersen, som jeg af flere grunde anser for helt uomgængelig, men den væsentligste er, at det er hende, der legemliggør overgangen fra den ældre til den nye tid: Hendes system, AMP-systemet, blev skabt i 70'erne med henblik på kortkataloger, men fordi hun blev ved med at videreudvikle det, kunne det i slutningen af 80'erne indarbejdes i databasen *Boghuset*, som ikke blot var den første af sin art inden for feltet, men som i det hele taget vakte stor opsigt.

Hermed er afhandlingen fremme ved det, der tidligere blev betegnet som det bibliografiske gennembrud, og som der tages hul på med kapitel 6, hvor årsagerne til dette gennembrud overvejes. Dette er samtidig det andet eksempel på en mere historiserende tilgang, men da det er endog meget småt med dokumenter, der kan dokumentere, hvorfor gennembruddet finder sted, skal det med det samme understreges, at der i nogle henseender er tale om en noget spekulativ tilgang. Tre mulige årsagsforklaringer fremlægges.

Kapitlerne 7-10 handler primært om teoretikerne i dette gennembrud. Dog indledes kapitel 7 med en mere generel karakteristik af de kvalitative aspekter af det teoretiske gennembrud, før et større antal af aktørerne, bl.a. Hayes og Ranta, bliver taget op. Kapitel 8 handler om Beghtol, kapitel 9 om Nielsen og kapitel 10 om Saarti.

Kapitel 11 opsummerer afhandlingen og forsøger kort at perspektivere denne ved at diskutere, hvordan den bibliografiske repræsentation af fiktion kan videreudvikles.

1.4 En ny terminologi til bibliografiske data

Som nævnt ovenfor anser jeg den traditionelle terminologi for bibliografiske data, hvor der skelnes mellem emnedata og deskriptive data, for så problematisk i forbindelse med fiktion (og i øvrigt også andre kunstneriske udtryksformer), at en ny terminologi er ønskværdig. Formentlig er de fremførte nye begreber ikke uangribelige, da det forekommer uhyre vanskeligt at opbygge en fuldstændig stringent og samtidig funktionel terminologi på dette mudrede område, men alt andet lige stiller de nye begreber efter min opfattelse den grundlæggende problematik og formålet med afhandlingen i et lidt klarere lys.

1.4.1 Deskriptive data, formelle data og ydre data

Ifølge *Informationsordbogen* (2010) omfatter deskriptive data bl.a. forfatternavn(e), titel, sidetal, forlag, trykkested og udgivelsesår, men spørgsmålet er, hvorfor den slags data i særlig grad fortjener betegnelsen deskriptiv, for også emnedata er naturligvis beskrivende, hvad der klart fremgår af en betegnelse som 'indholdsbeskrivende note'.¹ I dette tilfælde angiver betegnelsen endda, hvad der beskrives – nemlig indholdet. Derimod er objektet for de deskriptive data umiddelbart uigennemskueligt, og måske af denne grund omtales deskriptive data også ofte som formelle data. Denne betegnelse har den fordel, at emnemæssige eller tematiske størrelser tydeligvis er udelukket, men samtidig er det et problem, at ikke mindst i kunstneriske sammenhænge som skønlitteratur refererer *formel* ofte til *form*, og de fleste formelle data siger intet om form. Dermed er også den betegnelse meget forvirrende og vil ikke blive benyttet yderligere i afhandlingen. I stedet vil der blive oprettet kategorien 'formdata' for de data, der vitterligt reflekterer form eller stil (se også 1.4.2). 'Roman' er formdata. 'Udgivelsesår' er det ikke.

Fælles for næsten alle deskriptive data er imidlertid, at de ikke er baseret på brødteksten, som man i forbindelse med skønlitteratur også kunne kalde fiktionsteksten, og hovedparten af dem siger ej heller noget om denne, men afspejler blot nogle ydre instanser eller forhold. Det kunne fx være forlag eller udgivelsesår, og den type data vil fremover betegnes som 'ydre data'. Hermed glider også betegnelsen 'deskriptive data' ud af afhandlingen efter dette afsnit.

Forhåbentlig er de to nye begreber, *ydre data* og *formdata*, forholdsvis forståelige, men det skal med det samme medgives, at de kan komplicere opfattelsen af enkelte datakategorier. Især er der grund til at hæfte sig ved konsekvenserne for sprogdata og titeldata, der normalt opfattes som deskriptive data. Med hensyn til *sprog* skal det således ikke blot anføres, at det kan være nødvendigt at studere brødteksten for at fastslå

¹ I både *Indeksering af faglitteratur* og *Indeksering af skønlitteratur* skelner DBC mellem indholdsbeskrivende og indholdsciterende noter (Dansk Bibliotekscenter, 2002, p. 16-17; 1998b, p. 16). Heraf er den beskrivende note emnedata, mens den citerende note er deskriptiv.

arten deraf, men også at der i *oversættelser* er en signifikant forskel mellem originalsprog og oversættelsessprog i forhold til den valgte terminologi. Her angiver originalsprog nemlig kun den sproglige oprindelse, mens oversættelsessprog afspejler sproget i den konkrete udgave. Derfor er originalsprog at betragte som *ydre data*, mens oversættelsessprog er *formdata*.

Og i forhold til titeldata bliver det endnu mere kompliceret, for skal denne kategori indplaceres på fornuftig vis i terminologien, er det nødvendigt at se på relationen mellem titel og indhold i det enkelte værk. Dette emne vil senere blive uddybet i 1.5, men kan her eksemplificeres med nogle få skønlitterære titler, der i praksis har en meget forskelligartet relation til brødteksten. Således er Hemingways *Den gamle mand og havet* selvsagt titeldata, men det er også en slags emnedata (som jeg definerer dette begreb i 1.4.2), for så vidt som handlingen endda i meget høj grad involverer en gammel mand og et hav. Derimod siger en titel som Nordbrandts *Digte* absolut intet om bogens 'emner', men den fastslår dog indholdets form. Og endelig kan hovedtitlen på Jan Sonnergaards *Radiator* betragtes som en slags ydre data, for så vidt som den nærmest intet siger om hverken 'emner' eller form.² Derimod er undertitlen *Noveller* selvsagt formdata. Pointen er altså, at alt efter den konkrete udformning af titlen og dennes relation til det konkrete indhold i bogen, kan titeldata antage karakter af emnedata, formdata eller ydre data, men bestemmelsen heraf forudsætter ofte et godt kendskab til indholdet.

Imidlertid er der endnu et kendetegn ved de deskriptive data (et begreb, der hermed bruges for sidste gang), der kort skal kommenteres, og det er, at de næsten altid (med sprogbestemmelsen som mulig undtagelse) kan udformes på baggrund af informationer, der ikke indgår i brødteksten, men dog findes i bogen, typisk på titelbladet eller i kolofonen. Med andre ord er der i høj grad tale om en bestemt procedure, hvor opgaven ikke så meget er fortolkning, som det er et spørgsmål om at organisere på forhånd foreliggende oplysninger i forhold til katalogiseringsstandarderne. Dermed er det ofte relativt uproblematisk at udforme denne type data, og forudsat eventuelle fejl i

² Historien bag titlen understreger denne ydre karakter, eftersom titlen angiveligt er en slags svar på, at digteren Niels Frank mange år tidligere havde sagt, at han aldrig ville bruge et ord som 'radiator' i et digt. På et meget abstrakt niveau kan det således hævdes, at Sonnergaards titel fortæller, at det ord vil han gerne bruge, men det gør han faktisk kun i titlen, ikke i brødteksten.

dokumentets oplysninger er blevet rettet, og katalogiseringen i øvrigt er i overensstemmelse med standarderne, vil den praktiske udformning kun sjældent blive genstand for kritik.

1.4.2 Indholdsdata, emnedata og formdata

Vanskeligere stiller sagen sig i forhold til emnedata og det, der i det følgende vil blive betegnet som 'indholdsdata'. Sidstnævnte er ikke en ukendt term inden for andre domæner, fx bruges den i forbindelse med varedeklARATIONER, men i biblioteks- og informationsvidenskaben er den nærmest beslægtede term emnedata. I forhold til de mange facetter, som denne datatype reelt omfatter, er betegnelsen dog lidet tilfredsstillende, da den som sproglig konstruktion kun peger på indholdets emnemæssige aspekter og af samme grund er langt mere velvalgt i forhold til visse dokumenttyper end andre. Således taler man gerne om 'emne' i forbindelse med faglitteratur, og da emnedata til denne litteraturtype og andre fagligt betonedede udtryksformer som fx dokumentarfilm i udpræget grad har emnemæssig karakter, er 'emnedata' forholdsvis dækkende i disse forbindelser. Men i takt med at en emneindeksering af kunstneriske udtryksformer har vundet indpas, er termen i stigende grad blevet problematisk. Dette kommer klart til udtryk, når DBC må pointere, at (ordløs) musik "ikke [har] nogen emnemæssig handling", og at det derfor "i egentlig forstand ikke [er] emneord", de beskriver musikken med, "men snarere en række karaktertræk eller egenskaber ved musikken" (DBC, 1998a, p. 10). Her kan det følgelig synes decideret vildledende at tale om emnedata, hvorimod det bredere 'indholdsdata' giver god mening i forhold til den praksis, DBC beskriver.

Spørgsmålet er, hvor skønlitteraturen skal placeres på denne skala mellem faglige dokumenter og musik, og uanset om man kigger på skønlitteraturen som fænomen eller den typiske bibliografiske praksis må svaret nok være, at den befinder sig et sted mellem disse yderpunkter. Således kan det nok gå an at tale om emne, men især i litteraturvidenskaben differentieres denne kategori ofte til mere præcise størrelser som motiv, tema og ramme, og i forhold til faglitteratur er der antagelig en større vægt på ikke-emnemæssige dimensioner – fortælleforhold, forløbsstruktur, sproglige forhold, det emotionelle niveau osv. Og med hensyn til indekseringstermer består de ganske vist i høj grad af emnedata, men om der vitterlig er tale om noget emnemæssigt centralt er

bestemt ikke givet i forbindelse med rammeangivelser, og derudover er det et problem, at mange undergenrebetegnelser som eksempelvis krimi og chick lit både antyder noget formmæssigt og noget emnemæssigt. Så nok er 'emnedata' knap så forstyrrende i forhold til skønlitteratur, som det er i forhold til musik, men omvendt er det heller ikke specielt præcist.

Disse betragtninger indebærer ikke, at begrebet 'emnedata' ikke indgår i afhandlingen. Blot skal det understreges, at betydningen *er afgrænset til indholdsdata, der ikke er formdata*. Med andre ord er emnedata kun en delmængde af indholdsdata, der er et bredere begreb, og som mere præcist udtrykker, hvad emnedata til skønlitteratur allerede består af, og mere generelt skal indholdsdata slet og ret defineres som data, *der faktisk siger noget om fiktionsteksten*. Det kan være emnedata, men det kan også vedrøre form eller særlige stilistiske kendetegn. Står der i en bibliografisk post om en roman, at sproget er blomstrende, er dette formdata, som i lighed med emnedata er en underkategori af indholdsdata. Hermed kan der fremlægges følgende model for de anvendte datakategorier i afhandlingen – med eksempler på datatyper:

Ydre data Fx udgivelsesår, originalsprog (ved oversættelser), reception	Indholdsdata	
	Formdata Fx storgenre, stilistiske træk, konkret sprog i bogen	Emnedata Fx tema, tid og sted, miljø, navne på figurer i handlingen
	Blandinger af form- og emnedata Gælder en del undergenrebetegnelser, fx 'dannelsesroman' (se 2.4.5)	
Titeldata Som eksemplificeret i 1.4.1 kan titeldata antage karakter af såvel ydre data som formdata og emnedata		

Figur 1. Hovedstrukturen i den anvendte terminologi for bibliografiske datatyper

Emnet for nærværende afhandling er helt overvejende indholdsdata og ikke ydre data – til skønlitteratur og herunder især epikken. Inden problematikken afgrænses til denne udtryksform, skal indholdsdata dog også perspektiveres i forhold til faglitteratur, da ikke mindst titeldata generelt opfører sig temmelig forskelligt for de to litteraturtyper,

mens andre problemstillinger er fælles eller nært beslægtede. Til sidstnævnte hører, at reglerne for de fleste slags indholdsdata foreskriver en stærkt koncentreret, men alligevel mere eller mindre dækkende beskrivelse af brødteksten eller udvalgte facetter heri. Både i forhold til faglitteratur og skønlitteratur er dette essentielt en analytisk og fortolkningskrævende proces, og derfor skal det også pointeres, at 'data' ikke i sig selv angiver noget objektivt eller indiskutabelt. Tværtimod er fastlæggelsen af indholdsdata typisk baseret på en individuel vurdering, og jo mere komplekst indholdet fremtræder i dokumentet, jo større krav vil der være til fortolkningen, så naturligvis kan resultatet diskuteres – og det uanset om objektet er faglitteratur og skønlitteratur.

Men som nævnt er der også signifikante forskelle de to litteraturtyper imellem, og en af de mere principielle af slagsen er, at den bibliografiske beskrivelse forstået som en masse af bibliografiske felter typisk vil tilbyde flere indgange til brødteksten i faglitteratur end i skønlitteratur.

1.5 Bibliografiske indgange til brødteksten i fag- og skønlitteratur

Hvis man vil undersøge, hvor godt indholdet af en given litteraturtype dækkes i bibliografiske beskrivelser, vil det formodentlig være mest korrekt at forsøge at kortlægge, hvor mange facetter, der overhovedet findes i den pågældende litteraturtype, og derefter analysere, hvor mange af disse facetter, der reflekteres bibliografisk. Men en sådan undersøgelse ville utvivlsomt også være ekstremt vanskelig at udføre i praksis: Bøger – også bøger tilhørende en bestemt litteraturtype – er som bekendt forskellige, antallet af facetter ville kunne fastlægges nærmest efter forgodtbefindende, og med hensyn til konkrete facetter er bibliografiske systemer trods alt så forskellige, at det ville være svært at udlede noget generelt. Derfor vælges i denne forbindelse den mere instrumentelle, men også mere håndterbare metode, hvor det slet og ret undersøges, hvor mange bibliografiske *felter* der eksplicit eller implicit synes at reflektere brødteksten i de respektive litteraturtyper.

1.5.1 Faglitteratur

Hvis man her begynder med faglitteraturen, kan det konstateres, at der uden videre findes to eller tre former for emnedata – klassemærke, emneord samt eventuelt en indholdsbeskrivende note. Disse felter fungerer som indgange til indholdet, og som det senere vil fremgå, er der allerede på dette niveau en forskel de to litteraturtyper imellem. Men dertil kan lægges, at to andre former for data normalt er langt mere givtige i forhold til faglitteratur end skønlitteratur.

Det ene er titlen, hvor der i faglitteratur generelt tilstræbes en høj grad af entydighed og gennemskuelighed i forhold til indholdet. Det udelukker naturligvis ikke undtagelser, men hvis hovedtitlen er rigelig poetisk – et fænomen, der ikke mindst findes inden for humaniora - vil indholdet som regel blive præciseret i undertitlen. Fx er det næppe, om man så må sige, soleklart for enhver, hvem en titel som *Soldigteren* refererer til, men så hjælper det jo slemt, at undertitlen på Keld Zeruneiths bog fortæller, at det er *en biografi om Johannes Ewald*. Den slags undertitler har altid været et aktiv i forbindelse med relevansbedømmelse, men tidligere har blandingen af poetisk hovedtitel og præciserende undertitel faktisk været et ganske alvorligt problem i forbindelse med informationssøgning, da det næppe ligger lige for at slå op i titelkartoteket under 'Soldigteren', bare fordi man vil have en biografi om Johannes Ewald. Pointen er imidlertid, at nu omstunder er faktorernes orden ligegyldig, idet "[a]ll words have become searchable, and titles are thus both descriptive elements and SAPs" (Hjørland & Kylesbech Nielsen, 2001, p. 251). Eller knap så håndfast: Ifald titlen siger noget om emnet – og det gør den typisk i faglitteratur - fungerer den også som *subject access points*, dvs. emneindgange. I den forstand har den teknologiske udvikling unægtelig styrket nytten af titeldata, og det samme gælder måske i endnu højere grad den indholdsciterende note, hvor udformningen tidligere var begrænset af den beskedne plads på et kartotekskort, men hvor man nu uden problemer kan reproducere alenlange indholdsfortegnelser – og også disse er normalt nok så informative i faglitteratur.

Således udtrykker traditionelle bibliografiske datakategorier som klassifikation og indeksering kombineret med faglitteraturens konventioner med hensyn til titler og indholdsfortegnelse gerne et betydeligt antal indgange til brødteksten, men det skal naturligvis endnu engang understreges, at der her er tale om en simpel kvantificering af felter, og at den reelle dækningsgrad i en bibliografisk post kan være langt mindre imponerende, end antallet af indgange umiddelbart giver indtryk af. Fx kan

indekseringsdybden være så ringe og den indholdsbeskrivende note så overfladisk, at de involverede data kun gentager information fra titlen³ - et fænomen, der i øvrigt er langt mere udbredt i forhold til faglitteratur end til skønlitteratur.

1.5.2 Skønlitteratur

Omvendt er det generelle mønster, at der simpelt hen er færre felter, der reflekterer brødteksten i skønlitteratur. Det synes der grundlæggende at være to årsager til, hvoraf den ene er systemisk, mens den anden vedrører skønlitteraturens egenart i almindelighed og dens titler i særdeleshed. I forhold til det første er det således et kendetegn ved universelle klassifikationssystemer, at hvor faglitteratur hovedsageligt klassificeres efter emne, klassificeres skønlitteratur almindeligvis efter originalsprog, storgener og/eller litterær periode. Trods adskillige facetter er klassifikationen altså blottet for emnedata, og før indekseringens tid var det netop dette simple faktum, der fik Baker og mange andre til at reagere. Hvilket sprog er det skrevet på, og er det epik, lyrik eller dramatik? Det er formdata. Og hvis originalsproget adskiller sig fra det konkrete sprog i bogen, er det ydre data. Det samme gælder periodeangivelsen.

Men denne traditionelle problematik skærpes kun yderligere af, at mange skønlitterære titler ikke relaterer til indholdet på gennemskuelig vis.- og det gælder både hele værker og enkelttekster som noveller og digte. *Radiator* har allerede været nævnt, et par andre eksempler kunne være *Ved vejen* og *Frøken Smillas fornemmelse for sne*. I disse og mange andre tilfælde lader titeldata sig ikke på fornuftig vis forvandle til

³ Et eksempel på en sådan redundant praksis kunne være *Dansk litteraturs historie, 1-5* (Gyldendal, 2006-2009), som DBC naturligt nok har tildelt klassemærket for dansk litteraturhistorie, 81.6. Men da emneordene er begrænset til 'dansk litteratur', 'litteraturhistorie' og 'Danmark', og der hverken er indholdsciterende eller indholdsbeskrivende note, formår den øvrige bibliografiske beskrivelse faktisk ikke at tilføje noget til titeldata. Man kunne ellers mene, at der var muligheder nok. Fx: Hvad indbefatter 'dansk litteratur' i denne sammenhæng? Inkluderer det litteratur fra Færøerne og Grønland, og betyder 'litteratur' slet og ret skønlitteratur, eller bliver andre former for litteratur også behandlet? Og hvilken vinkel ser værket litteraturen fra? Er tilgangen domineret af en bestemt litteraturvidenskabelig retning? Osv.

indholdsdata. Derimod er en genrebetegnende undertitel som fx 'roman' stort set altid⁴ formdata og derfor også indholdsdata. Ikke desto mindre må det fastholdes, at på titelniveau er der en signifikant forskel de to litteraturtyper imellem, og det er der formodentlig adskillige årsager til. En af dem kan være, at forfatterne eller forlagene mener, det er påkrævet med en original titel til skønlitteratur. Der er mange bøger, der hedder *Dansk litteraturhistorie*⁵, men der er kun én *Rødby-Puttgarden*. En anden, at de måske mener, det snarere er titlens poetiske end dens informative kvaliteter, der sælger bogen. En tredje – og måske den vigtigste – at da skønlitteratur, til forskel fra faglitteratur, normalt ikke fokuserer på et enkelt emne, men snarere søger at etablere "en tænkt, opdigtet verden", som Wellek & Warren (1964, p. 20) har formuleret det, kan det alene i kraft af indholdets mange og ofte meget forskelligartede facetter være vanskeligt at konstruere en blot nogenlunde dækkende titel. I den forstand kan titlernes generelt lave informationsniveau altså tænkes at være en (uheldig) effekt af indholdets særlige karakter, men derudover bedres situationen selvsagt ikke af, at det i nyere tid tilsyneladende er blevet stadig mere usædvanligt at uddybe hovedtitlen med en undertitel, der er andet og mere end en (stor)genrebetegnelse.

Dermed ikke være antydnet, at skønlitterære titler generelt er grebet ud af den blå luft. *The Great Gatsby*, *Die Blechtrommel* eller *Undtagelsen* er ikke meningsløse i forhold til de pågældende romaners indhold, men dels reflekterer de kun en mindre del af dette, og dels giver de først mening under eller efter læsningen. Ikke mindst det sidste er vigtigt, da de to formål, som bibliografiske beskrivelser i særlig grad skal understøtte, nemlig informationssøgning og relevansbedømmelse, er aktiviteter, der almindeligvis udspiller sig *før* læsningen. Eller man kan sige det på en anden måde: Katalogiseringen af enhver form for skønlitterære titler – herunder titlerne på de enkelte noveller eller andre kortere tekster i den indholdsbeskrivende note - er et glimrende middel til verifikation, men derudover er værdien såre begrænset.

⁴ Som det senere vil fremgå af afsnit 8.2 findes der enkelte avantgardeværker, hvor en undertitel som 'roman' snarere har karakter af postulat end reel information om indholdet. I disse (få) tilfælde er undertitlen ikke indholdsdata, men ydre data.

⁵ Ifølge Danbib er der efter 1900 ti bøger med den eksakte hovedtitel *Dansk litteraturhistorie* – heri ikke medregnet nye udgaver. At der også inden for faglitteraturen er et behov for originale titler vidner mange andre titler med essentielt samme emne dog om. Fx *Dansk litteraturs historie* (se note 3).

Summen af disse forhold er, at tre af de bibliografiske felter, der som regel tilbyder troværdige og værdifulde indgange til faglitteraturens indhold, kun i ringe grad eller slet ikke gør det i forhold til skønlitteraturens. Klassemærket fordi det, som reglerne er udformet, ikke tilbyder emnedata, men kun ydre data og helt overordnede formdata; og titelfelt og indholds citerende note, fordi de ofte ikke gør det på grund af titlernes karakter. I disse tilfælde er emneord og indholdsbeskrivende note derfor de eneste data kategorier, der kan reflektere emnemæssige eller tematiske størrelser såvel som mere fintfølede formelle karakteristika. Det gør dem for så vidt ekstra vigtige, og det skal tilføjes, at såfremt indeksering og indholdsbeskrivende note er tilstrækkelig facetteret, kan resultatet være lige så dækkende som de i feltmæssig forstand mere differentierede indholdsdata til faglitteratur. Imidlertid er virkeligheden ofte en anden, og især har den været det, for internationalt set blev en indeksering af romaner først indledt omkring 1990, mens indeksering af novellesamlinger, dramatik og især lyrik fortsat er et sjældent syn, og mange bibliografiske systemer indeholder slet ikke en indholdsbeskrivende note - hverken til faglitteratur eller skønlitteratur. Derfor var det frem til omkring 1990 ganske almindeligt, at der simpelt hen *ingen* emnedata var til skønlitteratur, og på mange biblioteker er det situationen den dag i dag – i Danmark gælder det bl.a. Det Kongelige Bibliotek.⁶ Efter at være blevet rejst som problem allerede i 1800-tallet er der dog sket signifikante fremskridt i behandlingen af især romanen i de sidste tyve år, og det er hele denne udvikling, som det er afhandlingens anliggende at beskrive. Derfor er den egentlige motivation for at beskæftige mig med emnet heller ikke så meget de sparsomme indholdsdata i sig selv, men snarere at historien om dem fortjener at blive fortalt, og at der efter min opfattelse fortsat er rig mulighed for at forbedre dem, også til fiktion - og at det er relevant. Heraf vil de to sidstnævnte emner kort blive introduceret i næste afsnit.

⁶ Det skal endnu engang understreges, at 'emnedata' konsekvent skal opfattes i min betydning af ordet, som er snævrere end den, der normalt opereres med inden for biblioteks- og informationsvidenskab. Endvidere skal det bemærkes, at Det Kongelige Bibliotek siden foråret 2009 har åbnet op for brugergenererede emneord i REX (privat mail, 2009), og disse emneord kan naturligvis udmærket være emnedata. Indtil videre (dvs. juni 2009) har denne Web 2.0-teknologi dog kun udmøntet sig i ganske få emneord – og det både i forhold til faglitteratur og skønlitteratur. Med forbehold for hvad fremtiden vil bringe, er det således fortsat sandt, at der praktisk talt ikke er emnedata til skønlitteratur i REX.

1.6 Det skønlitterære værk og brugerbehovene

Hvis man skal prøve at begribe, hvordan det kunne gå til, at der indtil for et par årtier siden ikke var emnedata til skønlitteratur i bibliografiske poster, og hvorfor der i mange systemer fortsat ikke er det – især ikke til alle andre genrer end lige netop romanen – kan forskellige forklaringsmodeller afprøves. Let er det dog ikke at give et entydigt svar, for hvor et tilvalg måske bliver begrundet, sker det samme sjældent med fravalg. DBC beskriver, om end nødtørftigt, hvorfor de indekserer skønlitteratur (DBC, 1998b, p. 9-10), mens Det Kongelige Bibliotek mig bekendt aldrig har forklaret, hvorfor de ikke gør det, og måske foreligger der slet ikke en bevidst beslutning. Det er bare sådan, det er. Derfor skal der i det følgende fokuseres på de tre indsigelser mod emnedata til skønlitteratur, som jeg oftest er stødt på i den biblioteks- og informationsvidenskabelige litteratur, eller som mundtligt er kommet til udtryk i andre faglige sammenhænge, for også i dag er der folk, som er imod udviklingen.

Den ene begrundelse er åbenlyst værdimæssig og kan reduceres til, at skønlitteratur anskues som så værdiløs, ikke mindst i forhold til faglitteratur, at der ikke er grund til at ofre unødige midler på den. I den mest ekstreme udgave gælder det her om at bekæmpe læsningen af skønlitteratur så meget som muligt, hvad der formentlig vil forekomme de fleste uforståeligt i dag, men som det senere vil blive dokumenteret (se 3.1-3.3 og 4.1), har synspunktet været forbavsende udbredt tidligere, og det kan ikke udelukkes, at det fortsat spiller en rolle.

Den anden begrundelse er værdineutral og fortjener efter min opfattelse en mere omfattende behandling. Her er synspunktet, at indholdet i det skønlitterære værk kan være så komplekst og flertydigt, at det ikke på forsvarlig vis lader sig reflektere i en bibliografisk post. Dette synes at blive underbygget af skønlitteraturens mange 'emner', og dertil kan lægges mange af dens andre karakteristika, såsom at teksten kan være billedrig, symbolsk eller allegorisk, eller at fortælleren måske forekommer så utroværdig, at det egentlige indhold snarere er implicit end eksplicit – alt sammen træk, der betoner værkets åbne og mangetydige karakter, og som ikke blot vanskeliggør udarbejdelsen af indholdsdata, men også kan få resultatet i form af nogle få ord eller nogle simple koder til at fremstå som en utilfredsstillende og lidet brugbar forenkling. Særligt nærværende er problematikken i forhold til samlinger af fx noveller eller digte, hvor alene teksternes forskellighed kan umuliggøre adækvate emnedata på værkniveau,

men også den for så vidt mere håndgribelige roman kan være en særdeles kompleks og åben størrelse, som vanskeligt lader sig komprimere på fornuftig vis. Spørgsmålet er dog, om værdien af emnedata kan reduceres til dækningsgraden, som ganske rigtigt ofte vil være forholdsvis beskeden i forhold til skønlitteratur. Mere konstruktivt er det at tage udgangspunkt i, at enhver form for indholdsdata repræsenterer potentielle indgang til en given brødtekst, og at disse indgange kan være relevante for *nogen*. Efter al sandsynlighed vil rigt facetterede indholdsdata være relevante for *flere*, men det ændrer ikke ved, at selv primitive data, der måske overbetoner en enkelt facet af et værk og ignorerer alle andre, kan være værdifulde i en konkret søgning.

Hvor jeg således kan tilslutte mig præmisserne i den anden begrundelse, blot ikke konklusionen, stiller jeg mig helt uforstående over for den tredje, som hævder, at der ikke er noget brugerbehov, eller at dette i hvert fald begrænser sig til et spørgsmål om populære undergenrer. Tværtimod er brugerbehovet blevet bemærket siden folkebibliotekernes barndom, og det er i høj grad dette, der har motiveret de mange alternative klassifikations- og indekseringssystemer op gennem tiden (se fx Wells, 1934 og Ekval & Larsson, 1997). Så spørgsmålet er næppe, om der er et brugerbehov, men snarere hvor omfattende og differentieret, det er. Det kan det til gengæld være svært at fastslå, for bortset fra Pejtersens (1974; 1976a) gengivelse af flere hundrede forespørgsler på danske folkebiblioteker i 70'erne, er dette ikke blevet undersøgt systematisk.

Trods den svage empiri forekommer det dog rimeligt at antage, at brugerbehovet omtrent er så bredt som skønlitteraturen selv. Denne antagelse hænger sammen med, at brugerne angiveligt vægter forskellige kvaliteter i skønlitteraturen (se fx Høeberg Nielsen & Zoega, 1997), og at de bruger den til noget forskelligt. De fleste læser givetvis skønlitteratur i deres fritid, men selv inden for denne ramme kan behovene være meget forskelligartede, for vist kan nogle af disse behov reduceres til at et simpelt spørgsmål om undergenre – det gælder typisk, når brugeren blot ønsker at fremkalde en særlig følelse, fx spænding – men det kræver ikke den store fantasi at forestille sig mere komplekse varianter. Eksempelvis kan man tænke sig en bruger, der interesserer sig for et bestemt emne og foretrækker historier med en tilsvarende ramme eller emne, fx middelalderen, og i så fald er ikke bare historiske romaner omhandlende denne periode, men også andre romantyper med middelalderhistoriske problematikker relevante. Eller det kan være brugeren, der foretrækker skønlitteratur med fokus på eksistentielle

spørgsmål – det vil sige en kategori af bøger, der ikke tilhører en bestemt undergenre. Og dertil kan lægges, at langt de fleste læsere givetvis har nogle mere eller mindre markante præferencer med hensyn til fortællelemåde og stil: Nogle bryder sig ikke om jeg-fortællere, andre foretrækker et billedrigt sprog osv.

Men ud over den dominerende fritidslæsning kan et brugerbehov også aktiveres i professionelle sammenhænge. Det kunne være bibliotekaren, der ønsker at formidle skønlitteratur med særlige kendetegn i en udstilling, eller litteraturforskeren, der vil danne sig et overblik over en bestemt stilretning eller isme – projekter, der er såre traditionelle, men som den bibliografiske beskrivelse ikke desto mindre har haft svært ved at bidrage til – men derudover kan der være grund til at gøre opmærksom på, at skønlitteratur i disse år synes at vinde indpas i helt andre faglige sammenhænge end de traditionelle. Det emne bliver senere uddybet i 6.5.1., men kan her eksemplificeres med et universitetsfag og en faglitterær bog. Bogen er Rune Lykkebergs *Kampen om sandhederne - om det kulturelle borgerskabs storhed og fald* (2008), der grundlæggende forsøger at analysere opgøret med 'smagsdommerne' under det såkaldte systemskifte i 2001, men trods den politisk-sociologiske problemstilling baseres argumentationen i høj grad på skønlitteratur, idet ca. 80 sider (eller ca. en fjerdedel af bogen) består af analyser af specifikke skønlitterære titler. Med andre ord fungerer bestemte facetter af skønlitteraturen som en slags dokumentation for mere almene tendenser, og en lignende strategi synes at ligge bag oprettelsen af et fag som Law and Literature, der "for længst (er) blevet en del af undervisningen" på juridiske fakulteter i USA⁷ (Bech-Danielsen, 2007). I dette fag studerer man på den ene side det meget specifikke i form af lov i litteratur og lov som litteratur, men for Richard Weisberg, professor ved Benjamin N. Candozo School of Law, handler det også om, at den gængse jurist "aldrig gennem nok så langt et liv (vil) kunne møde så mange samfundsgrupper i virkeligheden, som han vil kunne møde i litteraturen", og derfor vil læsningen af denne ifølge Weisberg udmønte sig i "en menneskelig forståelse, han næppe ellers vil kunne tilegne sig" (ibid.).

⁷ I Danmark blev emnet introduceret af Helle Porsdam i 1991. Efter år 2000 har bevægelsen fået et pænt gennembrud i Norden som helhed med bl.a. temanumre af *Kritik* (2001, nr. 150) og *Retfærd* (2004, nr. 104), konference i Bergen i 2007 (http://littrett.uib.no/nyhdokumenter/Program_Bergen07_norsk.doc) og antologien *Lov og litteratur* (Nielsen & Simonsen & Porsdam, 2007).

Samlet set udgør disse eksempler fra såvel den private som den professionelle sfære en bred vifte af brugerbehov. Det er ikke det samme som, at de også har behov for indholdsdata til skønlitteratur, for i teorien kan det da tænkes, at brugerne kan finde relevante titler uden brug af denne service. Imidlertid viser talrige undersøgelser (fx Pejtersen, 1974 & 1976a; Spiller, 1980⁸) og almindelig bibliotekarisk erfaring (fx Ekval & Larsson, 1997) helt entydigt, at mange brugere ikke er på udkig efter en bestemt bog, men det indicerer naturligvis ikke, at de ikke har nogen særlige præferencer. Med andre ord er indholdsdata først og fremmest til for de brugere, der ikke kender forfatter eller titel på forhånd. For skønlitteraturens vedkommende kan det være den læser, der har læst en alle en forfatters bøger og nu bare vil have mere af samme slags. Eller det kan være juraprofessoren, der ønsker en roman med nogle andre etiske problemstillinger end den, han underviste i sidste år, men ikke har nogen specifikke ideer. Eller det kan være journalisten, der af den ene eller anden grund ønsker at inddrage skønlitteratur i sin research. Således er jeg bekendt med, at journalister i DR har efterspurgt så forskellige ting, som skønlitteratur, der handler om industrialiseringen i Danmark, og skønlitteratur, hvor fortælleren hverken er menneske eller dyr men allerhelst et hus! Det er klart, at det første brugerbehov er langt mere udbredt end de sidste, men i alle tilfælde kan indholdsdata være en helt afgørende hjælp, hvis de ellers er udført godt nok.

⁸ I kvalitativ forstand er Pejtersens undersøgelser de mest værdifulde, da de dokumenterer bredden af de brugerbehov, som brugere ikke kan indfri på egen hånd, fordi de ikke har konkrete titler at gå efter. Derimod er Spillers undersøgelse den mest nøjagtige i kvantitativ forstand, idet han på baggrund af 1265 udlån af skønlitterær epik (*fiction*) på fem britiske folkebiblioteker kan dokumentere, at op imod halvdelen af udlånene (46 %) er baseret på græsning (Spiller, 1980, p. 245). Med andre ord er græsning ikke en ueffektiv metode til at få materialer med hjem, men i en bestand med måske tusindvis af titler, må græsning selvsagt have en temmelig vilkårlig karakter, og såfremt denne metode kunne suppleres af de systematiske søgninger i relevante indholdsdata – en mulighed, som ikke forelå på Spillers tid - ville andelen af udlån, hvor brugeren ikke havde bestemt sig på forhånd, antagelig være endnu højere. Ej heller kan det udelukkes, at overensstemmelsen mellem fremfundne titler og brugerens præferencer ville være højere, hvad der igen ville øge chancerne for, at bøgerne ikke bare blev udlånt, men også læst.

1.7 Afrunding

Dette indledningskapitel har introduceret til afhandlingens emner og forsøgt at motivere formålet med afhandlingen. Det er blevet anført, at skønlitteratur traditionelt ikke er blevet tildelt egentlige emnedata, og at særlige datatyper som titeldata og indholdsciterede note ofte er langt mindre informative i forhold til skønlitteratur end til faglitteratur. En række af skønlitteraturens særlige karakteristika samt brugerbehovene er blevet diskuteret. Desuden er en helt ny kategorisering af bibliografiske datatyper blevet udformet, idet den traditionelle terminologi blev anset for at være meget uklar. Betegnelser som deskriptive og formelle data er blevet kasseret, og betydningen af emnedata er blevet justeret. De overordnede begreber er nu ydre data og indholdsdata, som klart angiver, om der er tale om ydre eller indre kvaliteter, og indholdsdata er blevet opdelt i emnedata og formdata, så det er muligt at skelne mellem emnemæssige (eller i det mindste emnelignende) og æstetiske kategorier i bibliografiske systemer og poster.

2 En målestok for indholdsdata til skønlitteratur

2.1 Indledning

I metodebeskrivelsen (1.2) blev der opregnet forskellige konventioner, som kendetegner den hidtidige behandling af alternative systemer. I den forbindelse blev det anført, at der ofte er tale om ganske kortfattede karakteristikker, men at der også er eksempler på mere omfattende komparative fremstillinger, hvor forskelle og ligheder systemerne imellem fremdrages og diskuteres, således at systemerne gensidigt perspektiverer hinanden. På den anden side er det en alvorlig svaghed ved de fleste af disse fremstillinger, at de kun i meget ringe grad konfronterer systemerne med de objekter, som de er sat i verden for at reflektere, nemlig skønlitteraturen selv. Beghtol (1994) udgør en undtagelse, for så vidt som beskrivelsen af systemerne her suppleres med en konkret skønlitterær case, Ursula K. Le Guins science fiction-roman *The Left Hand of Darkness*, men en enkelt bog er næppe et pålideligt grundlag for en test af bibliografiske systemer, og det er tænkeligt, hvis ikke ligefrem sandsynligt, at en anden titel fx inden for en anden genre havde givet et andet resultat.

Hvad man både her og i andre behandlinger af emnet kan savne er følgelig, at systemerne i langt højere grad blev holdt op mod skønlitteraturen grundlæggende egenskaber, for kun på den måde kan man få et billede af, hvor mange af disse egenskaber, det reelt er muligt at reflektere inden for rammerne af det enkelte bibliografiske system. Det kunne være på empirisk vis via et stort antal cases, der var mere eller mindre dækkende for litteraturen som helhed, eller det kunne være via en teori om dens facetter. Heraf er den empiriske metode for så vidt udmærket, men den forekommer dog at være en lang omvej til noget, der måske ikke er så vanskeligt endda. Derfor har jeg valgt den teoretiske indgang, hvor vejen ikke går over skønlitteraturen, men over litteraturvidenskaben, da det er denne videnskab, der i særlig grad må formodes at beskæftige sig med skønlitteraturen. Helt så enkelt er det dog ikke, for faktisk er langt den meste litteraturvidenskab – herunder også den afledte litteraturvidenskab i form af lærebøger og (litteratur)leksika - meget lidt tilbøjelig til at

præcisere skønlitteraturens bestanddele eller facetter. Det gør den vanskelig at applicere på bibliografiske systemer, og når jeg med dette formål for øje har valgt at tage afsæt i en model af Johansen, er det fordi denne model efter min opfattelse udgør en markant undtagelse inden for litteraturvidenskaben: Den er struktureret, den er facetteret, og kernen er, at den forholdsvist smertefrit lader sig applicere på bibliografiske systemer. Men inden denne model fremlægges og diskuteres, kan der være grund til at overveje, hvordan det egentlig kan være, at det meste litteraturvidenskab er så svær at anvende i denne sammenhæng. I den forbindelse vil der blive taget udgangspunkt i to spørgsmål: Hvad er den overordnede relation mellem litteraturvidenskaben og bibliografiske beskrivelser? Og hvis litteraturvidenskaben kun i ringe grad præcisere skønlitteraturens bestanddele, hvordan er det så egentlig den karakteriserer litteraturen?

2.2 Litteraturvidenskaben og den bibliografiske beskrivelse

Den fundamentale lighed mellem bibliografiske beskrivelse af skønlitteratur og litteraturvidenskab er naturligvis, at de har et fælles objekt i litteraturen, og man kan tilføje, at begge discipliners måde at nærme sig emnet på i større eller mindre grad må være præget af analyse og fortolkning. Herefter er det imidlertid så afgjort forskellene, der springer i øjnene, og det er bestemt ikke en selvfølge, at det, der er interessant og produktivt inden for det ene felt, også er det inden for det andet. Hertil er formålene simpelt hen for forskellige, og det samme gælder de normer og præmisser, som de to aktiviteter udfolder sig inden for rammerne af.

Et af de helt centrale kendetegn ved den bibliografiske beskrivelse er, at den i meget høj grad er baseret på faste regler, in casu det gældende bibliografiske system og andre bibliografiske standarder. Som nævnt udelukker det ikke behovet for subjektiv analyse og fortolkning, men det ændrer ikke ved, at der grundlæggende er tale om et standardiseret produkt, der sigter mod at være til gavn for en bred brugergruppe. Derfor er formålet ej heller at levere en *original* fortolkning, snarere at udfylde de på forhånd fastlagte rammer med nogle forhåbentligt nyttige og forståelige termer, og det er betegnende at bibliografiske beskrivelser (i modsætning til praktisk talt alle andre refleksioner over litteratur) ikke signeres. Denne anonymisering gælder også i anden forstand, idet det ikke er muligt at argumentere. Det kunne naturligvis skyldes det korte

format, som dikterer at bibliografiske beskrivelser må fokusere på slutproduktet, men i dybere forstand er spørgsmålet også, om argumenter overhovedet er ønskværdige. Meningen med bibliografiske beskrivelser er jo ikke at overbevise brugeren om rimeligheden af de valgte emneord eller lignende, men snarere at disse emneord er brugbare i praksis.

Omvendt er der ingen af disse krav og restriktioner, der gælder inden for litteraturvidenskaben. Fx er litteraturvidenskabsmanden ikke forpligtet på et større publikum. Naturligvis er det væsentligt, at der er *nogen*, der er i stand til at forstå hvad han skriver, men hverken effekten af det skrevne eller forskerens anseelse er på nogen måde ligefrem proportional med forståeligheden. Tværtimod er det næppe urimeligt at betegne megen litteraturvidenskab og ikke mindst mange af de mest anerkendte litteraturteorier som svært tilgængelige. Derimod er det utvivlsomt en kvalitet at være *original*. I litteraturvidenskaben (som i andre videnskaber) er det vigtigt, at der bliver fremført noget, som ikke allerede er sagt.⁹ At formulere en ny teori, at lancere et nyt begreb eller analysere en tekst fra en helt ny vinkel er i høj kurs, og så længe argumentationen er i orden, er det ikke noget problem at være selv nok så subjektiv. I den forstand er litteraturvidenskaben først og fremmest kendetegnet ved at være kreativ og innovativ, hvorimod den bibliografiske beskrivelse blot forsøger at etablere nogle rationelle indgange til et værk med henblik på genfinding og relevansbedømmelse. Mere end innovation er den bibliografiske beskrivelse altså en slags formidling, der tjener en ganske bestemt brug. Skæres der ind til benet, kan man måske sige, at hvor litteraturvidenskabens fornemste formål er at skabe ny viden, da er formålet med den bibliografiske beskrivelse at være et værktøj, der kan vise vej til allerede kendt viden – herunder skønlitterær viden.

Som sådan er litteraturvidenskab og bibliografisk beskrivelse af skønlitteratur væsensforskellige discipliner eller aktiviteter, og pointen er, at der ikke kun er tale om forskellige arbejdsbetingelser og formål, men også at disse ting giver sig udslag i en helt forskellig tilgang til litteratur. Fra bibliografisk side har man en naturlig interesse i generelle systemer, logisk facetterede strukturer, entydighed, fortolkningsmæssig konsensus, brugervenlighed og funktionalitet, men i store træk er det

⁹ Her tænkes naturligvis kun på den egentlige litteraturvidenskab, ikke på lærebøger, håndbøger og lignende, hvor gentagelser af konventionelle opfattelser er legitime.

litteraturvidenskaben har at tilbyde det stik modsatte: en udpræget dyrkelse af det partikulære, mistro til fast etablerede strukturer, accept af flertydighed og fortolkningsmæssig divergens - og hverken brugervenlighed eller funktionalitet er begreber, der spiller nogen nævneværdig rolle. Nogle af disse kendetegn vil blive eksemplificeret i næste afsnit.

2.3 Litteraturvidenskaben og skønlitteraturen

“What is literature? You’d think this would be a central question for literary theory, but in fact it has not seemed to matter very much.” (Culler, 1997, p. 17). Sådan åbner Jonathan Culler 2. kapitel (passende betitlet ’What is Literature and Does it Matter?’) i sin lille, men meget anerkendte bog *Literary Theory: A Very Short Introduction*. Formuleringen er velsagtens tænkt som en provokation, men hermed ikke være sagt at han ikke på mange måder har ret. Og man kan tilføje: selv når litteraterne beskæftiger sig med spørgsmålet, gør de det normalt på en måde, som ikke er videre produktiv i forbindelse med bibliografiske beskrivelser. Hvorfor det er sådan vil der blive givet nogle bud på om lidt. Først skal det dog overvejes, hvorfor interessen for spørgsmålet om skønlitteraturens væsen tilsyneladende har været stærkt dalende i de senere årtier. Culler antyder et svar:

“When people complain that there is too much theory in literary studies these days, they don’t mean too much systematic reflection on the nature of literature or debate about the distinctive qualities of literary language, for example. Far from it. They have something else in view.

What they have in mind is precisely that there is too much discussion of non-literary matters, too much debate about general questions whose relation to literature is scarcely evident, too much reading of difficult psychoanalytical, political, and philosophical texts.” (Culler, 1997, p. 1)

Det afgørende her er ikke, om denne udvikling er god eller dårlig. Det afgørende er, at store dele af det teoretiske grundlag for moderne litteraturvidenskab egentlig slet ikke er litterært. Derfor anbefaler Culler, at man i stedet for *literary theory* nøjes med at tale om *theory*, som er et mere rummeligt begreb, og som udover de allerede nævnte discipliner

bl.a. inkluderer antropologi, kunsthistorie, filmvidenskab, kønsstudier, lingvistik, naturvidenskab og sociologi (Culler, 1997, p. 3-4). Denne tværvideenskabelige udvikling anser Culler for nødvendig, og den har bestemt sine fordele. Litteraturen kan sættes ind i en bredere kontekst end normalt, og ved at applicere ikke-litterære teorier på litteratur vil det ofte være muligt at sige noget originalt om den (hvad der som nævnt er et centralt kriterium inden for litteraturvidenskaben). Problemet er blot, at da disse teorier ikke er litteraturteorier, har de – i hvert fald i udgangspunktet – ej heller en forestilling om, hvad skønlitteratur egentlig består af, og generelt er interessen for spørgsmålet såre begrænset. Hvad der i stedet fokuseres på er selve det teoretiske perspektiv, og i den forbindelse kan to ting anføres. Det ene er, at et sådant perspektiv som oftest vil være mere velegnet i forhold til specifikke tekster end litteraturen som helhed. Og det andet er, at de typisk vil betone nogle få aspekter af disse tekster meget kraftigt, mens andre ignoreres. Begge disse tendenser kan eksemplificeres med et citat fra *Litteraturens tilgange*, hvor forfatterne beskriver, hvordan forskellige teoretiske opfattelser kunne tænkes at ville fortolke Kafkas lille tekst 'Foran loven':

”En ideologikritisk tekstanalyse ville fremhæve den fremmedgørelse, manden fra landet lider under, og udstille den lille mands kamp mod systemet. En psykoanalytisk læsning ville betone det angstaspekt, der snigende viser sig i mandens handlinger, og se loven som et overjæg eller en overeksponeret faderfigur, der ville kunne tilbageføres til forfatterens biografi. En eksistentielt orienteret læsning ville forholde sig til problemet om mandens frihed og manglende brug af den, mens en strukturalistisk aktantmodel ville indfange det paradoks, at vogteren både kan anskues som hjælper for og modstander af mandens projekt, og at den ønskede transport af det eftertragtede objekt (loven) ikke finder sted. En dekonstruktiv læsning ville gribe fat i den fortællelemæssige distance og den finurlige ironi, teksten udtrykker, og som underminerer en eksistentiel (mester)læsning.” (Fibiger et al., 2001, p. 27-28)

Dette er naturligvis et kunstigt sammenpresset og derfor noget grovkornet eksempel. Alligevel kan citatet antyde, hvordan hver tilgang favoriserer særlige aspekter af Kafkas tekst, og hver især kan de udmærket bidrage til en forståelse af denne, men det er bestemt ikke teorier, der prøver at favne alle litteraturens facetter. Det er nok så meget perspektivet i sig selv, der er interessant, og hvis summen af perspektiver viser noget, så

er det vel netop, at litteraturen – eller bare Kafkas tekst - først realiseres i læsningen via øjet der ser. Det betyder ikke, at teksten slet ikke findes, for ifølge *Litteraturens tilgange* kan den betragtes som en slags artefakt. Men forståelsen af teksten kan ikke adskilles fra læserens egen horisont:

”I dag kan man ikke hævde, at et værk kan læses objektivt og udtømmende, men heller ikke, at fortolkning er en rent subjektiv affære. Sandheden ligger et sted imellem, i dialogen mellem værk og læser. Objektivt ligger der et tekstkorpus, som forfatteren med sine intentioner har skabt, og det reciperes subjektivt af den enkelte læser, der læser sin egen forståelseshorisont ind i værket. Forholdet mellem en tekstet og forskellige fortolkninger kan forklares ved hjælp af begreberne artefakt og konkretion. Artefaktet er den faktiske og færdige afgrænsning af teksten. Værket foreligger som ét artefakt, der i sig selv er konstant og uforanderligt, bortset fra de tilfælde hvor forfatteren laver ændringer i teksten fra udgave til udgave. Konkretion er resultatet af mødet mellem artefaktet og læseren, den mening læseren danner sig i dette møde.” (Fibiger et al., 2001, p. 23)

Det er det grundlæggende, og det er et synspunkt, som det er svært at være uenig i. Det er dog vigtigt at understrege, at denne karakteristik af betydningsdannelsen ikke kun gælder almindelige læsere, men også litteraturvidenskaben. At vælge et teoretisk grundlag er også at afgrænse sin forståelseshorisont. For så vidt er dette ikke noget problem inden for litteraturvidenskaben, hvor den originale indfaldsvinkel som nævnt er i høj kurs, og i dag er feltet kendetegnet ved en på mange måder sympatisk og frodig pluralisme, hvor forskellige teoretiske opfattelser kan leve forholdsvist fredeligt side om side. For et praksisorienteret fænomen som bibliografisk beskrivelse kan det imidlertid være et problem, når der end ikke er noget ønske om konsensus, og essensen – såfremt en sådan altså overhovedet findes - drukner i enkeltstående perspektiver eller sammenfattende pluralisme. Et eksempel på det sidstnævnte er en artikel af Hvidtfeldt Madsen (2003), som ellers bærer den lovende titel 'Hvad er litteratur?' Her kunne man vel forvente, at spørgsmålet blev besvaret, men det gør det sådan set ikke. I stedet redegøres der (udmærket) for litteraturbegrebets mangetydighed, og hvordan skønlitteratur er blevet *opfattet* af forskellige litteraturvidenskabelige retninger op gennem tiden, og i den forbindelse skal to ting anføres. Det ene er, at da disse opfattelser typisk befinder sig på et meget abstrakt niveau, kan der være meget langt ned

til litteraturens konkrete elementer, som må være det som en bibliografisk beskrivelse i hvert fald i første række må tage udgangspunkt i. Og det andet er, at Hvidtfeldt Madsen faktisk aldrig giver et personligt bud på sagen.

Det gør Pil Dahlerup derimod. Fx mener hun, at litteratur ”omfatter alt (...) der kan komme ind under betegnelsen ’kunst lavet af ord’”, og at fiktion er ”en særlig afdeling af denne ordkunst, så særlig, at den kan betragtes som den centrale”. Desuden at fiktion kan defineres ”som en fremstillet verden, der ikke gør krav på at henvise til den virkelige verden”, men også at denne bestemmelse fører andre med sig, ”således at fiktionskriterierne i alt bliver fire: 1. Forestillet verden (’fri fantasi’), der ikke gør krav på at være virkelighedsgengivelse; 2. Spaltning i fortællerinstansen; 3. Fiktionskontrakt mellem forfatter og læser og 4. Særligt sprogbrug, f.eks. konnotation i stedet for denotation, almene udsagn i stedet for specifikke.” (Dahlerup, 2004).

Med disse fiktionsbestemmelser bliver der rimeligvis sagt noget vigtigt om skønlitteratur (som Dahlerup synes at bruge synonymt med fiktion, men ikke med litteraturbegrebet som helhed). Det kan diskuteres, om punkt 3 ikke snarere er en læsestrategi end en egenskab ved skønlitteraturen selv, men at skønlitteratur bl.a. er kendetegnet ved en særlig virkelighedsrelation, en særpræget relation mellem fortæller og forfatter samt et særligt sprogbrug forekommer indiskutabelt. Set gennem andre briller – nemlig den senere fremlagte målestoks (se 2.5) – er det dog også evident, at der mangler temmelig meget, for hvad handler skønlitteraturen egentlig om i bred almindelighed, og kan man ikke sige lidt mere om, hvordan den iscenesætter det, den tematiserer? Dermed ikke være sagt at Dahlerups fiktionskriterier er irrelevante i bibliografisk sammenhæng, for som det vil fremgå, knytter flere af dem – især punkt 2 og 4, men til dels også punkt 1 – an til bestemte facetter i den valgte målestok. Pointen er blot, at selv når litteratur prøver at karakterisere skønlitteraturen som sådan – hvad der som sagt er et sjældent fænomen – så er der stadig en tendens til at hæfte sig ved nogle bestemte aspekter og lade andre ligge. Og det, der ignoreres, synes ofte at være noget af det mest basale – måske fordi det bliver opfattet som banalt.

Det sidste kunne man så tro, der blev taget hånd om i litteraturleksika og encyklopædier, da disse dokumenttyper har en langt bredere målgruppe end den egentlige litteraturvidenskab. I det store hele er virkeligheden dog en anden. Mest utilfredsstillende er behandlingen af det overordnede begreb ’skønlitteratur’, hvor artiklerne typisk er uhyre kortfattede. Således definerer *Gyldendals litteraturleksikon*

slet og ret skønlitteratur som ”fællesbetegnelse for skrifter af digterisk art, alm. også essays, i modsætning til fag-lit.” (Harmer & Jørgensen, 1974, bd. 4, p. 123), og stort set den samme formulering, blot på svensk, nøjes man med i *Nationalencyklopedin* (1995). Derimod er artiklen i *Gads litteraturleksikon* lidt længere, men den handler mestendels om hvilke genrer begrebet kan siges at dække. Om skønlitteraturens indhold nævnes det således blot, at det er ”af fiktiv karakter” (Rasmussen, 1999, p. 300). I *Den store danske encyklopædi* findes der (utroligt nok) ikke et opslag på termen skønlitteratur.

Men måske er der større udbytte, når det blot handler om romanen, der er en mere overskuelig størrelse end skønlitteraturen som helhed? Svaret er både ja og nej. Ja, fordi opslagene generelt er meget længere. Nej, fordi de alligevel ikke siger ret meget om, hvad der kendetegner romanen i bred almindelighed. Eksempelvis indleder *Gyldendals litteraturleksikon* med at oplyse, at en roman er ”en længere fortælling i prosa eller på vers” (Harmer & Jørgensen, 1974, bd. 4, p. 39), men så er det allerede slut med generelle definitioner. I stedet følger knap fem sider med et væld af eksempler fra romanens historie, og noget lignende gælder tilsyneladende næsten alle litteraturleksika¹⁰, bl.a. *Gads litteraturleksikon* (Rasmussen, 1999). Men faktisk udgør det norske *Litteraturvidenskapelig leksikon* en markant undtagelse. Som forventet er der betragtninger over romanens udvikling med tilhørende eksempler, men derudover fremdrages et større antal af genrens væsentligste facetter, og ganske usædvanligt behandles disse i numerisk orden. Let forkortet er de seks punkter i opslaget som følger:

- 1) Romanen er fiksjon: Den forteller om tenkte (imaginære) personer, begivenheter og handlinger, og begrebet brukes av og til synonymt med fiksjon. Det innebærer bl.a. at en romanhandling ikke kan falsificeres slik en historisk fremstilling kan det.
- 2) Som fiksjon tager romanen utgangspunkt i, bygger på og viser til, leserens livserfaring i tid og rom. (...)

¹⁰ I forbindelse med denne undersøgelse er langt flere leksika end de, der refereres til, blevet konsulteret. Herunder en lang række engelsksprogede såsom Mikics' *A New Handbook of Literary Terms* (2007), Ruse & Hoptons (1992), og Cuddons *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory* (1998). Heraf afsætter den sidstnævnte ikke mindre end 40 sider til begrebet 'novel', men de 38 slet og ret forskellige landes romanhistorie, og resten er primært typeeksempler og etymologiske udredninger. Med hensyn til det konkrete indhold oplyses det stort set ikke andet end, at ”the subject matter of the novel eludes classification” (Cuddon, 1998, p. 561).

- 3) At romanen er på prosa og ikke på vers, forsterker leserens inntrykk av en virkelighetsnær og moderne sjanger. Prosaen innebærer likevel ikke at romanen ikke kan være kunstferdig konstruert: Sjangerens språklige fleksibilitet øker snarere end svekker de formelle kravene en romanforfatter stilles overfor.
- 4) Romanen er en fortelling, en narrativ tekst. Dette medfører at den fiktive romanhandlingen er plassert i rom og tid, og at den formidles og filtreres gjennom én eller flere fortellere (som kan være i eller utenfor handlingen, men som alltid er en del af fiksjonen).
- 5) Romanen har personer, hendelser og handling som til sammen danner et plot, som inngår i en bestemt kontekst (sosial, historisk osv.) og etablerer en dynamisk handlingsutvikling. Slik skapes et romanunivers som holdes sammen av narrative prinsipper som kronologi, handlingsprogresjon og varianter af kausalitet (bl.a. når det gjelder personenes motiver for sine handlinger og valg, og årsak/virkning relationer i kjeden av hendelser).
- 6) Romanen må ha en viss lengde. Å opgi noen 'minimumslengde' er vanskelig, men vi forventer at en roman er lengre end novellen. (...) Romanens lengde gir den en 'episk bredde' novellen ikke har: Romanen kan introdusere og utvikle flere personer, gjerne over lengre tidsrom og i ulike miljøer. Den kan gi flere detaljer, tillate sig flere digresjoner, etablere parallelle handlingsnivåer, skape komplekse metaformønstre osv. (...) (Lothe et al., 1997, p. 217)

Denne fremstilling er velsagtens ikke helt præcis i alle henseender. Middelalderens ridderromaner var jo på vers, og man kan også få det fejlagtige indtryk, at alle figurer i romaner er 'personer', samt at tid og rum alltid er mere realistisk betonet end de faktisk er i megen fantastik. Alligevel er der tale om en mere ambitiøs, dristig, men efter min opfattelse også mere dækkende beskrivelse af romanens typiske ingredienser end i andre leksika, og beskrivelsen kunne givetvis omarbejdes til en målestok for indholdsdata til skønlitteratur. Da Johansens tilgang er endnu mere struktureret, åben og funktionel, er valget imidlertid faldet på hans model, og det er den, der nu skal præsenteres og efterfølgende diskuteres.

2.4 En målestok for indholdsdata til skønlitteratur

Johansens diskussion af litteraturens grundlæggende komponenter blev første gang fremlagt i artiklen 'Indgange til tekstanalyse' (Johansen, 2003), men er siden blevet justeret i hans magnum opus *Litteratur og intersubjektivitet* (Johansen, 2007), hvor fremstillingen udgør en substantiel del af første kapitel, og i hovedsagen er det den version, der relateres til i det følgende. Fra forfatterens side er de fremførte komponenter tænkt som et minimumsgrundlag, som alle, hinsides teoretisk observans, bør kunne blive enige om og have gavn af, når det gælder om at åbne en litterær tekst. Andre steder i bogen lægger Johansen på ingen måde skjul på sit teoretiske ståsted, men i dette tilfælde er han blot interesseret i at undersøge, om der er procedurer, "der tillader os at stille spørgsmål til *teksten-som-ytring* på systematisk vis uden at være knyttet til en specifik litteraturteori som har en bestemt dagsorden og et bestemt ærind", altså "om det er muligt at finde en tilgang der er, i hvert fald relativt, almen, neutral og åben" (Johansen, 2007, p. 29).

Det er en usædvanlig bestræbelse inden for moderne litteraturvidenskab, hvor det typisk gælder om at rendyrke et bestemt teoretisk perspektiv. Ifølge Johansen kan en sådan tilgang dog have sine omkostninger, da "de forskellige litteraturteorier [jo også] resulterer i forskellige analytiske tilgange fordi de interesserer sig for og fokuserer på forskellige ting" (ibid.) – jf. Kafka-eksemplet. Derfor vil han indledningsvis afprøve en mere åben tilgang, som naturligvis kan tjene som fundament for hans egne, senere udfoldede og mere sofistikerede teorier, men hvor tanken også er, at den kan bruges af andre. Med andre ord er hensigten at fremføre noget mere grundlæggende, end der er tradition for inden for litteraturvidenskab, og efter Johansens opfattelse er det faktisk "ikke en litteraturteori", men blot "et sæt af retningslinjer der kan lede læseren i forsøget på at fortolke og forstå teksten" (Johansen, 2007, p. 47). Dette synspunkt kan dog diskuteres. Efter min opfattelse er det en slags teori. På den anden side er det afgjort en meget almen og upolemisk sådan, og det er ikke mindst dette, der gør den frugtbar i forbindelse med bibliografiske systemer.

Imidlertid ændrer de mere eller mindre objektive intentioner jo ikke ved, at Johansen er nødt til at vælge en indfaldsvinkel, og metoden til at slippe uden om de mere specifikke litteraturteorier er at tage udgangspunkt i, at "*nogen (fortælleren, i sidste omgang forfatteren) taler eller skriver til nogle (tilhørere eller læsere) om noget (det*

fremstillede univers eller bevidsthed) i et givet sprog og i kraft en række struktureringsprincipper og kunstgreb (tekstens retorik)” (Johansen, 2007, p. 29) - og derpå stille en lang række spørgsmål til den konkrete tekst. Afsættet for spørgsmålene er følgende vers, som en jurist i middelalderen kunne bruge til at forberede sin tale i retten i retten, når han skulle huske at få det hele med:

“QUIS, QUID, UBI, QUIBUS AUXILIIS, CUR, QUOMODO, QUANDO
hvem, hvad, hvor, ved hjælp af hvilke midler, hvorfor, hvordan, hvornår”
(Johansen, 2007, p. 30)

Hvorfor Johansen tager afsæt i denne juridiske remse fremgår ikke særlig tydeligt af den umiddelbare kontekst, men adskillige gange bogen igennem viser retssagen sig at være et (måske overraskende) produktivt greb, fordi der synes at være en lang række paralleller mellem rettens og litteraturens drama: der er flere forskellige stemmer; det kan være svært eller umuligt at afgøre, hvem der har ret; motiverne kan være uklare; for at danne sig et overblik over sagen kan det være nødvendigt at foretage en rekonstruktion af forløbet (hvad der forudsætter en fortolkning); læserne kan betragtes som en slags nævninge, der skal afgøre troværdigheden af de enkelte udsagn; o.s.v.

Trods disse mange ligheder mener Johansen dog, det er hensigtsmæssigt at modificere remsen i tre henseender. Den ene årsag er, at da *hvem* kan referere til såvel *den handlende* som til *for hvem* handlingen blev udført (som udmærket kan være en anden eller nogle andre end den handlende selv) og *mod hvem* den blev gjort, vil det være mere præcist at behandle de enkelte spørgsmål hver for sig. Den anden årsag er, at da der er tale om litteratur, ”må alle spørgsmålene i virkeligheden stilles tre gange, for teksten refererer både til, hvad der tales om, til talesituationen selv, og til skrivningen” (ibid.). Og den tredje årsag er, at da den latinske remse er fastlagt på baggrund af metriske (og dermed mnemotekniske) hensyn, men indholdsmæssigt er ulogisk opbygget, er der grund til at ændre rækkefølgen. Den sidste ændring er ikke indarbejdet i den senest publicerede model (Johansen 2007, p. 31), men da han selv umiddelbart efter ændrer rækkefølgen, har jeg for overblikkets og logikkens skyld tilladt mig at modificere modellen i overensstemmelse hermed. Desuden er *hvorledes* udskiftet med *hvordan*, da det både før og efter modellen er den term, som Johansen benytter. Modellen fremgår af figur 2.

1.a HVEM gjorde det?	1.b HVEM talte om det?	1.c HVEM skrev om det?
2.a FOR HVEM blev det gjort?	2.b FOR HVEM blev der talt?	2.c FOR HVEM blev det skrevet?
3.a MOD HVEM blev det gjort?	3.b MOD HVEM blev der talt?	3.c MOD HVEM blev der skrevet?
4.a HVAD skete?	4.b HVAD blev der sagt?	4.c HVAD blev skrevet?
5.a HVOR skete det?	5.b HVOR blev der talt?	5.c HVOR blev det skrevet?
6.a HVORNÅR blev det gjort?	6.b HVORNÅR blev der talt om det?	6.c HVORNÅR blev der skrevet om det?
7.a HVORDAN blev det gjort?	7.b HVORDAN blev det omtalt?	7.c HVORDAN blev der skrevet om det?
8.a VED HVILKE MIDLER blev det gjort?	8.b VED HVILKE MIDLER blev der talt om det?	8.c VED HVILKE MIDLER blev der skrevet om det?
9.a HVORFOR blev det gjort?	9.b HVORFOR blev det omtalt?	9.c HVORFOR blev der skrevet om det?

Figur 2. 9 x 3 spørgsmål til teksten (Johansen, 2007, p. 31; let modificeret udgave¹¹)

Denne model er naturligvis noget mere kompliceret end juristens remse. Alligevel er den forholdsvis enkelt opbygget. Grundstrukturen er, at a-søjlen refererer til det fortalte, b-søjlen til fortællerinstansen, og c-søjlen til den implicitte forfatter¹², og inden for hver

¹¹ De to modificeringer, dvs. kategoriernes rækkefølge og 'hvordan' i stedet for 'hvorledes', er i øvrigt i overensstemmelse med den første udgave af modellen (Johansen, 2003, p. 58). Denne model har dog den svaghed, at den ikke tredeler *hvem*-facetten.

¹² Ifølge *Gads litteraturlleksikon* betegner den implicitte forfatter den imaginære forfatter, der antydes via teksten selv (Rasmussen, 1999, p. 154-55). Den implicitte forfatter skal altså ikke forveksles med den

søjle gentages så de samme *hv*-ord i konkrete – og for de flestes vedkommende: umiddelbart forståelige - spørgsmål. Derimod er politiske, filosofiske, psykoanalytiske eller andre specifikke teorier ikke indarbejdet, men hensigten er jo også kun at levere en mere eller mindre 'teoriløs' indgang til skønlitteratur, som andre teorier så eventuelt kan bygge ovenpå. Bemærkelsesværdigt er det også, at Johansen ikke lader sig forstyrre af, at man i mange tilfælde kunne stille lignende spørgsmål til andre former for litteratur eller andre udtryksformer og begivenheder i det hele taget. Som sådan er modellen ikke et forsøg på at definere skønlitteratur eller afgrænse den skarpt i forhold til fx faglitteratur, men ved at tredoble de enkelte *hv*-ord i juristens remse tages der dog højde for nogle af skønlitteraturens centrale karakteristika i form af fortællerinstansen og den særprægede relation mellem fortæller og implicit forfatter. Uden at involvere specifikke litteraturteorier er modellen derfor velegnet til at afdække de basale elementer i et litterært værk, ikke blot med henblik på litteraturvidenskabelig tekstanalyse, men også i forbindelse med bibliografisk beskrivelse, hvor opgaven ikke er at lægge originale eller interessante teoretiske perspektiver ned over litteraturen, men at reflektere nogle relevante facetter, der kan tjene som indgange for en bred brugergruppe. Med andre ord kunne man godt forestille sig modellen blive brugt som checkliste af en indeksør. Her og nu skal den dog kun bruges som målestok for bibliografiske systemer til skønlitteratur. I den forbindelse skal det med det samme pointeres, at det er en målestok og ikke et spanskør, for med 27 spørgsmål inkluderet er det næppe realistisk, at selv det bedste bibliografiske system kan reflektere alle disse facetter – og muligvis heller ikke ønskværdigt. Men netop fordi modellen er så relativt kompleks formår den at sætte de enkelte systemers indholdsdata i perspektiv. Inden det kommer så vidt, kan det dog være nyttigt at kommentere de ni vertikale dimensioner i modellen – dvs. *hvem, for hvem, mod hvem, hvad, hvor, hvornår, hvordan, ved (hjælp af) hvilke midler og hvorfor* – og relatere dem til det, som det skal handle om i denne sammenhæng, nemlig bibliografiske systemer.

virkelige forfatter og ej heller med fortælleren, som den implicite forfatter godt kan markere en afstand til, jf. det tidligere anførte begreb om utroværdige fortællere. I øvrigt skyldes begrebet 'den implicite forfatter' litteraturteoretikeren Wayne C. Booth, og det er så en af grundene til, at modellen ikke kan betragtes som fuldstændig teoriløs.

2.4.1 *Hvem, for hvem og mod hvem*

Som modellen er udformet, kan to ting siges at være særligt iøjnefaldende ved kategorien *hvem*. Det ene er, at der med tilføjelsen af varianterne *for hvem* og *mod hvem*¹³ sker en vertikal tredeling af kategorien, som peger på, at *hvem* ikke blot er identiteter, men at de indgår i (person)relationer, og at andre end aktivt handlende figurer – såsom hovedpersoner, fortæller og (implicit) forfatter – kan have betydning. I en kriminalroman kunne *mod hvem* fx være et passivt offer, men det udelukker ikke at særlige kendetegn ved dette offer kan være af interesse i forbindelse med tekstanalyse eller genfindning.

Det andet særkende ved *hvem*-kategorien er, at den er placeret først. Hvis dette havde været en model til faglitteratur, var *hvad* formentlig blevet placeret øverst, da al faglitteratur involverer et *hvad*, men ikke nødvendigvis et *hvem* – udover forfatteren naturligvis. Derimod er skønlitteraturen kendetegnet ved stort set altid at gestalte mennesker eller (menneskelignende) væsener, og det er først og fremmest via deres handlinger og opfattelser, at emner, motiver, temaer toner frem. Med andre ord kan *hvad* ikke løsrives fra *hvem*, og i den forstand er det konsekvent, at *hvem* er blevet placeret først. Men samtidig afspejler kategoriens ni spørgsmål, at *hvem*-facetten kan være nok så kompleks i skønlitteratur. Persongalleriet, inklusiv fortæller og implicit forfatter, kan være uhyre omfattende og antallet af kendetegn endnu langt højere: ”Er der tale om handlende mennesker eller andre væsener? Er de navngivne eller anonyme, er de historiske eller fiktive. Hvilke kendetegn er de blevet tildelt fysisk, psykisk og socialt.” (Johansen, 2007, p. 31). Især epik og dramatik (men ikke nødvendigvis lyrik) koncentrerer sig sjældent om en enkelt figur, men fremviser konkurrerende handlemønstre og opfattelser, som læseren eller publikum må forholde sig til, og i den forbindelse bliver *hvem* en helt afgørende kategori. Fx kan et figurrelateret synspunkt undergraves af figurens moralske habitus, og når man taler om upålidelige fortællere, er det den implicite forfatter, der udstiller denne upålidelighed. Både med hensyn til mængde og fortolkning kan spørgsmålet om *hvem* altså være en vanskelig sag, og det gælder ikke mindst for bibliografiske beskrivelser, hvor der typisk må foretages en særdeles hårdhændet selektion inden for facetten. Men som målestok for bibliografiske

¹³ Som nævnt (se note 11) indgår disse varianter ikke i den oprindelige model.

systemer må det fundamentale spørgsmål naturligvis være, om systemet overhovedet reflekterer denne dimension – udover forfatterens navn.

2.4.2 *Hvad*

Med spørgsmålene *hvad skete*, *hvad blev sagt*, og *hvad blev skrevet*, relaterer *hvad* i første række til handlinger: fysiske handlinger, talehandlinger, skrivehandlinger. Det er ikke uden videre det samme som, hvad man i forbindelse med faglitteratur ville kalde 'emner', og især kan der være grund til at understrege, at det ikke er det samme som dybereliggende temaer, da skønlitteratur udmærket kan tematisere noget uden at eksplicite det. Fx kan man hævde, at det centrale tema i en given litterær tekst er døden, uden at nogen dør eller termen 'dø' anvendes, men i så fald er der tale om en mere omfattende fortolkning, som forudsætter inddragelse af adskillige facetter. I mere uforpligtende forstand har de handlinger, som *hvad* omfatter, dog generelt en emnelignende karakter. En fiktiv figur lapper sin cykel: Ergo er cykellapning en slags emne. Men i så fald antyder dette eksempel også, at emnekategorien som helhed ofte antager en lidt speciel karakter i skønlitteratur og især i skønlitterær epik – af to grunde. Den ene er, at den gennemsnitlige roman vil indeholde et væld af 'emner', som kun i begrænset omfang lader sig reducere via nogle overordnede begreber, hvad der indebærer at den bibliografiske beskrivelse nødvendigvis må foretage en meget kraftig beskæring af emnernes faktiske omfang. Og den anden grund er, at da emnet typisk kommer til syne gennem en figurs handlinger, har emnebehandlingen gerne karakter af at beskrive *et forløb*, hvorefter der åbner sig en dobbelt problematik for den ideelle bibliografiske beskrivelse, idet den både skal reflektere den emnemæssige substans – fx cykellapning – men også *bevægelsen* i forløbet. Forskellen mellem disse to ting bliver ganske åbenbar, hvis man spørger: Kunne den pågældende figur så finde ud af at lappe en cykel?

Imidlertid er der et endnu mere fundamentalt problem, som enhver fortolkning af *hvad* må tage hensyn til, og det er relationen mellem det skete, det sagte og det skrevne, for som Johansen – med endnu en reference til retssagen - tørt bemærker: "Forsvareren fortæller ofte ikke alt hvad han ved. Det samme gælder i litteraturen" (Johansen, 2007, p. 36). Denne problematik er særlig manifest, når der decideret gives forskellige udlægninger af begivenhederne, fx via indbyrdes uenige fortællere, men den kan også vise sig mere subtilt som en fornemmelse af, at der står noget 'mellem linjerne'. Det er

strengt taget forkert, men i kraft af den kunstfærdighed, som skønlitteratur er udformet med, kan historien synes større eller anderledes end det ekspliciterede, og i nogle tilfælde kan resultatet udmunde i en tvivl om, hvad der 'egentlig' er sket. Lappede han faktisk cyklen, eller er det bare noget han drømte. Eller kan der måske ligefrem være grund til at antage at fortælleren lyver? Som sådan er vurderingen af forholdet mellem det skete, det sagte og det skrevne helt afgørende for forståelsen. På den anden side er det, i kraft af kunstfærdigheden, også så kompleks en relation, at skal den reflekteres eksplicit i den bibliografiske beskrivelse (og ikke bare være en implicit forudsætning for denne), så vil det være mest hensigtsmæssigt at gøre det i forbindelse med kategorien *hvordan*. I så fald kan *hvad* springe mellemregningerne over og fokusere på slutproduktet, dvs. de konkrete handlinger (med emnemæssige implikationer), hvorefter denne del af målestokken kan nøjes med at spørge til de to dimensioner, der blev nævnt ovenfor: Reflekterer systemet noget, der ligner emner? Og reflekter det 'bevægelsen', dvs. handlingen?

2.4.3 *Hvor og hvornår*

Disse to kategorier refererer naturligvis til tid og rum (eller sted) og er også i andre henseender så beslægtede, at de med fordel kan behandles under ét. Således fremgår handlingens tid og sted ofte helt entydigt, ikke mindst i realistisk betonet epik, og ifald der er mange af slagsen – altså mange tider og steder – lader de sig normalt indordne under nogle overordnede begreber, fx årti og land. Omvendt konkretiserer mange digte ikke et *hvor* og *hvornår*, og for alle storgenerer gælder det, at det ofte kan være svært at præcisere, *hvor* og *hvornår* der fortælles fra, hvad der i nogle tilfælde kan være betydningsfuldt. Alligevel må det formodes, at disse kategorier som helhed er væsentligt nemmere at arbejde med i bibliografiske beskrivelser end *hvem* og *hvad*, der begge stiller langt større krav til selektion.

Imidlertid er det også et fællestræk ved *hvor* og *hvornår*, at de groft sagt kan fungere på to forskellige måder i litteraturen: i nogle tilfælde synes de kun at udgøre en mere eller mindre vilkårlig ramme, i andre tilfælde kan de fortolkes som tematiske størrelser. Der er forskel på en roman, der blot har en given periode og et givent sted som baggrund, og så en roman, der først og fremmest prøver at skildre en bestemt epoke et bestemt sted. Men medmindre det bibliografiske system har nogle klare retningslinjer på området eller decideret skelner mellem ramme og temaer, kan det være umuligt at

afgøre, hvilken variant der gør sig gældende, og det kan også være aldeles uklart, om beskrivelsen kun reflekterer (hoved)handlingens tid og sted, eller om den også reflekterer fortællerpositionens. Så velvidende at problematikken er mere kompleks end som så, må det grundlæggende spørgsmål i forbindelse med *hvor* og *hvornår* være, om systemerne på nogen måde reflekterer disse kategorier.

2.4.4 *Hvordan*

I modellen refererer denne kategori meget tydeligt til to forskellige ting: *handlingens* hvordan – og *tekstens* hvordan. Heraf er det førstnævnte at betragte som en forlængelse og præcisering af *hvad*: Hvad skete? Han blev myrdet! Jamen hvordan? Med en økse! Jo, men hvordan kom morderen ind i det aflåste værelse? En sådan krimikliche illustrerer, at besvarelsen af handlingens *hvordan* hurtigt kan blive uhyre omfattende, og i bibliografisk sammenhæng vil et emneord som 'økser' utvivlsomt være mere forvirrende end oplysende. Derimod kan handlingens *hvordan* godt indgå meningsfuldt i en indholdsbeskrivende note, fx: Hvad skete? Han blev myrdet med en økse! Men det er jo netop kun en præcisering af *hvad*, og i forbindelse med målestokken vil handlingens *hvordan* følgelig blive henregnet under *hvad*-kategorien.

Hermed kan målestokkens *hvordan* koncentrere sig om *tekstens* hvordan, men det er til gengæld altomfattende:

”Alt hvad vi sammenfatter under 'stil' angår talens og skrivningens 'hvordan': fra versenes liniebrud på siden, epikkens modulering af tempo gennem beretning og scenisk fremstilling til dramaets replikskifter; fra brugen af sammenligninger og metaforer til anvendelsen af grammatiske figurer; og fra den høje stils ordrigdom, nøje kalkulerede effekter og patos til den lave stils, tilsyneladende, mundrette fordringsløshed.” (Johansen, 2007, p. 42)

Alle tekster har en bestemt form og besidder nogle særlige stilistiske kendetegn, og de er altid mere eller mindre betydningsfulde. Fx er det selvsagt ikke ligegyldigt, om brugeren forstår de valgte termer i en manual eller ej. Det særlige ved skønlitteratur er imidlertid, at fordi den i udpræget grad gør brug af kunstgreb, og fordi disse er intimt forbundet med tekstens mening (jf. eksemplet omkring fortællerens autoritet eller mangel på samme i 2.4.2) og virkning, bliver tekstens *hvordan* af ekstraordinært stor

betydning i denne sammenhæng (Johansen, 2007, p. 42-43). Det kan også formuleres på endnu en måde, nemlig som ”at litteraturen beviser, eller rettere overbeviser, i kraft udtryksformen” (Johansen, 2007, p. 43). Så hvis man undrer sig over, hvorfor mange læsere af kærlighedsromaner ikke kunne drømme om at læse kærlighedsdigte, tilbyder Johansens optik tre muligheder: 1) De giver ikke *mening* (måske fordi de ikke forstås); 2) De *virker* ikke (dvs. det er ikke en god læseoplevelse); eller 3) De *overbeviser* ikke (dvs. man tror ikke på dem).

Som sådan anses det for godt gjort, at tekstens *hvordan* er særdeles væsentligt i forbindelse med skønlitteratur, og som målestok for bibliografiske systemer er det fundamentale spørgsmål, om et sådant *hvordan* overhovedet reflekteres. Da kategorien er yderst heterogen, kan der dog stilles spørgsmålstegn ved, hvor givende sådan et svar vil være, og derfor vil der i dette tilfælde blive afprøvet en mere facetteret tilgang end ved de tidligere kategorier. Som inspiration til denne facettering er der taget udgangspunkt i Nielsen (1997b, p. 20), som opdeler *hvordan*-facetten i syv underkategorier (se 9.3), men da enkelte af disse kategorier reflekteres andre steder i modellen, og målestokken helst ikke må blive alt for kompleks, er der valgt en lidt enklere løsning med blot fire, men til gengæld forholdsvis klart adskilte underkategorier. Disse er som følger: 1) Storgenre og andre ’rene’ formbetegnelser; 2) Narrativ struktur; 3) Fortælleforhold; og 4) Sproglige kendetegn.

2.4.5 Ved hjælp af hvilke midler

Umiddelbart kan det være svært at skelne denne kategori fra *hvordan*, og i forhold til det berettede, dvs. *handlingens* hvordan, er spørgsmålet overflødigt (Johansen, 2007, p. 44). Uanset om man spørger, hvordan eller ved hjælp af hvilke midler morderen slog offeret ihjel, er svaret jo grundlæggende det samme: Øksen. Og tilsyneladende afføder det heller ikke nye oplysninger i forhold til *tekstens* hvordan, for selv om formuleringen er usædvanlig, kunne man vel godt sige, at midlerne til at skabe en litterær tekst er at vælge bruge en bestemt storgenre, en bestemt fortællertype, et bestemt litterær stil osv. Når kategorien alligevel er meningsfuld, er det fordi der sigtes til noget ganske specifikt, nemlig ’ved hjælp af hvilket materiale er teksten skrevet’. Som Johansen gør opmærksom på, havde dette en helt konkret betydning i middelalderen, når der i en

såkaldt *accessus* (en slags forord) blev gjort rede for kildegrundlaget for en given udgivelse, og noget lignende gælder nutidens anoterede klassikerudgivelser.¹⁴ Men 'ved hjælp af hvilket materiale' kan også opfattes i bredere forstand, hvor det handler om den enkelte teksts relation til - og afhængighed af - andre tekster. Denne relation kan være nok så håndgribelig, som når Fielding parodierede Richardsons roman *Pamela* i sin egen *Shamela*, men som anført af Terry Eagleton kan hvert eneste ord, sætning eller afsnit betragtes som en genbearbejdning af andre tekster, som går forud for eller omgiver det individuelle værk (Fibiger et al., 2001, p. 20).

Som sådan er intertekstualiteten principielt altomfattende, og det er indlysende, at bibliografiske beskrivelser ikke kan reflektere alle disse relationer. På den anden side reflekterer de faktisk *nogle af* disse relationer, i det omfang de besvarer spørgsmål som *hvem, hvad, hvor, hvornår, hvordan* eller *hvorfor*, for også disse kategorier har naturligvis en intertekstuel karakter. Enhver form for indholdsdata og også mange ydre data afspejler mere eller mindre tydeligt nogle delmængder, som det enkelte værk enten tilhører eller ikke tilhører. Derfor skal det igen overvejes, om *ved hjælp af hvilke midler* overhovedet er nødvendig som selvstændig kategori i en målestok for bibliografiske systemer, og for mig at se giver den kun mening, hvis intertekstualiteten er af mere overordnet karakter – dvs. dækker mange facetter af værket – og ekspliciteres forholdsvis tydeligt. Hvis den bibliografiske post til *Shamela* oplyser, at bogen er en parodi på *Pamela*, er begge disse krav indfriet. Det er de derimod ikke, hvis de blot har et fælles emneord som fx kærlighed. Det optimale er altså, hvis posten refererer specifikt til et andet værk, men også lidt løsere bestemmelser kan indplaceres i kategorien. Det er således denne kategori, der skal aktiveres, hvis en post betegner et værk som 'kafkask'. Endelig er det også muligt at placere data for undergenre i denne kategori, da disse betegnelser normalt er baseret på adskillige facetter og derfor snarere har karakter af egentlige typebestemmelser, hvad der samtidig afføder en relativt tydelig intertekstualitet i forhold til andre værker inden for samme undergenre. Beskrivelsen af en enkelt undergenre, dannelsesromanen, i *Gads litteraturlleksikon* kan illustrere disse forhold:

”En genre, der var særligt populær i 1800-tallet med J.W. Goethes *Wilhelm Meisters læreår* (1795-96) som forbillede. I dannelsesromanen beskrives en

¹⁴ I Danmark fx serien *Danske klassikere* fra Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Borgen.

helts (eller sjældnere en heltindes) livsforløb fra barndom og ungdom til voksen, moden person. Udviklingens forløb følger skemaet: hjemme, ude/hjemløs, hjemme igen. Helten forlader hjemmet for at konfrontere sig med verden og udforske sig selv som individ. Disse erfaringer i medgang og modgang og mødet mellem individet og samfundet forløber ofte konfliktfyldt, men ender med at helten affinder sig med samfundets krav og forsones med sin plads, hvorefter han kan vende hjem som et dannet, ansvarligt menneske. (Rasmussen, 1999, p. 61)

Her er 'dannelsesroman' så at sige et smart samlebegreb for en lang række facetter, men også intertekstualiteten antydes, idet senere værker end Goethes skal ses i lyset af hans stildannende roman.

Hermed kan et hierarki inden for kategorien *ved hjælp af hvilke midler* skitseres: Det bedste er, hvis relationen til specifikke værker, fx *Pamela* eller *Wilhelm Meisters læreår*, kan ekspliciteres. Det næstbedste er, hvis der kan relateres til bestemte forfatterskaber, fx ved hjælp af et ord som 'kafkask'. Og den ringeste, men dog acceptable mulighed er, når et værks indplacering under en bestemt undergenre blot reflekteres med termen for undergenren.

2.4.6 *Hvorfor*

Den sidste kategori er også den mest fundamentale. I alle tre varianter spørges der til en grund, og uden et *hvorfor* er der strengt taget ikke noget *hvad*, *hvem*, *hvor*, *hvornår*, *hvordan* eller *ved hjælp af hvilke midler*. Der er altid en dybere årsag bag disse overfladefænomener. Imidlertid er det karakteristisk for Johansens behandling af *hvorfor*, at han slet ikke diskuterer de tre delspørgsmål, som kategorien indeholder. I stedet tager han fat på det allermest centrale: "Hvorfor findes der skønlitterære tekster?" (Johansen, 2003, p. 72), eller kort og godt: "Hvorfor litteratur?" (Johansen, 2007, p. 46). Det er til gengæld så vanskelig en problematik, at han i *Litteratur og intersubjektivitet* ikke for alvor besvarer spørgsmålet i forbindelse med modellen, men nøjes med at give nogle få, primært historiske, eksempler og derpå bemærker, at det er det svar "som hele resten af bogen vil søge at indkredse" (ibid.). Men i 2003-artiklen er der en ultrakort variant:

”Skønlitterære teksters funktion, deres ’hvorfor’ er således at de gør den indre verden intersubjektivt tilgængelig ved at italesætte den uhæmmet af troskab mod, evt. veletablerede, kendsgerninger. Fantasiverdenen bliver derved tilgængelig for fælles og offentlig refleksion.” (Johansen, 2003, p. 73-74)

Det er efter min opfattelse en interessant synsvinkel, men samtidig er spørgsmålet om skønlitteraturens funktion så komplekst, at det er lidet velegnet som kategori i nærværende målestok. I stedet skal interessen rettes mod de langt mere håndgribelige *hvorfor*-spørgsmål i Johansens model. På forskellige niveauer fokuserer disse som nævnt på årsagsforhold, og i forbindelse med skønlitteratur kan dette i visse sammenhænge være en yderst ømtålelig sag: ’Morderen slog offeret ihjel fordi...’ Vurderer litteraturanmelderen, at en sådan oplysning reducerer læseoplevelsen, bør han tie, og det samme gælder den bibliografiske beskrivelse – også selv om afsløringen kan tænkes at være relevant i forbindelse med genfinding eller relevansbedømmelse. Med andre ord er det kendetegnende for behandlingen af skønlitteratur (og fx spillefilm), at såvel anmelderen som den bibliografiske beskrivelser bevidst tilbageholder visse typer information, men da der er en god grund hertil, er *9a: Hvorfor blev det gjort?* ilde anbragt i en målestok for bibliografiske systemer. Og det samme gælder til en vis grad *9b: Hvorfor blev det omtalt?* da også et svar på dette spørgsmål i nogle tilfælde kan ødelægge læseoplevelsen.

Tilbage står *9c: Hvorfor blev der skrevet om det?* Det er til gengæld det vigtigste spørgsmål i hele modellen, eftersom det refererer til meningen med det enkelte værk. Igen kan det dog diskuteres, hvor meget den bibliografiske beskrivelse skal røbe. Går det ud over læseoplevelsen? På den anden side er alternativet vel værre, for så fremstår bogen jo som noget, der slet ikke har nogen mening. Af den grund mener jeg, kategorien er relevant. Det er klart, at da skønlitteratur stort set aldrig gør opmærksom på et bestemt formål og kun sjældent fremfører et stringent og eksplicit argument (om end de enkelte figurer naturligtvis kan argumentere for dit og dat, men det er noget andet), vil en besvarelse af dette spørgsmål ofte være vanskelig og meget fortolkningskrævende, og antagelig vil svarene divergere langt mere end i forhold til fx *hvor* og *hvornår*, men som kategori i en målestok er det ikke specielt vanskeligt at håndtere. Spørgsmålet er: Er systemet udformet, så det er muligt at reflektere, hvad der synes at være meningen med værket? Eller man kan også formulere det på en anden

måde: Kan det vise, at noget er centralt – mens andre indholdsdata blot er mere eller mindre løsrevne facetter?

2.5 Afrunding

I dette kapitel blev der taget afsæt i, at diskussionen af bibliografiske systemer til skønlitteratur generelt har været meget tilbageholdende med at konfrontere systemerne med litteraturen selv. Det forhindrer ikke, at systemerne kan sammenlignes med hinanden, men det forbliver uklart, hvor dækkende de egentlig er i forhold til objektet. Derfor har hensigten med kapitlet været at etablere en litterært funderet målestok, som kan give et tydeligere billede af, hvor mange af skønlitteraturens facetter det enkelte system reelt kan reflektere. Som middel til at udforme målestokken blev det antaget, at litteraturvidenskaben ville være nyttig, men langt hovedparten af såvel den egentlige litteraturvidenskab som den afledte litteraturvidenskab i form af litteraturleksika og encyklopædier udpeger kun i begrænset omfang specifikke facetter. Litteraturvidenskaben er snarere kendetegnet ved interessante perspektiver og begrebsproblematiseringer, og det typiske leksikon nøjes med helt overordnede definitioner og tilbyder i stedet en strøm af titeleksempler med begrænset gyldighed for litteraturen som helhed. Dog var *Litteraturvidenskabelig leksikon* en markant undtagelse, og mange af de facetter, der heri opregnes omkring romanen, kan genfindes i den valgte målestok, der dog først og fremmest er baseret på en model af Jørgen Dines Johansen. Denne model er især bemærkelsesværdig af to årsager. Den ene er, at selv om modellen tager højde for skønlitteraturens særlige karakter - jf. den valgte tredeling mellem det skete, det fortalte og det skrevne – bekymrer den sig ikke om, hvorvidt de enkelte facetter er særegne for skønlitteraturen eller ej. Hvad det gælder om, er at åbne teksten op fra forskellige vinkler, uanset at der i mange tilfælde kan stilles de samme spørgsmål til helt andre udtryksformer. Og det andet særtræk ved modellen er netop, at der er tale om spørgsmål. Det er ikke definitioner af, hvad skønlitteratur i egentlig forstand er, for så vidt som modellen jo ikke giver nogen svar. Hvad den i stedet prøver at fastlægge er nogle bestemte dimensioner, som også kunne kaldes facetter, og derfor er modellen ikke bare velegnet til tekstanalyse, men også som målestok for indholdsdata til skønlitteratur. Den fremkomne model fremgår af figur 3.

- 1) Hvem?
- 2) Hvad?
 - a. Emne
 - b. Handling
- 3) Hvor?
- 4) Hvornår?
- 5) Hvordan?
 - a. Storgenre og andre 'rene' formbetegnelser
 - b. Narrativ struktur
 - c. Fortælleforhold
 - d. Sproglige kendetegn
- 6) Ved hjælp af hvilke midler? (Intertekstualitet)
 - a. Specifikke titler
 - b. Navngivne forfatterskaber
 - c. Undergenre
- 7) Hvorfor?

Figur 3. Målestok for indholdsdata til skønlitteratur

Denne model har som nævnt fået navn af målestok. Det skal ikke opfattes sådan, at det er en fuldstændig præcis målestok. Den måler så at sige ikke millimeter og måske heller ikke centimeter. Det hænger sammen med, at den ikke er udformet med henblik på at måle bibliografisk *dybde*. Derimod kan den tydeligt indicere *alsidigheden*, og for at nuancere billedet er to af kategorierne (punkt 5 og 6) blevet underfacetteret. I det store hele handler det dog kun om hoveddimensioner. Når målestokken appliceres på et

givent system, er der følgelig ikke tale om et endeligt svar. Det er snarere et grundlag for den videre diskussion, for naturligvis er det ikke ligegyldigt om et system, der inkorporerer fx *hvornår*-facetten, kun har mulighed for at afspejle fx et helt århundrede eller en given dato.

Endelig skal det pointeres, at punkterne ikke afspejler et hierarki. I den forbindelse skal det nævnes, at Johansen (2007, p. 46) mener, at før *hvorfor* er besvaret, ”er teksten ikke fortolket”, og når det handler om tekstanalyse, er det nok korrekt. Men det er ikke det samme som, at denne facet altid er den vigtigste i bibliografiske beskrivelser. Fx kan man tænke sig en bruger, der ønsker en bestemt bog, men kun kan huske navnet på hovedpersonen. I dette tilfælde er det helt afgørende, at *hvem* reflekteres (med navneangivelse), hvorimod alle andre facetter for så vidt er underordnede. Og sådan kunne man fortsætte.

I resten af afhandlingen vil målestokken konsekvent indgå i vurderingen af de enkelte bibliografiske systemer.

3 *The Great Fiction Question* og tidlige klassifikationssystemer i USA

3.1 Indledning

Den første længerevarende debat om klassifikation af fiktion udspiller sig i USA i begyndelsen af det 20. århundrede, men i hvert fald siden 1890 havde enkelte bibliotekarer eksperimenteret med en mere emnebaseret klassifikation af fiktion i trykte kataloger (se 3.5), og som tidligere nævnt (1.1) havde englænderen Baker kort før århundredeskiftet udarbejdet et alternativt klassifikationssystem til fiktion. Imidlertid er det John Thomsons tale ved Keystone State Library Associations¹⁵ første årsmøde i 1901, der bliver startskuddet til den første egentlige debat om emnet.

Thomsons tale er baseret på manuskriptet 'The differentiation of fiction', der ikke er publiceret, men der foreligger et forholdsvis fyldigt referat (ca. 200 ord) i *Library journal* (Keystone State Library Association, 1901). Fra en moderne synsvinkel kan tankegangen heri i hvert fald i en enkelt henseende virke lidt besynderlig, men det er samtidig denne fremmedhed, der på sin vis gør den eksemplarisk: Ved at anskue tingene ganske anderledes, end man gør i dag, giver den et interessant indblik i de amerikanske folkebibliotekers situation i almindelighed og synet på fiktion i særdeleshed. Det mærkelige er ikke, at Thomson holder meget af historisk fiktion, hvori han har fundet "admirable accounts of revolutions, sieges, battles, discoveries and expeditions, colonial life, customs, biography, reformations, inquisitions" (Keystone State Library Association, 1901, p. 877). Det mærkelige er, at når han har udarbejdet noter til knap 2000 af disse titler, hvori han angiver deres værdi som "preliminary reading on historical matters" (ibid.), og dernæst har studeret 650 af dem mere indgående for til sidst at indplacere dem i 23 klasser, er motivet *ikke* at styrke referencearbejdet eller øge udlånet af disse bøger, men at få indføjjet nogle nye kategorierne i udlånsstatistikken, så

¹⁵ Keystone State Library Association var dengang navnet på biblioteksorganisationen i Pennsylvania.

den ser pænere ud i offentligheden. Derfor er håndteringen af den historiske fiktion også kun det første led i en mere langsigtet plan, hvor en række af de mere seriøse fiktionstyper skal skilles ud ”in order that the large per cent given in the yearly reports may not be classed as trash by the public, and especially by the city fathers” (ibid.).

Hvordan Thomson helt konkret har klassificeret den historiske fiktion er uklart, og det kan ikke udelukkes, at navnene på de forskellige klasser har været eksplicit valoriserende. Mere sandsynligt er det dog, at navnene blot har angivet en bestemt historisk epoke eller historisk begivenhed, hvad der implicit angiver en vis seriøsitet, idet fiktionen i så fald kan sidestilles med historiedisiplinen. Hvis dette er korrekt, har Thomson formentlig forestillet sig, at *al* historisk fiktion kunne indgå i statistikken som seriøs litteratur og ikke som *trash*. På den anden side er det værd at hæfte sig ved, at selv om han holder af meget historisk fiktion, så skal læsningen af denne, jf. citatet ovenfor, dog tilsyneladende kun betragtes som indledningen til noget andet – givetvis historisk faglitteratur. Som sådan er historisk fiktion stadig at betragte som lillebror, men da den har et seriøst historisk emne, pynter den alligevel i statistikken, såfremt den udskilles i en gruppe for sig. Dermed er det primære kvalitetskriterium snarere oplysningsstyret end kunstnerisk, for så vidt som styrken ved historisk fiktion er, at den i det mindste er forholdsvis autentisk og altså ikke særlig fiktiv.

Thomsons projekt illustrerer, at de amerikanske folkebiblioteker følte sig udsat for et ganske betydeligt pres udefra, men også at dette pres havde en bestemt årsag, nemlig fiktionslitteraturen. Denne var uhyre populær og udgjorde derfor en meget stor del af udlånet på folkebibliotekerne, men den var også foragtet i vide kredse, og det er i det lys, Thomsons plan skal ses. Når han ikke er interesseret i at øge udlånet, er det fordi, det kun ville gøre ondt værre. Formentlig er den dybere hensigt, at den gode fiktion kan lægges sammen med faglitteraturen i en seriøs gruppe, hvorefter indkøbet af fiktion meget bedre kan forsvares, hvad der lige siden folkebibliotekernes opkomst i midten af 1800-tallet havde været et særdeles heftigt debatteret emne. I USA og England hedder denne debat *the Great Fiction Question*, og ifølge Robert Snape var det simpelt hen ”the single most controversial issue in public library development before the First World War” (Snape, 1995, p. 4). For folkebibliotekerne var denne debat et tosidet uhyre, for købte de fiktion blev de udsat for skarp kritik, men hvis den blev fravalgt, viste statistikkerne helt entydigt, at udlånstallene ville styrtdykke. Med andre ord sad de i

saksen. Thomsons løsning er, at hvis dele af fiktionen kan legitimeres, har man et langt stykke af vejen også legitimeret folkebibliotekernes eksistens.

Men hvorfor blev fiktion og især romanen i den grad blev lagt for had i dele af befolkningen, og hvordan tacklede folkebibliotekerne den ubehagelige situation? Disse spørgsmål behandles i 3.2 og 3.3. Som Thomsons eksempel viser, er også klassifikationen imidlertid en del af problematikken. Er der en forbindelse mellem *the Great Fiction Question* og behandlingen af skønlitteratur i DDC og tidens andre universelle klassifikationssystemer? Og reagerede bibliotekarerne i givet fald på dette? Det første spørgsmål vil blive diskuteret i 3.4, det sidste i 3.5 og 3.6.

3.2 Amerikanerne og fiktionen i det 18. og 19. århundrede

I kolonitiden og i de tidlige år efter Uafhængighedserklæringen var amerikanernes interesse for fiktion meget beskeden. I Europa, især i Storbritannien, havde romanens popularitet været hastigt stigende op gennem 1700-tallet, men i USA manglede gennembruddet stadig: "Between 1744, the American publication date of *Pamela*¹⁶, the first English novel to be printed in the United States, and 1789, when the earliest native novel¹⁷ appeared, fifty-six reprints of foreign fiction were sufficient to satisfy the popular demand" (Carrier, 1965, p. 25-26). Naturligvis var der også engelske udgaver i omløb, men ifølge litteraturhistorikeren Carl van Doren (1921, kap. 1) kan det næppe have været et særligt udbredt fænomen.

Denne situation ændrede sig dog drastisk efter 1789, hvor der på bare tolv år blev udgivet 350 oversatte titler på amerikanske forlag, hvor udlånsbibliotekerne selv importerede hundredevis af titler og havde stor succes, og især efter 1820 kan der endvidere konstateres et ganske pænt antal amerikanske forfattere (Carrier, 1965, p. 26; Van Doren, 1921, kap. 1). Men dette gennembrud forværrede kun den offentlige mening. Hvis amerikanerne tidligere havde været tilbøjelige til at ignorere romanen,

¹⁶ Richardsons *Pamela* (tidligere omtalt i 2.4.5) var en af 1700-tallets mest læste romaner.

¹⁷ William Hill Browns *The power of sympathy; or, The triumph of nature*.

fordi den ikke spille nogen nævneværdig rolle, blev den nu mødt med åbenlys antipati. Van Doren konkluderer:

“The moralists were aroused and exclaimed against the change—their cries appearing in the magazines of the day side by side with moral tales. Nearly every grade of sophistication applied itself to the problem. The dullest critics contended that novels were lies; the pious, that they served no virtuous purpose; the strenuous, that they softened sturdy minds; the utilitarian, that they crowded out more useful books; the realistic, that they painted adventure too romantic and love too vehement; the patriotic, that, dealing with European manners, they tended to confuse and dissatisfy republican youth.” (Van Doren, 1921, kap. 1)

På dette tidspunkt kan amerikanernes forhold til romanen bedst beskrives som puritansk. For puritanerne er romanen ikke en kunstart, og af samme grund er de ikke interesserede i komposition, stil, retorik eller andre kunstgreb. Hensigten med litteratur er nyttebetonet, utilitaristisk. Litteratur er ganske enkelt et middel til at udtrykke en eller anden sandhed – typisk en teologisk, moralsk eller historisk sandhed – mens romaner blev betragtet som ren underholdning, eller værre endnu, som en forgiftning af læserens sind. Følgelig blev romanlæsning sat på linje med “other forms of self-indulgence and recreation such as dancing, card playing, hard drinking, and loose living of every description” (Carrier, 1965, p. 14).

Som 1800-tallet skred frem, svækkedes modstanden dog mærkbart. Den generelle opfattelse var nok stadig puritansk og utilitaristisk, men mange var nu villige til at indrømme, at *nogle* romaner havde en gavnlig virkning, fra midten af århundredet blev genren taget alvorligt i anmeldelser, og ved oprettelsen af ALA i 1876 indgik fiktion – med en enkelt signifikant undtagelse¹⁸ – i bestanden på alle amerikanske folkebiblioteker.

¹⁸ Undtagelsen er Friends Free Library i Germantown i Pennsylvania. William Kite fra dette bibliotek argumenterede i årevis for, at fiktion skulle udelukkes fra folkebibliotekerne (Carrier, 1965, p. 32).

3.3 Folkebibliotekerne og fiktionen

Det ligner en sejr og en endegyldig accept af fiktion. Sandheden er dog snarere, at den blot blev tålt på folkebibliotekerne. Det er således symptomatisk, at det allerførste indlæg på ALA's årsmøde i 1876, William F. Pooles¹⁹ 'Some popular objections to public libraries', i hovedsagen diskuterer værdien af fiktion på disse biblioteker. Fiktion er noget, der skal legitimeres, og i ALA-regi blev den fra første dag betragtet som 'problem child' – en betegnelse, der dukker op igen og igen i de følgende årtier.

Det kan måske forekomme sært i dag, hvor romanens status som problembarn for længst er blevet overtaget af andre udtryksformer, men faktisk er der grund til at formode, at romanerne *som helhed* var særligt ringe i sidste halvdel af 1800-tallet. Også tidligere havde skønlitteratur og ikke mindst romaner været kendetegnet af en voldsom kvalitetskløft fra kunstnerisk litteratur til ren underholdningslitteratur, men med hurtigpressen, det frie marked og et stadigt større læse- og købedygtigt publikum blev styrkeforholdet mellem disse yderpunkter forskubbet. Dele af den seriøse litteratur fik et avantgardepræg, som i stigende grad gjorde den svært tilgængelig for den menige læser, mens spekulationslitteraturen – primært romaner - blomstrede som aldrig før, og i *Verdens litteraturhistorie* betegnes sidstnævnte type slet og ret som 'industriel litteratur' (Hertel, 1988, p. 28-29). I dag er der bred enighed om, at sidste halvdel af 1800-tallet fostrede en lang række klassikere - Tolstoj, Dostojevskij, Zola og mange andre, herunder amerikanere som fx Melville og Twain – og naturligvis indeholdt perioden også mange middelgode forfatterskaber, men der er næppe tvivl om, at underholdnings- eller industriellitteraturen udgjorde en større del af det litterære landskab end førhen, og for nogen var denne udvikling decideret skadelig.

Om bibliotekarerne abonnerede på dette synspunkt (nogen gjorde det utvivlsomt, andre gjorde det lige så utvivlsomt ikke) behøver imidlertid ikke være afgørende, da det for så vidt var alt rigeligt, at der var tale om underholdningslitteratur. Grundlæggende er folkebibliotekerne baseret på idealer fra oplysningstiden, hvad der – i hvert fald til langt op i tiden – udmøntede sig i en generel favorisering af oplysende litteratur, og for de fleste var det mere eller mindre det samme som faglitteratur. Det gælder også en

¹⁹ Poole blev senere ALA's anden formand.

mastodont som Dewey, der ellers mest interesserede sig for rationaliseringer, men i en tale på University of the State of New York i 1888 tog han bladet fra munden og sammenlignede *the storage library* med *the recreation library*. Her sagde han bl.a.:

“The recreation type is a mental candy shop (...). It is wholly for use, but the use is wholly for amusement. It could be illustrated by a school that taught only games, or a hotel that in its dining-room served only sweetmeats. It has, to be sure, some excellent books, but supplied to meet the taste of its pleasure-seekers, as the confectioner gives those who wish it a bit of good bread to eat with their ice-cream.

Surely every library ought to have an ambition to get and preserve books, and surely some place should be found in every general collection for fiction and humour. These ought, however, to be the embroidery, and not the web. A circulating library, run as a business, will of course take on the latter character, and supply whatever will be most readily taken by its customers. But the library in which we are interested to-day combines the good features of both these with others of its own, and is the institution that deserves the name of people’s university. It might well copy that broad legend from the seal of Cornell, ‘An institution where any person may find instruction in any study.’ Perhaps we should more clearly recognise its proper functions and be in less danger of confusing it with old ideas if we called it not a ‘library,’ but a ‘people’s university.’” (Carrier, 1965, p. 90-91)

Hver gang Dewey refererer til fiktion er ordvalget nedladende. Det er ’slik’, der bliver læst af forlystelsessyge mennesker, som bare vil underholdes, og ingen kan være i tvivl om, at Dewey ikke mener denne type litteratur har noget som helst at gøre med oplysning eller dannelse – ej heller, selv om nogle af titlerne åbenbart er ’fremragende’ (hvad der til gengæld lyder meget lidt overbevisende i konteksten).

Heroverfor var skaberen af et af de andre store klassifikationssystemer, Charles A. Cutter²⁰, afgjort mere positivt indstillet, men også for ham skulle læsningen af fiktion i

²⁰ Som Poole og Dewey blev også Cutter senere formand for ALA.

sidste ende tjene et højere formål, nemlig læsningen af faglitteratur. I en leder i *Library journal* fra 1881 skriver han:

“That reading of fiction alone, or in excess, does incapacitate for serious study requiring attention, is undoubted; that occasional reading of fiction not only does not do this, but actually, by cultivating the imagination, increases the power to derive profit from serious study, is equally certain.” (Carrier, 1965, p. 64)

Men problemet med fiktion var ikke bare, at store dele af den var underholdende og meget lidt oplysende. Problemet var også, at især romanen var så umådeligt populær. Således kunne Reuben B. Poole, bibliotekar på Young Men’s Christian Association i New York, i 1876 i *Library journal* berette, at 75 % eller mere af de udlånte bøger var fiktion, og tal i den størrelsesorden blev gentagne gange bekræftet i de næste 25 år (Carrier, 1965, p. 28). Blandt bibliotekarerne var glæden til at overse:

“Throughout the years, in annual reports and in the *Library journal* (...) librarians showed a deep concern over the provision and circulation of fiction. Usually there was a tone of despair over an increase in the percentage of fiction circulation or joy over a reduction. Thus fiction was constantly placed on the defensive.” (Ibid.)

Faktisk var bibliotekarerne så fortvivlede over situationen, at de decideret prøvede at holde udlånstallene nede. Hertil blev der primært brugt to metoder, hvoraf den ene handlede om bogvalg. På det område var der almindelig enighed om, at indkøbet ikke skulle afstemmes efter udlånet, og med hensyn til fiktion var forskellen markant. Således viste en spørgeskemaundersøgelse i 1893, at i det gennemsnitlige folkebibliotek var 24 % af de indkøbte titler fiktion, mens procentsatsen i ALA’s *model library* var helt nede på 16.

Den anden metode var udlånsreglerne. I folkebibliotekernes tidlige år var det almindelig praksis, at man kun kunne låne en bog af gangen, og det var kun tilladt at aflevere/låne en eller to gange om ugen (Carrier, 1965, p. 172). Hvor den første regel antagelig hænger sammen med den forholdsvis beskedne bestand, forekommer den anden regel umiddelbart ganske meningsløs. Det var den dog næppe, for efter alt at dømme var det et forsøg på at forhindre ’romanslugeri’ – og derved forbedre

udlånsstatistikken i faglitteraturens favør. Det vil sige, at selv om reglen var generel, var den ikke desto mindre rettet mod en ganske bestemt genre. Denne mistanke understøttes af udviklingen i 1890'erne, hvor det på mange amerikanske biblioteker bliver tilladt at låne to bøger ad gangen, men bog nummer to kan vel at mærke *ikke* være en roman – og i de fleste tilfælde slet ikke en ny bog. Det vil sige, at lånernes forkærlighed for nye bøger blev anset for at være et generelt problem, hvad der sikkert igen kan begrundes med bestandens størrelse. Men med hensyn til romanen var der særligt skrappe regler, og det har næppe noget med bestanden at gøre, da romanlæsere ej heller dengang udviste den store interesse for ældre titler. Hvad det handler om må altså igen formodes at være statistik.

3.4 Skønlitteraturen i de universelle klassifikationssystemer

Hidtil er to eksempler på åbenlys diskrimination af fiktion og fiktionslæsere blevet fremhævet: I forhold til udlånstallet var indkøbet af fiktion var meget lavt, og udlånsreglerne, især det såkaldte to-bogs-system, var nok så meget et forsøg på at begrænse udlånet af disse bøger. Derudover kan det bestemt ikke udelukkes, at der har været andre tiltag i samme retning (det var der i hvert fald på de britiske folkebiblioteker, se 4.1), og måske har bibliotekarernes negative indstilling til fiktion også påvirket atmosfæren på biblioteket. I hvert fald er det bemærkelsesværdigt, at Helen Haines²¹ under et møde i New York Library Association og New York Library Club sagde, at hun tvivlede på, hun var den rette til at diskutere fiktion ved et møde for bibliotekarer "who as a class sternly reprobate the reading of novels" (Carrier, 1965, p. 124). Hvis dette er korrekt, er det nærliggende at tro, at fiktionslæserne mange steder har følt sig noget uvelkomne – de ødelagde jo statistikken!

Spørgsmålet er om en lignende negativ attitude kan spores i tidens markante universelle klassifikationssystemer. Her tænkes primært på DDC, men til dels også på de systemer, der blev lanceret i årtierne omkring århundredeskiftet, såsom Cutters

²¹ Haines var på det tidspunkt ansat på *Library journal*, hvor hun ofte anmeldte fiktion (Carrier, 1965, 124). Langt senere skrev hun bogvalgsklassikeren *Living with Books: The Art of Book Selection* (1935) og *What's in a Novel?* (1942).

Expansive Classification (EC), LaFontaine og Otlets *Manuel du répertoire bibliographique universel*, senere kendt som *Classification décimale universelle* eller *Universal Decimal Classification* (UDC), Hanson og Martels *Library of Congress Classification* (LCC) og Browns *Subject Classification* (SC) (Miksa, 1994, p. 148).

Disse klassifikationssystemer er selvsagt forskellige, og flere af dem er kommet i mange udgaver, hvor det sidste først og fremmest hænger sammen med, hvordan de klarede sig på længere sigt. Når DDC allerede i 1911 var fremme ved syvendeudgaven, skyldtes det systemets stadig stigende udbredelse. Omvendt blev både EC og SC parenteser i historien, om end visse karakteristika fra Cutters system lever videre i LCC. Pointen er imidlertid, at i forhold til skønlitteratur lægges det afgørende fundament allerede i førsteudgaven af DDC, og de andre systemer og senere udgaver af DDC er egentlig blot varianter heraf. Dette kan illustreres fra fire forskellige indfaldsvinkler.

Hvis man her begynder med den kvantitative side af sagen, kan det umiddelbart konstateres, at i forhold til bestand og (især) udlån tildeles skønlitteratur en beskedent plads i samtlige de nævnte systemer. I DDC og UDC handler det om 800'erne (som også inkluderer litteraturhistorie), i EC, LCC og SC blot om et enkelt bogstav. Ligeledes gælder det, at selv om skønlitteratur klassificeres markant anderledes end faglitteratur, er dette emne genstand for minimal eller slet ingen interesse i de betragtninger, der ledsager det pågældende system.

Men det vigtigste er naturligvis, hvordan DDC og de andre systemer rent faktisk klassificerer skønlitteratur og herunder fiktion. I den forbindelse er det opsigtsvækkende, at Dewey i forordet til førsteudgaven noterer, at "the classification is mainly made by subjects or content regardless of *form*" (Dewey, 1876, p. 3-4), men faktisk siger *ingen* af hans to skønlitterære klassifikationskriterier noget om bøgernes emner. Og sigende nok, jf. det foregående punkt: Da Dewey efterfølgende nævner adskillige undtagelser fra reglen, forbigås skønlitteraturen i stilhed, selv om denne klasse udgør den suverænt mest markante undtagelse i systemet.

Spørgsmålet er, hvad DDC så gør i stedet. I forhold til skønlitteratur (men ikke i forhold til litteraturvidenskab) er det primære kriterium *sprog*. Da de fleste af klasserne i DDC (og mange DDC-lignende systemer som fx DK5) bærer overskrifter som fx 'French Literature', der både kan betyde 'litteratur fra Frankrig' og 'fransksproget litteratur', er det ofte blevet opfattet som *lande*, men da 890'erne har overskriften 'Other

Languages', er det klart, at der er tale om sprog (Dewey, 1876, p. 21). Da Dewey ikke berører emnet – eller faktisk skønlitteratur i det hele taget – i forordet, er det til gengæld komplet uklart, om sprog betyder originalsprog eller oversættelsessprog. I forhold til den valgte terminologi her i afhandlingen er det dermed også uklart, om sprogkriteriet i DDC skal betragtes som ydre data eller formdata. Klassificeres oversættelser efter originalsprog er det ydre data, klassificeres der efter sproget i den konkrete udgave er det formdata. Denne usikkerhed genfindes i fx UDC (*Classification décimale universelle*, 1927-33, p. 1503), hvorimod *Decimal-Klassedeling* (1915) faktisk løser problematikken.²²

Det sekundære (og sidste) kriterium i DDC's oprindelige klassifikation af skønlitteratur er *storgenre* samt nogle andre kriterier, som er sværere at kategorisere – måske kan de alle med lidt velvilje kaldes undergenrer. Når denne formulering er lidt ulden, er det fordi Dewey selv er ulden. 800-gruppen indeholder nemlig ikke kun litteraturvidenskab og skønlitteratur i snæver forstand, men indbefatter også et større udvalg af de udtryksformer, der kan siges at falde ind under begrebet *literature*. Dette ses tydeligt ved de fem hovedsprog²³ (engelsk, tysk, fransk, italiensk og spansk), hvor de tre første underinddelinger er baseret på storgenrerne *poetry*, *drama* og *romance*²⁴, men da det efterlader seks ledige decimaler, er der også plads til *essays*, *oratory*, *letters*, *satire*, *humor* og *miscellany*. Det indebærer, at klassifikationen ikke er eksklusiv. Hvor skal fx satiriske digte eller humoristiske romaner placeres? Eftersom ej heller dette emne diskuteres i forordet, er det umuligt at svare på. Trods den slags uklarheder er det

²² I noterne til 82. Fransk Skønlitteratur står der, at "i 82 og de følgende skønlitterære Klasser sættes, når intet andet er bemærket, kun Værker i Originalsproget og Oversættelser til andre fremmede Sprog. Oversættelser til dansk og rigsnorsk tilligemed den (nyere) originale dansk-rigsnorske Skønlitteratur i een Afdeling, der ikke får noget Klassemærke" (*Decimal-Klassedeling*, 1915, p. 29). Hermed er såvel klassemærker som opstilling konsekvent baseret på det konkrete sprog i bogen og følgelig ikke ydre data, men formdata. Derimod kan klassemærkerne i DK5 være såvel ydre data som formdata, men det givne tillægstal udtrykker dog, om der er tale om det ene eller det andet (Eriksson, 2005, p. 9).

²³ Såkaldt mindre sprog som fx kinesisk og 'skandinavisk' har ikke noget sekundært klassifikationskriterium, og 'døde' sprog som latin og græsk, dvs. oldgræsk, er noget anderledes struktureret. Fx er der for disse to sprogs vedkommende tale om særlige 'litterære' klassemærker for historie og filosofi – et træk, der i øvrigt findes i DK5 den dag i dag.

²⁴ Ifølge Beckson & Ganz (1975, p. 214) knytter *romance* an til det eventyrlige og eksotiske og står som sådan i modsætning til den realistiske *novel*. På den måde antyder terminologien, at Deweys betragter fiktion som noget virkelighedsfjernt. Senere blev *romance* dog afløst af det mere neutrale *fiction*.

dog ikke specielt vanskeligt at applicere målestokken på systemet. Således er det helt oplagt, at der ikke er noget *hvem, hvad, hvor, hvornår* og *hvorfor*. Dvs. at netop de fem kategorier, der tydeligst er emnedata, ikke reflekteres. Derimod er elementer fra såvel *hvordan* som *ved hjælp af hvilke midler* repræsenteret ved **5a: Storgenre**, **5d: Sproglige kendetegn**²⁵ og **6c: Undergenre**, men i ingen af tilfældene er der (i denne afhandlings forstand) tale om emnedata.

Dette er det klassifikatoriske fundament, der lægges i førsteudgaven af DDC. Det kan senere systemer så fjerne dele af eller bygge ovenpå, men ingen af dem formår for alvor at reflektere *hvem, hvad, hvor, hvornår* og *hvorfor* – dvs. de reneste emnedata. Et system som LCC skelner normalt slet ikke mellem storgenrer, mens SC indfører et væld af undergenrer under storgenrerne. Omvendt har SC kasseret sprogkriteriet, mens andre systemer har udvidet paletten af sprog med særlige klassemærker betydeligt. Og i nogle af de senere udgaver tildeler Dewey (og i øvrigt også LCC) visse forfattere og værkets periodemæssige tilhørsforhold særlige klassemærker, men det siger jo intet om værkets indhold som sådan og er derfor kun ydre data. Derimod nævner Brown (1914, p. 157), at "fiction may be distributed to its ascertained subject matter". Da der ikke står et ord om, hvordan det i praksis skal foregå, må det dog betragtes som en meget løs bemærkning.

Men viser disse fire indfaldsvinkler til klassifikationsproblematikken så, at udformningen af de universelle klassifikationssystemer fra årtierne før og efter år 1900 er påvirket af *the Great Fiction Question*? Efter min opfattelse er det meget nærliggende at se en forbindelse i forhold til de to første punkter: Når fiktion (og skønlitteratur som helhed) får så lidt plads i såvel systemer som ledsagende tekst, kan det godt skyldes en ringeagt à la den, Dewey udtrykte i sin tale på University of the State of New York, og efterhånden som systemerne ekspanderede, blev skønlitteraturen (men ikke nødvendigvis litteraturvidenskaben) kun yderligere marginaliseret: I den fransksprogede udgave af UDC fra 1929, et værk på 1532 sider, fylder klassemærkerne til skønlitteratur blot en halv side!

²⁵ Ved det primære klassifikationskriterium er det som nævnt uklart, hvordan oversættelser egentlig skal klassificeres, og derfor er det i disse tilfælde også uklart, om der er tale om formdata (og dermed også indholdsdata). Derimod kan en underkategori som 'humor' både betragtes som en slags løs genrebetegnelse, men også som noget sprogligt i betydningen 'sprogligt stilleje'.

Mere tvivlsomt er det, om fravalget af 'rene' emnedata og fokuseringen på formdata og ydre data er en følge af fiktionsdebatten. I så fald kunne der nemlig snarere forventes en *kvalitetsbaseret* klassifikation i stil med den, John Thomson foreslår, da mange trods alt var af den opfattelse, at *noget* skønlitteratur var godt. Ideen om 'den litterære opstigen' var helt central i tiden, og den kunne som nævnt pege mod faglitteratur, men dog også mod klassikere og såkaldt lødig samtidslitteratur. Men denne side af sagen reflekteres konsekvent ikke i de universelle klassifikationssystemer, og årsagen er givetvis, at Dewey har et helt andet forbillede, nemlig den af romantikken inspirerede litteraturhistorieskrivning, der havde vokset sig stærk gennem 1800-tallet. Her er de overordnede struktureringsprincipper netop litterær periode (som nævnt et af Deweys senere kriterier) samt sprog (evt. lande) og storgenre, så i en vis forstand er Deweys udformning af DDC faktisk domæneanalytisk. Problemet er imidlertid, at hvor de overordnede struktureringsprincipper i litteraturhistorieskrivningen er noget, der bliver udfyldt med beskrivelser af de enkelte værker, kommer DDC og de andre systemer aldrig længere end rammen. Hvis DDC var et maleri, ville der være en ramme (formdata), et skilt med oplysninger om maler og årstal for udarbejdelsen (ydre data), men der er intet billede! Og det er præcis denne mangel, som de alternative bibliografiske systemer på den ene eller anden måde prøver at udbedre.

3.5 Trykte kataloger

Længe inden disse klassifikationssystemer (bortset fra DDC) blev udkastet og efterhånden vandt indpas på bibliotekerne, blev skønlitteratur imidlertid i et vist omfang klassificeret i trykte kataloger. Det ældste af disse er sandsynligvis *A chronological index to historical fiction; including prose fiction, plays and poems*. Hvornår dette indeks blev trykt første gang er uklart – måske er det gået tabt – men andenudgaven blev udgivet af Boston Public Library i 1875. Den type publikationer var meget populære blandt bibliotekarere, som brugte dem i forbindelse med bogvalg, men på de fleste biblioteker kunne lånerne også bruge dem som inspirationskataloger (Carrier, 1965, p. 154). Dette fokus på bogvalg og læserne er imidlertid også hovedårsagen til, at de fleste af katalogerne ikke var meget værd i referencearbejdet. Således var det fra Boston simpelt hen organiseret med epik, dramatik og lyrik under de enkelte lande og derefter alfabetisk efter forfatter (Carrier, 1965, p. 157-58). Titlerne var udstyret med

forklarende noter, men som i de store klassifikationssystemer var selve klassifikationen baseret på ydre data og helt overordnede formdata. Kataloget fra Boston udmærker sig dog ved at inkludere skuespil og digte, hvor de fleste af efterfølgerne er afgrænset til romaner og evt. noveller. Faktisk var mange af disse senere kataloger blot anoterede boglister, men skal de for alvor være gavnlige i referencearbejdet kræves en egentlig klassifikation, og i det omfang en sådan fandtes, blev rammerne fra førsteudgaven af DDC normalt ikke overskredet.

Der er dog mindst to undtagelser. Den ene er K. A. Linderfelts 'Historical novels of Alexander Dumas', som blev publiceret i *Library journal* i 1890. Denne liste skiller sig ud fra mængden med en usædvanlig kronologi, idet romanerne ikke er arrangeret efter udgivelsesår, men efter hvornår historien begynder. Og den anden er William McCrillis Griswolds 'Descriptive list[s] of novels and tales', som blev publiceret i ti dele mellem 1890 og 1892. Heraf indeholder de tre henholdsvis international, britisk og romantisk fiktion, hvorimod de syv øvrige lister overskrider de traditionelle grænser ved at fokusere på et bestemt miljø, in casu amerikansk landliv, amerikansk storbyliv samt livet i Frankrig, Tyskland, Italien, Rusland og Norge (Carrier, 1965, p. 158). Hvorvidt disse klasser blot reflekterer en ramme eller skal betragtes som deciderede temaer er ikke klart – formentlig kun det første - men at der her er tale om regulære indholdsdata, kan der næppe herske tvivl om.

I dag virker disse kataloger måske ikke særlig imponerende, men i 1800-tallet blev skønlitteratur meget sjældent udstyret med emnedata, og i den forstand er Linderfelts og McCrillis Griswolds kataloger vigtige milepæle, for så vidt som de introducerer målestokkens **3: Hvor** og **4: Hvornår**.

3.6 Det store fiktionsspørgsmål: ALA og klassifikationen

Efter disse ekskursioner omkring behandlingen af fiktion i og uden for folkebiblioteket i 1700- og 1800-tallets USA kan forløbet omkring John Thomsons tale nu genoptages. I første omgang synes hans forslag at blive vel modtaget. Formanden for Keystone State Library Association nedsætter med det samme et tremandsudvalg, der skal aflægge rapport om hele fiktionsspørgsmålet ved foreningens næste møde, og fire måneder

senere bakkes tankerne om en klassifikation af fiktion op af New York-bibliotekaren Josephine Adams Rathbone (1902) i et indlæg i *Library journal* (se 3.7.1). Da udvalget fremlægger resultatet af deres overvejelser efteråret 1902, er resultatet dog lidet offensivt, for ganske vist anbefales en grovkornet klassifikation efter de ti hovedklasser i DDC (foruden at de forudser, at to ekstra klasser for biografi og uklassificerbare titler formentlig bliver nødvendige), men denne klassifikation skal udelukkende noteres på bogkortene, og derudover er det bemærkelsesværdigt, at enhver form for kvalitetsvurdering af fiktion nu er opgivet (Carrier, 1985, p. 196).

Selv om Thomson er medlem af udvalget, stemmer det sidste ikke overens med hans oprindelige hensigt, som jo netop var at adskille den gode litteratur fra den dårlige. En sådan skelnen kan antydes via et antal seriøse klasser, som kun nogle titler kan indplaceres under, men hvis samtlige titler kan indplaceres i et emnebaseret system som DDC, er det næppe muligt at sige, hvad der er god henholdsvis dårlig litteratur. Da klassifikationen hverken har konsekvenser for kartotekskort eller opstilling, er den så godt som ubrugelig for såvel bibliotekarer som lånere, men medmindre hensigten er at fremhæve alle fiktionstitler som seriøse (hvad ingen tror på alligevel), tjener den nu heller ikke noget statistisk formål.

På den anden side er det interessant at klassifikationen skal afspejle det dominerende emne, men da projektet iværksættes på Wagner-instituttet (et filialbiblioteket under Free Library of Philadelphia, hvor John Thomson var ansat) under ledelse af en anden Thomson, O. R. Howard Thomson, viser dette sig at være nemmere sagt end gjort. På det tidspunkt er de ti hovedklasser i DDC blevet opdelt i atten dimensioner eller emner²⁶, men alligevel lykkes det i første omgang kun at klassificere ca. 37 % af titlerne. Derfor bestemte man sig for at tilføje endnu flere klasser i form af populære undergenrer, et særligt emne (indianere) samt kategorien *Life*, som underinddeles efter land (Thomson, 1903, p. 771), men ikke desto mindre var omkring 40 % af titlerne fortsat ikke klassificeret. Og hvad værre var, heriblandt var ”many of the treasures of literature” (ibid.). Da hele eksperimentet ifølge O. R. Howard Thomson var motiveret af

²⁶ I forhold til DDC er de atten klasser som følger: 100 (Philosophical, Psychological, Ethical); 200 (Religious); 300 (Sociological, Economic, Social Classes, Customs, Legendary and Mythological); 400 (Philological); 500 (Natural science, Animal life); 600 (Useful arts); 700 (Fine Arts); 800 (Literature); 900 (Historical (sub-divided)); 910 (Travel-descriptive); and B (Biographical) (Thomson, 1903:770).

et ønske om at fremme forståelsen af fiktionens dannelsesmæssige betydning og blive i stand til at skelne mellem god og dårlig fiktion, var et klassifikationssystem, som ikke var i stand til at klassificere mange af klassikerne, naturligvis ikke tilfredsstillende. Om 40 % af titler fortsat ikke er klassificerede, da han året efter publicerer resultatet af anstrengelserne, *A Contribution To The Classification Of Works Of Prose Fiction*, er svært at afgøre, da de oplistede titler fylder 287 sider, men der er i hvert fald rigtig mange titler, der er klassificeret som 'general'. Ligeledes er det korrekt, at mange klassikere har denne betegnelse – det gælder fx elleve af de tyve Dickens-titler - og som Thomson skriver i forordet, så ville en bedre betegnelse nok være 'unclassified' (Thomson, 1904, iv). Derfor er 'general' heller ikke en del af systemet, der jf. Thomson (1904, v) omfatter de klasser, der er gengivet i figur 4.

CLASS HEADINGS (resolvable into Dewey numbers)	
100	Philosophical Psychological Ethical
200	Religious
300	Sociological Economic Social Classes Customs Legendary and Mythological
400	Philological
500	Natural science Animal life
600	Useful arts
700	Fine Arts
800	Literature
900	Historical (sub-divided)
910	Travel-descriptive
B	Biographical
SUPPLEMENTARY HEADINGS	
	Adventures American Indians Character sketches Detective tales Life (sub-divided and appearing under the names of countries) Military tales School tales Sea tales

Figur 4. Klassifikationssystemet i *A Contribution To The Classification Of Works Of Prose Fiction*

Da klasserne er bredt formulerede, og ikke bare 'general', men for så vidt også *Life*-klassen har karakter af restgrupper, gør klassifikationen generelt ikke vold på bøgerne, selv om det er klart, at også mange af titlerne uden for disse restgrupper sagtens kunne fortjene en bredere beskrivelse, hvad noten normalt ikke kan rette op på, da den er så kort, som den er. Hvad det handler om, er *hoveddimensionen*, og da man både kan slå bøger op under forfatternavn og emne, ligesom der indgår et tyve siders indeks med navne på de historiske og legendariske figurer, der spiller en markant rolle i bøgerne, fungerer katalogen faktisk udmærket, og trods de nævnte mangler er der på mange måder tale om et gennemarbejdet produkt.

Derfor ser det egentlig lyst ud, da John Thomson samme år præsenterer bibliotekarerne på ALA's kongres for arbejdet på Wagner-instituttet i håb om, at andre biblioteker vil bidrage til det fortsatte arbejde. I kølvandet på Thomsons tale nedsætter ALA da også et udvalg, der skal samarbejde med Keystone State Library Association, men allerede i 1905 bliver dette udvalg nedlagt og afløst af et andet udvalg - med en helt anden opgave:

“This new committee conceives that its reason for being is to ascertain whether there is a widespread demand for a subject index to fiction not now met by the several indexes in the market, and, if such a demand exists, what form of index would best meet it.” (Rathbone, 1905, p. 934)

Men i dette udvalg er Keystone State Library Association slet ikke repræsenteret, angiveligt fordi foreningen havde afslået at deltage i den foreslåede plan, hvor det omfattende arbejde på Wagner-instituttet blev fuldstændig ignoreret. Med andre ord skulle udvalget begynde helt forfra, og det viste sig hurtigt, at det end ikke magtede at sende et velforberedt spørgeskema til bibliotekerne. I stedet nøjedes det med at offentliggøre et kaos af alt for åbne spørgsmål, nærmest en brainstorm, i *Library journal* (Rathbone, 1905, p. 934-35) og *Public libraries*. Følgen var, at kun ti biblioteker svarede, og selv om otte af disse faktisk ønskede et emneindeks, og de alle ønskede en eller anden form for indeks, mente udvalget sig i stand til at konkludere, “that there does not now exist any such demand for a subject-index to fiction as would warrant it in recommending that the American Library Association should include this among its activities for the present” (Rathbone & Winsler, 1906). Denne beslutning blev taget til efterretning på kongressen.

3.7 Andre indfaldsvinkler til klassifikation af skønlitteratur

Hermed var ikke blot emneindekser, men enhver form for emnedata til fiktion et afsluttet kapitel på ALA-niveau i de næste firs år, og ironien er, at udvalgets indstilling blev læst op af selvsamme Rathbone, som fire år tidligere havde støttet Thomson i *Library journal*. Dette tidlige indlæg skal nu behandles, men derudover er der grund til at understrege, at selv om emnet var uddebatteret i ALA i 1906, blev der fortsat eksperimenteret lokalt. Hvor udbredt dette fænomen var vides ikke i dag, da man udmærket kan eksperimentere med opstilling og kartotekskort uden at skrive om det, men der foreligger i det mindste to senere artikler af William Alanson Borden og Corinne Bacon, og også disse publikationer skal diskuteres i det følgende.

3.7.1 Rathbone

Rathbones artikel hedder ganske enkelt 'The classification of fiction' og blev som tidligere nævnt trykt i *Library journal* i 1902. Heri fremføres det, at intet emne i biblioteksverdenen er vigtigere end det såkaldte fiktionsproblem, men indtil videre har bibliotekarerne mestendels tacklet problematikken negativt ved at forsøge at reducere og styre udlånet af denne type litteratur. Ifølge Rathbone er det dog ret ligegyldigt, om fiktionens andel af udlånet er 70 eller 75 %, hvorimod "it does make a very great deal of difference what percentage of that percentage is strong, wholesome, imaginative, true fiction, the product of the great minds and great hearts of the writers of power, what percentage is of fiction dealing with the problems and the interests of the life of the day, what percentage is of morbid, introspective, decadent fiction, and what part is of the weak, sentimental, vapid or commonplace sort" (Rathbone, 1902, p. 121).

I dag kan en sådan rangordning af fiktion synes forældet. Meget introvert eller dekadent fiktion er blevet klassikere, mens mange såkaldt 'sunde' bøger ikke har overlevet tidens tand. Rathbone er dog tydeligvis optaget af kvalitetsspørgsmålet, og derfor mener hun, at statistikken skal udtrykke såvel kvalitative som kvantitative størrelser. Det samme mente Thomson, men til forskel fra ham er hun først og fremmest interesseret i forbedrede læsevaner og den form for klassifikation, der bedst understøtter dette formål. Dvs. at Rathbone en tidstypisk repræsentant for forestillingen om den litterære opstigning ('the literary ladder'), hvor læseren gradvist kultiverer sin smag.

Det særlige er blot, at hun som en af de første betragter klassifikationen af fiktion som et middel hertil.

Med henblik på dette formål diskuteres det så, om klassifikation bør baseres på type, emne, kvalitet eller etik. Heraf afvises den sidste mulighed hurtigt, da spørgsmålet er for komplekst til at kunne blive afklaret i en praktisk sammenhæng, mens en klassifikation efter litteraturtype eller genre nok har sine fordele, men det er alligevel ikke en god idé, da “too often the same book is enjoyed by different people for different reasons, and there would be great difference of opinion as to what type of novel any given story might be” (Rathbone, 1902, p. 123). Til gengæld mener hun, at DDC eller EC let kunne danne grundlag for en klassifikation efter emne, problemet er blot “that it would separate the novels by the same author, and a very large number of people read novels because of their fondness for a given author rather than because of the subject dealt with” (ibid.). Derfor anbefaler hun, at katalogen og boglister, men ikke opstillingen er emneklassificeret.

Problemet med denne klassifikation er, at den ikke udtrykker kvaliteten. En sådan vurdering er uhyre sjælden i nutidens bibliografiske poster, men kan dog tydeligt indiceres i opstilling eller midlertidige formidlingsinitiativer, fx under overskriften ’klassikere’. På Webster Free Library i begyndelsen af 1900-tallet var tankegangen imidlertid konsekvent gennemført, idet kvaliteten simpelt hen blev angivet med bogomslagets farve! Rathbone mener dog at et symbol vil være endnu bedre, da de både kan trykkes på omslaget, i katalogen og på boglister, hvorefter det også vil være ret enkelt at skille forskellige kvalitetsniveauer ud i udlånsstatistikken. Rathbone lægger sig dog ikke fast på en bestemt model, men foreslår bl.a. at boglisterne klassificeres efter (hoved)emne, og at kvalitetstitlerne tilføjes en asterisk. Oversat til målestokken foreslår hun altså, at **2a: Emne** skal reflekteres, men også at klassifikationen skal afspejle noget ydre, nemlig reception. Efter Rathbones opfattelse vanskeliggøres dette og lignende klassifikationssystemer dog af, at der er få hjælpemidler, og ”few of us know our fiction sufficiently to care to expose our knowledge to the rude gaze of the world” (Rathbone, 1902, p. 124). Derfor må etableringen af et emneindeks til fiktion, som hun anser for den mest presserende opgave, være baseret på et samarbejde mellem mange biblioteker og biblioteksorganisationer. John Thomson kunne næppe være mere enig, men fire år efter er konsekvensen af ALA-udvalgets beslutning, at emnet er overladt til mere lokale initiativer.

3.7.2 *Borden*

Et eksempel på et sådant lokalt initiativ er et opstillingssystem af William Alanson Borden, som han beskriver i artiklen 'On classifying fiction' fra 1909. Sammenlignet med det omfattende arbejde ved Wagner-instituttet og Rathbones relativt nuancerede betragtninger forekommer klassifikationen på Bordens bibliotek – Young Men's Institute i New Haven, Connecticut – dog noget primitiv. Sandt at sige er Borden ikke nogen stor teoretiker, men han har observeret, at hvor de gamle bøger samler støv på hylderne, akkumulerer de nye ventelister. Det problem prøver han at løse, eller i det mindste minimere, ved at foretage to distinktioner – en omkring læserne og en omkring litteraturen. Efter hans mening har læserne altid insisteret på at læse den nye, populære roman, fordi det er den eneste de kender. Nye romaner omtales konstant i avis anmeldelser, reklamer, lister over populære bøger og litterære samtaler (Borden, 1909, p. 264), og de ældre går i glemmebogen, netop fordi de ikke omtales i medierne og blandt menigmand. Konsekvensen heraf er, at nok kan klassifikation af fiktion være udmærket for de belæste og i forhold til de nye romaner, men ifald biblioteket ønsker, at de læsere, der glemmer forfatternavne og titler, skal finde de ældre og støvede, men måske også bedre romaner på hylderne, er klassifikation helt afgørende. Disse lånere har i høj grad brug for 'emnebøjer' ('subject buoys'), og hyldeopstillingen må afstemmes herefter. Hvordan Borden helt præcist har organiseret denne er uklart, men hans få eksempler, bl.a. detektivhistorier og historiske romaner, indikerer, at der slet og ret er tale om en genrebaseret klassifikation af populærlitteratur – dvs. en relativt fattig udgave af **6c: Undergenre**. Hvis dette er korrekt, har Borden bestemt ikke ladet sig hæmme af *the Great Fiction Question*, og det opsigtsvækkende er, at dette primitive system faktisk er en milepæl i bibliotekshistorien, eftersom det netop er den måde, fiktion er blevet opstillet på i de senere årtier på talløse folkebiblioteker verden over. Og han hævder, det virker: "the rush for new books [is] not nearly as great as it was under the old system" (ibid.).

Hvis man mener, at dele af fiktionslitteraturen har værdi som oplysning og dannelse eller tror på den litterære opstigning, har Bordens system dog næppe noget at byde på. Naturligvis kan de bøger, som man finder ved hjælp af dette system, være bedre eller mere oplysende end dem, man finder uden, men de kan lige så godt være ringere og mindre oplysende, og vist kan læserne nu tænkes at være mere tilbøjelige til at læse ældre romaner end førhen, men i det store hele vil det formentlig være mere af samme slags – netop fordi systemet er baseret på dette: *slags*. En sådan kritik er da også blevet

fremført talrige gange mod (populær)genreopstillingen i moderne tid. Hvis låneren går målrettet efter en bestemt genre, er denne opstilling utvivlsomt en hjælp (og måske kan den også hæve udlånstallene), men det er næppe sandsynligt, at det udvikler læsernes smag. Og det er ikke, i Rathbones forstand, *reading improvement*, men *reading stagnation*.

3.7.3 Bacon

Noget af det mest slående ved den tidlige amerikanske diskussion omkring klassifikation af fiktion er, at debattørerne ikke forholder sig til fiktion som helhed i nogen analytisk forstand og ej heller prøver at klassificere feltet som helhed. Når Dewey klassificerer fag- og skønlitteratur efter helt forskellige kriterier, kan der ikke være tvivl om, at han ser en afgørende forskel mellem disse to litteraturtyper, men bortset fra de nedladende bemærkninger om fiktion (et begreb, han dog ikke bruger i sammenhængen) er det uklart, hvori denne forskel egentlig består. Heroverfor forsøger Thomson helt bevidst at trække dele af fiktionen over mod faglitteraturen – der er historisk fiktion, sociologisk fiktion osv. (Keystone State Library Association, 1901, p. 877) – men ifølge referatet af hans tale nøjes han med at angive nogle få eksempler, som ganske overdøves af nogle særdeles håndfaste dikotomier: Fiktion er oplysende eller vildledende, beundringsværdig eller lige til skraldespanden ('trash'), sund eller fordærvende, og i sidste ende er det den slags størrelser, som hans 'differentiering' af fiktion skal reflektere. Derimod har Borden tilsyneladende slet ikke nogen forestillinger om litterær kvalitet. Hvis blot de ældre bøger bliver udlånt, er han tilfreds, og også han nøjes med at give nogle få eksempler fra den valgte hyldeopstilling – et samlet overblik over denne får man på ingen måde. I sammenligning hermed fremtræder Rathbone forholdsvis sofistikeret. I modsætning til de andre overvejer hun forskellige klassifikationsstrategier, og i den forbindelse kommer hun faktisk til at antyde et par ting, der kan være af særlig interesse i forbindelse med fiktion og skønlitteratur som sådan. Fx at der kan være stor uenighed om, hvilken undergenre en given roman tilhører. Det passer imidlertid dårligt med hendes opfattelse af, at DDC eller EC uden videre kan benyttes i forhold til fiktion, da type- eller genrebestemmelse *også* er et spørgsmål om emner, og formentlig griber hun problematikken forkert an: Hvis en undergenre er defineret ved en kombination af forskellige aspekter (som fx dannelsesromanen), er det almindeligvis ret enkelt at afgøre, om en given titel tilhører en bestemt genre. Og omvendt: Når en bog ikke udfylder bestemte genrekonventioner er

den selvsagt svær at indplacere i et sådant mønster – og ligeledes vil det ofte vække diskussion, hvilke af dens emner eller facetter, der er de vigtigste. Men fælles for alle disse aktører er, at de ikke for alvor prøver at nuancere fiktionslitteraturen som fænomen.

Undtagelsen i denne sammenhæng er Corinne Bacon. Desværre modsvarer længden af hendes artikel, 'Fiction as reference material' (1916), med sine blot tre sider ikke ambitionsniveauet, og især er det uheldigt, at hun afslutningsvis åbner nogle yderst interessante perspektiver, som hun imidlertid slet ikke følger op på. Det ændrer dog ikke ved, at det er en opfindsom og inspirerende tekst, og alene titlen skiller hende ud fra mængden. Senere viser det sig så, at en af hendes pointer er, at bare fordi *noget* fiktion er velegnet som referencemateriale, betyder det ikke, at *al* fiktion er egnet til dette formål, men for at foretage denne distinktion er hun selvfølgelig nødt til at forholde sig til litteraturen som helhed. For at legitimere sin tilgang må hun dog allerførst slå ned på en udbredt fordom:

“We must rid ourselves of the notion that all fiction is ‘light reading,’ serving for amusement only. Which of the two requires the greater degree of mental concentration, the memoirs of a lady of rank who reveals the gossip and scandal of some European court, or Meredith’s *Egoist*? Muller’s *Invasion of America*, or Tolstoi’s *War and peace*? Arnold Bennett’s *Your United States*, or Nexo’s *Pelle the Conqueror*? Irvin Cobb’s *Speaking of operations*, or Dostoyevsky’s *Crime and punishment*? Is it not true that many books classed as literature, travel, and even as philosophy, do not measure up, either as sources of information, as stimulants to thought, or as works of art, to the level of many novels?” (Bacon, 1916, p. 379)

Som allerede nævnt giver også Cutter, Thomson og Rathbone på hver deres måde udtryk for, at noget fiktion er bedre end andet, og at det ikke alt sammen kan reduceres til let underholdningslitteratur. De er dog ikke nær så offensive som Bacon, der ikke bare fastslår at mange romaner er kunstværker, men også at de forudsætter en større koncentration og er mere tankevækkende end megen faglitteratur samt – og helt uhørt dengang - at de kan være mere informative. Som sådan markerer Bacon en markant opvurdering af romanen, men til forskel fra Thomson, der tilsyneladende mener, at romaner med værdifuld information og romaner med kunstnerisk format slet og ret er det samme, springer hun ikke over, hvor gærdet er lavest: “It does not, however, follow

from this either that most novels are valuable as reference material, or that the novel's value as reference material is in direct ratio to its value as a work of art" (ibid.).

Bacon fremhæver gerne nogle af romanens kvaliteter, men det er lige så vigtigt at antyde dens spændvidde. Nogle romaner er letlæste, andre er svære, nogle er informative, nogle – og ikke nødvendigvis de samme – er først og fremmest kunstværker, nogle er ingen af delene, og den overordnede pointe synes at være: Dette er alt sammen aspekter ved romanen, men et enkelt aspekt ved en given roman siger ikke nødvendigvis ret meget om denne roman i øvrigt.

Efter disse indledende betragtninger giver Bacon sig dog ikke desto mindre i kast med at prøve at dele romanen op i særlige typer, og igen kan man konstatere, at hun virker forbavsende moderne, for faktisk prøver hun at anlægge et læserorienteret perspektiv. Traditionelle kategorier som genre og emne er en del af ligningen, men det afgørende er: Hvad gør forskellige typer romaner for læseren? Pointen er, at alle romaner, også de dårlige, faktisk gør *et eller andet* for læseren. Spørgsmålet er bare: Hvad? I forkortet udgave er romanens seks hovedattraktioner ('chief appeals') ifølge Bacon som følger:

- a) Novels purely recreative, such as detective stories, tales of mystery (...)
- b) Novels of skilful literary workmanship, such as Oscar Wilde's *Dorian Grey*, which most of us who read it at all read rather for its subtile artistry than any other reason. (...)
- c) Novels that are just slices of human life. (...) The greatest are they who see the most clearly, with the least color of personal passion or prejudice, who do not write 'from above down', and who neither consciously teach nor preach. (...) The best of the so-called psychological novels are also included in this group.
- d) Novels of inspiration, or those whose chief appeal is ethical, such as Cable's *Bonaventure*, George Eliot's *Romola* and Hawthorne's *The Scarlet letter*.
- e) Novels of information, either historical novels proper, such as Reade's *Cloister and the hearth* and Scott's romances, or those describing the life of a particular period or of a special section of country. (...)
- f) Novels of social propaganda. The importance of the novel today as a vehicle of new ideas in art, economics, ethics, politics and religion can hardly be overestimated. (...) (ibid.)

Bacon medgiver, at klassifikationen er grovkornet, og at klasserne ikke er eksklusive, da en given roman udmærket kan tilhøre to eller tre kategorier. Det er dog ikke noget problem, da det ikke er et opstillingssystem, men blot en klassifikation af 'attraktioner', hvorefter det afgørende er, om en given titel falder in under gruppe e) eller f), som efter Bacons opfattelse er de eneste grupper, der er "suited to any extensive reference use" (Bacon, 1916, p. 380). Denne formulering synes at indicere, at også de øvrige grupper kan spille en vis rolle i referencearbejdet, men om Bacon reelt mener dette er tvivlsomt, da hun tilsyneladende frygter, at disse grupper vil generere for brede termer: "Of what use is a list of novels under the broadly inclusive heading 'Sin' or 'Sociology'?" (ibid).

Name of Book: Girl of the Limberlost	
Author: Gene Stratton Porter	
Date of Book:	
Date Read, July, 1915	
Local Color: Forest lands of Michigan (Bugs and plants)	
Historical Color:	
Social Problems: Self-dependent women	
Psychology of Sex: Comradeship vs. the old type of love	
Sentiment embodied:	
Character developed: Sudden conversion of bitter woman	
Analysis of Personality:	
Mechanism of Plot:	
Style: Crude yet bombastic	
Chief Values: Nature study	
Class appealed to: The immature	
Name of Reader: Louise Connolly	
Address: Summit, N.J.	Forests
	Comradeship in love
	Sudden conversions
	Self-educated girl
	Moths

Figur 5. Eksempel på emneanalyse og emneord af Louise Connolly fra 1915

Det er efter min opfattelse et mærkeligt spørgsmål. Formentlig mener hun, at fx Scotts historiske romaner skal klassificeres i forhold til et specifikt emne, og det samme kunne man vel tænke sig med sociologisk orienteret fiktion, ligesom et begreb som 'synd' naturligvis, om nødvendigt, kan underinddeles. Det fundamentale problem er imidlertid, at Bacon nøjes med at kritisere det, hun opfatter som for brede emneord, men ikke præciserer, hvordan oplysende eller propagerende fiktion egentlig skal klassificeres. I stedet afslutter hun meget brat artiklen med at karakterisere og give et eksempel på det arbejde, som Louise Connolly udfører for Free Public Library i Newark, New Jersey (se figur 5). Det eksempel er til gengæld opsigtsvækkende læsning:

Bacon nævner, at Connolly bryder med den traditionelle klassifikation af fiktion ved at berige bøgerne med adskillige emneord i stedet for blot ét, så alene mængden er interessant. Samtidig er det dog også klart, at når emneanalysen til venstre udmøntes i emneordene til højre, går der væsentlig information tabt. I forhold til de tidligere behandlede systemer er det bestemt ikke ringe, når Connolly faktisk formår at reflektere **1: Hvem** ('Self-educated girl'), **2a: Emne** ('Forests', 'Comradeship in love', 'Moths') og sågar **2b: Handling** ('Sudden conversions'). Men med udeladelsen af 'of bitter woman' er sidstnævnte blevet utydeligere, **3: Hvor** er potentielt forsvundet (som emneord er det principielt ikke til at vide, om romanen handler om skove eller foregår i en skov, og Michigan er helt væk), **4: Hvornår** kunne være ekspliciteret, men er det ej heller i emneanalysen (formentlig fordi handlingen udspiller sig i samtiden), **5d: Sproglige kendetegn** reflekteres i emneanalysen, men ikke i emneordene, og endelig kan både 'Character developed' og 'Chief Values' ses som antydning af **7: Hvorfor**. Med andre ord reflekterer emneanalysen en meget stor del af målestokkens kategorier, mens emneordene er langt mere afgrænsede. Ikke desto mindre er Connollys projekt enestående i samtiden, men hvordan det udviklede sig sidenhen vides ikke, da hun aldrig publicerede noget om det, og efter Bacons artikel blev den offentlige debat om klassifikation af skønlitteratur i de næste mange årtier tilsyneladende udelukkende et spørgsmål om hyldeopstilling.

3.8 Afrunding

Dette kapitel har behandlet *the Great Fiction Question* og tidlige klassifikationssystemer til fiktion i USA. Periodens hårde kritik af denne litteraturtype kan meget vel være årsagen til den ringe interesse for emnet i de universelle klassifikationssystemer, men de konkrete klassifikationskriterier synes snarere, ikke mindst i DDC, at være inspireret af de overordnede struktureringsprincipper i litteraturhistorieskrivningen. Da disse rammer ikke udfyldes med emnedata, ligesom væsentlige formdata ignoreres, er denne klassifikation imidlertid meget lidt anvendelig i forbindelse med genfinding og relevansbedømmelse, og i mange tilfælde blev klassemærkerne ej heller brugt til hyldeopstilling. Således fastslår en ALA-undersøgelse fra 1927, at de fleste amerikanske folkebiblioteker opstiller fiktion efter det konkrete sprog i bogen og derefter alfabetisk (Carrier, 1985, p. 195).

Men netop fordi de traditionelle klassifikationssystemer nøjedes med at reflektere ydre data og/eller helt elementære formdata, prøver individuelle bibliotekarer og biblioteker at forbedre situationen. Det sker i trykte kataloger og boglister fra omkring 1890, og i begyndelsen af det 20. århundrede bliver der søsat nogle mere storstilede klassifikationsprojekter i Philadelphia, men efter ALA definitivt afslår at involvere sig i sagen i 1906, dør interessen gradvist ud, og op mod 1920 er såvel *the Great Fiction Question* som klassifikation af fiktion uddebatteret i USA. Alligevel er perioden fra 1890 til 1916 særdeles væsentlig i forhold til det sidste emne, idet en række nye muligheder bliver afprøvet. Linderfelt introducerer **3: Hvor**, McCrillis Griswolds **4: Hvornår**, mens Rathbone og (langt mere gennemført) og Wagner-instituttet lægger vægten på **2a: Emne**, foruden at de sidstnævnte for nogle titlers vedkommende introducerer **6c: Undergenre** og i noten tillige **1. Hvem**, når det handler om historiske eller legendariske figurer. Den mest facetterede beskrivelse leveres dog så afgjort af Connolly (via Bacons artikel), som udover de fleste af de nævnte kategorier også antyder **2b: Handling** og **7: Hvorfor**.

Godt femten år efter Bacons artikel blev diskussionen genoptaget - i Storbritannien.

4 Alternative klassifikationssystemer i Storbritannien

4.1 Indledning

I store træk er briternes forhold til fiktion det samme som amerikanernes. Allerede i 1700-tallet er der eksempler på kritik af lejebibliotekerne og deres ofte letbenede litteratur (Walker, 1970, p. 6), og da den sensationsprægede og følelsemæssige populærlitteratur stormer frem i 1800-tallet er mediepanikken lige så fremherskende som i USA. Også i Storbritannien udgør fiktion en særdeles stor del af udlånet, og som i USA anses det af mange bibliotekarer for at være bibliotekernes helt centrale problem. For Taylor Kay, bibliotekar ved Owen's College i Manchester, var det et problem for bibliotekarstandens anseelse som sådan:

”This enormous circulation of novels is degrading to a library, and especially to the librarian. His status will never rise whilst he is engaged in the circulation of novels.” (Snape, 1995, p. 67)

Citatet stammer fra Kays indlæg på The Library Associations andet årsmøde i 1879, og for Kay var der kun én løsning: At udelukke fiktion fra bibliotekerne. Langt mere udbredt var dog det fra USA velkendte dobbeltspil, hvor man på den ene side indkøber fiktion, men på den anden side søger at bekæmpe udlånet af selvsamme materialetype. Således var George Elliott, bibliotekar i Belfast, i midten af 1890'erne åbenlyst stolt over, at fiktion kun udgjorde lidt over 60 % af udlånet på hans bibliotek, når den udgjorde næsten 80 % i Manchester og Liverpool (Snape, 1995, p. 77), og tilsyneladende var briterne endnu mere opfindsomme end amerikanerne, når det gjaldt om at holde udlånet nede. Eksempelvis var der biblioteker, hvor de åbne hylder – en nyskabelse, der var blevet introduceret i Storbritannien på biblioteket i Clerkenwell i 1893 – ikke omfattede fiktion. Denne opstillingspolitik var dog ikke normen, da den umiddelbare adgang til fiktion var et vigtigt middel til at tiltrække flere lånere, og mange bibliotekarer håbede lånernes læsevaner efterhånden kunne forbedres, fx ved at man spredte hylderne med fiktion over hele biblioteket, så lånerne ikke kunne undgå at

få øje på faglitteraturen og måske lånte denne i stedet (Lerner, 1998, p. 148; Snape, 1995, p. 56-57). Dermed var indkøb og formidling af fiktion grundlæggende en tvetydig sag, og i mere end et halvt århundrede gik bølgerne højt i en debat, hvor tre bibliotekarprofiler lader sig udskille:

”those who wished to ban fiction from public libraries altogether, those who felt that only a restricted range of library fiction should be stocked, and a third group who were more open-minded and felt fiction should be provided if the public wanted it.” (Snape, 1995, p. 4)

Heraf kan der næppe være tvivl om, at midtergruppen var den største, og det er opsigtsvækkende, at før år 1900 udgjorde fiktion sjældent under 50 % af bestanden på de britiske folkebiblioteker (ibid.) – dvs. mindst dobbelt så meget som i USA²⁷. Imidlertid bør tallet ses i lyset af, at det frem til 1914 (og mange steder flere årtier endnu) faktisk ikke var bibliotekarerne, men politisk nedsatte bogudvalg, der havde det endelige ord i forhold til indkøb. Bibliotekarerne kunne typisk foreslå titler, men var ikke selv medlem af disse udvalg, om end de somme tider var indkaldt til møderne (ofte uden taleret). I stedet bestod udvalgene gerne af politikere og særligt udpegede borgere, og mange bibliotekarer – herunder også bibliotekarer, der som Brown og Baker var positive over for fiktion – kritiserede udvalgene for at købe for meget ringe litteratur (Snape, 1995, p. 51-54). Når fiktion fyldte så relativt meget på de britiske folkebiblioteker, var det altså ikke nødvendigvis med bibliotekarernes gode vilje.

Men bortset fra denne organisatoriske forskel er der yderligere to forhold, der bevirker at den britiske variant af *the Great Fiction Question* trods alt udfolder sig lidt anderledes end den amerikanske. Det ene er den nationale litterære tradition, hvor briterne naturligvis var aldeles overlegne. Det gælder ikke bare i forhold til skønlitteratur generelt (Chaucer, Shakespeare, Milton osv.), men også mere snævert i forhold til romanen, hvis gennembrud i 1700-tallet i høj grad er knyttet til titler som Defoes *Robinson Crusoe* og Richardsons *Pamela*. Det er romaner, der på hver deres måde – den eventyrlystne Robinson over for den følsomme Pamela – kan siges at formulere det frembrusende borgerskabs selvforståelse, en linje der fortsætter op gennem 1800-tallet med allerede dengang velanskrevne forfattere som Austen,

Thackeray, Dickens og George Eliot. At udelukke fiktion fra biblioteket ville følgelig også ekskludere forfatterskaber som disse, hvad der for de fleste i det britiske borgerskab, herunder bibliotekarer, ville være ganske utænkeligt. Som Archibald Sparke, bibliotekar i Carlisle, formulerede det i *Library Assistant* i 1899:

”Thackeray said 'Everyone ought to cultivate the acquaintance of his betters', and no one can read Black, Blackmore, Dickens, Eliot, Kingsley, Meredith, Oliphant, Scott or Thackeray without feeling that they are in the company of betters, and without feeling better and wiser.” (Snape, 1995, p. 38)

Hovedparten af de store britiske forfattere skrev for den borgerlige middelklasse, som til gengæld beundrede forfatterne, og som helhed udtrykker de britiske bibliotekarer en større varme for disse forfattere, end tilfældet var i USA.

Men netop fordi den store britiske litteratur var så intimt forbundet med borgerskabet, blev der slået ekstra hårdt ned, når grænserne for denne klasse blev overskredet, og generelt er den britiske debat præget af en klassebevidsthed, der er langt mere udtalt end hos amerikanerne. Dette tema blev allerede anslået i 1850, da parlamentarikeren Joseph Brotherton sagde, at offentlige biblioteker ganske enkelt var ”the cheapest police that could possibly be established” (Snape, 1995, p. 20). Udover de mere diffuse oplysningsidealer var bibliotekerne åbenbart et værn mod kriminalitet, og i det hele taget var de utvivlsomt *også* et forsøg på at få den hastigt ekspanderende arbejderklasse til at overtage borgerskabets værdier. Det indebar bl.a., at fiktion skulle være velegnet til højtlesning i familien, hvad der var det samme som, at den mere end alt andet skulle være moralsk. Var den udsvævende, moralsk tvetydig, udpræget samfundskritisk eller blot negativ over for tilværelsen i almindelighed, var det ikke litteratur for victorianere, og 150 år efter udgivelsen var en del biblioteker fortsat ikke indstillet på at udlåne Fieldings klassiker *Tom Jones*, for som det blev formuleret i Doncaster i 1913, så var det ”not a suitable book for young people – or for old people, either” (Snape, 1995, p. 40). I Birkinhead kunne Fieldings værker dog udleveres, såfremt bibliotekaren kendte låneren! Også Hardy, Smollett, Wells og flere andre anerkendte forfattere var i

²⁷ Som nævnt (3.3) udgjorde bestanden af fiktion på det gennemsnitlige amerikanske folkebibliotek 24 %.

vekslende grad ramt af censur, så det gik bestemt ikke kun ud over sensationslitteraturen.

Et særligt følsomt område var 1800-tallets realistiske og naturalistiske franske fiktion, der med Balzac, Zola og Maupassant i spidsen nok var værdsat af en del litterater, men deres værker måtte nødig falde i de forkerte hænder. Derfor foreslog Baker, at bibliotekerne købte originaludgaverne, men ikke oversættelserne ”in the trust that the readers who can master the French of these authors will be of mature kind and intelligent enough to receive nothing but good from the works of so much truth and sincerity.” (Snape, 1995, p. 40-41). Som det fremgår prøver Baker på ingen måde at skjule (oplysnings)kvaliteterne i disse forfatterskaber, men over for de udannede er indirekte censur dog at foretrække! Også i USA var især Zola udelukket fra mange biblioteker, men tilsyneladende kendte amerikanerne ikke dette klassebevidste trick.

Disse to ting, den litterære tradition og klassebevidstheden, er elementer, der delvist adskiller briternes håndtering af *the Great Fiction Question* fra amerikanernes. En tredje forskel de to lande imellem er, at hvor klassifikationsspørgsmålet må betragtes som en integreret del af den generelle debat i USA, er Bakers klassifikationsforslag fra kort før århundredeskiftet længe en enlig svale i Storbritannien, hvor emnet først for alvor slår an i 1930'erne - dvs. efter at debatten om *the Great Fiction Question* angiveligt har lagt sig. Til gengæld bliver den britiske diskussion af spørgsmålet længere end den amerikanske, for efter emnet får en foreløbig afslutning med Burgess' artikel fra 1943, lancerer Walker nye alternative klassifikationssystemer i 1958 og 1970. Faktisk er det fra 1920 til 1970 tilsyneladende udelukkende briter, der foreslår nye generelle systemer til fiktion. Omvendt (og ret overraskende i lyset af forhistorien) har de overhovedet ikke bidraget til de senere årtiers internationale diskussion. Hermed kan den britiske debat siges at falde i tre klart adskilte faser: Først Baker i slutningen af 1800-tallet. Dernæst debatten i 30'erne, som også inkluderer et enkelt indlæg fra 40'erne. Og til sidst Walker, som i adskillige henseender skiller sig markant ud fra sine forgængere. Det er disse tre faser af den britiske debat, der skal fokuseres på i de følgende afsnit.

4.2 Baker

Bakers bidrag til en klassifikation af fiktion er dobbeltartiklen 'The Classification of Fiction' fra 1899. I første del motiveres projektet, i anden del præsenterer og diskuterer han sit system. Med hensyn til det sidste lægger Baker ikke skjul på, at han er usikker på resultatet, og som det snart vil fremgå, er denne usikkerhed ikke ubegrundet. Derimod er han ikke i tvivl om, at fiktion nu bør betragtes som en permanent del af biblioteket, for uden fiktion berøver bibliotekerne sig selv for "the readiest means of influence and popularity" (Baker, 1899, p. 198), og af samme grund vil en kvalitetsbetonet klassifikation af fiktion være et væsentligt fremskridt. Imidlertid har fiktionen på bibliotekerne fortsat ofte karakter af at være "a commodity only supplied under protest" (ibid.), hvorfor denne litteratur nok indkøbes, men derefter gør man intet for den. Ifølge Baker fraskriver man sig hermed muligheden for at påvirke lånernes læsevaner:

"If this class of books has more readers, appeals more strongly to the emotions, and consequently is a far more potent influence on manners and conduct, on taste and the spread of ideas, then the librarian is justified in spending not less, but more pains in arranging classifying and annotating them." (Baker, 1899, p. 199)

For Baker er klassifikation af fiktion ikke blot et spørgsmål om, at lånerne nemmere kan finde det de søger, men et middel hvormed bibliotekaren kan "teach them how to discern what is best in the kind of literature they love already" (Baker, 1899, p. 198-99). Med andre ord forestiller han sig ikke, at man kan få lånerne til at læse faglitteratur, når det nu engang er fiktion, de brænder for, men inden for denne ramme mener han (i lighed med Rathbone), at bibliotekarerne aktivt skal forsøge at påvirke lånernes smag.

Spørgsmålet er, hvordan et klassifikationssystem kan gøre det, og som nævnt er Baker langt fra sikker på sit eget systems kvaliteter. Med hans egne ord er det kun en skitse og bør betragtes som "a stepping-stone" (Baker, 1899, p. 220). Eftersom Bakers system er det første alternative system, som kan reflektere alle former for fiktion, er disse forbehold naturligvis fuldt forståelige, men i konteksten er det nu først og fremmest et spørgsmål om, at han selv erkender et par af de mest åbenlyse mangler: Fra en biblioteksfaglig synsvinkel er det et problem, at systemet ikke er eksklusivt, og fra en litterær vinkel er det utilfredsstillende, at klassemærkerne i hovedsagen kun reflekterer

rammen i form af tid og sted. Som litterat er Baker ikke begejstret for det sidste, men efter hans opfattelse kan det ikke være anderledes:

”A classification of fiction on a philosophical basis, if such be practicable, which I doubt, though valuable to critics and historians of literature, would hardly be of the highest utility to the average reader. Since novels have only one subject matter, human nature to wit, a logical classification would have to be founded on modes of regarding life, and on methods of composition on such principles, that is, as those on which poetical works are usually assorted; and it is doubtful whether classes definitely exclusive and inclusive could be constructed applicable to the great bulk of novels. A rough and ready scheme with few pretensions to scientific accuracy would, I think, be more suitable for our purpose. By classing novels according to subject and appending notes as to manner and characteristics many difficulties would be avoided, and yet a good deal of invaluable information conveyed in such a way as to make comparison easy. Though the novelist’s ideal is to portray universal man, he is bound to describe him under conditions of time, place, and nationality.” (Baker, 1899, p. 217)

Disse overvejelser leder frem til klassifikationssystemet vist i figur 6, hvor alle klasserne fra A til M med en enkelt undtagelse grundlæggende er baseret på sted og evt. tid, for bortset fra jøderne, der er blevet tildelt eget klassemærke, synes Baker ikke at skelne mellem folk, nationalitet og sted. Disse to kriterier, sted og tid, ligger umiddelbart tæt på de universelle klassifikationssystemers refleksion af sprog og tid (se 3.4), og ifølge Pejtersen (1978a, p. 5) er det nærmest det samme. Det er dog ikke korrekt, for hvor de universelle systemer fokuserer på titlens *oprindelse*, viser Bakers eksempler (1899, p. 218) helt entydigt, at det i hans klassifikation drejer sig om *handlingens* sted og tid.²⁸ Imidlertid rejser denne klassifikation to problemer. Det ene er, når handlingen (eller evt. handlingerne) i lige grad udspiller sig inden for rammerne

²⁸ Alle de historiske romaner om jakobitoprøret i Skotland i 1715, som Baker oplister, er skrevet i det 19. århundrede, men er klassificeret under A1: *England before the nineteenth century*. Disse bøger kunne dog også være klassificeret under A7: *Scotland*, og derfor anbefaler Baker, at der i sådanne tilfælde oprettes en særlig klasse. I alle tilfælde er pointen dog, at der klassificeres efter handling og ikke oprindelse.

A. <i>British People and Society.</i> 1. England before the nineteenth century. * 2. England – Early nineteenth century. [c. 1800-1830] 3. England – Middle nineteenth century [c. 1830-1870] 4. England – Present day. 5. England – Novels of locality [arranged by counties] 6. Wales. ** 7. Scotland. 8. Ireland. 9. British Colonies (a) in Africa, (b) in America, (c) in Asia, (d) in Australasia B. <i>United States.</i> 1. Period preceding the nineteenth century 2. Early nineteenth century 3. Middle nineteenth century 4. Present day.	C. <i>France.</i> *** D. <i>Germany and Austria.</i> E. <i>Holland.</i> F. <i>Hungary.</i> G. <i>Jews</i> H. <i>et seq.</i> Other nationalities of Europe. M. <i>et seq.</i> Non-European peoples. X. <i>Novels of purpose.</i> 1. Religious and philosophical. 2. Political and sociological. 3. Marriage question. Y. <i>Purely imaginative works.</i> 1. Fairy tales 2. Other wonder stories 3. Utopian romances Z. <i>Facetiæ.</i>
* In this section and those corresponding to it, the titles will be arranged according to the period treated of, and where convenient in groups. ** Sub-divide this section and the following on the same plan as the English, if the works catalogued are numerous. *** Similarly subdivided.	

Figur 6. Bakers klassifikationssystem²⁹

²⁹ I Bakers artikel (1899, p. 217) står noterne inde i selve systemet. De er her skilt ud i en sektion for sig.

af flere klasser. Denne problematik lader sig vanskeligt løse i hyldeopstillingen, men ved særligt populære kombinationer er det dog muligt at oprette selvstændige klasser, og under alle omstændigheder kan de enkelte titler have flere indførsler i et indeks (Baker 1899, p. 218). Det andet problem er, når en titel etablerer et så virkelighedsfjernt univers, at bogen slet ikke lader sig indplacere i klasserne fra A til M. For at tage højde for den slags litteratur er der fornuftigt nok oprettet en klasse Y til 'Purely imaginative works', og er der stadig en restgruppe, kan disse om ikke andet placeres i klassen for blandede skrifter, dvs. klasse Z.

Hvad der her er skitseret er muligvis ikke spektakulært, men til forskel fra det traditionelle fokus på formdata og ydre data er det dog bemærkelsesværdigt, at Bakers system konsekvent er rettet mod emnedata. I forhold til målestokken reflekterer klasserne A til M altså grundlæggende **3: Hvor**, for visse lande tillige **4: Hvornår**, og for så vidt som nation, med jøderne som undtagelse, i Bakers optik er det samme som folk, kan man også hævde, at systemet til en vis grad reflekterer **1: Hvem**. Omvendt defineres klasse Y negativt som en klasse, hvor disse kategorier ikke lader sig bestemme i forhold til den valgte terminologi, men da den slags titler ofte tilhører fast etablerede genrer som fx eventyr, vil der for disse bøgernes vedkommende gerne være tale om en refleksion af **6c: Undergenre**.

Så vidt så godt. Hvad der imidlertid nærmest får dette forholdsvis eksklusive system til at bryde fuldstændig sammen er, at Baker alligevel ikke stiller sig tilfreds med rammeklassifikationen, idet systemet også omfatter en yderst problematisk klasse X, 'Novels of purpose'. Her er der oplagt tale om en mere ambitiøs klassifikation, som forsøger at angive noget mere overordnet ved bogen, men lige bortset fra at de tre indbefattede underklasser i sig selv reflekterer forskellige niveauer og alene derfor langt fra er eksklusive – fx kan en roman om ægteskabsspørgsmålet jo sagtens være religiøs og/eller politisk - er prisen, at eksklusiviteten fuldstændig undermineres, for som Baker selv påpeger, vil en stor del af de relevante titler jo allerede være klassificeret andetsteds i systemet. Derfor mener han, at klasse X (og i øvrigt også klasse Y og Z) måske kun skal indarbejdes i et "topical index, if there is one" (ibid.). Den formulering er dog lidet overbevisende, og under alle omstændigheder er det et problem, at Baker ikke lægger sig fast på en bestemt model. Som sådan har systemet i høj grad karakter af at være *a work in progress*, og det bliver aldrig ganske klart, hvordan han egentlig forestiller sig, at bibliotekarerne skal udmønte systemet.

Derudover kan man også undre sig over, hvordan de oplistede klassemærker kan hjælpe lånerne med at finde "what is best in the kind of literature they love already" (Baker, 1899, p. 198-99). Svaret er, at det kan de heller ikke, men det kan noten. For Baker er noten af helt central betydning, og i artiklen gives der fjorten eksempler på noter. Her er hensigten tydeligvis at karakterisere bogen mere præcist end klassemærkerne, men generelt virker udformningen noget vilkårlig. Som regel angives hovedemnet, men derudover veksles der lystigt mellem karaktererne, stemningen, stilen, forfatterens litterære forbilleder og handlingens relation til historiske kendsgerninger eller forfatterens eget liv. Med andre ord bliver stort set alle målestokkens kategorier sat i spil, men bortset fra **2a: Emne** er ingen af kategorierne gennemgående. Til gengæld er han bestemt ikke bange for at vurdere den enkelte titels kvalitet. Fx betegnes en bog som "the author's masterpiece", mens en anden er "poor stuff from the literary point of view" (Baker, 1899, p. 218), og det er givetvis ikke mindst disse bedømmelser, som han mener låneren kan lære noget af.

Uanset hvad man måtte mene om den slags håndfaste udmeldinger, indeholder Bakers system dog flere gode potentialer. Den basale klassifikation efter sted og tid er ikke dyb, men i forhold til tidens klassifikationssystemer er den dog et fremskridt, og i noten præsenteres en bred vifte af muligheder, der især kan være nyttige i forbindelse med relevansbedømmelse. I forhold til de fleste andre tidlige systembyggere besidder Baker en mere veludviklet forståelse af fiktionens mangefacetterede væsen, og at lånernes vurdering af en titel kan basere sig på meget andet end (hoved)emnet. Problemet er blot, at X-klassen undergraver værdien af klassifikationssystemet, og da noterne typisk kun består af en enkelt helsætning, samtidig med at rammen for udformningen er nok så uforpligtende, idet de blot skal indicere "the scope and nature of each work" (Baker, 1899, p. 218), fremtræder de ofte som mere eller mindre tilfældige stikord, og som oplæg til andre bibliotekarer, der selv kunne tænke sig at udforme noter, savnes der i frapperende grad en præcisering af relevante facetter.

Disse problemer har Baker dog delvis fået løst, da han i løbet af det næste årti publicerer de to monografier *A Descriptive Guide to the Best Fiction* (1903) og *History in Fiction* (1907). I den tidlige klassifikationsartikel kan man længe være i tvivl om, hvad formålet med systemet egentlig er, for hvor klassemærkerne må være beregnet på opstilling, er intentionen med noterne, at de skal være "more or less of a hand-book" (Baker, 1899, p. 219). Heraf bliver opstillingssystemet formentlig aldrig realiseret, end

ikke på Bakers eget bibliotek i Derby. Til gengæld bliver elementer fra det oprindelige klassifikationssystem i modificeret form indarbejdet i den overordnede struktur i de to monografier. Klassemærkerne er væk, men *History in Fiction* er grundlæggende organiseret efter land og periode *for handlingen* – dvs. emnedata. Heroverfor går *A Descriptive Guide to the Best Fiction* så at sige tilbage til traditionelle litteraturhistoriske oprindelsesdata (dvs. land og periode), men førsteudgaven indeholder dog et historisk appendiks, og i andenudgaven (fra 1913) er det muligt at slå specifikke historiske begivenheder op i indekset. I ingen af disse titler er den problematiske klasse X og ej heller klasse Y en del af den overordnede organisation, men i *A Descriptive Guide to the Best Fiction* er elementer fra disse klasser i stedet blevet indarbejdet i indekset – præcis som Baker overvejede i sin artikel. Fx afføder klasse *X1: Religious and philosophical* mere præcise termer som 'Religions', 'Buddhism' og 'Philosophers and Philosophical Stories'; klasse *X3: Marriage question* er blevet til 'Marriage and its Problems'; og en uhåndgribelig klasse som *Y2: Other wonder stories* præciseres som fx 'Gothic Romances', 'Imaginary Voyages' og 'Scientific Romances'. Ulempen ved at opløse et klassemærke i termer er naturligvis, at man skal lave en lang række opslag for at danne sig et overblik, men i forhold til Bakers oprindelige og primitive klassifikation af disse typer fiktion er et mere sofistikeret indeks dog at foretrække. En anden kvalitet er, at Baker allerede i forordet prøver at præcisere noternes facetter, og det er ligeledes et plus, at mange af noterne er væsentligt længere end eksemplerne i artiklen – op mod hundrede ord. En sidegevinst ved at have påtaget sig det kolossale arbejde, det må have været at udarbejde disse to litterære guides, er i øvrigt, at Baker på sine gamle dage, længe efter at havde forladt biblioteksverdenen³⁰, så sig i stand til ene mand at skrive *History of the English Novel* i ti bind.

³⁰ I 1912 blev Baker doktor i litteratur og forlod sin stilling som stadsbibliotekar i Woolwich til fordel for forlagsarbejde og sit eget (fag)litterære forfatterskab (Snape, 1995, p. 59-60). Han fortsatte dog som aktivt medlem af The Library Association og udgav i 1924 bogen *The Public Libraries*. Blandt hans øvrige udgivelser kan nævnes, at han redigerede *Cassell's French-English, English-French Dictionary*.

4.3 Debatten i 1930'erne

Efter Bakers forslag til en klassifikation af fiktion gik der så som nævnt omkring tredive år, før emnet igen blev taget op i Storbritannien. Hvorfor det er sådan, kan der kun gisnes om, men en af årsagerne kan meget vel være, at Bakers to bøger faktisk i vidt omfang udfyldte behovene i forhold til informationssøgning og relevansbedømmelse. Svagheden ved sådanne guides eller bibliografier³¹ er selvsagt, at de allerede ved udgivelsen ikke kan have de nyeste titler med, og at de nødvendigvis må være selektive, men med tusindvis af titler inkluderet og fyldige registre med emneord, navne på fiktive såvel som ikke-fiktive figurer og sågar termer for særlige stilarter som fx 'Naturalism' var de tidens klassifikationssystemer aldeles overlegne, og det var formentlig ikke nemt at forestille sig et nyt system, der kunne hamle op med Bakers bøger, som da også øjeblikkeligt blev yderst populære på bibliotekerne og endte med at udkomme i nye udgaver længe efter hans død – ja, faktisk helt op til i dag.³² Men der er naturligvis et problem, som den slags guides ikke forholder sig til, og det er opstillingen af bøgerne - og det er netop det emne, som debatten i 30'erne i særlig grad kredser om.

4.3.1 Haigh

Artiklen, der starter denne debat er Frank Haighs 'The Subject Classification of Fiction: An Actual Experiment' (Haigh, 1933), som beskriver et eksperiment, der som Wagner-instituttet i USA tredive år tidligere prøver at klassificere fiktion efter DDC. Imidlertid kender Haigh tydeligvis ikke noget til det amerikanske projekt, hvor klasserne var bredt formuleret, og hvor der var et par restgrupper, som kunne sikre, at klassifikationen ikke blev alt for bastant (3.6). Heroverfor forsøger Haigh så en ren og tilsyneladende meget emnespecifik DDC-variant, hvor resultatet vanskeligt kan betegnes som andet end mislykket, men på sin vis er eksperimentet en fin illustration af de problemer, som en

³¹ Ifølge Baker gør en bog som *A Descriptive Guide to the Best Fiction* ikke krav på at være en bibliografi "in the stricter sense of the word" (Baker, 1913, p. vii), hvorfor han foretrækker betegnelsen 'guide'.

³² *A Descriptive Guide to the Best Fiction* (1903) er senere (under let varierende titler) kommet i nye udgaver i 1913, 1932, 1967 og 2009! *History in Fiction* (1907) er (også under lidt andre titler) blevet genudgivet i 1914 og 1969.

konsekvent emnebaseret klassifikation af fiktion rejser, og det må medgives, at Haighs bibliotek i Halifax gik seriøst til opgaven:

”Most of the classifying was done by reviews and notices in literary works, bibliographies, guides to books, annotated library catalogues and bulletins. Baker’s *Guide to the Best Fiction*, it is almost unnecessary to state, formed the basis of this side of the work. When all these sources had been thoroughly scrutinized, *The Times Literary Supplement* for the past twenty-five years was carefully gone through. Even then, incredible as it may seem, there was a residue. The volumes forming this had to be read, or at least skimmed, to discover their subject matter.” (Haigh, 1933, p. 78)

I forhold til debattens efterfølgende aktører, som tilsyneladende udelukkende baserer deres systemer på egne erfaringer, er det en beundringsværdig grundighed, der her bliver stillet til skue. Problemet ligger i selve konceptet, hvor en given titel skal indplaceres under et og kun et emne, for selvfølgelig viste det sig hurtigt, at mange af titlerne faldt naturligt ind under flere klassemærker ”and decisions had to be made in such cases” (ibid.). Det lyder ikke betryggende, og mindst lige så slemt er det, at mange af DDC’s termer virker malplacerede eller helt meningsløse i forhold til fiktion. Hvad skal man fx stille op med en hovedgruppe som ’General Works’ (som klogelig var udeladt af Wagner-instituttets system)? Og når Haigh er forundret over, at en anden hovedgruppe, ’Philology’, er fuldstændig tom, er han nok den eneste, der er det, for også hos Wagner-instituttet var denne klasse faktisk tom. Til gengæld hævder han, at der er fiktionstitler, som vitterlig fortjener at blive placeret under ’Public Health’, ’Surgery’, ’Advertising’ eller ’Gardening’, men i sådanne tilfælde ville det unægtelig styrke troværdigheden, hvis der blev givet eksempler på konkrete titler – hvad der så ikke gør. Omvendt kan et ganske almindeligt ’emne’ som kærlighed nok klassificeres forskellige steder i systemet, men det vil givetvis være en overraskelse for mange, at såvel ’Marriage’ som ’Courtship, Love’ hører til under hovedgruppen ’Philosophy’, og det bliver næppe bedre af, at ”[t]he dividing line between such works and those classed under ’Home Life’ (som skal findes under hovedgruppen ’Useful Arts’) is very fine, and one can only repeat decisions are sometimes necessary” (Haigh, 1933, p. 79). Også en undergenre som ’Sea Tales’ (som hos Wagner-instituttet var en af de klasser, der ikke var baseret på DDC) hører sjovt nok til under ’Useful Arts’. Afslutningsvis oplyses det, at eksperimentet er for nyt til at kunne evalueres, men når resultatet foreligger, vil de måske vende tilbage. At det aldrig skete giver vist sig selv.

4.3.2 Wells, Micklewright, Hay, Corbett

Eksperimentet i Halifax kunne få bibliotekarerne op af stolene, og i de næste fem år er der en ret heftig debat i bibliotekstidsskrifterne, især *the Library World*. Blandt de mange indlæg er der fem bibliotekarer, som fremlægger konkrete opstillingssystemer, hvoraf nogle allerede er iværksat på skribentens bibliotek, mens andre kun er forslag. Den første er Wells (1934), og herefter følger Micklewright (1935), Burgess (1936), Hay (1937) og Corbett (1938). Heraf skiller Burgess (som i 1943 foreslår endnu et system) sig noget ud fra de øvrige og vil blive behandlet i et selvstændigt afsnit, hvorimod de fire andre skribenter er enige om at anbefale en opstilling, der helt overvejende er baseret på de populære undergenrer. Med andre ord minder de stærkt om Borden (1909), men hvor denne formentlig var en outsider i datidens USA, er tiden nu tydeligvis en anden. *The Great Fiction Question* er et overstået kapitel, og hvad det gælder om er at komme lånerne i møde der, hvor de befinder sig, eller som Micklewright formulerer det:

“The main thing is to be sure that *the maximum use of is made of every book* added to the stock of the library, and this can only be done by a careful consideration of the viewpoint of the average reader.” (Micklewright, 1935, p. 156)

Det er denne brugerorientering, der hos alle fire skribenter udmønter sig i opstillinger baseret på populære undergenrer som kriminalromaner, romantiske kærlighedsromaner, historiske romaner, eventyrlige fortællinger og humor³³, og som Micklewright bemærker, kan det give indtryk af, at de lefler for lånerne. Efter hans opfattelse er den

³³ Totalt ser disse fire opstillingssystemer ud som følger: **Wells**: A. Stories of Domestic Life; C. Adventure Stories, including Sea Stories, Air Stories, Western Stories, War Stories, and Spy Stories; D. Detective and Mystery Stories, including Ghost Stories; E. Love Stories; F. Humorous Stories; G. Historical Fiction; H. Miscellaneous Short Stories. **Micklewright**: 1. Standard Authors; 2. Adventure and Mystery; 3. Romances; 4. Humour; 5. War Books; 6. Historical Novels. **Hay**: A. Miscellaneous novels; B. Classics; D. Historical novels; E. Adventure stories; F. Wild West stories; G. Detective Stories and thrillers; I. Romances; J. Humorous stories; K. Miscellaneous short stories; L. Translations. **Corbett**: A (Adventure); C (Collections of short stories); HL (Historical); HR (Humour); L (Love); M (Mysteries, thrillers, etc.); S (Sea stories); W (Western stories).

egentlige indikator for dette imidlertid bogvalget, og her melder han hus forbi (Micklewright, 1935, p. 157).

Hermed kunne man måske tro, at det tidligere så velkendte dobbeltspil i forhold til fiktion nu langt om længe var forbi: Køber biblioteket en bog, formidler de den også. Problemet er bare, at al den fiktion, som amerikanerne og briterne ofte kalder 'standard fiction', gør disse systemer intet for, bortset fra Hays, der nødtørftigt skelner mellem såkaldte 'Miscellaneous novels' og 'Classics'. Denne åbenlyse favorisering af genrelitteraturen forsvarer Micklewright (ibid.) og Corbett (1938, p. 167) med, at læserne af 'den almindelige fiktion' præcis ved, hvilken titel de vil have, så følgelig virker formidling ikke. Det kan muligvis være sandt i forhold til decideret dannede læsere, men at tro det gælder helt generelt er udtryk for en grov forenkling, og fakta er, at når læsere af almindelig fiktion ikke har bestemte forfattere eller titler i tankerne, har disse genresystemer intet at byde på. I stedet prioriterer de det, der ifølge Pejtersen (1978a, p. 7) ofte udgør den mindst værdifulde del af bestanden³⁴, og Walker lægger ikke fingrene imellem:

"In general, most of these schemes ignore any proper analysis of the structure of the novel, or its formal characteristics, and opt instead for divisions based on some irrelevant ideology or the latest gadfly of public taste." (Walker, 1958, p. 22-23)

Og for en ordens skyld: I forhold til målestokken reflekterer disse systemer naturligvis kun **6c: Undergenre** – og heraf kun de mere populærlitterære.

4.3.3 *Burgess*

Som Wells, Micklewright, Hay og Corbett baserer ej heller Burgess sine systemer på nogen former for teori. Ikke desto mindre skiller han sig ud fra de andre, og som nævnt har han som den eneste foreslået to systemer. For begge systemer gælder det endvidere, at titlerne ikke blot skal tildeles et klassemærke, men at de også skal kvalitetsvurderes

³⁴ Det paradoksale er, at skaberne af disse genresystemer, måske med undtagelse af Hay, tydeligvis har en opfattelse af, at den gode fiktion primært findes inden for den almindelige fiktion og ikke i genrelitteraturen. Med andre ord synes de faktisk at være enige med Pejtersen.

på en skala med fire trin, der yderligere kan nuanceres med tilføjelse af et plus eller et minus. Denne vurdering har dog ingen betydning for opstillingen og er noteret på en måde, så den ikke er tilgængelig (1936-systemet) eller ikke gennemskuelig (1943-systemet) for låneren. Derimod kan den anvendes af bibliotekarerne på tre forskellige måder, når en låner spørger efter en udlånt titel. Det mest nærliggende er velsagtens at anbefale en bog med samme klassemærke og af samme kvalitet, men man kan også forsøge at forbedre lånerens smag ved at foreslå en bedre bog inden for samme klassemærke eller udvide lånerens litterære horisont ved at foreslå en bog af tilsvarende kvalitet, men med andet klassemærke (Burgess, 1936, p. 180). Burgess forestiller sig tydeligvis ikke, at en låner, der efterspørger en ringe western, skal anbefales *Ulysses* (der eksplicit fremhæves som klasse a bog), men i lighed med Baker tror han dog på, at bibliotekaren kan være med til at udvikle lånerens litterære dannelse. Det er ikke kun et spørgsmål om, at bestanden bliver brugt. Det er også et spørgsmål om, hvad den bliver brugt til.

En mindst lige så signifikant forskel mellem Burgess og de ovennævnte aktører er dog, at begge hans systemer er rettet mod al fiktion og ikke indeholder en stor og mere eller mindre intetsigende restgruppe som 'standard authors' eller lignende. Det er i sig selv en kvalitet, og med henholdsvis hundrede klasser (1936-systemet³⁵) og 27 klasser (1943-systemet³⁶) inkluderet, prøver han oven i købet at klassificere titlerne forholdsvis præcist. Om klasserne så er velvalgte, for slet ikke at tale om eksklusive, er en anden sag, og det er en fundamental svaghed ved begge systemer, at Burgess ikke angiver, efter hvilket kriterium de enkelte titler skal klassificeres, udover at det må være "by the preponderating factor or interest" (Burgess, 1936, p. 180) eller "by its theme or most significant feature" (Burgess, 1943, p. 78), hvad der i begge tilfælde er et alt for løst grundlag at klassificere bøger efter. Fx er det velkendt, at mange historiske romaner i særlig grad fokuserer på en bestemt person, men hvis man ser på 1943-systemet, skal disse titler så klassificeres under FI ('Biographical studies') eller FP ('Historical')? Og hvordan er det i øvrigt muligt at skelne mellem disse såkaldte 'biografiske studier' og en klasse som FJ ('Personal relationships'), for medmindre hovedpersonen er psykotisk, handler det meste fiktion vel i høj grad netop om sådanne relationer?

³⁵ 1936-systemet fremgår i sin helhed af Bilag A.

³⁶ 1943-systemet fremgår i sin helhed af Bilag B.

Mange flere eksempler kunne nævnes, men de her angivne må være nok til at illustrere, at man hos Burgess ofte vil ende i den samme blindgyde som hos Haigh: Der må igen og igen vælges mellem to eller flere omtrent lige gode muligheder, og trods alle gode intentioner er spørgsmålet, om et sådant opstillingssystem ikke snarere skjuler bøgerne end placerer dem på en plads, der er begribelig for lånerne. Denne problematik er særligt nærværende i forbindelse med 'almindelig' fiktion, for i modsætning til de populære undergenrer, der i høj grad er baseret på faste klicheer, lader denne litteratur sig kun i begrænset omfang reducere til typer, og af samme grund er der i mange tilfælde ej heller nogen fast etableret terminologi. Det ser man tydeligt hos Burgess, hvor en hovedgruppe i 1936-systemet som 'Novels of mood' nærmest er fuldstændig elimineret i 1943-systemet, mens en anden 'seriøs' hovedgruppe som 'Novels of character' formentlig danner basis for den senere 'Biographical studies', men selv hvis de skulle være synonymmer eller næsten synonymmer, viser navneskiftet, hvor usikker terminologien er.

Selv om det altså ikke altid er helt klart, hvad systemernes termer egentlig dækker over, er det dog forholdsvis enkelt at aktivere målestokken, og i begge Burgess' systemer er den dominerende facet uden diskussion **2a: Emne**. Derudover spiller også **6c: Undergenre** en betydelig rolle, hvad der givetvis skal ses i lyset af, at mange undergenrebetegnelser jo angiver noget ennemæssigt (fx 'Ghost stories'). I 1936-systemet skelnes der endvidere mellem romaner og noveller, og da det system som nævnt indeholder langt flere klasser end 1943-systemet, er præcisionen eller dybden i udformningen af de enkelte klasser generelt noget højere. Men i forhold til målestokkens kategorier er der så heller ikke mere, der for alvor reflekteres, for selv om et *hvad* nu og da også kan siges at afspejle **3: Hvor** eller **4: Hvornår** ('European War 1914-'19' fra 1936-systemet afspejler begge dele), foruden at der er enkelte eksempler på **6d: Sproglige kendetegn** (bl.a. 'Literary experiment' fra 1943-systemet), optræder disse kategorier så sporadisk, at de ikke kan betegnes som kvaliteter ved de pågældende systemer som sådan.

4.4 Walker

Mellem Burgess' (1943) og Pejtersen (1975) er det kun skotten Robert S. Walker, der præsenterer nye klassifikationssystemer. Det gør han som Burgess to gange – i artiklen 'Problem Child' fra 1958 og i kandidatspecialet *The Library and the Novel* fra 1970. Da det tidlige system mest har karakter af at være et forarbejde til det senere, vil interessen samle sig om sidstnævnte. Også 1958-systemet markerer dog lidt af et kvantespring i forhold til tidligere tiders systemer, ligesom det allerede her er tydeligt, at Walker er langt bedre klædt på til opgaven end sine forgængere. Det sidste accentueres kun yderligere i specialet, som bl.a. indeholder en fyldig redegørelse for briternes og de britiske folkebibliotekers forhold til fiktion op gennem historien samt en undersøgelse af den (dengang) aktuelle behandling af fiktion på de største skotske biblioteker. Ikke mindst det sidste er interessant, idet den i øvrigt meget repræsentative undersøgelse – 33 ud af 36 adspurgte biblioteker svarede - viser, at fiktion i almindelighed og populærlitteratur ('light fiction') i særdeleshed fortsat havde lav prioritet på mange biblioteker et halvt århundrede efter den formodede afslutning af *the Great Fiction Question*. Hovedresultaterne inkluderer bl.a.:

- at på mindst ét bibliotek katalogiseres fiktion slet ikke, på yderligere mindst tre biblioteker gælder undtagelsen kun for populærlitteratur og på mindst syv biblioteker katalogiseres der kun efter forfatter³⁷
- at på syv af de elleve største biblioteker kan det maksimale antal titler kun udlånes ved at inkludere 1-3 faglitterære titler (hvorimod det omvendte aldrig gør sig gældende)
- at på 8-9 biblioteker kan populærlitteratur ikke reserveres
- at seks biblioteker ikke formidler fiktion via udstillinger og femten laver ikke boglister med denne litteraturtype (Walker, 1970, p. 135, 137-38)

³⁷ For ikke mindre end 19 af de 33 biblioteker er det meget uklart, hvordan fiktionen egentlig katalogiseres, idet det om 14 af dem blot forlyder, at det er "Not as fully as N.F." (dvs. *non-fiction*), og yderligere fem biblioteker har slet ikke besvaret spørgsmålet. Med andre ord er de reelle tal for de nævnte katalogiseringspolitikker sandsynligvis væsentligt højere end de her angivne. Noget lignende, om end i mindre grad, gør sig gældende for de efterfølgende punkter.

Særligt fiktionsfjendtlig er man på biblioteket i Edinburgh. Her afsættes kun 16 % af bogkontoen til fiktion, populærlitteratur indkøbes overhovedet ikke, og der er ingen boglister med fiktion. Det er heller ikke muligt at reservere fiktion fra udgivelsesåret og året inden, og der kan lånes langt flere faglitterære end skønlitterære titler. Dog skiller Edinburgh sig også ud ved at klassificere historisk fiktion efter emne. Alligevel kan det ikke undre, at fiktionens andel af udlånet her er langt lavere end andre steder, nemlig 47 %, hvor gennemsnittet er 71 %, og på ingen af de andre biblioteker ligger udlånet af fiktion under 60 % (Walker, 1970, p. 131 og 137).

Men udover at dokumentere briternes forhold til fiktion historisk og aktuelt, er Walker også i en klasse for sig, når det handler om klassifikationssystemer. Således er det formentlig i kraft af hans efterforskning af sagen, at vi i dag kender 30'ernes og 40'ernes alternative britiske systemer, men bortset fra Burgess, som han nærer en vis respekt for, er han som tidligere nævnt (4.2) ikke just imponeret over disse genresystemer. Problemet er ikke de populære undergenrer som sådan, men står disse alene tilskrives de en betydning og opmærksomhed "out of all proportion to their merits" (Walker, 1958, p. 23), og for ham at se er den manglende interesse for klassifikation af fiktion ikke kun udtryk for en disrespekt for denne litteraturtype, men også for at der endnu ikke er blevet skabt et effektivt alternativ til de etablerede systemer (Walker, 1958, p. 21-22). På den anden side er et nyt system påkrævet, da hans analyse af alle de førende universelle systemer – DDC, UDC, LC, Browns *Subject Classification* (SC), Ranganathans *Colon Classification* (CC) og Bliss' *Bibliographic Classification* (BC) – generelt afslører en yderst lemfældig behandling af fiktion. Relativt bedst er UDC, hvor klassemærkerne ganske vist er lige så utilfredsstillende som i de øvrige systemer, men hjælpetabellernes symboler for faserelationer åbner dog interessante muligheder. Således betyder et klassemærke som 820-31(470)(=924)"04/14" ifølge Walker (1970, p. 84) "a novel in English dealing with Jews in Russia in the Middle Ages". Hvorfor andre systemer med faserelationer ikke er lige så velegnede som UDC fremgår ikke.

4.4.1 Walkers system fra 1970

Spørgsmålet er nu, på hvilket grundlag Walker vælger at udforme sine systemer. Med hensyn til 1970-systemet³⁸, som der nu skal fokuseres på, er det baseret på seks hovedelementer:

- en romandefinition
- en modificering af Ranganathans fem grundlæggende kategorier (PMEST-formlen)
- terminologi fra UDC's hjælpetabeller vedrørende facetterne 'Time' og 'Place'
- delvis brug af UDC-klassemærker ved underinddelinger af facetten 'Subject Environment'
- Stort set uændret brug af BC's terminologi vedrørende sprogfacetten
- ni symboler for faserelationer ('Relationship Signs')

Som Haigh genbruger Walker altså elementer fra de etablerede klassifikationssystemer, blot er hans tilgang langt mere eklektisk. Men allerførst kan der være grund til at gengive hans romandefinition, der reelt, jf. et af de nedenstående eksempler, også indbefatter noveller. For Walker er romanen grundlæggende en kunstform, der er

"concerned with the narration in prose of imaginary events and the portraiture of imaginary characters. From this it follows that any analysis of the novel must be concerned with these three aspects or facets, (a) the author, (b) the narrative, and (c) the subject, or the events and characters described. The author aspect contains not only the personality of the writer, but those influences of language and literary tradition which colour and shape his work. The narrative covers the literary form of the work (short stories, epistolary novels, etc.) the prose style (including dialects) and of course the plot. The subject aspect covers the theme or type of work, the setting of the events described and the characters." (Walker, 1970, p. 100)

³⁸ 1970-systemet er vedlagt i Bilag D, mens 1958-systemet fremgår af Bilag C.

Denne definition er næppe lige skarp i alle henseender. Således er forfatterens personlighed (hvis det virkelig er det, der menes) vel uinteressant i forbindelse med klassifikation, og hvis det som nævnt (og mere relevant) også handler om de sproglige og litterære traditioner, der farver og former hans værk, så indgår disse kvaliteter jo også under *the narrative* og *the subject*. Som sådan er de tre facetter ikke eksklusive.

Eftersom Walker ønsker at tage afsæt i Ranganathans fem fundamentale kategorier, er det endvidere et problem, at hans facetter ikke umiddelbart svarer til PMEST-formlen, der består af *personality*, *matter*, *energy*, *space* og *time*. Hvis der kun er tre vigtige facetter i forbindelse med fiktion, er det for lidt. Og hvis facetterne underinddeles som i citatet, er der for mange. Alligevel mener Walker, at Ranganathans formel kan appliceres på romanen som følger: "personality = author, matter = subject, energy = narrative, space = language and time [=] the literary period" (Walker, 1970, p. 101).

Herefter kan facetterne uddybes hver for sig, og da Walker (ligesom Ranganathan) vil anvende en retroaktiv notation, sker det i omvendt rækkefølge. Dog lægger han for med at slå de to sidste punkter sammen til 'Language or Literary Tradition'. Hvorfor 'literary period' hermed er blevet til 'literary tradition' er både uklart og uheldigt, for det er fortsat perioden (for førsteudgaven af titlen), der skal reflekteres. Walker forklarer heller ikke, hvorfor den retroaktive notation reelt er ophævet for disse to punkters vedkommende, men det skyldes sandsynligvis, at systemet så er i overensstemmelse med behandlingen af skønlitteratur i de fleste af de universelle klassifikationssystemer – først sprog, dernæst litterær periode.

Den næste facet er 'Narrative', som omfatter 'literary form', 'prose style' og 'plot'. Heraf mener Walker, at kun litterær form kan siges at have "much relevance to the problem of management of libraries" (ibid.), og udformning af klassemærker under de andre kategorier forekommer da også lidet vellykket. Således er der kun fire klasser under 'Style' (hvoraf den ene, 'Foreign texts', næppe udtrykker noget, der normalt forbindes med stil), og hovedparten af klasserne under 'Plot' er genrebetegnelser som fx 'legend' og 'epistolary'. Klasse CN, 'Episodic, discontinuous form, short incidents', siger noget om formen, men ikke meget om plottet eller handlingsgangen i streng forstand.

Derimod er behandlingen af den tredje facet, 'Subject Matter', både ambitiøs og innovativ. Som Walker (1970, p. 102) noterer, så er denne facet "as infinitely varied as

the field of knowledge itself”, og for at kunne gribe denne mangfoldighed, samtidig med at facetten ikke fremtræder helt uoverskuelig, genfortolker han PMEST-formlen i forhold til denne særlige facet. Med andre ord bruger han den så at sige i anden potens. Resultatet er som følger: ”(1) Time = historical setting; (2) Space = geographical setting; (3) Energy = theme, or the guiding idea, or mood of the narrative as distinct from the plot; (4) Matter = subject environment, or kind of life portrayed; (5) Personality = characters, their social vocational and psychological classes” (ibid.).

Denne operation kan umiddelbart være forvirrende. Især kan man undre sig over, at ’space’, der før blev defineret som sprog, nu pludselig er blevet til geografi. Ser man på de forskellige definitioner af kategorierne i PMEST-formlen, er bevægelsen dog klar nok, for hvor de første definitioner af ’time’, ’space’ og ’narrative’ reflekterer ydre data og formdata, defineres de i anden ombæring i forhold til emnedata – og det samme gælder ’personality’, der første gang defineres som forfatteren, men anden gang som karaktererne i fiktionsteksten.

Imidlertid er der grund til at pointere, at ’Subject Matter’ faktisk ikke ender med at være opdelt i fem, men hele seks underfacetter, for som det fremgår, defineres ’energy’ essentielt på to forskellige måder – som tema og som stemning. Dette spørgsmål kommenterer Walker mærkeligt nok slet ikke i selve specialet, men kun ganske kort i en note inde i det appendix, der gengiver hele systemet. Kernen er dog, at ’energy’ opdeles i ’Theme – Objective’ (som svarer til tema) og ’Theme – Subjective’ (som svarer til stemning). Da sidste facet i den oprindelige udgave af PMEST-formlen, ’personality’, som nævnt defineres som forfatteren, og såvel dennes navn som titlen kan gives efter konventionelle katalogiseringsstandarder, er hovedklasserne i Walkers system (Walker, 1970, p. 107), som det fremgår af figur 7. Dertil kommer de ni symboler for faserelationer, men de anvendes kun i begrænset omfang i klassifikationseksemplerne (Walker, 1970, p. 119-28). Til gengæld indeholder alle eksemplerne en kort, karakteriserende note, og som helhed er systemet ikke blot mere ambitiøst, men også langt mere gennearbejdet end de foregående. ’Theme – Objective’ og ’Characters’ indeholder hver 27 klassemærker, ’Subject Environment’ 85 - hvoraf mange oven i købet kan præciseres yderligere med brug af faglitterære klassemærker fra UDC. Med andre ord er behandlingen af de fleste af kategorierne temmelig omfattende.

Facet Indicators

Literature Facets

- A Language
- "..." Period (See 'Common Sub-divisions: Time')

Narrative Facets

- B Form
- C Plot
- D Style

Subject Facets

- '...'
- (...)
- E Theme - Objective
- F Theme - Subjective
- G Subject Environment
- H Characters

Figur 7. Hovedklasserne i Walkers klassifikationssystem

Konfronterer man herefter Walkers system med målestokken, kan det umiddelbart konstateres, at det indeholder en usædvanlig grundig refleksion af kategorierne **1: Hvem**, **2a: Emne**, **3: Hvor** og **4: Hvornår**. Derudover er systemet i sagens natur afgrænset til en bestemt storgener (dvs. **5a**), men herefter begynder svaghederne at vise sig, for selv om systemet indeholder såvel underkategorien 'Plot' som noteeksempler, er der faktisk meget lidt om konkrete handlinger (**2b**) og slet intet om overordnet narrativ struktur (**5b**). **5c: Fortælleforhold** og **5d: Sproglige kendetegn** berøres nu og da i noten, ligesom enkelte klassemærker angiver noget sprogligt (fx defineres klassemærket DU som "Fine writing, prose poetry"), men som oftest er disse kategorier fraværende, og muligheden for at udpege intertekstuelle relationer til andre titler eller forfatterskaber forpasses konsekvent. Til gengæld indeholder systemet nogle betegnelser for **6c: Undergenerer**, men dels er disse fordelt på så forskellige kategorier som 'Plot' (fx 'Allegory') og 'Theme – Subjective' (fx 'Westerns'), hvad der i sig selv er forvirrende, dels er udvalget stærkt selektivt. Eksempelvis indeholder systemet ikke en genrebetegnelse for krimier, som formentlig skal findes under termen 'Crime', men det

ord kan jo også dække over mange andre bøger end krimier. Endelig kan man spørge, om systemet på nogen måde forsøger at reflektere **7: Hvorfor**. I den forbindelse er det interessant, at der skelnes mellem miljøer ('Subject Environment') og egentlige temaer ('Theme – Objective'), hvor temaerne, trods ordet 'objektiv', helt klart opfattes som ikke bare mere fortolkningskrævende, men også vigtigere end miljøerne (Walker, 1970, p. 114). På den måde åbnes der op for en fortolkning af *hvorfor*, men ser man på de konkrete klassemærker i tema-kategorien angiver de nok en slags tema, men tekstens dybere mening er stadig fuldstændig uklar. Hvad skal man fx stille op med et klassemærke som EM, der defineres som 'Social relations'. Ja, det handler om sociale relationer. Og? Heller ikke i noterne er der almindeligvis en adækvat refleksion over tekstens *hvorfor*.

Summen af disse ting er, at Walkers system er meget stærkt i forhold til fire af målestokkens (del)kategorier. Flere af de andre kategorier reflekteres i mindre grad, men fremgangsmåden er langt fra konsekvent, og systemet er heller ikke fri for strukturelle og terminologiske problemer. Alligevel må det ubetinget betegnes som det teoretisk mest velfunderede og sofistikerede system hidtil, men måske er det også, sin tid taget i betragtning, for sofistikeret? I hvert fald er det afgjort mere et system for bibliotekarer end for almindelige brugere, der næppe kan gøre sig håb om at blive fortrolige med de uigennemskueligt udformede klassemærker, og selv for bibliotekarer ville det dengang være et stort arbejde, hvis forskellige facetter skulle kombineres i en søgning. På den baggrund er det kun naturligt, at Walker afslutter den ræsonnerende del af afhandlingen med at forestille sig en anden tid end hans egen:

“The ideal application of a faceted classification of the novel would be the national and international issue of computer tapes, containing full details of works as published and providing for the build-up of a store of bibliographic information, from which specialized lists could be printed out as required, or individual works traced as requested. The following scheme, though not designed for such an application, might be modified to meet the requirements of such a centralized information system.” (Walker, 1970, p. 106)

4.5 Afrunding

I dette kapitel er der blevet fokuseret på udviklingen af alternative klassifikationssystemer til fiktion i Storbritannien. Denne udvikling forløber tydeligt i tre faser.

Den første fase er snævert knyttet til Ernest Baker, hvis system især udmærker sig ved at forvandle ydre data, der angår bogens oprindelse, til emnedata, der angår fiktionsteksten. I historisk lys er dette et væsentligt fremskridt, men bl.a. fordi systemet snarere reflekterer rammen i form af sted og tid end den tematiske substans var Baker ikke tilfreds, og hans foretrukne form er noten, der bedre kan gengive litteraturens helhed, og som han frit kunne udfolde i et par litterære guides, der med tiden har opnået klassikerstatus. Omvendt kan man antage, at netop kvaliteten af disse guides er en af årsagerne til, at klassifikationsspørgsmålet ikke for alvor slog an i Storbritannien før langt senere, om end ideen ikke var ukendt. Som tidligere nævnt (3.4) åbnede skaberen af SC, Brown, jo op for, at fiktion kunne klassificeres efter emne.

Det er netop, hvad biblioteket i Halifax forsøger at gøre i begyndelsen af 1930'erne ved at applicere DDC på fiktion, men det møder hård modstand, og tiden er nu åbenlyst en anden end under *the Great Fiction Question*. På den ene side er man ikke (som i USA omkring århundredeskiftet) bekymret over, at fiktion udgør en stor del af udlånstallet. Tværtimod gælder det om, at få udlånt alle bøger, herunder fiktion, så meget som muligt. På den anden side bekymrer man sig heller ikke om (med Burgess som enlig undtagelse) at udvikle lånernes læsevaner. Resultatet er et antal stort set ens systemer, der helt overvejende er baseret på de populære undergenrer – også selv om disse genrer generelt måtte udgøre den ringere del af bestanden. Også i den henseende er Burgess en undtagelse, men i lighed med Baker er hans systemer ikke overbevisende.

Som første fase er også tredje fase knyttet til en enkelt person, nemlig Robert S. Walker. Både teoretisk og empirisk er han langt stærkere end sine forgængere, og hvor disse typisk kun formåede at reflektere en eller to af målestokkens kategorier, reflekterer Walkers system fra 1970 i hvert fald fire – og det temmelig grundigt. En svaghed ved systemet var dog, at det måske var rigeligt kompliceret for sin tid, og selv om det angiveligt var udformet med henblik på kartoteker og indekser snarere end

computere, var systemet formentlig – i modificeret form - bedre egnet til netop denne nye teknologi. I 1970 var denne tid lige op over.

5 Pejtersen

5.1 Indledning

En af de få bredt anlagte titler om klassifikation eller indeksering, der diskuterer disse størrelser i forhold til skønlitteratur, er Lancesters *Indexing and Abstracting in Theory and Practice* (2003). Her fylder behandlingen af Pejtersens system ca. to sider, mens alle andre teoretikere inden for domænet kun tildeles nogle få linjer – Nielsen dog en halv side. Som sådan er der ingen tvivl om, at Lancaster finder Pejtersens system særlig interessant, men derudover kan der nu også anføres nogle andre grunde til, at hun skiller sig ud fra mængden.

Den ene er simpelt hen omfanget af værket. Hvor stort set alle andre inden for feltet synes at have mistet interessen eller ikke har haft mere at sige efter en eller to artikler, var Pejtersen sjældent vedholdende og har forfattet omkring 30 publikationer³⁹ om emnet fra 1974 til 1996. Samtidig skal det dog bemærkes, at publikationerne er præget af mange gentagelser, og derfor syner værket nok lidt mere omfattende, end det er, hvis man ser på det konkrete indhold. Alligevel har ingen andre hverken før eller siden behandlet så mange aspekter af emnet, og i 5.2 er der en oversigt over et større udvalg af hendes alsidige værk.

Et andet særkende er brugen af brugerstudier. Det gælder selvsagt i forhold til forgængerne, som helt overvejende baserede deres systemer en blanding af egne ideer og helt usystematiske erfaringer fra udlånsarbejdet. Men det gælder også i forhold til andre klassifikationsrelaterede brugerstudier, for ifølge Beghtol (1994, p. 67) er det ganske usædvanligt, når Pejtersen vælger at konsultere brugerne, inden systemet overhovedet er realiseret. Med andre ord er det ikke uden grund, når hun jævnlige (og

³⁹ Det er vanskeligt at fastslå et nøjagtigt antal, da mange af de senere publikationer indeholder elementer fra hendes arbejde med bibliografiske systemer til fiktion uden på nogen måde at være afgrænset til denne udtryksform. Disse publikationer indgår ikke i opgørelsen – og ej heller i afhandlingen.

nogle gange helt ud i titlerne) gør opmærksom på, at systemet er brugerbaseret, og i øvrigt blev de indledende brugerstudier senere hen suppleret af brugerbaserede eksperimenter og evalueringer. Denne side af sagen præsenteres og diskuteres i 5.3.

Endelig er der naturligvis Pejtersens system, kaldet AMP-systemet.⁴⁰ Dette vil blive grundigt analyseret i 5.4, men blandt de mange særegne karakteristika ved dette system og Pejtersens behandling af det kan tre ting fremdrages med det samme. Det ene er, at hun simpelt hen diskuterer de centrale kategorier langt mere indgående, end hvad der hidtil har været normen. Det andet er, at det i høj grad kan diskuteres, om AMP-systemet er et klassifikationssystem, et indekseringssystem eller noget helt tredje. Og endelig er det naturligvis nok så væsentligt, at hvor de tidlige udgaver af systemer var rettet mod kortkataloger, blev det i 1980'erne fundamentet i en database - det vi i dag kender som Boghuset.

Hvordan AMP-systemet er blevet vurderet af andre teoretikere indgår kun i begrænset omfang i dette kapitel og behandles i stedet primært i 6.5.2.

5.2 Pejtersens værk – en oversigt

Som nævnt har Pejtersen udgivet omkring 30 artikler og publikationer med tydelig relation til klassifikation og indeksering af fiktion, men da ikke alle er lige vigtige i forhold til nærværende afhandling, er det kun knap halvdelen, der skal omtales i denne oversigt. Den første er *Låner-bibliotekar-samtaler: Eksempelsamling I* (Pejtersen, 1974), der er hendes første publikation inden for biblioteks- og informationsvidenskab i det hele taget, og som to år efter blev fulgt op af *Låner-bibliotekar-samtaler: Eksempelsamling II* (Pejtersen, 1976a). Udover et par korte forord indeholder disse to udgivelser kun det, som titlerne indicerer: Samtaler mellem bibliotekar og låner, når låneren har henvendt sig med en forespørgsel – om fiktion. Med andre ord må analyser

⁴⁰ Ifølge Pejtersen (1989b, p. 30) er AMP en forkortelse af "Analysis and Mediation of Publications". På det tidspunkt havde forkortelsen dog allerede været brugt i en årrække, og da forklaringen forekommer en anelse akavet – 'fiction' havde afgjort været mere velvalgt end 'publications' – kan det ikke udelukkes, at den oprindelig var bestemt af initialerne i hendes navn.

af materialet findes andetsteds, første gang i *Låneren og skønlitteraturen: en undersøgelse af lånernes formuleringer og opstilling af en litteratursøgningsmodel* (Pejtersen, 1975), der over 75 sider og bl.a. på baggrund af en kvantitativ analyse af samtalerne i den første eksempelsamling præsenterer og diskuterer den første version af AMP-systemet forholdsvis indgående. Dog er det endnu uklart, hvordan mange af kategorierne skal fortolkes i praksis, men allerede året efter præciseres dette i vidt omfang i *Udkast til procedure og retningslinjer ved klassifikation af skønlitteratur* (Pejtersen, 1976b). Med andre ord er vejen fra empiri til en temmelig detaljeret beskrivelse af systemet meget kort, og da Pejtersen som næsten nyuddannet litterat kun havde været ansat på Danmarks Biblioteksskole siden 1971, kan udviklingen forekomme overraskende. På den anden side er det muligvis disse forhold, der er baggrunden for den udogmatisk tilgang til emnet og den særprægede publikationsrækkefølge i den tidlige del af produktionen, hvor der lægges hårdt ud med eksempelsamlingerne og AMP-systemet og først derefter fortsættes til beslægtede emner som klassifikationsteori, klassifikationen af skønlitteraturs historie og litteraturformidling – studier, der kunne perspektivere hendes system og give ideer til forbedringer. I hvert fald op til begyndelsen af 1980'erne synes dette at være det basale mønster.

Efter fundamentet er blevet lagt med de fire ovennævnte publikationer følger *Klassifikation af skønlitteratur* (Pejtersen, 1978b) og den første artikel på engelsk, 'Fiction and library classification' (1978a), som begge indeholder den samme, let reviderede udgave af AMP-systemet. Da alle de danske titler havde været interne publikationer fra Danmarks Biblioteksskole, må især den engelske betragtes som vigtig, da det formentlig er første gang en lidt bredere offentlighed får kendskab til Pejtersens ideer. Samme artikel indeholder endvidere en første evaluering af de ældre britiske klassifikationssystemer fra Baker til Walker, et emne der efterfølgende fik en væsentlig mere omfattende og tilfredsstillende behandling i *Klassifikation af skønlitteratur: Historisk oversigt* (Pejtersen, 1980b). Inden da var der dog allerede kommet en ny artikel på engelsk, 'The meaning of 'about' in fiction indexing' (Pejtersen, 1979), hvor betydningen af 'about' og 'subject' i fiktion holdes op mod betydningen af de samme begreber i forhold til faglitteratur. Denne diskussion er bl.a. baseret på indekseringsteoretikere som Maron og Hutchins, hvad der formentlig er årsagen til, at AMP-systemet fra nu af ofte, men dog ikke konsekvent omtales som et indekseringssystem.

Efter flere andre publikationer fra begyndelsen af 80'erne følger så den centrale dobbeltartikel, 'Fiction retrieval: Experimental design and evaluation of a search system based on users' value criteria' (Pejtersen & Austin, 1983; 1984). Når denne artikel er så vigtig, skyldes det ikke, at systemet er blevet ændret, for dimensionerne og kategorierne er præcis som i 1978, men for første gang er det faktisk muligt at forestille sig, hvordan klassifikationssystemet kan udmøntes i praksis. Hvorfor det er sådan vil blive forklaret i afsnittet om AMP-systemet (5.4.3). Interessant er det også, at Pejtersen (og Austin) på det tidspunkt havde iværksat ikke mindre end tre pilotprojekter, der skulle teste brugbarheden af systemet. To af disse tests var baseret på henholdsvis alfabetisk og systematisk ordnede kartotekskort. Derimod var den sidste baseret på en database i en computer, og en af de mange konklusioner var, at "cards or printed catalogues may work efficiently for small collections such as those in this project, but the provision of access to the whole of a library's fiction stock would call for the use of microfilm or on-line facilities" (Pejtersen & Austin, 1983, p. 245).

Det er en ny erkendelse, og herefter skiftes der i vidt omfang perspektiv, for hvor de tidlige arbejder primært var fokuseret på at beskrive og argumentere for den valgte model i AMP-systemet, kommer computerrelaterede og hermed mere tekniske emner nu til at udgøre en signifikant del af publikationerne, hvad der tydeligt fremgår af titler som 'Design of a computer-aided user-system dialogue based on an analysis of users' search behaviour' (Pejtersen, 1984) og 'New model for multimedia interfaces to online public access catalogues' (Pejtersen, 1992b). Fra i hvert fald omkring 1984 var Boghuset ganske godt på vej også i teknologisk henseende, og faktisk kan alle de efterfølgende publikationer om bibliografisk håndtering af fiktion betragtes som enten forarbejder til, beskrivelser af, evalueringer af eller videreudviklinger af Boghuset.

Denne database er til gengæld så kendt, at det ofte bliver overset eller ignoreret, at der faktisk var en forløber, Bogautomaten. Som bibliografiske systemer er de to systemer stort set ens, men hvor Bogautomaten nøjes med en tekstbaseret brugergrænseflade, tilbyder Boghuset en hybrid af tekst og ikoner, og det var ikke mindst ikonerne, som i sin tid gjorde Boghuset så omtalt (se også 6.5.2). Begge systemer blev grundigt testet på Hjortespring bibliotek, et filialbibliotek under Herlev-bibliotekerne. Isoleret set er hovedkilderne til Bogautomaten 'Design af informationssystemer i skønlitteratur' (Pejtersen, 1987a) og 'Bogautomaten i Hjortespring' (Pejtersen, 1988), mens der er langt flere publikationer om selve Boghuset. De vigtigste er tre omfattende rapporter: 1)

The book house: modelling user's needs and search strategies as a basis for system design (Pejtersen, 1989b), der redegør for de teoretiske og empiriske forudsætninger; 2) *The Book House: System Functionality and Evaluation* (Goodstein & Pejtersen, 1989), som omhandler evalueringen af både Bogautomaten og Boghuset; og 3) *The Book House: Visual Design* (Agger & Jensen, 1989), som omhandler Boghusets brugergrænseflade, og som altså ikke er forfattet af Pejtersen, men som bør nævnes i denne kontekst, da de tre rapporter udgør en trilogi.

På det tidspunkt, dvs. sidst i 80'erne havde Pejtersen forladt Danmarks Biblioteksskole til fordel for Forskningscenter Risø, men arbejdet med Boghuset fortsatte op mod ti år endnu og udmøntede sig bl.a. i artiklen 'A framework for indexing and representation of information based on work analysis: a fiction classification example' (Pejtersen, 1994) og den store tværnordiske publikation *Subject access to Scandinavian fiction literature: index methods and OPAC development* (Pejtersen et al., 1996). I begge disse titler argumenteres der for 'work domain analysis', men dette koncept ændrer ikke ved de grundlæggende størrelser i AMP-systemet, og selv om sidstnævnte udgivelse anføres af fem forskellige forfattere, er den over lange stræk simpelt hen en reformulering af Pejtersen (1989b). Det kunne indicere, at brønden med nye ideer omsider var ved at være tom, men når Pejtersen ikke har beskæftiget sig snævert med emnet (eller med skønlitteratur i det hele taget) siden 1996-publikationen, skyldes det ifølge hende selv primært, at Risø hele tiden var nødt til at opfinde nye satsningsområder.⁴¹

Så vidt det her prioriterede udvalg af offentligt tilgængelige publikationer. Derudover skal der gøres opmærksom på, at Pejtersen venligst har stillet flere upublicerede skrifter til rådighed, hvoraf der især er grund til at fremhæve 'Emneindeksering af skønlitteratur: Analyse og regler' (Pejtersen, 1992a). Denne titel er grundlæggende en manual med to veldefinerede formål: "at udarbejde enkle regler til brug i hjælpetekster til indeksering af skønlitteratur ved hjælp af 'Boghus Skriv's edb faciliteter, så den læge bruger selv kan klassificere og indeksere bøger" - og "i samarbejde med Dansk

⁴¹ I forbindelse med udarbejdningen af afhandlingen havde jeg en langvarig samtale (interview er næppe det rette ord) med Pejtersen d. 16. maj 2007. Denne samtale vil der ofte blive refereret til i det følgende.

Bibliotekscenter, at undersøge mulighederne for at lade professionelle indeksører anvende dele af regelsættet” (Pejtersen, 1992a, p. 1).

Med andre ord er reglerne heri ikke rettet mod Boghuset som sådan, men stammer fra en tid, hvor andre anvendelsesmuligheder var på tegnebrættet. Det er også åbenlyst et *work in progress*, men med sine 107 sider gives der ikke desto mindre et enestående indblik i, hvordan der blev arbejdet med detaljerne i en sen udgave af AMP-systemet. Som helhed er detaljeringsgraden dog for høj til, at denne afhandling kan yde skriftet retfærdighed, men i det følgende vil der enkelte gange blive refereret til det udvalg af regler og retningslinjer for udformningen af poster i Boghuset, som ligeledes er inkluderet heri.

5.3 Brugerstudier og brugerevalueringer

Når ingen af Pejtersens forgængere udførte egentlige brugerstudier, skal det naturligvis ses i lyset af, at brugerstudier i det hele taget var forholdsvis sjældne før 1970⁴², men derudover mente de formentlig heller ikke, at de havde brug for noget sådant, da de alle var bibliotekarer og med en enkelt undtagelse (Baker⁴³) ansat på folkebibliotekerne. Erfaringen fra den daglige omgang med lånerne er da også noget, de stort set alle fremhæver, men set fra en senere tid fremtræder mange af deres ofte nok så håndfaste udsagn om lånerne som mere eller mindre løse påstande, og deres generelt primitive systemer kan siges at vidne om en begrænset forståelse af såvel litteratur som lånerne.

Om Pejtersen kendte disse systemers svagheder i 1973, hvor hun indledte sine brugerstudier, er uklart, da de først omtales fem år senere. Uanset hvad er det dog prisværdigt at undersøge, hvad lånerne spørger om – et emne, der kan siges at være ekstra presserende, da Pejtersen jo ikke var bibliotekar – og som allerede anført (5.2)

⁴² En tidlig og ret ambitiøs undersøgelse med relation til skønlitteratur er Foster (1936), som søgte at kortlægge, hvilke fiktionstyper der blev læst af hvilke læsersegmenter. Som det gælder stort set alle skønlitterære brugerstudier, havde heller ikke denne undersøgelse dog noget at gøre med bibliografiske poster.

⁴³ Da Baker publicerede sit klassifikationssystem var han bibliotekar ved Midland Railway Institute i Derby, og hans karriere i folkebibliotekerne blev først indledt i 1904 (Snape, 1995, p. 59).

blev inddragelsen af brugerne på den ene eller anden måde siden en tilbagevendende metode. Således blev de tidlige låner-bibliotekar-samtaler fra voksenafdelingerne snart suppleret af 142 samtaler fra folkebibliotekerne børneafdelinger (Cramer & Pejtersen, 1979), adskillige brugergrupper var involveret i pilotprojekterne fra omkring 1980 (Pejtersen & Austin, 1983, p. 240, 244), og både Bogautomaten og Boghuset var genstand for omfattende brugerevalueringer (Goodstein & Pejtersen, 1989, p. 67-132). Alligevel må det første bind låner-bibliotekar-samtaler (Pejtersen, 1974) betragtes som særlig vigtigt, da det er disse, der ligger til grund for den originale udformning af AMP-systemet. Efterfølgeren (Pejtersen, 1976a) bekræftede vel egentlig blot den oprindelige empiri, Cramer & Pejtersen (1979) udvidede den til børnebiblioteket, og både pilotprojekterne og evalueringerne havde givetvis betydning for den praktiske udmøntning af AMP-systemet, men tilsyneladende påvirkede de ikke selve systemet ret meget. Derfor er der grund til at ofre særlig opmærksomhed på den første eksempelsamling, men da de to bind udgør en slags hele, bliver de dog i det følgende afsnit behandlet uden et. De senere brugerstudier vil lejlighedsvist blive inddraget i fremstillingen både i dette afsnit og senere i kapitlet.

5.3.1 Låner-bibliotekar-samtalerne 1973-76

Som titlerne på de to bind med låner-bibliotekar-samtalerne indikerer, er der tale om to stort set ens undersøgelser. Den første blev udført i efteråret 1973 og foråret 1974 (Pejtersen, 1974), mens den anden primært blev udført i januar 1976 (Pejtersen, 1976a). I begge tilfælde er det studerende fra Danmarks Biblioteksskole, der har haft til opgave at nedskrive de henholdsvis 156⁴⁴ og 134 samtaler, men hvor de første blev indsamlet af elleve studerende på en lang række, dog primært storkøbenhavnske, biblioteker, bliver de senere indsamlet af blot to studerende på kun et bibliotek, og det er ligeledes vigtigt, at de indsamles fra morgen til aften, og at *alle* samtaler nedskrives. Med andre ord er den anden undersøgelse først og fremmest motiveret af et ønske om større metodisk konsekvens, og derudover indeholder denne undersøgelse tre spørgsmål til bibliotekaren, som ikke indgik i den første undersøgelse: 1) Kender du låneren? 2) Hvad

⁴⁴ Pejtersen (1974) indeholder 159 nummererede samtaler, men tre af disse – nummer 39, 46 og 93 – er tomme.

er din begrundelse for at foreslå låneren den/de bøger? Og 3) Har du selv læst den/de foreslåede bøger? (Pejtersen, 1976a, forord).

Ser man på de konkrete låner-bibliotekar-samtaler er forskellene mellem de to publikationer dog minimale. Til gengæld er de pointer, der kan uddrages af materialet, ganske slagkraftige. Fx er det nok sandt, at hovedparten af de spørgende lånere er orienteret mod populærlitteraturen, men der er bestemt mange undtagelser, så når Micklewright og Corbett hævder, at lånere af almindelig fiktion kan klare sig selv, er det i hvert fald ikke korrekt i forhold til de danske folkebiblioteker i 70'erne. Hvis et klassifikationssystem potentielt skal kunne være nyttigt i forhold til alle typer brugerbehov, må det også tage højde for alle former for litteratur.

Imidlertid er det mest påfaldende ved undersøgelsen bibliotekarernes ringe brug af hjælpemidler. Som støtte til de studerende har Pejtersen i den første undersøgelse udarbejdet et skema med seks punkter, som de studerende skal være særligt opmærksomme på og udfylde, og her er punkt 4 netop bibliotekarens hjælpemidler⁴⁵, men ikke desto mindre fylder disse forsvindende lidt i referaterne. Årsagen er formentlig, at der simpelt hen ikke er ret mange hjælpemidler, og at de, der trods alt er, kun sjældent er brugbare. Enkelte gange tages *Romannøglen*⁴⁶ eller en lokalt fremstillet genreliste i brug, men næsten uanset forespørgslens karakter hviler kvaliteten af rådgivningen helt overvejende på bibliotekarens personlige viden om litteratur. Ikke nødvendigvis bøger bibliotekaren selv har læst, for det er som oftest ikke tilfældet, men titler han eller hun alligevel har et vist kendskab til. I den forbindelse er det tydeligt, at bibliotekarerne især inden for de populære genrer har oparbejdet et repertoire af forfatternavne og måske også titler, som kan aktiveres, når en låner efterspørger en af disse genrer eller er på udkig efter noget, der minder om en bestemt forfatter. Derimod

⁴⁵ Skemaet indeholder følgende punkter: 1) Lånerens formulering af spørgsmål; 2) Bibliotekar-låner samtale; 3) Bibliotekarens eller lånerens reviderede formulering af spørgsmål; 4) Bibliotekarens hjælpemidler (evt. titler på kataloger, kartoteker, bibliografier o.s.v.); 5) Bibliotekarens forslag til litteratur og de oplysninger, der følger med forslaget (evt. handlingsreferat, forfatteromtale, genreoplysning o.s.v.); 6) Låners reaktion på forslag.

⁴⁶ *Romannøglen* er en håndbog til romaner opdelt efter genre og emner. I forhold til Bakers to titler er formatet dog meget mindre. De inkluderede romaner udgør kun et mindre udvalg af snart sagt ethvert folkebiblioteks bestand, kategorierne er få, noterne er konsekvent meget korte, og der er ingen registre. Den første udgave kom i 1963, og der er indtil videre udkommet 15 udgaver, den sidste i 2007. Da de første låner-bibliotekar-samtaler blev indsamlet var den nyeste udgave fra 1968, dvs. 5-6 år gammel.

er det et alvorligt problem, når låneren ønsker romaner med et bestemt emne, som ikke er snævert knyttet til en bestemt genre. I forhold til faglitteratur er emneforespørgsler naturligvis uhyre udbredte, og ved hjælp af fx emnekataloger og bibliografier vil bibliotekaren gerne kunne foreslå nogle titler, men når det handler om skønlitteratur kan ganske elementære emneforespørgsler, der let kunne besvares inden for faglitteratur, være yderst vanskelige. Fx må en ung mand, der har læst Tage Skou Hansens *Tredje halvleg* og ønsker flere romaner om fodbold, stille sig tilfreds med en roman om atletik, og denne kan bibliotekaren i øvrigt kun foreslå, fordi han selv kender den (Pejtersen, 1974, samtale 10).

Som sådan viser samtalerne, at det største problem egentlig ikke er genreforespørgslerne, som ganske vist er talrige, men her er bibliotekarerne næsten altid i stand til at komme med adækvate forslag. Det centrale problem er snarere de forespørgsler - gerne, men ikke altid emneforespørgsler - som forudsætter et grundigere kendskab til bøgerne end genren for at blive besvaret, og det er først og fremmest det tomrum, som Pejtersen med sin multidimensionale tilgang til titlerne i AMP-systemet forsøger at udfylde. Derfor er det også mærkeligt, når Emerek (1981) slår systemet i hartkorn med den genreopstilling af fiktionslitteratur, der på det tidspunkt havde vundet indpas på de danske folkebiblioteker⁴⁷ - en anklage, som Pejtersen (1983) da også blankt afviser. Genrebestemmelser er en del af AMP-systemet, men det er så at sige den mindste del af det.

Skal man vurdere låner-bibliotekar-samtalerne, har de i kraft af deres store antal formentlig givet et ganske dækkende billede af forespørgslerne i de skønlitterære afdelinger på folkebibliotekerne i 70'erne, og som helhed illustrerer de en bred vifte af brugerbehov, der ikke altid kunne imødekommes, og når det alligevel ofte kunne lade sig gøre, skyldtes det næsten altid bibliotekarens personlige viden om litteratur. Denne situation inviterer til vilkårlighed og må grundlæggende betegnes som utilfredsstillende. Dermed kvalificerer de to tidlige publikationer afgjort debatten om klassifikation og

⁴⁷ Omfattende skimming af periodens dominerende danske biblioteksfaglige tidsskrift, Bibliotek 70, har ikke afsløret en eneste artikel om genreopstilling af fiktion. Uden at kunne angive et bestemt årstal har mange ældre bibliotekarer, som jeg har talt med, dog givet udtryk for, at sidste halvdel af 70'erne formentlig er korrekt.

indeksering af skønlitteratur, men det betyder ikke at udformningen af undersøgelserne eller brugen af dem er hinsides kritik, og tre problemstillinger skal fremhæves.

Det ene angår selve udformningen og handler om, at når der udelukkende fokuseres på konkrete forespørgsler, er det på ingen måde givet, at man får klarlagt alle brugerbehov, og det er lidt ironisk, at det er en anden undersøgelse af Pejtersen, som sandsynliggør denne mulighed. I forbindelse med de omfattende brugerevalueringer af Boghuset, spurgte man nemlig også, om de havde problemer med at finde gode bøger, og det havde 31 % ikke, men pointen er, at af de resterende 69 % var det kun de 8, der løste problemet ved at henvende sig til bibliotekaren (Pejtersen et al., 1996, p. 42). Det er naturligvis beklageligt, men det viser entydigt, at lånernes problemer er langt mere omfattende, end de konkrete forespørgsler angiver, og måske er de også mere vidtfavnende. I hvert fald er der påfaldende mange forespørgsler, der refererer til de lette genrer, og måske undlader brugere med mere komplekse behov at spørge bibliotekaren, fordi de ikke forventer, at denne kan hjælpe, eller måske synes de ikke, at de kan formulere deres behov ordentligt, men det betyder jo ikke, at der ikke foreligger et problem. Som sådan er det absolut tænkeligt, at låner-bibliotekar-samtalerne kun viser en del af de reelle brugerbehov.

De to andre problematikker vedrører Pejtersens brug af undersøgelserne. Her kan det for det første diskuteres, om det er helt rimeligt, når hun de næste mange år (fx Pejtersen, 1989b, p. 21 ff.) bliver ved med at referere til disse samtaler. På femten år har samfundet naturligvis ændret sig, nye brugergrupper er kommet til, og litteraturen kan have udviklet sig på en måde, der fremprovokerer nye typer forespørgsler. I den forstand er den vedvarende brug af de gamle undersøgelser lidt ukritisk.

Det afgørende punkt er dog relationen mellem låner-bibliotekar-samtalerne og AMP-systemet. Her er det som nævnt kun den første eksempelsamling, der synes at være relevant, og det er også kun den, der er genstand for kvantitativ analyse. Men det mærkelige er, at da systemet udfoldes i Pejtersen (1975), refereres der på de første 53 sider kun ganske få gange til konkrete samtaler (og nogle af disse har jeg faktisk ikke kunnet verificere, men muligvis har jeg overset noget). På den måde får såvel den kvantitative analyse af samtalerne som de afsluttende samtaleeksempler næsten karakter af en slags efterskrift, og måske er det blot uheldigt, men som publikationen foreligger, er det altså systemet, der kommer først, mens den kvantitative analyse og hovedparten

af eksemplerne optræder som andet led, dvs. snarere som en legitimering af systemets relevans for praksis end som et grundlag for dette.

Dermed ikke være sagt at samtalerne ikke har spillet en rolle for udformningen af systemet, for naturligvis havde Pejtersen læst dem, og der er bestemt elementer fra samtalerne, der kan siges at være udtrykt i systemet. Forbindelsen mellem samtaler og system er måske bare ikke helt så intim, som mange af publikationerne giver udtryk for, og Pejtersen har da også efterfølgende medgivet, at en af AMP-systemets dimensioner, forfatterintentionen, delvis er inspireret af litteraturvidenskab⁴⁸, hvad der eksempelvis kommer til udtryk, når en post oplyser, at en bog har et ”psykoanalytisk udgangspunkt” (Pejtersen, 1992a, p. 65⁴⁹). Om det stopper dér kan dog diskuteres, for efter min opfattelse viser en enkelt publikation, nemlig Pejtersen (1976b), helt entydigt, at hvis ikke navnene på kategorierne er inspireret af litteraturvidenskaben, så er *fortolkningen* af mange af dem det i det mindste. Det emne uddybes i 5.4, og her og nu er der kun to ting, der skal pointeres. Det ene er, at fordi forbindelsen til litteraturvidenskaben efter Pejtersen (1976b) fuldstændig ignoreres, kommer systemet til at virke mindre sofistikeret, end det egentlig er, hvad der har givet anledning til flere misforståelser, især i forbindelse med forfatterintentionen. Og det andet er, at hvis man således godt kan kritisere fremstillingen af systemet, skal dette på ingen forstås som en kritik af systemet selv. Tværtimod fremtræder det som en styrke, at udmøntningen af systemet er baseret på andet og mere end låner-bibliotekar-samtaler, og når Pejtersen vælger at inddrage litteraturvidenskaben, er det måske fordi hun fornemmer, at brugerbehovene er bredere end de konkrete forespørgsler på folkebibliotekerne. Hvis dette er korrekt, kan man sige, at der i hvert fald til en vis grad bliver taget højde for andre lånertyper end den minoritet, der henvender sig til bibliotekaren, så hvad der er en begrænsning i undersøgelserne, er det ikke nødvendigvis i systemet. Efter min opfattelse er det nemlig generelt klogere end de samtaler, som det angiveligt er baseret på.

⁴⁸ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

⁴⁹ På engelsk findes det samme eksempel allerede i Pejtersen & Austin (1983, p. 243), jævnfør 5.4.3.

5.4 AMP-systemet

Som nævnt er AMP-systemet et ualmindelig velbeskrevet system, og hvor næsten alle de hidtil behandlede systemet fremstår meget 'nøgne', er der mange aspekter at gribe fat i: Et empirisk grundlag, en fyldig argumentation for den grundlæggende struktur og systemets særtræk, en udlægning af hvordan de enkelte kategorier skal fortolkes, og først og sidst var det naturligvis et system, der blev realiseret, så der er også posteksempler og egentlige manualer (de sidste dog upublicerede). Heraf er det empiriske grundlag i form af låner-bibliotekar-samtalerne allerede blevet diskuteret, så hvad jeg her vil starte med er nogle af de mere overordnede særtræk ved systemet (5.4.1). Derefter følger en fremlæggelse og diskussion af systemets konkrete kategorier, og hvordan disse skal fortolkes (5.4.2), og da især forfatterintentionen har været genstand for kritik, vil denne blive diskuteret i et særligt afsnit (5.4.2.1), før der ses på nogle konkrete poster (5.4.3). Som ved de øvrige systemer vil afhandlingens målestok afslutningsvis blive appliceret på AMP-systemet (5.4.4).

5.4.1 Overordnede særtræk

Et grundlæggende særkende ved AMP-systemet er, at det findes i mange forskellige versioner. På den anden side skal det endnu engang understreges, at det ændrede sig forbavsende lidt undervejs. Ser man bort fra terminologien er de centrale kategorier i det oprindelige system (Pejtersen, 1975, p. 75) og en variant fra Boghuset (Pejtersen, 1989b, p. 29) faktisk ens, og der er langt større forskel på Burgess' to systemer end på de samlede udgaver af AMP-systemet. Når det alligevel bør betegnes som et *work in progress*, skyldes det, at der konstant blev arbejdet med detaljerne. Som det senere vil fremgå, fremtræder kategorierne i AMP-systemet snarere som en slags ramme end som et fuldt udbygget system à la Walkers, og hvordan de enkelte kategorier skulle udmøntes i praksis er mindre indlysende og noget, der kunne eksperimenteres med. Som sådan blev det ikke bare lanceret som en ramme – i en vis forstand forblev det ufærdigt, da enhver revision altid kunne følges op af en ny, hvad der bl.a. fremgår af Pejtersen (1992a), dvs. regelsættet til Boghus Skriv, hvor det gang på gang understreges, at rammerne kan udfyldes på forskellig vis, så længe fremgangsmåden er konsekvent. Dvs. at AMP-systemet indeholder en særegen dobbelthed, hvor en i det store hele uforanderlig essens, kategorierne, modsvares af en åbenhed og dynamik med

hensyn til underkategorier, standardfraser og søgetermer. De sidste ting fremgår tydeligt af regelsættet til BoghusSkriv, hvorimod de publicerede poster er for få til at demonstrere det samme. Til gengæld udstiller de visse ændringer i underkategorierne, og alene derfor kan der være grund til at behandle system og poster hver for sig. Til en vis grad er det nemlig to forskellige ting.

Et andet særkende ved AMP-systemet er, at det ikke er et opstillingssystem. Det står naturligvis i modsætning til alle de britiske klassifikationssystemer fra 30'erne og 40'erne og også et system som Bordens. For dem var klassifikationssystem og opstillingssystem slet og ret det samme. Det var det dog ikke for Walker, og da titlerne i hans system tildeles et større antal klassemærker synes det ikke umiddelbart at være rettet mod opstilling, men faktisk er det en mulighed han afslutningsvis nævner, for ligesom en del af et komplekst klassemærke i fx UDC kan understreges med henblik på opstilling, kan man i hans system gøre præcis det samme med den dominerende facet (Walker, 1970, p. 128). Ifølge Pejtersen er sammenblandingen af klassifikations- og opstillingssystem imidlertid en fundamental fejl, og den afgørende grund til dette er, at hvor brugerbehovene er multidimensionale, må opstillingen nødvendigvis være endimensional. Derfor er det strengt nødvendigt at adskille disse to ting:

“The integration of systems for shelf arrangement must be replaced by two systems: one system must cater for the necessary and relevant uniqueness of book arrangement. The alphabetical arrangement serves this purpose. The other system must aim primarily at the search-procedure in user-service and contain book characteristics relevant to users. Accepting the existence of two systems, the search-system might be flexible with respect to exclusiveness, hierarchy and logic. There is no reason to insist on these principles in a scheme which does not function as an arrangement system. The advantage is the possibility of a better match between the classification scheme and users' needs, the latter being characterized by a lack of respect for theoretical classification principles.” (Pejtersen, 1978, p. 7)

Dette er en central passage i Pejtersens tidligere produktion og en afgørende forudsætning for AMP-systemets udformning: Ved at give køb på en opstilling, der rækker hinsides forfatternavn og titel, er klassemærker såvel som eksklusivitet og hierarki potentielt blevet overflødige principper, og systemet kan i stedet fokusere på det, som det egentlig handler om: Brugerbehovene. Her kunne man måske indvende, at

den alfabetiske opstilling tilsyneladende giver brugerne dårligere mulighed for at finde relevante titler ved græsning langs hylderne end den populære genreopstilling, men efter Pejtersens opfattelse er sidstnævnte ikke nær så attraktiv, som skaberne af disse systemer synes at forestille sig – af to grunde. Den ene er, at da genrerne er defineret efter helt forskellige kriterier, kan en given titel udmærket falde ind under flere kategorier (Pejtersen, 1978a, p. 6). Dvs. at en sådan opstilling udstiller en falsk eksklusivitet. Og den anden er, at låner-bibliotekar-samtalerne viser, at brugerbehovene spænder så vidt, at de bestemt ikke kan reduceres til et spørgsmål om genre. Det gælder brugergruppen som kollektivitet, men det gælder også den enkelte bruger, som udmærket kan nævne (eller i det mindste anskueliggøre⁵⁰) mange helt forskelligartede kriterier i løbet af en samtale med en bibliotekar. Og endvidere: Hvor flere teoretikere med rette eller urette mener, det er muligt at etablere en form for behovshierarki i forhold til faglitteratur (Pejtersen, 1979, p. 251-53), forekommer dette helt uladsiggørligt i forhold til fiktion, hvor den ene vægter emnet, den næste følelsen, den tredje sværhedsgraden, den fjerde at historien ender godt osv. Dette antydes, men pointeres måske ikke helt kraftigt nok af Pejtersens egne analyser af låner-bibliotekar-samtalerne. Til gengæld fremgår det helt entydigt af samtalerne selv, og det kan dårligt være andet end dette, der ligger til grund for det manglende hierarki i AMP-systemet.

Det sidste særtræk ved AMP-systemet, der skal anføres, inden systemet præsenteres, ligger på mange måder i forlængelse af det ovenstående og handler om, at systemet ikke uden videre kan karakteriseres som hverken et klassifikations- eller et indekseringssystem. Indtil slutningen af 70'erne betegner Pejtersen det konsekvent som et klassifikationssystem, herefter omtales det ofte (men ikke altid) som indekseringssystem, og ingen af betegnelserne synes at være dækkende:

“Perhaps the system should be seen as a ‘hybrid’: principles from traditional classification and indexing are combined in an attempt to find new ways of

⁵⁰ Med forskelligt ordvalg nævner Pejtersen (fx 1975, p. 1; 1978a, p. 7) talrige gange, at mange brugere ikke er i stand til at formulere deres behov særlig præcist. Derfor nøjes de tit med at fremhæve en enkelt ting i forespørgslen – fx at de gerne vil have 'en god bog', at den skal være 'spændende', eller at den skal handle om 'en familie' – mens det først er under referenceinterviewet, at behovet får en tydeligere, men også typisk mere omfattende karakter. I disse tilfælde er behovene altså mere multifacetterede, end forespørgslen umiddelbart giver indtryk af, og af samme grund er det meget vigtigt, at bibliotekaren gør sig stor umage med at få afdækket dette behov så grundigt som muligt.

organizing fiction for retrieval by content. An appropriate name for this new scheme does not readily come to mind; until it does, or until someone offers a more useful suggestion, the designer has chosen 'classification' as the least inappropriate label."

(Pejtersen & Austin, 1983, 235)

Om klassifikation er den mindst upassende betegnelse kan diskuteres. Derimod er det helt oplagt, at der tale om en hybrid. Spørgsmålet er bare: En hybrid af hvad? I den forbindelse er det helt afgørende, at der tages højde for den tidligere omtalte dobbelthed, for er det kun selve systemet (forstået som et korpus af kategorier), eller er det den faktiske udmøntning, man taler om? Nøjes man med at se på kategorierne, svarer de nogenlunde til Walkers, og herefter har man i det mindste ansatserne til et ikke-eksklusivt klassifikationssystem. Men ser man på, hvordan de udmøntes, er der jo ikke tale om klassemærker, men om konkrete søgetermer i naturligt sprog (som i moderne indeksering) og, højst usædvanligt, ofte flere, mere eller mindre notelignende prosabeskrivelser opdelt efter kategori. Følgelig er der ikke kun tale om en hybrid af klassifikation og indeksering, men også om en yderst utraditionel fortolkning af begrebet 'note'.

5.4.2 Dimensioner og kategorier

Da de centrale kategorier i AMP-systemet grundlæggende er ens i næsten alle udgaver, er det stort set ligegyldigt, hvilken variant man vælger at fokusere på. I al væsentlighed er det kun et spørgsmål om terminologi. Dog er det således, at kategorierne er indplaceret i nogle såkaldte 'dimensioner', og da der kun er tre af disse i originalversionen, men fire i alle de efterfølgende, fordi en af de originale dimensioner er blevet opdelt i to, er originalversionen fra Pejtersen (1975) knap så velvalgt. I stedet tages der afsæt i 1978-versionen (Pejtersen, 1978b, p. 17-19⁵¹), som viste sig at være ret langtidsholdbar, og som giver forholdsvis mange eksempler på, hvad kategorierne indeholder. Systemet fremgår af figur 8.

⁵¹ I kilden er der også eksempler på lånerformuleringer og genrebetegnelser. For at det ikke skulle blive alt for omfattende, er disse udeladt her.

I. Emne

a. handlingsforløb

eks.: ekspeditioner; forbrydelse – opklaring; opdagelse, opfindelse; sex – kærlighed; teknisk udvikling

b. psykologisk udviklingsforløb/beskrivelser

eks.: barndom – opvækst; dannelse – udvikling; kærlighed; religiøse konflikter

c. sociale relationer

eks.: grupper; familier; samfund

II Ramme

a. tid

eks.: fortid; nutid; fremtid

b. geografisk/socialt miljø

eks.: sted; profession; organisation

III Forfatterintention

a. følelsesmæssig oplevelse

eks.: skræk, gys; underholdning; spænding - romantik

b. erkendelse/oplysning

eks.: beskrivende; analyserende; agiterende; autentisk

IV Tilgængelighed

a. læsbarhed

eks.: let; middel; svær; komposition; sprog

b. fysiske egenskaber

eks.: typografi; længde, bindtal; roman; novelle; 1. udgave; udgivelses sted og tid, forlag; antologier; serier

Figur 8. Dimensioner og kategorier i AMP-systemet anno 1978

Som det fremgår, er kategorierne placeret på tre forskellige niveauer. Det øverste – dvs. *emne, ramme, forfatterintention* og *tilgængelighed* - betegnes som *dimensioner*, og med hensyn til disse skal to ting understreges. Det ene er, at nummereringen ikke afspejler et internt hierarki, for som nævnt i 5.4.1 kan en hvilken som helst dimension være den vigtigste for den enkelte låner. Og det andet er, at dimensionerne ikke reflekteres direkte i posterne. Dvs. at dimensionerne kun er et middel til at skabe overblik over systemet i en slags metaklasser.

Under dimensionerne ligger så kategorierne *handlingsforløb, psykologisk udviklingsforløb/beskrivelser, sociale relationer, tid, geografisk/socialt miljø, følelsesmæssig oplevelse, erkendelse/oplysning, læsbarhed* og *fysiske egenskaber*. Disse ni kategorier, som siden blev til ti eller tolv⁵², kaldes *klasser* og udgør hver især en (ligeledes ikke hierarkiseret) delmængde af en dimension, og det er netop dem, der skal reflekteres i posterne, og eksemplerne antyder hvordan. De sidste betegner Pejtersen af og til som underklasser. Selv om dimensionerne altså ikke er hierarkiserede i forhold til hinanden, indeholder de dog hver for sig en slags hierarki i en facetteret struktur.

Det er det basale, og om originaludgaven fra 1975 (som altså stort set er den samme) hed det bl.a., at dette ”er ikke en dækkende beskrivelse af skønlitteraturen, men en dækkende beskrivelse af den almene, rekreativt læsende låners behov og spørgsmål til bibliotekaren i folkebiblioteket” (Pejtersen 1975, p. 21). Ikke desto mindre kan man uden videre konstatere, at det er den hidtil mest dækkende beskrivelse af skønlitteraturen i de alternative systemer til fiktion. For så vidt indeholder Walkers system meget af det samme, men især i forhold til forfatterintention og tilgængelighed indeholder AMP-systemet nogle genuine nyheder, og derudover er det helt oplagt bedre organiseret både med hensyn til struktur og terminologi. Når Walker taler om ’Theme – Subjective’, taler Pejtersen om ’Følelsesmæssig oplevelse’. Det burde lette forståelsen.

Når Pejtersen alligevel udtaler sig relativt beskedent om sit eget system, skyldes det utvivlsomt et ønske om at forankre systemet i brugerstudierne frem for litteraturvidenskaben, og ifølge tallene fra den kvantitative analyse af låner-bibliotekar-

⁵² I Pejtersen (1989b, p. 29) omfatter tilgængelighedsdimensionen hele fem klasser, men så vidt jeg kan se, reflekteres to af disse (’main characters’ og ’age of main characters’) kun i forbindelse med børne- og ungdomslitteratur. Derimod er ’literary form’ en selvstændig kategori i voksenposterne i eksempelvis Goodstein & Pejtersen (1989, p. 162-64).

samtalerne i Pejtersen (1974), er der da også en solid overensstemmelse mellem brugerstudier og system: 38 % af samtalerne (men ikke nødvendigvis de indledende forespørgsler) refererer til emnet, 25 % til rammen, 37 % til forfatterintentionen, 34 % til tilgængeligheden – og endelig refererer hele 87 % af samtalerne til andre og ofte mere diffuse brugerønsker som fx 'jeg vil gerne læse nyere litteratur'.⁵³ (Pejtersen, 1975, p. 55; 1978b, p. 7).

I den forbindelse kan man så som tidligere nævnt diskutere, om det var hønen eller ægget, der kom først: Er det ganske oplagt, at låner-bibliotekar-samtalerne skulle afføde netop dette system, eller handler det snarere om, at et på forhånd udtænkt system appliceres på samtalerne, som så bekræfter, at det er et godt system? Måske er der tale om en dynamisk proces mellem disse to indfaldsvinkler, men i sidste ende gives der ikke noget svar.

Hvad der derimod vanskeligt kan diskuteres er, at fortolkningen af de enkelte dimensioner og kategorier er stærkt influeret af hendes baggrund i litteraturvidenskab. Den centrale publikation er her *Udkast til procedure og retningslinjer ved klassifikation af skønlitteratur* (Pejtersen, 1976b), hvor litteraturlisten udelukkende består af mere eller mindre litteraturvidenskabelige titler som fx Nøjgaards *Litteraturens univers*, Kjørups *Æstetiske problemer*, Møller Kristensens *Digteren og samfundet* og Escarpit og Hertels *Bogen og læseren*.⁵⁴ Da retningslinjerne fylder mere end 30 sider, er fremstillingen alt for detaljeret til, at denne afhandling kan yde publikationen retfærdighed, men nogle få hovedtræk skal fremdrages.

Det første er, at alle klasser ikke nødvendigvis skal reflekteres i alle bibliografiske poster, for det kommer an på, om klassen vurderes at være tilpas vigtig i forhold til den enkelte bog. Eksempelvis reflekteres der over tekster med meget springende handlingsforløb på følgende vis:

⁵³ Når det samlede procenttal er over 100, faktisk over 200, skyldes det, at en bruger udmærket kan udtrykke mere end ét behov i en samtale. Som det gentagne gange pointeres, er brugerbehovene ofte multidimensionale.

⁵⁴ Da alle hendes senere fremstillinger af, hvordan dimensionerne og klasserne i AMP-systemet skal fortolkes, i vidt omfang synes at basere sig på synspunkterne i dette skrift, mener jeg, at også de senere fremstillinger i høj grad hviler på litteraturvidenskab - og det uanset at der ikke anføres en eneste litteraturvidenskabelig titel i litteraturlisten.

”*Diskontinuitet* i forløbet opstår, når en tekst har hyppige og store brud i begivenhedsrækken, d.v.s. der er ingen følgesammenhæng mellem enkelte begivenheder. En sådan tekst vil sjældent skulle klassificeres under handlingsforløb, fordi det ikke er forløbet i begivenhederne, det har været afgørende for forfatteren at fremstille. Derimod er de begivenheder fremstillet, som er karakteristiske til belysning af bogens emne og forfatterens intention, ofte bevidst valgt ud af et forløb uden hensyn til f.eks. kronologien. Diskontinuitet i handlingsforløbet indikerer, at forfatteren ikke *kun* har skrevet bogen for at engagere læseren i en spændende handling. Men omvendt kan ikke slutes, at en bog med *kontinuitet* i handlingsforløbet kun er skrevet for at engagere læseren i handlingsforløbet.” (Pejtersen, 1976b, p. 3)

En sådan passage kan siges at være symptomatisk for publikationen som helhed: Et litterært træk tages op, eksemplificeres og diskuteres, men i kraft af litteraturens mangfoldighed er der sjældent nogen lette løsninger. Her i citatet udmønter det sig i, at det ikke kan udelukkes, at *nogle* tekster præget af diskontinuitet alligevel skal reflekteres under ’handlingsforløb’. Et andet eksempel kunne være ’læsbarhed’, hvor det angiveligt ikke er tilstrækkeligt at måle en objektiv størrelse som lixtal - læsbarheden må også vurderes i lyset af sprogbrug, abstraktionsniveau, komposition og emnets karakter (Pejtersen, 1976b, p. 26). Følgelig forudsætter udarbejdelsen af en konkret post i høj grad en fortolkning af bogen som helhed. Med hensyn til tilgængelighedsdimensionen er det kun et spørgsmål om, *hvordan* klasserne skal reflekteres (for det skal de nemlig altid), men i forhold til de tre andre dimensioner skal der først tages stilling til, *om* de forskellige klasser skal reflekteres, hvad der forudsætter en bestemmelse af tekstens centrale egenskaber, og først herefter følger *hvordan*. I en senere artikel opsummeres processen som følger:

”The classification process progresses through four stages: identification and determination of predominance of book contents belonging to each dimension and its subsequent categories in turn. Selection of book aspects of sufficient weight to satisfy the user who wishes a document with a given aspect within the identified dimensions and categories; book characterization in natural language along the relevant dimensions and categories. Finally determination of relevant subject-classes along the

chosen dimensions or categories or selection of appropriate indexing term according to predetermined politics. “ (Pejtersen, 1982, p. 212-213)

En sådan procedure stiller selvsagt store krav til såvel den tid, som indekseren har til rådighed, og indekserens vurderingsevne. Heraf behandles tidsspørgsmålet, så vidt jeg kan se, aldrig i Pejtersens (officielle) publikationer, men hun har siden oplyst, at der ved de 3500 poster i Boghuset blev brugt ca. en time pr. post.⁵⁵ Det er naturligvis for lidt til at udfolde en ordentlig tekstanalyse, for slet ikke at tale om hvor meget tid, det kræver at gennemføre den procedure, som anbefales i retningslinjerne til BoghusSkriv.⁵⁶ Dog er det væsentlig mere end, hvad der ellers synes at være normen (se 7.3.2.3), og ifølge en undersøgelse, hvor brugerne studerede posterne (som de havde fået med hjem i udskrift) efter at have læst de lånte titler, var brugernes vurdering særdeles positiv: 85 %

⁵⁵ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

⁵⁶ Bl.a. fordi der her er tale om en interessant (og af offentligheden ukendt) redegørelse for den metodiske baggrund for udformningen af posterne til Boghuset citeres et helt underafsnit: ”Når I skal lave indholdsbeskrivelser, har I af tidsmæssige grunde brug for hurtigt at kunne orientere jer i bøgernes indhold. // Forudsat, naturligvis, at der ikke er tale om en i forvejen kendt bog. // Skimming er en fællesbetegnelse for forskellige læseformer, hvor man opfylder sit læseformål ved kun at læse en del af teksten. // Har man måske læst bogen engang, kan man f.eks. læse hver tiende side for at genopfriske erindringen. // Eller man kan læse de første sider – danne sig en teori om bogens udvikling – og derefter søge at teste denne teori ved at læse spredt i resten af bogen, eller andre tænkelige kombinationer. // En anden god metode, første gang man skal skimme en bog, er at læse det første kapitel på normal vis. Derefter læser man hver tiende side og læser afslutningsvis hele sidste kapitel. Under hele læsningen vurderer man handlingsforløbet ud fra de tanker, man gjorde sig efter læsningen af første kapitel. Denne metode blev anvendt i Boghus projektet, fordi eksperimenter før projektets start med fem forskellige skimmemetoder anvendt af 8 forskellige personer på 10 forskellige bøger (i alt ca. 400 bogskimminger) viste at denne metode tog kortest tid og gav det bedste overblik over bogindhold. // Til supplement og støtte for skimmingen af bøgernes indhold og udformning af en bogbeskrivelse samt valg af søgetermer, anvendes teksten på bogens bagside, lektørdtalelser, avisanmeldelser, litteraturhistorier, forfatterbiografier, forfatterleksika, håndbøger og standardværker, referathåndbøger, biblioteks- og forlagskataloger, synonymordbøger, dansk retskrivningsordbøger, Atlas og universalleksika med mere, som alt sammen er umiddelbart tilgængelige under indekseringen. Det anbefales, at bagsidetekst, lektørdtalelser og avisanmeldelser læses først, derefter skimmes bogen og andre af de nævnte kilder anvendes til støtte for sproglig formulering af bogbeskrivelse og ved eventuelle tvivlstilfælde omkring forfatterintention med mere” (Pejtersen, 1992a, p. 8). En ret heroisk tilgang, med andre ord, og man kan godt undre sig over, hvordan dette kunne lade sig gøre inden for en times tid.

svarede 'ja' til, at bogen stemte godt overens posten, 8 % svarede 'mere eller mindre', og kun 1 % svarede 'nej'.⁵⁷ (Pejtersen, 1989b, p. 99).

Et specielt træk ved AMP-systemet er, at klasserne bevidst ikke er eksklusive, hvad der kan resultere i redundans, og Beghtol (1994, p. 71) er bestemt ikke overbevist om, "that redundancy, non-exclusivity, and inconsistency are virtues in a classification system." Derimod mener Pejtersen (1979, p. 255), at "the redundancy caused by its in-exclusivity can be of great help to the searcher in his determination of a user's desire, since information about the title of a book mentioned by a user may become some sort of a cross reference initiating searching in fields not very obvious from the user's original request." Desuden har den manglende eksklusivitet den fordel, at vigtigheden af et givet aspekt kan nuanceres alt efter dets indplacering i posten. Sagen er nemlig, at selv om en klasse udelades, kan klassens indhold godt repræsenteres via en anden klasse, fordi prosabeskrivelserne tillader stor fleksibilitet. Fx er det muligt at antyde et ydre handlingsforløb under 'psykologisk udviklingsforløb/beskrivelser' eller 'sociale relationer', men hvis handlingen kun reflekteres i en 'fremmed' klasse, indiceres det samtidig, at den er mindre vigtig. Omvendt må det formodes, at hvis posten er præget af redundans, må det, der gentages, være noget helt centralt i bogen.

5.4.2.1 Forfatterintentionen

Den mest sårbare dimension i AMP-systemet er utvivlsomt forfatterintentionen, og da samarbejdet mellem Bibliotekscentralen/DBC og Pejtersen brød sammen, var det ifølge sidstnævnte netop fordi DBC ikke kunne acceptere denne dimension.⁵⁸ Den præcise årsag til denne afvisning kender jeg ikke, men umiddelbart indeholder forfatterintentionen fire aspekter, der kan opfattes som mere eller mindre problematiske. Det ene er selve betegnelsen, for som bl.a. Andersson & Holst (1996, p. 85) og Nielsen (1997a, p. 25) har gjort opmærksom på, er det dybest set umuligt at vide, hvad en forfatterens intention er med en given bog. Selv hvis en forfatter fortæller vidt og bredt om intentionen med bogen fx i et interview, kan den egentlige intention jo være ganske

⁵⁷ 116 brugere indgik i undersøgelsen. Ca. 6 % af dem har ikke besvaret spørgsmålet.

⁵⁸ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

ubevidst for forfatteren selv. Det næste problem handler om klassen 'følelsesmæssig oplevelse', der er blevet anklaget for at være for subjektiv. Hvis den ene synes, at en bog er spændende, og den anden at den først og fremmest er morsom, hvordan skal en sådan klasse så reflekteres? Endelig kan det være temmelig fortolkningskrævende at bestemme en bogs oplysende og måske især dens erkendelsesmæssige kvaliteter, så måske er formålet med klassen simpelt hen for ambitiøst, og når noget er meget fortolkningskrævende, kan resultatet let blive meget subjektivt. Er det ikke et problem?

For mig at se forsvarer Pejtersen (1976b) dog kategorierne ganske godt, og når de efterfølgende bliver genstand for kritik, skyldes det formentlig i høj grad, at hun aldrig gentager pointerne herfra igen – på engelsk. Det er en udløber af, at hun efter den pågældende publikation ikke refererer til litteraturvidenskabelige teorier, men når man opererer med kategorier, der kun kan forsvares med inddragelse af litteraturvidenskabelige begreber, opstår der et problem. Men som sagt er der en enkelt publikation, som forklarer kategorierne på en anden (og bedre) måde. Således udlægges forfatterens holdning bl.a. med disse ord:

”Forfatterens holdning til stoffet kan bestemmes ved at undersøge forfatterens tilstedeværelse i teksten. Analysen må blotlægge, hvem der taler i teksten: Holdningen ses af den art af engagement og den vurdering af stoffet, som er til stede i teksten. Bestemmelsen af den forfatterholdning, der præger fremstillingen af stoffet, kan ske ved at identificere forfatterens talerør, d.v.s. en person i teksten, der udtrykker forfatterens holdning. Men hyppigst kan bestemmelsen af, hvem der taler, d.v.s. forfatterholdningen, ikke ske ved en simpel identifikation mellem en enkelt persons opfattelse og forfatterens. Forfatterholdningen ses af den grundholdning til stoffet, som findes i bogen.” (Pejtersen, 1976b, p. 19)

Med den gentagne betoning af at det er forfatterholdningen *i teksten*, som det kommer an på, er det altså ikke den *empiriske*, men den *implicitte* forfatter, der er i fokus. Måske af hensyn til de formodede læsere (givetvis bibliotekarstuderende) bruges disse litteraturvidenskabelige begreber ikke, men meningen er klar nok. Da termen 'forfatterintention' synes at referere til den empiriske forfatter er denne term et dårligt valg, men indholdet er relevant, og ifølge Pejtersen kunne den for hendes skyld gerne have heddet noget andet. Det afgørende er, at dimensionen skal ramme nogle helt

essentielle størrelser i bogen: Dens tematik, fortolkningen af denne tematik, de følelser som læsningen af bogen kan give anledning til.⁵⁹

Det sidste element udgør så det næste diskutabile punkt, og beskrivelsen af denne klasse indledes da også med at slå fast, at ”den følelsesmæssige oplevelse af en tekst er en meget subjektiv, socialt betinget faktor”, og ”hvorvidt det enkelte værk vil give læseoplevelse af den ene eller anden art er afhængig af det enkelte værk og læserens aktuelle følelsesmæssige tilstand” (Pejtersen, 1976b, p. 22). Derfor kan termer for følelsesmæssig oplevelse næppe ramme alle, men faktisk er det heller ikke den empiriske læser, det handler om. Det er igen den implicite forfatters intention med teksten:

”Hvordan identificerer man en oplevelsesintention i en tekst? I det enkelte værk findes en disposition til en bestemt følelsestilstand. Det er disse retningslinjer i værket som analysen under følelsesmæssig oplevelse skal blotlægge.

Derfor må der ved klassifikationen først og fremmest tages stilling til, hvorvidt forfatteren – så vidt det er muligt via teksten – har haft en bestemt hensigt, hvad angår læserens følelsesmæssige engagement.” (Pejtersen, 1976b, p. 22)

Hvad der her afslutningsvis sigtes til er altså ideen om den implicite læser, dvs. den ideallæser, som fremtræder i teksten via valg af emne, komposition, ordvalg osv. (og som Pejtersen, formentlig af pædagogiske grunde, kalder for ’læserpersonen’). Med andre ord bør indeksøren selvsagt ikke tage afsæt i sine egne følelser, men for så vidt handler det heller ikke om, hvad et flertal af læserne monstro vil føle. Hvad det specifikt handler om er en fortolkning af, hvad der synes at være den implicite forfatters intention, og hvordan den implicite læser vil reagere på det. Det er klart, at fordi forfatteren – eller mere korrekt: den implicite forfatter – ønsker at være morsom, er det ikke sikkert at læserne ligger flade af grin. Intentionen, om man så må sige, med denne klasse er altså hverken at gætte på den empiriske forfatters eller de empiriske læseres faktiske følelser, men at prøve at fortolke de implicite varianter af begge disse

⁵⁹ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

litteraturvidenskabelige begreber. Det får Pejtersen måske ikke præciseret helt godt nok, men efter min opfattelse er det dog ikke desto mindre det, der er hensigten.

Endelig indeholdt klassen 'erkendelse/oplysning' to beslægtede problemer. Heraf bliver det ene – at det simpelt hen kan være meget fortolkningskrævende og derfor også tidkrævende at udmønte disse kategorier i en bibliografisk post – ikke diskuteret i Pejtersen (1976b), men i retningslinjerne for udarbejdelse af poster i BoghusSkriv var det dog netop forfatterintentionen, der bruges som eksempel på, hvornår det kan være nyttigt at inddrage litteraturhistorier, forfatterleksika mv. Og at fortolkningen af 'erkendelse/oplysning' vil være subjektiv, er Pejtersen udmærket klar over:

”Den analyse af forfatterens hensigt med værket, der skal danne baggrund for en klassifikation, rejser et traditionelt litteraturvidenskabeligt problem: Hvilken erkendelsesmæssig funktion har litteratur? Hvad skal litteraturen analyseres i relation til? Med andre ord, skal værkets erkendelse belyses ud fra eksistentielle, psykologiske teorier, eller ud fra en marxistisk metode. Formidler litteratur erkendelse om almenmenneskelige, psykologiske forhold og/eller om historisk, samfunds- og klassebestemte forhold? Uanset om man anvender det ene eller det andet litteratursyn vil man komme til det samme resultat ved vurderingen. Er det forfatterens hensigt at underholde via en bestemt oplevelse, eller at formidle erkendelse, eller begge dele? Men konklusionen på erkendelsens art vil være forskellig.

Og beskrivelsen af arten af den erkendelse og oplysning det enkelte værk formidler, vil afhænge af det litteratursyn og den metode, der anvendes.” (Pejtersen, 1976b, p. 25)

Påstanden er altså, at uanset indfaldsvinkel vil der ikke være tvivl om ved hvilke bøger, klassen skal reflekteres. Men *hvis* den skal reflekteres, vil formuleringen uvægerligt afhænge af litteratursyn og metode. For mange inden for den biblioteksfaglige tradition ville dette være grund nok til at udelade klassen, men AMP-systemet er et langt mere offensivt system, som på mange måder tager udgangspunkt i en anden tradition, nemlig den litteraturvidenskabelige, hvor subjektivitet ikke er et problem, men et simpelt vilkår. Og da én fortolkning (blandt mange) er bedre end slet ingen, skal 'erkendelse/oplysning' følgelig reflekteres, når det er nødvendigt.

5.4.3 Posteksempler fra AMP-systemet

Når den praktiske udmøntning af AMP-systemet skal studeres i detaljer, er der to grundlæggende problemer. Det mest presserende er, at Boghuset med dets ca. 3500 poster for længst ikke er offentligt tilgængeligt mere, og får man alligevel fat i en version, kan det kun køre på meget gamle computere. Pejtersen har været så venlig at sende mig en disc, men desværre omfatter denne version kun Børnebasen, og da posterne heri (og måske især emneordene) er udformet lidt anderledes end i Voksenbasen, giver de nok et indtryk, men det er ikke helt præcist. Og det andet problem er, at langt de fleste af de publicerede posteksempler viser posten, som den fremtræder på et kartotekskort eller en computerskærm, men det inkluderer ikke søgetermerne, som så at sige ligger nede under posten. Det gælder ikke bare tidlige publikationer som Pejtersen (1975) og Pejtersen (1978a), men også en central publikation om Boghuset som Goodstein & Pejtersen (1989). Ikke mindst derfor er Pejtersen & Austin (1983) så vigtig, for denne artikel gengiver det hele, og for at give et indtryk af systemet er der valgt to eksempler derfra – en post fra den systematiske katalog og en fra den alfabetiske (Pejtersen & Austin, 1983, p. 236, 238, 243-44). Trods de manglende søgetermer bør Boghuset dog være repræsenteret, og derfor er der også valgt to poster fra Goodstein & Pejtersen (1989, p. 162, 164). Alle voksentitlerne herfra udspiller sig under 2. Verdenskrig, og for at få lidt bredde har jeg valgt en almindelig spændingsbog samt en klassiker. Ses der bort fra almindelige bibliografiske oplysninger som originalsprog, sidetal, udgivelsesår mv. er eksemplerne, som de fremgår af figur 9-12. Kategorierne er relativt stabile, men sammenligner man posterne fra Boghuset (figur 11 og 12) med de ældre poster, er dimensionerne usynliggjort, 'genre' er en selvstændig klasse, og 'oplysning/erkendelse' er forkortet til 'oplysning'. Desuden er 'psykologisk beskrivelse' og 'sociale relationer' væk, men om de slet ikke indgår i Boghuset er uklart, for ganske vist ekspliciteres disse klasser konsekvent ikke i posteksemplerne i Goodstein & Pejtersen (1989, p. 162-64), men ifølge Pejtersen (1989b, p. 29) er de fortsat en del af systemet. Uanset hvad svaret på dette spørgsmål er, er ændringerne formentlig iværksat for at styrke brugervenligheden, og i kraft af AMP-systemets fleksibilitet har posternes konkrete indhold næppe ændret sig ret meget.

FAST, Howard: *Spartacus*

Subject matter	<u>Action/course of events:</u> An extensive slave revolt, led by the gladiator Spartacus. <u>Social relations:</u> Description of Roman society and relations between different social classes.
Frame	<u>Time:</u> Ca70 BC. – <u>Place:</u> Italy. Rome and Capua
Author's intention	<u>Emotional experience:</u> Entertaining. Exciting. <u>Cognition/Information:</u> Criticism of suppression and exploitation.
Accessibility	<u>Readability:</u> Easy, large typography.
<i>Access points</i>	<u>Action/course of events:</u> Historical events. Social developments & conflicts. <u>Social events:</u> Social conditions & culture. <u>Time:</u> - 300. <u>Geographical location:</u> Italy. <u>Emotional experience:</u> Entertainment. Excitement. <u>Cognition/Information: Criticism:</u> Living conditions.

Figur 9. Posteksempel fra AMP-systemets systematiske katalog

Branner, H. C.: *Barnet leger ved stranden*

Psychological description: After a failed marriage, a man isolates himself in a holiday cottage and lives through a deep crisis. He meets two people, who exercise influence over him. *Time:* 1930s. *Place:* Denmark, a holiday cottage near the sea. *Social environment:* Middle classes. *Cognition/information:* The relationship between the experiences of childhood and the fears and marriage failures of adult life. Psychoanalytical perspective. *Readability:* Difficult. *Typography:* Large. *Form:* Dairy.

Access points	1930-39 Dairies Depression Fear Guilt Psychological description Identity problems Psychological problems Repression

Figur 10. Posteksempel fra AMP-systemets alfabetiske katalog

Callison, Brian: <i>I ly af mørket</i>	
HANDLING	Englændernes udnyttelse af smuglers skib og erfaringer i kampen om Malta under 2. verdenskrig.
STED	Malta. Middelhavet.
MILJØ	Krigsmiljø. Skibsmiljø.
TID	1942
OPLEVELSE	Spændende
GENRE	Roman. Jeg-form og 3. person-form. Krigsroman. Søroman.
LÆSBARHED	Let at læse. Lille typografi.

Figur 11. Posteksempel fra Boghuset

Simonov, Konstantin: <i>Dage og nætter</i>	
HANDLING	Stalingrad. Russisk soldats ledelse af tropper i kamp mod tyske soldaters angreb på byen under 2. verdenskrig.
STED	USSR. Stalingrad.
MILJØ	Krigsmiljø.
TID	1942.
OPLYSNING	Krigs meningsløshed. Nødvendigheden af forsvar og kamp mod tyskerne og nazismen.
OPLEVELSE	Spændende.
GENRE	Roman. Krigsroman. Klassiker.
LÆSBARHED	Middelsvær at læse. Normal typografi.

Figur 12. Posteksempel fra Boghuset

Som det fremgår, er det ikke altid de samme klasser, der reflekteres, for som nævnt afhænger det af fortolkningen af den enkelte bog. Under hver dimension reflekteres mindst én klasse, men i de valgte poster er kun 'tid', 'sted' og 'læsbarhed'

gennemgående, og især mellem de to ældste er der stor forskel. Fx reflekteres emnedimensionen i *Spartacus* via 'handling' og 'sociale relationer', men i Branner-posten er det 'psykologisk beskrivelse'. Det sidste er samtidig et eksempel på, hvordan andre klasser kan inddrages i en konkret beskrivelse, for faktisk antyder 'psykologisk beskrivelse' både den (spinkle) ydre handling og visse sociale relationer. I alle poster indgår 'oplysning' eller 'oplevelse', men om det er det ene eller det andet eller begge dele afhænger af titlen.

Endelig må flere enkeltstående beskrivelser betegnes som temmelig usædvanlige i bibliografisk sammenhæng, især at *I ly af mørket* fortælles i første og tredje person, at Branner-titlen har et psykoanalytisk perspektiv, og at *Dage og nætter* er en klassiker.⁶⁰ Desværre er det i dag svært at vide, hvor ofte den type aspekter indgik i posterne, da der som sagt ikke er blevet publiceret ret mange. Derimod tyder alle eksempler på, at antallet af emneindgange generelt har været højt, og der er næppe nogen bedre illustration af AMP-systemets ambitionsniveau end netop dette: Med hensyn til *Spartacus* er der otte, ved Branner ni – og det i kortkatalogernes tid, hvor det almindelige antal emneindgange til skønlitteratur var siger og skriver nul.

5.4.4 AMP-systemet og målestokken

Appliceres målestokken herefter på AMP-systemet, kan der næppe være tvivl om, at det er det hidtil mest alsidige. I forhold til flere kategorier er dækningsgrad og dybde cirka som hos Walker, men ud over at have en langt mere gennemskuelig og brugervenlig struktur, indeholder AMP-systemet også noget genuint nyt. Det gælder dog ikke umiddelbart **1: Hvem**, for nok siger posteksemplerne lidt om personerne, men som i mange andre bibliografiske systemer er fremstillingen anonymiserende ("en mand", "to mennesker", "englændernes"), og fx indgår der kun et enkelt personnavn, nemlig *Spartacus*, men han er jo også titelperson. Imidlertid er det ikke ganske klart, om det er sandheden om Boghuset, for i Pejtersen (1989b, p. 122) viser et skærmbillede, at der specifikt kan søges på hovedpersonernes navne, så måske er det noget, der kan søges på,

⁶⁰ Heraf er klassikerkategorien (som jeg i øvrigt har stor sympati for, såfremt en sådan bestemmelse udarbejdes på baggrund af nogle fastlagte retningslinjer) er dog efter min opfattelse ikke indholdsdata, men en form for ydre data, som kan kaldes receptionsdata.

men de vises bare normalt ikke på skærmen? Det lyder umiddelbart mærkeligt, og problematikken er ikke uvæsentlig, for selv om figurenes navne ofte ikke i sig selv er vigtige, er det somme tider det eneste brugere kan huske om en bog. Det er derfor, der findes håndbøger med navne på fiktive karakterer.⁶¹

2: Hvad er spændende, fordi prosabeskrivelserne åbner mulighed for at ikke blot **2a: Emne**, men også **2b: Handling** kan reflekteres lidt mere end i andre systemer. Meget bliver det dog ikke til (i de udvalgte eksempler er Branner-posten nok den relativt bedste), og ifølge Pejtersen var det ikke den forkætrede forfatterintention, men netop handlingskategorien, der var langt den sværeste at udforme i praksis.⁶² Begge dele hænger formentlig sammen med, at indekseren normalt er nødt til at udelukke en masse begivenheder, og for at give et nogenlunde dækkende billede af disse bliver de så tilbøjelige til at generalisere, og i AMP-systemet er konsekvensen, at også 'handling' får en ret emnelignende og stillestående karakter. Som helhed er håndteringen af handlingen derfor næppe bedre end i Walkers noter.

3: Hvor og **4: Hvornår** reflekteres på op til tre niveauer som tid, sted og miljø, og i forhold til Walker er behandlingen generelt mere konsekvent. Mere interessant er dog **5: Hvordan**, som i flere henseender præsenterer noget nyt. Igen er det stort set kun relevant at sammenligne med Walker, og hvor dennes klasser i denne henseende i al væsentlighed var rettet mod undtagelsestilfælde (fx 'stream of consciousness', 'dialect'), åbner AMP-systemet op for noget mere typisk. Fx betegnes Jette Drewsens *Hvad tænkte egentlig Arendse* som realistisk (Pejtersen, 1978a, p. 11), og som nævnt fortæller Callisons *I ly af mørket* både i jeg- og tredje person-form. Endnu vigtigere er det dog, at *hvordan*-aspektet er en vigtig komponent i bestemmelsen af læsbarheden, for når Branners roman fortolkes som svær, er det næppe i kraft af emnet i sig selv, men nok så meget i kraft af den måde, det behandles på. Dvs. at størrelser som narrativ struktur, fortælleforhold og sproglige kendetegn ikke nødvendigvis ekspliciteres, men de fortolkes i forhold til en størrelse, som må formodes at spille en stor rolle for mange

⁶¹ Fx Magills *Cyclopedia of Literary Characters* (1963; 1990), Levanders *Litterære gestalter* (1985) og Gorings (ed.) *Larousse Dictionary of Literary Characters* (1994).

⁶² Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

læsere – og i øvrigt både de læsere, der ønsker 'let' litteratur, og de der foretrækker det mere komplicerede.

Heroverfor er behandlingen af **6: Ved hjælp af hvilke midler** såre konventionel, for som det gælder for mange andre systemer, er intertekstualiteten udelukkende noget, der afspejles via **6c: Undergenre**. Hverken andre forfattere eller deres specifikke titler er tilsyneladende noget, der indgår i posterne. Til gengæld har AMP-systemet som det eneste et substantielt bud – eller måske endda to – på **7: Hvorfor**. Hvad skal teksten gøre godt for? Ifølge Johansen var dette punkt helt afgørende i forbindelse med tekstanalyse, for uden et svar på *hvorfor* var teksten simpelt hen ikke fortolket (se 2.5). Det er ikke helt det samme som, at det også er det vigtigste i bibliografiske poster, hvor også underordnede elementer som hovedpersonernes navne⁶³ kan være nyttige, men det siger dog noget om ambitionsniveauet i AMP-systemet. Efter min opfattelse siger det endvidere noget om, hvor ophavskvinden kommer fra, for i modsætning til hvad der i vidt omfang er gældende inden for den bibliografiske tradition, er hun ikke bange for at tage 'problematisk' facetter op. I AMP-systemet udmønter dette sig på tre forskellige måder: Hvis den primære forfatterintention (på baggrund af en analyse af den implicite forfatter og den implicite læser) er at fremkalde en bestemt følelse eller 'en god læseoplevelse', klassificeres titlen efter 'oplevelse'. Hvis hensigten først og fremmest er af oplysende eller, mere typisk (Pejtersen, 1976b, p. 24), erkendelsesmæssig karakter, klassificeres titlen efter 'erkendelse/oplysning'. Og hvis begge dele skønnes at være fremherskende, klassificeres den efter begge dele.

5.5 Afrunding

I dette kapitel er der blevet fokuseret på AMP-systemet, en fællesbetegnelse for en hel serie af lidt forskellige, men dog stort set ens systemer udtænkt og i vidt omfang praktiseret af Annelise Mark Pejtersen. I sammenligning med andre bibliografiske systemer til fiktion er AMP-systemet særdeles velbeskrevet, hvorfor der indledningsvis blev givet en oversigt over en større del af ophavskvindens publikationer med tydelig

relation til dette emne. Desværre er ikke blot interessante eksperimenter som pilotprojekterne fra omkring 1980, men også en avantgardistisk database som Boghuset i dag så godt som uopdriveligt, hvorfor man bliver nødt til at støtte sig til litteraturen om samme.

I forbindelse med AMP-systemet er især to ting blevet fremhævet. Det ene er, at selv om det igen og igen fremføres, at systemet er baseret på brugerstudier – hvad der ikke kan afvises som forkert – så er *fortolkningen* af systemet dog tydeligt inspireret af litteraturvidenskab. I den forstand er der tale om et kompromis mellem LIS og litteraturvidenskab, men den sidste dimension ekspliciteres kun i en enkelt publikation, Pejtersen (1976b), som bl.a. udmærker sig ved at operere med kendte litteraturvidenskabelige begreber som 'implicit forfatter' og 'implicit læser' – størrelser, der efter min opfattelse er uomgængelige, hvis en dimension som forfatterintentionen skal kunne forsvares. Problemet er, at det for internationale forskere er ganske umuligt at finde frem til begreber som disse i Pejtersens værk. Og selv for danskere er det, værkets omfang taget i betragtning, næsten som at finde en nål i en høstak.

Det andet er systemets bredde, som bevirker, at alle målestokkens syv hovedkategorier for første (og i øvrigt også sidste) gang reflekteres. Ikke lige dybt alle sammen – i forhold til mere fintfølende tekstanalyser vil bibliografiske poster altid synes svært overfladiske – men som helhed er det dog ubetinget et system, der skiller sig ud. Således introducerer **5: Hvordan** adskillige hidtil uprøvede muligheder, og især er det bemærkelsesværdigt, at de to klasser under forfatterintentionen på hver deres måde reflekterer **7: Hvorfor**. Heraf er især 'erkendelse/oplysning' en delikat sag, for hvor en betegnelse af den følelsesmæssige oplevelse som humoristisk, spændende eller sørgelig næppe er ødelæggende for læseoplevelsen, kan det forholde sig anderledes, når en post røber en tematisk pointe. En del af glæden ved at læse skønlitteratur er utvivlsomt at finde ud af sådanne nogle ting *selv* undervejs, og i den henseende indeholder en klasse som 'erkendelse/oplysning' lidt den samme problematik som litteraturanmeldelsen: Man må gerne antyde nogle vigtige pointer, men det må helst

⁶³ Det giver sig selv, at ikke *alle* personnavne er lige gyldige. I mange tilfælde er de mere eller mindre symbolladede

ikke blive alt for specifikt. Den balance synes jeg posteksemplerne generelt formår at holde.

Endelig kan der være grund til at fremhæve, at AMP-systemet ikke bare er mere eller mindre brugerbaseret, det fremtræder også meget brugervenligt. Det skyldes til dels strukturen, som i det mindste er forholdsvis klar (og blev forbedret undervejs), men især skyldes det den konsekvente brug af naturligt sprog. Klassemærker er for bibliotekarer! Også i den henseende kan man således mene, at Pejtersens faglige baggrund skinner igennem, og at udtænke et relativt komplekst system, som samtidig er begribeligt for brugerne er ikke nogen ringe kunst. Det kriterium overlever Walkers system fx ikke. Noget andet er så, at det ikke bare ville have været meget tidskrævende, men også meget pladskrævende at praktisere en fuldt udbygget version af AMP-systemet i kortkatalogernes tidsalder, men i den henseende havde Pejtersen ubetinget tiden på sin side: Det var så at sige et computeregnet system, før computerne for alvor slog igennem, og hun fik selv lejlighed til at modificere systemet i overensstemmelse med denne teknologiske revolution.

6 Det bibliografiske gennembrud

6.1 Indledning

Det er i årene omkring 1990, at en mere avanceret og indholdsbase­ret bibliografisk beskrivelse af skønlitteratur får den medvind, den hidtil har savnet. Både i teoretisk og praktisk henseende er de afgørende år perioden fra 1986 til begyndelsen af 1990'erne, men hvor meget de to niveauer reelt har med hinanden at gøre på dette tidspunkt kan diskuteres. I 80'erne er de første signifikante officielle bibliografiske systemer stadig kun på tegnebrættet, hvorfor forskerne endnu ikke har mulighed for at forholde sig til dem, og da systemerne lanceres i 1990, indeholder de ingen referencer til den forudgående forskning på området. Som det senere vil blive diskuteret, betyder det ikke nødvendigvis, at forskningen ikke har haft nogen effekt på de etablerede systemer, men i første omgang skal blot to ting pointeres. Det ene er, at det teoretiske og det praktiske gennembrud forløber stort set parallelt. Det andet er, at der i lyset af den historisk set beskedne interesse for emnet er tale om en temmelig overraskende udvikling. For en umiddelbar betragtning synes både det teoretiske og det praktiske gennembrud nærmest at komme ud af det blå.

6.2 Det praktiske gennembrud

Det gælder i særdeleshed det praktiske gennembrud, hvor udviklingen inden for den bibliografiske beskrivelse af skønlitteratur traditionelt havde været noget træg. Som tidligere nævnt var Deweys klassifikation anno 1876 udelukkende baseret på sprog og storgener, og i 1985 er det fortsat de væsentligste parametre i DDC og UDC – og det tredje store klassifikationssystem, LCC, skelner almindeligvis⁶⁴ ikke mellem

⁶⁴ Undtagelserne dækker antologier og meget store forfattere som fx Shakespeare.

storgenrerne, ja end ikke mellem en forfatters skønlitterære værker og de litteraturvidenskabelige bøger, der behandler de pågældende titler. Betragter man disse tre systemer og et nationalt system som det danske DK under ét, har der dog været en række tiltag gennem årene:

- Langt flere sprog har fået eget klassemærke
- I alle fire systemer kan der skelnes mellem børne/ungdomslitteratur og voksenlitteratur
- DDC, UDC og LCC har alle fastlagt nogle historiske perioder og klassificerer titlerne efter, hvilken periode originaludgave tilhører
- DDC, UDC og LCC klassificerer titler af anonyme forfattere og antologier med bidrag fra flere forfattere efter undergenre og/eller emne, men det samme gælder ikke, når der er tale om en enkelt forfatter, hvor forfatterens navn er kendt, og det gælder naturligvis langt den største del af skønlitteraturen (Dewey, 1979; *Universal decimal classification*, 1985-88; Sapp, 1986, p. 489)

Det er mere eller mindre betydningsfulde fremskridt, men med forbehold for anonyme forfattere og antologier med bidrag fra flere forfattere beriges titlerne fortsat ikke med emnedata (i denne afhandlings forstand). Det kunne en indeksering så rette op på, men selv om indeksering er genstand for stor interesse fra 1960'erne og frem (Miksa, 1994, p. 152), er det ikke noget skønlitteraturen nyder godt af, før Bibliotekscentralen (som vist nok den første centrale institution i verden) påbegynder en indeksering af romaner i 1982 – og så er der her ikke engang tale om en genuin nyhed, for faktisk er samtlige termer taget fra det trykte katalog *Romannøglen*. Det indebærer, at der er tale om en meget primitiv indeksering med blot halvtreds genre- eller emnerelaterede termer, hvoraf nogle dog kan varieres i prækoordinerede former med tilføjelse af sted (typisk land) og/eller tid (epoke eller århundrede). Maksimum er tre termer pr. bog, det typiske er en eller to, og nogle romaner er slet ikke indekseret, men har dog i lighed med andre romaner en note, men det var der jo også i *Romannøglen*. Med andre ord var fidusen udelukkende, at man ikke længere behøvede at slå op i de mange forskellige udgaver af *Romannøglen*, og på grund af de få termer var indekseringen formentlig mere velegnet som inspiration til tema- eller genrebaserede udstillinger end som et redskab til genfindning (Eriksson, 2005, p. 11-13).

Alene af den grund at skønlitteraturens dominerende form, romanen, hermed for første gang indekseres af en central institution er dog en væsentlig landvinding, og fire år efter, i 1986, nedsætter ALA det udvalg, der i 1990 barsler med *Guidelines on Subject Access to Individual Works of Fiction, Drama, Etc.* (Berman et al., 1990; herefter blot *Guidelines*), hvor det afsluttende 'Etc.' i øvrigt ikke bare dækker skønlitteraturens tredje storgener, lyrikken, men også tegneserier, spillefilm samt radio- og tv-programmer af fiktiv observans. Denne publikation er helt central, af to grunde. Den ene er, at det jo netop var ALA, der skød den første store klassifikationsdebat om fiktion ned i 1906, hvorfor publikationen signalerer et markant skifte i ALA's politik. Og det andet er, at da amerikanerne traditionelt har været førende inden for biblioteksområdet, kan det næsten på forhånd forventes, at retningslinjerne vil få en effekt både i og uden for USA.

Med hensyn til det første er det oplagte spørgsmål, hvorfor ALA skifter kurs, men som Miller (2003, p. 91) tørt konstaterer, så er forordet til *Guidelines* (og det gælder også andenudgaven fra 2000) ikke "terribly concerned with explaining why increased subject access to works of fiction has come to be needed now more than in the baker's century." Og Wilson et al. (2000, p. 459) noterer, at "prior to the publication of *Guidelines on Subject Access to Individual Works of Fiction, Drama, etc.* in 1990, there were no generally accepted guidelines nor any widespread effort within the mainstream Anglo-American cataloging community to provide subject or genre access to works of the imagination." Så umiddelbart er ALA's *Guidelines* lidt af et mysterium: Der foreligger en udgivelse, men det svært at sige, hvad det helt præcis er, der har motiveret den.

Ikke desto mindre får *Guidelines* en ganske betydelig effekt. Om der også er tale om en påvirkning af DBC er dog tvivlsomt, da deres emneindeksering af skønlitteratur (som afløste Bibliotekscentralens gamle 'genreindeksering') blev indledt 1990, hvorfor der givetvis har været tale om et sideløbende udviklingsarbejde. Men det gælder givetvis i forhold til LC, som det af ALA nedsatte udvalg eksplicit udfordrer i førsteudgavens forord:

"The Committee is concurrently recommending these guidelines to the Library of Congress. For improved national access fiction, we urge the guidelines acceptance by other libraries, even if the Library of Congress is not able to adopt them."

(Berman et al., 1990, p. 1)

Og allerede i 1991 søsættes så det ambitiøse OCLC/LC-projekt, et samarbejde mellem LC, OCLC (Online Computer Library Center) og seks amerikanske forsknings- og folkebiblioteker, der frem til projektets afslutning i 1999 resulterer i, at 14.000 af LC's skønlitterære poster beriges med emneord og genrebetegnelser, samt at "over 916 new and changed subject headings have been approved and added to LCSH" (*OCLC/LC Fiction Project*, 2008). I LC's poster skelnes mellem emneord fra LC's Subject Headings og genrebetegnelser fra ALA's *Guidelines*, hvoraf de sidste tilføjes akronymet gsadf. Fra 1997 har også British Library (BL) indekseret skønlitteratur på basis af disse to kilder (Nielsen, 1997a, p. 7). Hvorvidt *Guidelines* og OCLC/LC-projektet har inspireret andre indekseringsprojekter i andre lande er mindre klart, men med amerikanernes position in mente er det ikke usandsynligt.

6.3 Det teoretiske gennembrud

Det teoretiske gennembrud kommer ikke helt lige så pludseligt som det praktiske. Alligevel er det en overraskende udvikling, for nok havde emnet været kendt i næsten hundrede år, men ses der bort fra USA kort efter år 1900 og Storbritannien i 1930'erne, har der generelt været tale om temmelig spredte indlæg, og efter Burgess lancerer sit andet system i 1943, er det de næste fyrrer år tilsyneladende kun Walker og Pejtersen, der synes at interesse sig for problematikken. Begge disse forskere udmærkede sig som nævnt ved at publicere væsentligt mere om emnet end tidligere aktører, og deres respektive systemer var afgjort de hidtil mest ambitiøse, men ifølge citationsindekset *Web of Science* refererede ingen til Walker i samtiden⁶⁵, og AMP-systemet vandt i første omgang primært genklang i Norden. Pejtersen selv diskuterede naturligvis Walkers arbejde, men da Walker ikke skrev om emnet efter 1970, og Pejtersen først omtaler ham fra 1978 (Pejtersen, 1978a; 1978b; 1980b), kan man dårligt kalde det en debat.

⁶⁵ Da *Web of Science* er baseret på *udvalgte* tidsskrifter og ikke inkluderer monografier, er opgørelserne ofte ikke udtømmende, og i forhold til Walker henvises der kun til Beghtol (1989; 1990) og Hayes (1992). Udover de nævnte publikationer af Pejtersen, bliver han dog også omtalt i Beghtol (1994) og Nielsen (1997a). Fælles for Hayes, Beghtol og Nielsen er i øvrigt, at de kun refererer til 1958-artiklen, så formentlig er det kun Pejtersen, der kender kandidatspecialet.

Når det alligevel er muligt at spore en vis kontinuitet i det teoretiske gennembrud, hænger det sammen med, at Pejtersen fortsat var yderst aktiv i 1986, og at den første i den nye generation af forskere, Gregg Sapp, er kraftigt inspireret af hende og fremhæver AMP-systemet som "clearly state-of-the-art subject access to fiction" (Sapp, 1986, p. 495). Hvor stor betydning denne karakteristik har for den efterfølgende udvikling kan dog diskuteres, da ingen af de senere skribenter refererer til Sapp – og en del af dem i øvrigt heller ikke til Pejtersen. Ikke desto mindre markerer hans artikel en ny start, for i de kommende seks år er der bidrag med mere eller mindre beslægtet emne fra Jansson og Södervall (1987), Ransley (1987), Baker og Shepherd (1987), Iivonen (1988), Beghtol (1989), Bradley (1989), Bell (1991), Ranta (1991) Hayes (1992) og Saarti (1992). Med andre ord er det ikke så mærkeligt, at da førsteudgaven af *Lancasters Indexing and Abstracting in Theory and Practice* udkommer i 1991 er der også et kapitel om skønlitteratur (og film). Hermed var gennembruddet en realitet, og siden er stadigt flere teoretikere kommet til. Siden 1986 er der i dag mere end tyve teoretikere, der har behandlet emnet i internationale tidsskrifter eller (mere usædvanligt) bøger, ligesom der efterhånden er skrevet en hel del afhandlinger og specialer om emnet.

6.4 Gennembruddets styrke

Hverken det praktiske eller det teoretiske gennembrud skal dog overvurderes. Med typisk en eller to artikler i de internationale tidsskrifter årligt udgør forskningen i den bibliografiske repræsentation af skønlitteratur fortsat kun et lille hjørne af biblioteks- og informationsvidenskaben, og når man ser på de lande, som forskerne kommer fra, er der fortsat mange huller – også i Vesten. Heroverfor er det praktiske gennembrud noget bredere, da fiktion indekseres i bl.a. USA, Canada, Storbritannien, Danmark, Sverige, Norge, Finland, Tyskland og Holland, Australien samt dele af Østeuropa. Trods en lang række søgninger i online-kataloger har det ikke været muligt at verificere en indeksering af fiktion i lande som Italien og Spanien, mens der i Frankrig i bedste fald er tale om en genindeksering, der er så primitiv, at den må være rettet mod opstilling og ikke mod genfindning og relevansbedømmelse. I historisk perspektiv er den samlede mængde af etablerede systemer og publikationer inden for de sidste cirka tyve år imidlertid ganske enestående. Spørgsmålet er blot: Hvorfor skete gennembruddet netop på dette tidspunkt?

6.5 Tre indfaldsvinkler til det bibliografiske gennembrud

Som antydnet ovenfor er det ikke let at fastslå, hvad det egentlig er, der udløser den fornyede interesse for emnedata (og i nogle tilfælde også mere omfattende formdata) til fiktion. Til gengæld er det, om man så må sige, ret let at pege på et par faktorer, der gør det svært, og den ene er spændvidden: Gennembruddet er både teoretisk og praktisk, det vedrører både folke- og forskningsbiblioteker, og det involverer en hel del lande, men det er ikke lige markant i alle sammenhænge. Summen af disse forhold synes i sig selv at generere en forholdsvis stor usikkerhed, og det er absolut tænkeligt, at forskellige forskere og forskellige institutioner også har forskellige motiver. Da hensigten med de følgende underafsnit er at afprøve nogle mere generelle årsagsforklaringer, er det imidlertid langt fra muligt at tage højde for alle variable.

Det andet problem er kilderne. I forhold til de etablerede systemer har ALA's *Guidelines* allerede været nævnt, og da DBC påbegynder deres emneindeksering i 1990, bliver indekseringsreglerne ikke offentliggjort, og tilsyneladende er der heller ikke andre dokumenter fra perioden, der begrundet initiativet. Dog skal det medgives, at da DBC endelig udgiver *Indeksering af skønlitteratur* i 1998, nævner de, at "[f]or en låner, der søger information om besættelsestiden i Danmark 1940-1945 og om hvordan befolkningen opfattede perioden, kan skønlitteraturen være lige så relevant som faglitteraturen" (DBC, 1998, afsnittet Skønlitteratur/faglitteratur). I den forbindelse er det især fint, at DBC påpeger emnets relationelle karakter ("hvordan befolkningen opfattede perioden"), men desværre er det det eneste eksempel.

Heller ikke blandt forskerne har der været den store iver efter at forklare fænomenet. En del af dem nævner naturligvis nogle grunde til, hvorfor bibliografiske beskrivelser af skønlitteratur skal styrkes, men da grunden som oftest begrænser sig til, at det kan bibliotekarere eller brugere i en eller anden forstand have gavn af, er det (i lighed med ALA) ikke indlysende, hvorfor dette skulle være mere attraktivt i dag end tidligere. Dertil kan lægges, at selv om mange af publikationerne formelt indeholder en historisk dimension, er tilgangen hertil ofte og paradoksalt nok ganske ahistorisk: Et udvalg af teoretiske og etablerede systemer opsummeres og kommenteres, men almindeligvis forankres de på ingen måde i en historisk kontekst. Der er dog et par undtagelser. Saarti (2000b) peger kort på betydningen af den teknologiske udvikling, mens Miller (2003)

væsentlig mere udfoldet argumenterer for betydningen af det åndelige klima i det postmoderne og multikulturelle samfund.

I det følgende bliver tre indfaldsvinkler til det bibliografiske gennembrud fremlagt og diskuteret. Hver indfaldsvinkel er ikke slet og ret en årsag, men snarere et kompleks af mulige forbindelser, der så måske i større eller mindre grad kan siges at have haft en effekt. Hensigten er altså ikke at prøve at dokumentere årsagssammenhænge, men snarere at overveje nogle muligheder. Den første vinkel er kraftigt inspireret af Miller og handler bl.a. om historiografi og identitet i en postmoderne og multikulturel epoke. Den anden vinkel kobler AMP-systemet og især Boghuset med computerens indtog på bibliotekerne. Denne vinkel er ikke som sådan inspireret af Saarti, men der er et vist sammenfald mellem hans og mine pointer. Og endelig skitserer den tredje vinkel nogle dominerende udviklingstendenser i folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur.

6.5.1 *Postmodernisme og multikulturalisme*

Dette afsnit er som nævnt inspireret af Miller (2003) og former sig i al væsentlighed som en fremlæggelse og diskussion af hans synspunkter. Millers artikel er ubetinget det hidtil mest ambitiøse forsøg på at placere det bibliografiske gennembrud i en historisk og samfundsmæssig kontekst, men det skal straks understreges, at han ikke beskæftiger sig med gennembruddet i international forstand, eftersom artiklen er snævert fokuseret på en ganske bestemt begivenhed, nemlig publikationen af ALA's *Guidelines* i 1990. Det vil sige, at analysen kun omhandler amerikanske forhold, og andre indekseringssystemer eller samfundsmæssige forhold i andre lande bliver end ikke nævnt, men det udelukker naturligvis ikke, at analysen kan have international rækkevidde. Om den har det, vil blive diskuteret sidst i dette afsnit.

Den mest basale påstand i Millers artikel er, at hvilke dokumenter der indekseres, og hvordan de indekseres, på ingen måde er vilkårligt, men et udtryk for nogle dybere værdier: "Just how we wield the powerful weapon of subject access tells us about what we value intellectually" (Miller, 2003, p. 90). I forhold til ALA's *Guidelines* er problemet imidlertid, at det ikke fremgår eksplicit, hvad det egentlig er for et værdiskifte, der har motiveret denne radikale omlægning af foreningens indekseringspolitik. Det må læseren (og bibliotekerne) derfor selv prøve at udlede, og

Millers metode er at se på systemet og så i øvrigt fastholde, at indeksering er udtryk for intellektuelle værdier:

Inherent to [ALA's] recommendation is the notion that works of imagination have a value such that they deserve to be accessed in more or less the same manner that nonfiction works are accessed – through aboutness as well as whatness.

So it is aboutness that centers the issue, just as it was aboutness that made librarians decades ago invent shelving schemes and circulation policies to prevent fiction junkies from themselves. To carry the metaphor perhaps too far, it is not so frightening for patrons to shoot up fiction anymore because fiction has come to contain nutrients rather than poison; value rather than vileness. (Miller, 2003, p. 92)

Dette er ikke just en præcis karakteristik af ALA's retningslinjer, men da dette system fra begyndelsen indeholder fire grundlæggende facetter – *form/genre access*, *character access*, *setting access* og *topical access* (Berman et al., 1990) – er det rigtigt, at såvel *aboutness* som *whatness* kan reflekteres i de bibliografiske beskrivelser, og som helhed lægges der ikke op til, at indekseringen af skønlitteratur skal være ringere end indekseringen af faglitteratur. Hermed har der fundet et værdiskifte sted, som har udmøntet sig i, at skønlitteraturen er blevet opvurderet som litteraturtype.

I den forbindelse peger Miller essentielt på to årsager. Den ene er hurtigt overstået og handler om "the slow, general shift of moral acceptance versus outrage when it comes to fiction" (Miller, 2003, p. 91), altså at den gamle forargelse over især romanen med tiden har lagt sig. Men at fiktion er blevet moralsk acceptabel er næppe i sig selv grund nok til, at den skal indekseres, hvad der fører videre til et andet og meget komplekst fænomen, der handler om nogle markante udviklingstendenser i det amerikanske samfund og den amerikanske selvforståelse gennem de sidste fyrre eller halvtreds år.

Nøgleordene for denne udvikling er postmodernisme og multikulturalisme. Fra at have været moderne er USA blevet postmoderne, og fra at have været helt domineret af hvide (mænd) og hvide (middelklasse)forestillinger er landet blevet multikulturelt, hvor det sidste ikke så meget er en karakteristik af befolkningssammensætningen – denne har jo altid været blandet – som det er et udtryk for, at der ikke længere er en bestemt befolkningsgruppe, som besidder et kulturelt og værdimæssigt hegemoni. Dette kommer

tydeligt til udtryk i historiografien, hvor den 'moderne' (som i dette tilfælde står i modsætning til postmoderne og derfor også betyder gammeldags) og 'hvide' historieopfattelse bryder sammen under trykket fra 60'ernes og 70'ernes venstreorienterede bevægelser (Miller, 2003, p. 92-93). Konsekvensen er, at især akademikere, men i nogle henseender alle, radikalt omdefinerer deres historiske identitet. Ifølge historikeren Richard J. Evans udmunder hele opgøret i

“a new emphasis on experience, on human individuals, on emotions, on irrationality, and in general on all the things that the social-scientific approach to history had in large measure neglected. In place of a history that concentrated on quantitative averages, large trends, and big groups came microhistory, the revival of narrative, and the history of everyday life. Small was suddenly beautiful. Culture slowly replaced society as the key organizing concept for the historian's material.” (Miller, 2003, p. 93)

Isoleret set er dette en beskrivelse af historiefaget, men lignende tendenser gør sig gældende på en lang række andre felter, ikke mindst det litterære, hvor såvel litteraturopfattelsen som litteraturbrugen udvikler sig på to signifikante måder. På den ene side er der tale om en bevægelse inden for de litterære fag, hvor ideen om den eviggyldige klassiker bliver udfordret, eftersom langt de fleste klassikere er skrevet af hvide mænd. Det gør dem i sig selv til en suspekt størrelse, fordi klassikerne derved kommer til at afspejle traditionelle magtforhold. Som krige og 'store mænd' er hjørnестene inden for den 'moderne' historieskrivning, er den litterære kanon det i litteraturhistorien, og i de senere årtier er det ilde set, hvis en undervisningsplan eller en litteraturhistorie udelukkende eller blot overvejende er skåret over *dead white men*.

På den anden side benyttes skønlitteratur i langt højere grad end tidligere som kildemateriale af folk fra traditionelt ikke-litterære discipliner. Denne opprioritering af skønlitteraturen og det tværfaglige kan forklares med, at også universiteterne i stigende grad bliver multikulturelle, og at der fra omkring 1970 er et voldsomt opbrud inden for især humaniora og samfundsvidenskaberne, hvor nye paradigmer og teorier vælger frem, ”a fresh 10-20 or so for every incarnation of each -ism” (Miller, 2003, p. 94). Med hensyn til det multikulturelle kan skønlitteraturen blive attraktiv, fordi kvinder og racemæssige mindretal traditionelt er blevet marginaliseret i den hvide mands historieskrivning, og med hensyn til teorierne er mange af disse kendetegnet ved, at de ikke så meget er knyttet til en bestemt disciplin, som de er udtryk for et bestemt

perspektiv og derfor også er lette at applicere på ikke blot forskellige fag, men også på kunstarterne, herunder skønlitteratur. Blandt mange andre muligheder – fx at skønlitteratur af og/eller om sorte kan være af stor faglig interesse for en sort historiker – vælger Miller at eksemplificere problematikken med feminismen:

“[M]uch of Feminist study in the 1970s helped explode the boundaries of acceptable, studied literature. Thus, the battles of women’s history came to be documented as well. Not in the official written histories of Kings and wars so much as in the new histories of Mary Kingsleys as well as the fiction of Jane Austens or, later, Maxine Hong Kingstons. That the battles tended not to nudge political boundaries made them no less instructive of how the state of culture came to be what it was at the time. In other words, small stories, small lives, and social battles – perhaps found in fiction more than in history – proved a fecund approach to history and culture for those who had searched in vain for their stories in the political, Modernist stories that hogged library stacks. Of most interest here is that much of this historiographic restoration was based on fiction or, more accurately, imaginative works heavily invested with the factual minutiae of the true world in which the stories took place.” (Miller, 2003, p. 94)

Det vigtige her er ikke kun, at feministerne spiller en stor rolle for legitimeringen af fiktion som kildemateriale, men også at den litteratur, de prioriterer – in casu titler, der er skrevet af og/eller skildrer kvinder og indeholder mange faktuelle detaljer fra den ikke-fiktive verden – signalerer en bestemt litteraturopfattelse, som lægger større vægt på indholdet og de dokumentariske kvaliteter, end der har været præcedens for i det litterære miljø, hvor formen ofte anses for mindst lige så vigtig. I den forstand kan opfattelsen af skønlitteratur siges at have nærmet sig opfattelsen af faglitteratur.

Men det opsigtsvækkende er, at bevægelsen også er gået den modsatte vej. I hvert fald hævder en af de skarpeste kritikere af den traditionelle historieskrivning, Hayden White, ”that the proper, Modernist history was just as much the literary construct as was fiction,” og for markante teoretikere som Barthes, Derrida og Foucault er det tvivlsomt, om det overhovedet er muligt virkelig at vide noget (Miller, 2003, p. 95). Dertil kan så lægges, at markante forfattere som Truman Capote (fx *In Cold Blood*, 1965), Norman Mailer (fx *The Armies of the Night*, 1968) og Tom Wolfe (fx *The Electric Kool-Aid Acid Test*, 1968) med deres dokumentarromaner og new journalism bevidst har

udfordret grænsen mellem historiske begivenheder og fiktion. Undertitlen på *The Armies of the Night* er ganske enkelt *History as a Novel. The Novel as History*.

Derfor er Millers centrale pointe, at skøn- og faglitteratur både med hensyn til substans, perception og brug ikke ligger så langt fra hinanden, som de har gjort, og dermed er den store forskel i udformningen af bibliografiske beskrivelser til de to litteraturtyper i stigende grad blevet problematisk. Postmoderne tværfaglighed indebærer, at man ikke blot kan blande traditionelt adskilte, faglige discipliner, men også at man kan krydse grænsen til fx skønlitteratur. I forhold til bibliotekernes håndtering af fiktive værker er der imidlertid et presserende problem:

”But actually *seeking* materials this way becomes a different exercise altogether, especially with respect to imaginative works entered in a library catalog without a full dress of subject headings. Wearing only their underpants, so to speak, their titles and authors.” (Miller, 2003, p. 96-97)

Så selv om ALA ikke argumenterer for deres sag, er det mærkelige ikke, at de har ændret indekseringspolitik. Det mærkelige er snarere, at de først gjorde det i 1990, ”a conservative 20 years after Postmodernism and multiculturalism fostered the massive need for such access” (Miller, 2003, p. 97).

Millers artikel er et dristigt forsøg på at knytte nogle dybtgående ændringer i den amerikanske historieopfattelse og selvforståelse med en tilsyneladende langt mindre begivenhed, nemlig ALA's *Guidelines*. I den forstand er hans egen metode et udmærket eksempel på den tværfaglighed, han plæderer for, og der kan næppe herske tvivl om, at han generelt har fat i nogle markante tendenser. I hvert fald er mange af fænomenerne – fx den amerikanske selvransagelse, bevidstheden om at al tekst og ikke mindst historiske fremstillinger i høj grad er en konstruktion, og at grænsen mellem fag- og skønlitteratur er blevet væsentlig mere pløret end den var for fyrré år siden – blevet behandlet af andre forskere, hvad artiklen da også dokumenterer.

Men er det også tendenser som disse, der fremkalder ALA's *Guidelines*? Måske. På en måde er noget af det bedste ved Millers artikel, at den opregner en mængde gode grunde til at indeksere fiktion, men i sidste instans er det dog stadig svært at afgøre, om han har ret. To ting synes at svække hans sag. Det ene er, at da han primært baserer behovet for en indeksering af fiktion på den akademiske udvikling, ville det afgjort have

været mere nærliggende, hvis initiativet var kommet fra universitetsbibliotekerne eller LC og ikke ALA. Det andet (og vigtigste) problem er, at Miller forholder sig meget overfladisk til det faktiske indhold af *Guidelines*. Således mener han som nævnt, at "it is aboutness that centers the issue" (Miller, 2003, p. 92), og vist er *aboutness* inkluderet, men langt det meste af publikationen består af form- og genretermer, der indikerer "what the work is, rather than what it is about" (Berman et al., 1990, p. 4). Går man kvantitativt til værks fylder *form/genre access* 24 sider, mens *character access* tildeles godt tre sider, *setting access* én side og *topical access* sølle ni linjer. Det afspejler ikke nødvendigvis vigtigheden af de enkelte facetter, men det viser dog, at ALA lægger særdeles stor vægt på form og genre. Dertil kan lægges, at der heller ikke i de konkrete indekseringseksempler er noget, der synes at understøtte Millers teori. Således leder man forgæves efter kønslige og racemæssige termer, og blandt de fire navngivne virkelige personer er der ingen, der tilhører et af USA's befolkningsmindretal.⁶⁶ Hermed ikke være sagt at de fænomener, som Miller forbinder med postmodernismen og multikulturalismen, ikke kan have spillet en vis rolle i forhold til *Guidelines*, men hvis det var det dominerende, kunne det bestemt forventes, at såvel retningslinjerne som de konkrete eksempler i manualen var anderledes udformet.

Omvendt kan selve udmøntningen af retningslinjerne i OCLC/LC-projektet muligvis siges at pege i Millers retning. I hvert fald er et særkende ved denne indeksering, at den (i modsætning til de fleste andre) er retroaktiv, hvad der selvsagt er en kostbar affære, men også nødvendigt hvis et af formålene vitterligt er, at indekseringen skal være et middel til at styrke den historiske identitet.

Endelig er det værd at overveje, om de fænomener, som Miller peger på, er relevante og kan have haft en indekseringsmæssig effekt uden for USA. Også i Vesteuropa er postmodernismen og det postmoderne samfund jo blevet diskuteret i årtier, men selv om tænkere som Baudrillard, Lyotard og Foucault er nok så kritiske over for gyldigheden af såkaldt faktuelle oplysninger, synes det kun i begrænset omfang at have resulteret i en opvurdering af skønlitteratur som kildemateriale, og hvis der kan spores en sådan udvikling netop i disse år (jf. 1.5) så er det jo alt for sent til at forklare eksempelvis

⁶⁶ De fire såkaldt virkelige personer er Abraham Lincoln, Saint Veronica, Noah (sic!) og Emily Dickinson.

DBC's indeksering af skønlitteratur. Dertil kan lægges, at den poststrukturalistiske retning, der tydeligst har applauderet, at skønlitteratur (og andre kunstneriske udtryksformer) indgår i historiske fremstillinger, nyhistorismen, indtil videre er markant stærkere i USA end i Europa. Og så det da også temmelig påfaldende, at Frankrig, der har spillet så stor en rolle i den postmoderne tænkning, ikke emneindekserer skønlitteratur.

Som med postmodernismen er der også nogle interessante ligheder og forskelle mellem USA og Europa med hensyn til multikulturalismen. Således kan store dele af Europa siges at være mere eller mindre multikulturelt i dag, men selv om det i lande som Storbritannien, Frankrig og Holland først og fremmest skyldes disse landes kolonisering af andre dele af verden, kan fænomenet næppe sidestilles med den amerikanske multikulturalisme, der primært har baggrund i slaveri. Og selv om 60'erne og især 70'erne også i Europa var stærkt præget af historie- og samfundskritik og værdiskift, er der dog den afgørende forskel, at hvor det europæiske oprør i hovedsagen kan beskrives som et ungdoms- og et kvindeoprør, var det amerikanske i høj grad også et raceoprør, som det fx kommer til udtryk i den sorte borgerretsbevægelse. Så efter alt at dømme er der ikke noget, der indikerer, at multikulturalismen har spillet nogen nævneværdig rolle for de europæiske indekseringsprojekter. Derimod er der grund til at antage, at klasse-, køns- og samfundskritikken fra 1960'erne og 70'erne har haft en vis effekt. I hvert fald indgår termer som *arbejderromaner*, *kvindeskildringer*, *homoseksualitet* og *U-lande* blandt de kun 50 termer i Bibliotekscentralens såkaldte genreindeksering fra 1982.

6.5.2 System og teknologi

Den næste vinkel er konciperet som et samspil mellem tre faktorer. Hver for sig kan de betragtes som mulige årsager til det bibliografiske gennembrud, men det er en central pointe i det følgende, at det er samspillet mellem de tre elementer, der skaber den tyngde, som kan bevirke, at gennembruddet kommer så pludseligt. Delelementerne kan opsummeres som følger:

- De grundlæggende kvaliteter i AMP-systemet

- Computerteknologiens fremmarch i almindelighed og implementeringen og udviklingen af denne teknologi på bibliotekerne i særdeleshed
- Kombinationen af AMP-systemet med computerteknologien i et ganske bestemt system: Boghuset

Den afgørende kvalitet i AMP-systemet er, at det er multifacetteret, og at det fra meget forskellige synsvinkler prøver at reflektere et større antal af skønlitteraturens facetter. Da den kvantitative undersøgelse af låner-bibliotekar-samtalerne endvidere dokumenterer relevansen af systemets dimensioner, må systemet i det mindste siges at være bemærkelsesværdigt. Ikke desto mindre lader det til, at selv om Pejtersen fra og med 1978 publicerer talrige engelsksprogede artikler med fokus på systemet, fremkalder det de næste 7-8 år ikke nogen nævneværdig debat i den engelsksprogede biblioteks- og informationsvidenskabelige litteratur. Således inkluderer *Web of Science* fem Pejtersen-artikler fra 1979 til 1984, men blandt de tidsskrifter, som dette citationsindeks omfatter, er der kun en enkelt kilde fra før 1986, der refererer til en af disse artikler, og denne kilde (Clark, 1980) nævner faktisk slet ikke AMP-systemet. Dog vakte systemet en vis genklang i Norden, hvor bl.a. Hvenekilde & Westerheim (1978) og Häkli (1981) er baseret på Pejtersens arbejde, men ingen af disse tesauri (der begge kaldes 'udkast') har fået en praktisk effekt.

Fra 1986 til 1992 angiver *Web of Science* imidlertid 34 citationer til *de samme* fem Pejtersens-artikler (hvad der naturligvis kun er en del af det samlede antal referencer til hendes publikationer fra før 1992). Dermed er der et tydeligt sammenfald mellem det generelle bibliografiske gennembrud og opmærksomheden omkring Pejtersens ideer, og Sapp (1986) er som tidligere nævnt stærkt begejstret. Det samme gælder imidlertid ikke den næste artikel, der behandler AMP-systemet, Baker & Shepherd (1987), og da deres kritik muligvis er symptomatisk for den modvilje eller indifferens, som AMP-systemet mødte i de tidlige år, kan der være grund til at se lidt nærmere på netop denne artikel.

Grundlæggende interesserer Baker & Shepherd sig for de principper, der ligger bag de forskellige alternative klassifikationssystemer til fiktion, og hvordan disse systemer har påvirket udlånet, men som det fremgår af artiklen, er det sjældent, at effekten af disse systemer på nogen måde er blevet testet. Alene af den grund er AMP-systemet et sjældent syn, og det bemærkes, at testpersonerne (fra pilotprojekterne fra omkring 1980) finder systemet let at bruge og meget nyttigt (Baker & Shepherd, 1987, p. 248), men

den kendsgerning at testen blev udført på et laboratorium og ikke på et rigtigt bibliotek gør, at de i sidste instans ikke tror på nytten af resultaterne:

“Pejtersen’s research has one major flaw, however. It fails to recognize that the fiction classification system used should take into account the first basic principle: it should be very easy to use. While her study indicated that patrons *can* use the system, the larger question is, *Will* they use the system? Spiller’s finding that most fiction readers choose their books either by browsing or by looking on the shelves for their favorite authors leads us to believe that they will not.” (Baker & Shepherd, 1987, p. 249-250)

Dette er den samlede vurdering af AMP-systemets (manglende) værdi, men fra først til sidst hviler dommen på særdeles tvivlsomme præmisser. Således har Baker & Shepherd lige noteret, at testpersonerne finder systemet let at bruge, men nu mener de pludselig, at systemet slet ikke er udformet med denne problemstilling for øje. Måske er der en signifikant forskel mellem *easy* og *very easy*? Under alle omstændigheder virker det som en noget mærkværdig påstand, da pilotprojekterne netop blev iværksat for, at AMP-systemet kunne udmøntes på den bedst mulige (og herunder også brugervenlige) måde.

Den anden del af citatet, hvor der refereres til Spiller (1980), er lige så absurd, for nok fokuserer Spillers undersøgelse på mange ting - fx hvilke typer romaner der udlånes, om lånerne låner til sig selv eller til andre, og hvilke faktorer der påvirker deres græsning - men den handler overhovedet ikke om bibliografiske beskrivelser. Spiller spørger *ikke*, om brugernes syn på græsning over for katalogen, hvad der også ville være meningsløst, eftersom der jo ikke var nogen katalog med indholdsdata til fiktion i datidens England. Medmindre man vil spørge bibliotekaren (og det vil langt de fleste brugere altså åbenbart ikke) er græsning naturligvis en meget nærliggende metode, hvis man ikke har en specifik forfatter eller titel i tankerne, men hvordan denne adfærd kan tjene som argument for, at brugerne næppe vil bruge et system som AMP-systemet, *hvis de fik chancen*, er ganske ubegribeligt. Ifølge Pejtersen forholder det sig da også lige

omvendt: brugerne flokkedes omkring Bogautomaten og Boghuset, og udlånet af skønlitteratur gik i vejret.⁶⁷

Baker & Shepherds artikel er i lige grad interessant for det den siger og for det den udelader. AMP-systemet præsenteres kort, men det er ikke genstand for en kvalificeret diskussion, og de gør heller ikke opmærksom på, at hvor to af pilotprojekterne er baseret på kortkataloger, er en tredje, computerbaseret test under forberedelse, hvad der kunne være af interesse i et brugerperspektiv. I stedet tager kritikken udgangspunkt i, at "the early theorists recognized that such schemes should be designed for use by people who were just browsing among the shelves for something good to read" (Baker & Shepherd, 1987, p. 246), og til det er der vel bare at sige: Ja, det gjorde de! Og det er derfor, disse systemer (Micklewright, Hay mv.) står som de hidtil ringeste alternative systemer til fiktion. Mere grundlæggende handler det dog også om, at disse systemer var *opstillingssystemer* (og sådanne skal formentlig være forholdsvis enkle), men det er AMP-systemet jo netop ikke.

Hvorvidt Baker & Shepherds gammeldags og fordomsfulde kritik af AMP-systemet er symptomatisk for perioden er ikke til at vide, da de fleste forskere og bibliotekarer valgte at lade tavsheden råde, men ifølge Pejtersen var der længe stor modstand mod systemet i bibliotekskredse, og i første omgang blev det kun værre af, at kortkatalogerne blev udskiftet med computere. Når Bogautomaten og dernæst Boghuset blev placeret på biblioteket i Hjortespring, var det bl.a. fordi, at her var bibliotekarerne faktisk positive overfor eksperimentet.⁶⁸

Da Boghuset først havde materialiseret sig i 1988, blev det dog hurtigt et varmt emne blandt forskerne, og de næste 6-7 år blev Pejtersen inviteret til at præsentere projektet på en lang række internationale konferencer, ofte som keynote speaker. Hvor stor betydning Boghuset fik for de indekseringssystemer, der få år efter dukkede op i adskillige lande, er det straks vanskeligere at fastslå, for som hun siger, kunne tilhørerne

⁶⁷ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007. Da dette aspekt ikke indgik i evalueringerne, er der ikke tal, der kan dokumentere fremgangen, men igen ifølge Pejtersen var den ganske betydelig. Et interessant aspekt er i øvrigt, at bibliotekarerne havde indtryk af, at lånerne lånte flere *forskellige* titler. Kort og godt: At bestanden blev bedre udnyttet, end den plejede (Pejtersen, 1989b, p. 113).

⁶⁸ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

jo bare tage, hvad de kunne bruge, og lade resten ligge.⁶⁹ Men på baggrund af den store interesse for Boghuset er det svært at forestille sig, at der ikke skulle være en vis forbindelse. Spørgsmålet er snarere, hvor intim den er.

I den forbindelse er forløbet i Danmark ikke helt gennemskueligt. Her bliver Pejtersen kontaktet af Bibliotekscentralen med henblik på et samarbejde, men da de ikke vil bruge forfatterintentionen, og hun ikke vil give afkald på denne, bliver det kun til, at hun holder nogle foredrag for medarbejderne.⁷⁰ Som det senere vil fremgå er både DBC's og den finske indeksering af skønlitteratur dog mest at betragte som en skrabet udgave af AMP-systemet. Nævnes skal det også, at bl.a. Amsterdam bibliotek købte Boghuset, og at disse erfaringer kan have spillet en rolle for indekseringen af skønlitteratur i Holland. Derimod kan ALA's *Guidelines* dårligt være inspireret af Boghuset, da arbejdet med disse indekseringsregler som nævnt blev påbegyndt i 1986, og selv om en vis inspiration fra tidligere udgaver af AMP-systemet ikke kan udelukkes, er der nok grund til at antage, at AMP-systemet har spillet en større rolle i Norden og eventuelt Holland end i Nordamerika.

Uanset hvordan man anskuer den praktiske betydning, står det dog fast, at Boghuset var i stand til at generere en helt anden interesse end selve AMP-systemet. Spørgsmålet er hvorfor, for som allerede dokumenteret er klasserne i Boghuset praktisk talt de samme som i de ældre udgaver af systemet. Derfor må svaret handle om noget helt andet, og jeg tror, den afgørende faktor er, at præsentationen af Boghuset falder sammen med, at computeren bliver det helt centrale værktøj til informationssøgning på bibliotekerne – først for bibliotekarerne, dernæst for brugerne. I den forbindelse fremtræder Boghuset med sine ikoner, boolske operatører og emneordslister som et på en gang topmoderne og meget brugervenligt system. "[F]inally, retrieving *Moby Dick* should be easy and certain," skrev Sapp (1986, p. 495) om AMP-systemet. Med Boghuset skulle det for så vidt blive endnu lettere – og måske tilmed sjovere, fordi computeren var et forholdsvis nyt fænomen for de fleste, og fordi den ikonbaserede og farverige brugergrænseflade virkede indbydende og spændende.

⁶⁹ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

⁷⁰ Samtale med Pejtersen d. 16/5 2007.

Når Boghuset blev genstand for så stor interesse i samtiden, var hovedårsagen altså næppe klassifikationssystemet, og formentlig har det heller ikke spillet den store rolle, at objektet var skønlitteratur. Det var simpelt hen, at det i teknologisk henseende var *state of the art*. Men det ændrer jo ikke ved, at det *var* en base til skønlitteratur, og at de bibliografiske poster var baseret på AMP-systemet, som kunne reflektere langt flere facetter end traditionelle klassemærker eller en primitiv genreindeksning som Bibliotekscentralens. Med andre ord var Boghuset ikke *kun* interessant i kraft af sine teknologiske nybrud, det var samtidig en demonstration af, at en multifacetteret tilgang til fiktion kan være forholdsvis let at håndtere for brugerne. Men når en indeksering af fiktion påbegyndes i en række lande få år efter Boghuset, kan det dog også hænge sammen med, at folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur havde ændret sig ganske dramatisk siden Deweys tid.

6.5.3 Biblioteket og skønlitteraturen

Hvorvidt det er rimeligt at betegne udviklingen i folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur som en årsag til det bibliografiske gennembrud kan diskuteres. Helt oplagt er det naturligvis at se en forbindelse i de tilfælde, hvor biblioteker selv har udarbejdet mere eller mindre avancerede systemer, men især i den tidlige og derfor meget vigtige fase af gennembruddet var det så afgjort forskere og centrale institutioner som ALA, LC og DBC, der var den udfarende kraft. Derfor er udviklingen i folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur snarere at betragte som en nødvendig forudsætning for, at andres initiativer kunne blive en succes i folkebiblioteksregi. Opfattelsen er altså, at når bibliotekerne vil bruge midler på fx en indekseringsservice, så skyldes det ikke mindst et forholdsvis positivt syn på skønlitteratur, men det havde bibliotekerne efter alt at dømme haft nogen tid før det bibliografiske gennembrud. I den forstand var deres rolle mestendels at gribe chancen, da den endelig bød sig. Af samme grund er det ikke hensigten at prøve på at redegøre for udviklingen i detaljer, men blot at skitsere nogle hovedlinjer, og i forhold til emnets kompleksitet er fremstillingen baseret på forholdsvis få kilder, og nogle elementer er mere baseret på egne iagttagelser i ind- og udland end på dokumenter.

For at kunne perspektivere folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur i dag er det nyttigt kort at repetere, hvordan det var under *'the Great Fiction Question'*. Denne strid

handlede i hovedsagen om materialevalg, opstilling, udlånsregler og udlånstal, og nogle af konklusionerne kan opsummeres som følger:

- *Materialevalg.* Et lille mindretal af bibliotekarer mente, at fiktion slet ikke skulle indkøbes. Den dominerende opfattelse var dog, at kun bestemte typer skulle udelukkes. En alternativ model var først at placere de populære titler på et tilknyttet lejebibliotek, så de først dukkede op på folkebiblioteket efter fx et par år, når den største efterspørgsel havde lagt sig (Snape, 1995, p. 72).
- *Opstilling.* Da det i 1890'erne blev almindeligt med åbne hylder, omfattede det i nogle tilfælde ikke skønlitteratur, og hvis det gjorde, var den ofte spredt over hele biblioteket, så låneren bedre kunne blive fristet af faglitteratur, mens de ledte efter skønlitteraturen.
- *Udlånsregler.* Til et stykke ind i det 20. århundrede var det ganske normalt, at udlånsreglerne var væsentlig mere restriktive for skønlitteratur end for faglitteratur.
- *Udlånstal.* Den almindelige opfattelse var, at udlånet af skønlitteratur skulle være så lavt som muligt. De vigtigste midler til at mindske dette udlån fremgår af de ovenstående punkter. Succesen var dog begrænset, eftersom fiktion typisk udgjorde 60-85 % af det totale udlån.

Derimod blev et emne som formidling stort set ikke debatteret, men forklaringen giver sig selv: Skønlitteratur skulle ikke formidles, tværtimod. Titlen på en artikel fra 1894 af McAllister, datidens redaktør af *The library*, siger mere end mange ord: 'New ways of keeping down the issue of fiction'. Som nævnt udarbejdede individuelle bibliotekarer dog af og til trykte kataloger til fiktion (3.5), men da disse kataloger almindeligvis kun inkluderede den (moralsk) gode litteratur eller alternativt (som Baker) udstyrede den 'dårlige' litteratur med temmelig kritiske noter, var det mere et opdragelsesredskab end formidling i moderne forstand.

Her i afhandlingen har behandlingen af disse emner hidtil kun fokuseret på forholdene i USA og Storbritannien, men med en vis forsinkelse kan mange af de samme træk findes i andre lande, herunder Danmark, hvor den berømte fejde mellem Thomas Døssing, direktør i Statens Bibliotekstilsyn, og Rasmus P. Nielsen i høj grad handler om den kvalitative bundgrænse i det skønlitterære materialevalg, og hvor en af

Bibliotekstilsynets centrale opgaver netop er at holde øje med, om denne grænse blev overholdt (Hvenegaard Lassen, 1962, p. 236-245). Som sådan var skønlitteraturen et ømtåleligt emne et godt stykke op i det 20. århundrede, og med en mere moderne formulering vil man i dag sige, at bibliotekerne i hvert fald til en vis grad var ramt af en mediepanik - det vil sige den (moralske) panik, der gerne får luft via et krav om en eller anden form for censur, når nye medier eller udtryksformer frister børn og andre svage sjæle med et påstået umoralsk indhold. Således også i folkebibliotekernes tidlige år, hvor både en hård censur (udelukkelse af bestemte typer) og en mild censur (fx udlånsregler) blev eksekveret i forhold til skønlitteratur.

Men pointen er, at det gik over. I USA og Storbritannien sluttede debatten omkring 1920, og allerede nogle år inden var forholdet til fiktion blevet bemærkelsesværdigt mere afslappet: Ingen krævede længere, at fiktion skulle udelukkes, udlånsreglerne blev mindre restriktive, og den almindelige alfabetiske opstilling i sammenhængende reoler vandt frem. Hvornår noget tilsvarende skete i andre lande er svært at afgøre og handler også om, hvilken dimension man kigger på, men i hvert fald i Danmark var mange populære genrer udelukket fra folkebiblioteket frem til omkring 1970 (Secher, 1995, p. 152), og formodentlig var årene fra 1920 til 1970 lidt af en overgangsperiode i de fleste vestlige lande. Hvis det er korrekt, stemmer det i øvrigt ganske godt med samfundets generelle forhold til skønlitteratur, idet skønlitteratur stort set ikke har været ramt af 'hård' censur i Vesten siden 1960'erne.⁷¹

Spørgsmålet er hvorfor også den bibliotekariske censur aftager op gennem det 20. århundrede. I hvert fald tre forklaringer forekommer nærliggende. Den ene er, at det fremvoksende ideal om den 'neutrale' bibliotekar (i stedet for den 'formynderiske') i sig selv gør det problematisk at forholde sig moralsk til materialerne. Den anden er, at genre- og populærlitteraturen indiskutabelt er et effektivt middel til at tiltrække lånere,

⁷¹ Med 'hård' censur menes trykkeforbud, nationale beslaglæggelser, retssager og autodafeer. Frem til 1960'erne blev en hel del bøger, herunder skønlitteratur, ramt af en sådan censur. Ifølge Karolides et al. (2005, p. III-VI) kunne årsagerne være politiske, religiøse, seksuelle eller samfundsmæssige (samfundsmoralske). Blandt de kendteste sager fra det 20. århundrede er D. H. Lawrences *Lady Chatterley's Lover*, der først kunne udgives uforkortet i England i 1960, og William Burroughs' *Naked Lunch*, som først kunne udgives i USA i 1966. Burroughs' roman "has the distinction of being the last literary work to be declared obscene and brought to trial in America" (Karolides et al., 2005, p. 472). Ikke mindst i USA har der dog helt op til i dag været mange eksempler på en 'blødere' censur, typisk i lokale undervisningsplaner og lokale skolebiblioteker.

som man så kan prøve at friste med faglitteratur eller noget anstændig skønlitteratur, når de først er inde i folden. Det synspunkt plæderede tilhængere af et mere liberalt bogvalg for allerede i 1800-tallet, men det kan også have spillet en rolle i det 20. århundrede. Og endelig er det en kendsgerning, at den mediepanik, som især romanen tidligere var offer for, for længst er afgået ved døden, og at nyere mediepanikker omkring bl.a. tv, tegneserier, rock'n'roll og senest computerspil og internet i stedet har sat dagsordenen for de bekymrede. Set i det lys fremstår romanen som en næsten uskyldig størrelse, og måske er dårlig litteratur fortsat dårlig, men den opfattes ikke længere som 'farlig' eller skadelig.

Uanset om det er idealer, taktik eller mediemæssige og kunstneriske nybrud (eller alle tre dele), der har betinget udviklingen, forbliver kernen dog, at folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur har ændret sig ganske radikalt, som det tydeligt fremgår, hvis man ser på, hvordan de typisk har ageret i forhold til de fire hoveddimensioner i '*the Great Fiction Question*' i de senere årtier:

- *Materialevalg*. I nogle lande, fx USA og Storbritannien, synes materialevalget helt overvejende at være bestemt af (forventet) efterspørgsel. Således noterer Snape (1995, p. 5) om Storbritannien, at "literary merit is now rarely a criterion in the selection of fiction." I andre lande, bl.a. Danmark (Secher, 2000, p. 25-26) og Finland (Saarti, 1997, p. 165), synes materialevalget at være baseret på en blanding af kvalitet og efterspørgsel. Fælles for de to varianter er, at ingen eller kun ganske få typer litteratur konsekvent fravælges. Det sidste kan eksempelvis gælde rent pornografiske titler.
- *Opstilling*. Her er der tre dominerende varianter. Den ene reflekterer den sproglige oprindelse og er baseret på klassemærke. Den anden skelner mellem storgenerne prosa, lyrik og dramatik, men ignorerer den sproglige oprindelse. Og den tredje opdeler prosaen efter et vekslende antal populære genrer og placerer restgruppen for sig. De tre varianter kan kombineres på talrige måder, fx kan principperne for henholdsvis litteratur på originalsprog og oversættelser divergere på det enkelte bibliotek (Eriksson, 2005, p. 10). Alle metoder har deres fordele og ulemper, men i Nordamerika og Nordeuropa synes opstillingen med undergenrer at være blevet den foretrukne, især inden for de sidste fyrré år. Denne variant favoriserer genrelitteraturen, hvad der sagtens kan kritiseres, men det er dog formentlig også et forsøg på at komme de mindre litterære lånere i

møde. Uanset opstillingsprincip er det almindeligt at placere nye og ofte meget efterspurgte titler med forsiden udad på særligt synlige (skrå)hylder.

- *Udlånsregler.* Almindeligvis er der ingen restriktioner på antallet af titler, der kan lånes ad gangen, og det gælder både fag- og skønlitteratur. Derimod er voldsomt efterspurgte, nye titler – og det er langt oftere skønlitteratur end faglitteratur – ofte behæftet med en særlig kort udlånsperiode for at imødekomme efterspørgslen og mindske reservationskøen. Dette fænomen er bl.a. observeret i Danmark og USA.
- *Udlånstal.* Med det forbehold, at nogle lande afvejer efterspørgsel med kvalitet, er det bl.a. ud fra de ovenstående punkter tydeligt, at et stort udlån generelt betragtes som en god ting.

Det sidste understreges af det opsving, som formidling af skønlitteratur (og formidling i det hele taget) har været genstand for i de senere årtier. Her tænkes der ikke på direkte formidling, som typisk retter sig mod den enkelte låner i forbindelse med en konkret forespørgsel, men den mere indirekte formidling af samlingen eller dele heraf til bibliotekets brugere som helhed. Foruden opstilling (som også er en slags formidling) har denne type formidling længe inkluderet bl.a. forfatterarrangementer, udstillinger og foldere, og med de nye teknologiske muligheder og inspiration fra ikke mindst det engelske konsulentfirma Opening the Book⁷² er området praktisk talt eksploderet i de senere år, men også før disse nye tiltag – som i Danmark bl.a. omfatter genoplivningen af læsekredse, bibliotekarers personlige anbefalinger af bestemte titler i særlige udstillinger, elektronisk tilsendte tekstuddrag og folkebibliotekernes centrale side for formidling af skønlitteratur, litteratusiden.dk – var det tydeligt, at bibliotekerne gerne ville have et højt udlån, også af skønlitteratur.

Så langt er konklusionen fuldstændig entydig: med hensyn til materialevalg, opstilling, udlånsregler, udlånstal og formidling har folkebibliotekerne forhold til skønlitteratur udviklet sig fra det restriktive og negative til det liberale og positive, og i alle disse henseender er der ikke mere noget, der tyder på en diskrimination af skønlitteratur. Det betyder naturligvis ikke, at faglitteratur og skønlitteratur behandles

⁷² <http://www.openingthebook.com/> . Firmaets ideer er nærmere beskrevet i bl.a. Van Riel (2004) og Van Riel & Fowler & Downes (2007).

fuldstændig ens – fx kan materialevalgskriterier og formidlingsformer divergere – men det fremtræder mere som et produkt af deres respektive kendetegn end som et produkt af en forskellig valorisering.

Imidlertid har en enkelt ting traditionelt haltet, og det er genfindingen, for selv om klassifikationen af skønlitteratur med tiden er blevet en anelse bedre i de universelle klassifikationssystemer har den fortsat helt overvejende været baseret på ydre data. Som nævnt i forbindelse med behandlingen af Pejtersen (1974) indebærer denne mangel, at selv helt elementære forespørgsler – romaner om 2. verdenskrig, fx – kan være svære at besvare, og det har heller ikke været let at lave temabaserede udstillinger. Det er her den forbedrede bibliografiske repræsentation af skønlitteratur kommer ind i billedet: Det er så at sige den brik, der manglede i ligestillingen af fag- og skønlitteratur, og set i lyset af den generelle udvikling i folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur, er det kun logisk, at de har været villige til at afsætte midler til denne service.

Noget helt andet er så, om denne ligestilling ikke blot var et kortvarigt fænomen, for med internetrevolutionen er genfindingsmulighederne inden for faglitteratur igen løbet fra skønlitteratur. Ganske vist er der også skønlitteratur på Internettet – se fx The Online Books Page og Arkiv for Dansk Litteratur⁷³ – men dels er titlerne heri typisk underlagt ophavsretten og derfor meget gamle, og dels er fuldtekstsøgning ofte langt mindre effektiv i forhold til skønlitteratur end i forhold til faglitteratur. Fx kan en roman, der skildrer forhold under 2. verdenskrig, udmærket undlade at bruge dette ord.

6.6 Afrunding

Ovenfor er tre indfaldsvinkler til det bibliografiske gennembrud blevet diskuteret. Nogle hovedlinjer og tendenser tegner sig, men det er svært at forklare udviklingen med henvisning til en enkelt årsag, og nationale og lokale forhold kan gøre sig gældende. Både det teoretiske og det praktiske gennembrud har så afgjort været mest markant i

⁷³ The Online Books Page: <http://digital.library.upenn.edu/books/>. Arkiv for Dansk Litteratur: http://adl.dk/adl_pub/forside/cv/forside.xsql?nnoc=adl_pub

Nordamerika og Nordeuropa, men styrken veksler fra land til land, og ser man på den praktiske side af sagen, kan der være store forskelle bibliotekerne og bibliotekstyperne imellem også inden for det samme land. Endvidere er der blevet argumenteret for, at folkebibliotekernes forhold til skønlitteratur i alle væsentlige henseender er blevet markant mere positivt end førhen, men denne udvikling synes snarere at være en forudsætning for end en egentlig årsag til gennembruddet. Når fiktion indekseres i Holland, men stort set ikke i Frankrig, er det næppe, fordi hollænderne har et mere positivt forhold til fiktion end franskmændene, men fordi andre forhold sætter dagsordenen. Der er også blevet plæderet for, at en multifacetteret bibliografisk beskrivelse, som den man finder i AMP-systemet og herunder Boghuset, er blevet særligt attraktiv efter computerens indtog, hvad der synes at have spillet en væsentlig rolle i bl.a. Danmark og Finland, men i andre lande har dette argument ikke haft den fornødne gennemslagskraft. Endelig er det blevet diskuteret, hvorvidt gennembruddet er en effekt af postmodernismen og multikulturalismen, men i praksis er det svært at sandsynliggøre en sådan sammenhæng. På den anden side kan det ikke udelukkes, at det kan have været en medvirkende faktor, ikke mindst i USA.

7 Det teoretiske gennembrud – tendenser, undersøgelser, systemer

7.1 Indledning

I 6.3 blev det teoretiske gennembrud illustreret via den hastigt stigende publikationsmængde. Heroverfor fokuseres der i de følgende fire kapitler på de mere kvalitative sider af sagen, først og fremmest de enkelte teoretikere. Heraf er tre af de mest markante profiler blevet tildelt et kapitel hver: Beghtol behandles i kapitel 8, Nielsen i kapitel 9 og Saarti i kapitel 10. Men som nævnt er der mange andre, der har beskæftiget sig med bibliografisk håndtering af fiktion i de sidste knap 25 år, og en del af disse vil i kortere form blive behandlet i nærværende kapitel under 7.3 og 7.4. Inden da kan det dog være nyttigt at gøre rede for nogle mere generelle udviklingstendenser, da den nyere debat i de fleste henseender har en noget anden karakter end tidligere.

7.2 Tendenser

De dominerende tendenser i udviklingen kan karakteriseres ved at tage udgangspunkt i følgende fire spørgsmål: *Hvem skriver? Hvad skrives der om? Hvilke tilgange benyttes? Og hvordan har debatten udfoldet sig som helhed?*

Hvis der her tages udgangspunkt i *hvem*, var stort set samtlige bidragydere før Pejtersen ansat som bibliotekarer eller biblioteksassistenter på folkebibliotekerne. Det gælder også Walker. Alligevel kan han siges at varsle et skifte, idet hans anden publikation (dvs. Walker, 1970) er et kandidatspeciale, og siden har hovedparten af bidragyderne baggrund i universitetsmiljøet, enten som forskere eller som studerende. Der er fortsat undtagelser fra reglen, men efter 1990 er praktiserende bibliotekarer og især folkebibliotekarer blevet stadig sjældnere gæster i debatten.

Denne bevægelse er utvivlsomt en afgørende forudsætning for udviklingen i emne og metode, altså *hvad* der skrives om, og *hvilke tilgange* der benyttes. Disse dimensioner kan belyses på forskellig vis. Eksempelvis er det evident, at tidligere tiders fokus på klassifikation og opstilling i høj grad er blevet afløst af indeksering, og hvor interessen tidligere udelukkende rettede sig mod folkebibliotekerne, har der siden begyndelsen af 90'erne været en støt stigende interesse for universitetsbibliotekerne. Ikke mindst det sidste er væsentligt, fordi den litteratur, der efterspørges inden for de to bibliotekstyper, er meget forskelligartet. Lidt forenklet kan man sige, at da populærlitteraturen notorisk er uhyre populær på folkebibliotekerne, opfattes fiktion i denne sammenhæng primært som underholdning. Omvendt er interessen på universitetsbibliotekerne i høj grad rettet mod klassikerne og den kunstnerisk anerkendte del af samtidslitteraturen, hvad der reflekterer en opfattelse af fiktion som seriøst studieobjekt, hvor underholdningsværdien i bedste fald er noget sekundært. Det spiller ikke bare en rolle i forhold til materialevalg, men så afgjort også i forhold til, hvilke facetter der er relevante i bibliografiske beskrivelser.

Opprioriteringen af det akademiske modsvares af udviklingen på det metodiske plan, hvor tidligere tiders erfaringsbetonede pragmatisme i stigende grad er blevet afløst af mere videnskabelige tilgange med plads til både empiriske undersøgelser og teoriudvikling. Disse dimensioner findes naturligvis allerede hos Walker og Pejtersen, men til forskel fra en række af de senere teoretikere forholdt de sig dog overvejende til traditionen inden for LIS. Walker modificerede Ranganathan, og Pejtersen lavede brugerstudier. Jf. 5.4.2.1 var Pejtersen (1976b) dog også tydeligt inspireret af en anden disciplin, nemlig litteraturvidenskaben, og efter 1990 er det netop en tværvidenskabelighed som denne, der gradvist vinder frem. Igen skal det understreges, at karakteristikken ikke dækker alle nyere teoretikere, men tendensen er dog tydelig, og i dag er det ikke uhørt at referere til teorier af folk som Jakobson, Barthes, Eco, Iser og Culler i en tekst om bibliografisk beskrivelse af fiktion. Det er faktisk noget nyt.

Hermed er viften af såvel emner som tilgange blevet væsentlig bredere end før, og det samme gælder indholdet, for hvor stort set alle til og med Pejtersen lagde vægten på deres eget system, har mange af de nyere publikationer snarere karakter af grundforskning. Med andre ord har debatten rykket sig fra det biblioteks*faglige* til det biblioteks*videnskabelige*, hvad der formentlig også indebærer, at ikke bare skribenterne, men også læserne i dag nok mere er forskere og studerende end bibliotekarere.

Det er en udvikling på godt og ondt. Svagheden er, at der er blevet længere fra teoretisk til praktisk system, for hvor de gamle systembyggere som regel havde lejlighed til at afprøve ideerne på deres eget bibliotek, skal forskeren have en accept uden for sit eget miljø, og det er bemærkelsesværdigt, at et grundigt gennemarbejdet system som Beghtols EFAS-system aldrig er blevet testet i praksis. På den anden side er det lige så ubetvivleligt en styrke, at teorier uden for LIS i stigende grad inddrages, samt at de moderne forskere er mere tilbøjelige til at forholde sig til hinandens arbejder. Det sidste kunne formentlig forbedres yderligere, men det er oplagt, at de fleste moderne teoretikere anser en udvikling af nye systemer som noget, der forudsætter en kollektiv proces. Frem for færdige løsninger *bidrager* man fra forskellige vinkler.

I resten af dette kapitel er der fokus på et udvalg af disse teoretikere og deres publikationer. Feltet er for omfattende til, at alle kan omtales, og af forskellige årsager er bl.a. DeHart & Matthews (1988), Iivonen (1988), Sear & Jennings (1991), Green (1997), Hidderley & Rafferty (1997), Riesthuis (1997), Szunejko (2003) og Pogorelec & Šauperl (2006) fravalgt. Desuden ses der bort fra Ransley (1987), Bradley (1989) og Bell (1991), der alle diskuterer muligheden af fyldige registre til fiktion bag i bøgerne. Det emne kan udmærket have interessante implikationer i forhold til bibliografiske beskrivelser, men det er dog noget lidt andet, bl.a. fordi udarbejdelsen af sådanne registre kan være særdeles arbejdskrævende, og hidtil har de været forbeholdt et mindre antal klassikere. Som det vil fremgå, vil Ransley (1987) dog blive inddraget i forbindelsen med behandlingen af Ranta (1991), da Ransleys artikel er en vigtig inspirationskilde for sidstnævnte.

I det følgende fokuseres der på publikationer, der falder inden for to bredt definerede hovedgrupper. Den ene består af empiriske undersøgelser og behandles under 7.3. Den anden består af publikationer, der præsenterer nye alternative systemer eller i det mindste forsøger at forbedre de eksisterende, typisk ved at arbejde med en enkelt facet. Sidstnævnte gruppe behandles under 7.4.

7.3 Empiriske undersøgelser

Samlet aftegner de senere årtiers empirisk orienterede undersøgelser en bred vifte af muligheder. Det er glædeligt, for så vidt som tidligere tiders behandling af fiktion i empirisk henseende hvilede på et uhyre spinkelt grundlag. Bøgerne blev registreret og stillet op på bestemte måder, men den faktiske viden om effekten af de forskellige procedurer var minimal. På den anden side skal værdien af de nyere undersøgelser ikke overvurderes. Det skyldes især to ting. Den ene er, at de alle synes at indeholde mindst et temmelig problematisk punkt. Det har selvsagt konsekvenser for validiteten, men det viser måske også, at selv om ideen om empiriske undersøgelser kan forekomme besnærende, er de i praksis meget vanskelige at udføre på tilfredsstillende vis. Og det andet er, at undersøgelserne kun i begrænset omfang kan siges at underbygge eller falsificere hinanden. Dertil er de simpelt hen for forskellige.

7.3.1 *Opstillingsundersøgelser*

Overordnet er det dog muligt at skelne mellem to hovedtyper, hvoraf den ene har fokus på opstilling, den anden på bibliografiske beskrivelser. Heraf stammer næsten alle opstillingsundersøgelserne fra 1970'erne og 80'erne, hvor genreopstilling vandt indpas på en lang række folke- og skolebiblioteker, og hvor det blev undersøgt, hvilke genrer der blev anvendt, hvordan udlånet blev påvirket, og om brugerne syntes om en sådan opstilling. Briggs (1973), Harrell (1985) og til dels Spiller (1980) er eksempler på den type undersøgelser. Efter indekseringens fremmarch siden begyndelsen af 1990'erne har interessen for opstilling imidlertid været hastigt dalende, og i det foreliggende materiale er der kun to eksempler fra efter 1986. Den ene, Saarti (1992), vil senere blive fremlagt i kapitlet om ham. I den anden, Baker (1988), undersøges det, hvordan nyetablerede genreopstillinger på tre folkebiblioteker af forskellig størrelse i North Carolina påvirker udlånet af de klassificerede titler. Hovedpointen er, at der er en enorm stigning (349 %) på det største bibliotek, en pæn stigning på det mellemstore og en solid, men alligevel ikke statistisk signifikant stigning på det mindste (Baker, 1988, p. 370). Som sådan synes genreopstilling at være et godt middel til grovsortering af større samlinger, mens det er tvivlsomt, om det er umagen værd på små biblioteker, hvor lånerne lettere kan overskue bestanden. Den afgørende svaghed ved undersøgelsen er, at opstillingen på alle tre biblioteker er yderst primitiv – på to af bibliotekerne er det kun den lettere

kærlighedsfiktion ('romance'), der udskilles fra den almindelige opstilling, på det tredje tillige krimier ('mysteries'). Hermed er undersøgelsen ikke bare inkonsekvent i forhold til de involverede biblioteker, det er heller ikke givet, at mere avancerede genreopstillinger vil aftegne et lignende mønster.

7.3.2 *Undersøgelser af bibliografiske beskrivelser*

Hvor opstillingsundersøgelserne typisk har fokus på udlånet og som oftest betragter dette ud fra rent kvantitative parametre, har undersøgelserne omkring bibliografisk beskrivelse både indholdsmæssigt og metodisk større spændvidde. I det følgende vil der blive set nærmere på fire meget forskellige af slagsen.

7.3.2.1 Adkins & Bossaller

Den første er Adkins & Bossaller (2007), der sammenligner beskrivelser af fiktionstitler i tre forskellige former for computermedieret information - in casu online-boghandler, databaser med bogtips og folkebibliotekskataloger.⁷⁴ Ved at placere katalogerne i en bredere kontekst sprænges rammerne for, hvad der normalt forbindes med bibliografisk beskrivelse, og symptomatisk nok tales der hverken om klassifikation eller indeksering, men slet og ret om *access points*. Metodisk er det bemærkelsesværdigt, at der skelnes mellem ikke mindre end 35 forskellige 'emneindgange', som spænder fra helt traditionelle katalogiseringsdata som fx ISBN-nummer over velkendte former for indholdsdata som fx genre, tid og sted til ydre data som brugervurderinger, og om bogen har været genstand for en videnskabelig artikel.

Det er et flot oplæg, men desværre står resultaterne ikke mål med forarbejdet, muligvis fordi 15 sider simpelt hen er alt for lidt til at uddybe så ambitiøs en undersøgelse. Hovedkonklusionen er, at de tre kilder er komplementære, men at online-boghandlerne generelt har de fyldigste beskrivelser - og mest støj (Adkins & Bossaller, 2007, p. 365). Endvidere fremføres det, at en indeksering baseret ALA's *Guidelines* nok

⁷⁴ De to boghandler er Amazon.com og Barnesandnoble.com, databaserne med bogtips er *NoveList* og *What Do I Read Next?*, mens de to bibliotekskataloger, kaldet OPAC 1 og OPAC 2, er baseret på henholdsvis SIRSI Corporation og Innovative Interfaces, Inc. Heraf er det kun sidstnævnte, der indekserer i overensstemmelse med ALA's *Guidelines*.

kan sikre en forholdsvis stor konsistens i beskrivelserne, men også at en sådan indeksering favoriserer de informationsbetonede elementer på bekostning af de emotionelle. Disse pointer er gode nok, og forfatterne har et klart blik for, at det historiske fokus på klassifikation af faglitteratur fortsat skinner igennem i katalogernes behandling af fiktion.

Fra en biblioteks- og informationsvidenskabelig vinkel forekommer det imidlertid problematisk, at undersøgelsen helt overvejende forholder sig til *antallet* af forskellige informationstyper i de enkelte kilder, men slet ikke til kvaliteten - og kun i ringe grad til om informationen er søgbar eller kun egnet til relevansbedømmelse. Adkins & Bossaller nævner, at nogle bibliotekarer er begyndt at foretrække kilder som Amazon.com frem for egen katalog, og det er i så fald en interessant udvikling. Om det også er *forsvarligt* afhænger dog i høj grad af pålideligheden af de fremfundne informationer, men hvordan de tre kildetyper står til hinanden i denne henseende, giver artiklen ikke noget svar på.

7.3.2.2 Wilson et al.

I lighed med flere andre artikler fra de senere år interesserer Wilson et al. (2000) sig for indekseringen af fiktion på universitetsbiblioteker. I dette tilfælde er formålet at undersøge, om antallet af emneord reflekteres i cirkulationstallet, men hvad en sådan undersøgelse skal gøre godt for er temmelig uklart, især da Rao og Knutson tidligere har udført lignende undersøgelser i forhold til faglitteratur, og her var resultatet, at der ikke var nogen forbindelse (Wilson et al., 2000, p. 461). Af samme grund er det lidet overraskende, når der heller ikke kan påvises en sådan forbindelse i forhold til fiktion, så meget desto mindre som indeksering af fiktion var et ret nyt fænomen i undersøgelsesperioden fra 1994 til 1998. Alligevel ryster forfatterne ikke på hånden, da konklusionen skal drages:

”Regardless of the authors’ personal opinions about the value of subject access to fiction, the results of this study could hardly be used to justify the time and effort involved in assigning these headings in academic libraries.”
(Wilson et al., 2000, p. 464)

På baggrund af Rao og Knutsons undersøgelser kunne der konkluderes præcis det samme omkring faglitteratur, men det sker (naturligvis) ikke. Spørgsmålet er dog også, om undersøgelsen overhovedet er valid, da den instrumentelle/kvantitative tilgang udelukker en lang række usikkerhedsfaktorer. Heraf gør forfatterne selv opmærksom på et par stykker, bl.a. at det pågældende bibliotek ikke har gjort det mindste for at instruere brugerne i brugen af skønlitterære emneord (Wilson et al., 2000, p. 463). Hvad de ikke nævner er, at distributionen af emneord naturligvis ikke er vilkårlig, men udtryk for et samspil mellem indekseringsreglerne og hvor godt disse spiller sammen med de udvalgte værker. Dvs., at antallet af indekseringstermer (som spænder fra nul til syv) muligvis bare afspejler nogle forskellige værktyper, og at dette ikke behøver at have noget som helst at gøre med cirkulationstallet giver sig selv.⁷⁵

7.3.2.3 Hayes

Endelig har Susan Hayes bidraget med to undersøgelser. Heraf indgår den første i Hayes (1992), hvor hovedparten af teksten dog former sig som en diskussion af den hidtidige litteratur om indeksering af fiktion. I den henseende er der tale om en af de fineste oversigtsartikler inden for emnet. Derimod bærer den afsluttende undersøgelse tydeligt præg af sin tid og er i dag nok mest af historisk interesse. Formålet er primært at undersøge, om det med afsæt i de fire facetter fra ALA's *Guidelines* og med brug af bl.a. LCSH er muligt at indeksere fiktion meningsfuldt, og om det kan gøres inden for et 'realistisk' tidsrum (Hayes, 1992, p. 452). Med hensyn til det sidste tager det i gennemsnit Hayes 16 minutter og 29 sekunder at indeksere en roman, hvad der i forhold til lignende undersøgelser inden for faglitteratur er et fuldt tilfredsstillende resultat (Hayes, 1992, p. 453). At dømme ud fra artiklens seks indekseringseksempler (af i alt 50) er kvaliteten dog heller ikke i nærheden af Boghuset, hvor der som nævnt blev afsat ca. en time. I den forstand kan undersøgelsen siges at være et argument for noget helt andet end det, som Hayes vil undersøge, nemlig: Hvis fiktion skal indekseres, bør der

⁷⁵ Uden brug af statistiske metoder, men med baggrund i et stort antal poster hævder undertegnede (Eriksson, 2005), at DBC generelt giver langt flere emneord til realistisk end til ikke-virkelighedslignende skønlitteratur. Lignende observationer er gjort i LC. Hvis tilsvarende tendenser gør sig gældende på Texas A&M University (som er det, der undersøges i artiklen), indicerer undersøgelsen altså blot, at forskellige typer litteratur har et stabilt cirkulationstal. Derimod siger den intet om, hvorvidt brugerne benytter skønlitterære emneord eller ej.

afsættes så meget tid, at det kan gøres ordentligt. I modsat fald er det formentlig bedst helt at lade være.

Så er der straks langt mere gods i Hayes (2001), hvor det overordnede formål er at undersøge om litteraturkritikken kan hjælpe indekseren med at identificere såvel konkrete som billedlige emner i skønlitteratur, og om den tilbyder en terminologi, der kan bruges ved konstruktionen af indekseringstermer. Metoden består i at udtage et vilkårligt udvalg af engelsksproget skønlitteratur, primært fiktion, fra Butler Library, som er en del af Columbia University Libraries, og dernæst undersøge den litteraturkritik, som værkerne har genereret, fra otte forskellige vinkler (Hayes, 2001, p. 75-76) - herunder hvor stor en del af titlerne, der har fået kritisk opmærksomhed, om terminologien kan bruges eller evt. modificeres til indekseringstermer, om LCSH indeholder termer, der kan udtrykke kritikkens indsigter adækvat, og om der er kritisk konsensus. På alle niveauer skelnes mellem en mere populær kritik (anmeldelser) og litteraturvidenskab, hvad der viser sig at være meget vigtigt, da der jf. tabel 1 er langt mindre konsensus i litteraturvidenskaben end blandt anmelderne.

	POPULAR CRITICISM		SCHOLARLY CRITICISM	
	COUNT	PERCENT	COUNT	PERCENT
Complete consensus	7	9,3%	3	6,7%
Almost complete consensus	51	68%	9	20,0%
Partial consensus	8	10,7%	20	44,4%
One criticism	9	12,0%	13	28,9%
TOTALS	75	100%	45	100%

Tabel 1. Andel af værker med kritisk konsensus omkring emneindhold

For begge kritikformer gælder, at der sjældent er total konsensus om det emnemæssige indhold, men ifald næsten total konsensus også er acceptabelt, er der dog i forhold til 77,3 % af værkerne næsten eller total konsensus blandt anmelderne, hvorimod det tilsvarende tal for den akademiske kritik kun er 26,7 %. Også i forhold til Hayes' egen analyse af titlerne er forskellen markant (se tabel 2): Mellem anmelderne og Hayes er der næsten eller total konsensus i forhold til ikke mindre end 90,7 % af værkerne, hvorimod der aldrig er total konsensus mellem Hayes og den akademiske

kritik, om end der næsten er konsensus ved 40 % af titlerne. Desuden viser tallene, at der er mange værker, der slet ikke er blevet genstand for litteraturvidenskabelig analyse.

	POPULAR CRITICISM		SCHOLARLY CRITICISM	
	COUNT	PERCENT	COUNT	PERCENT
Complete consensus	6	8,0%	0	0,0%
Almost complete consensus	62	82,7%	18	40,0%
Partial consensus	5	6,7%	26	57,8%
No consensus	2	2,7%	1	2,2%
TOTALS	75	100%	45	100%

Tabel 2. Kritisk konsensus mellem kritikerne og Hayes

Endelig er især den akademiske kritiks temaangivelser til tider så komplekse, at det næppe er muligt at omsætte dem til brugbare emneord:

”For example, according to an article in a scholarly journal, one theme of the Gothic novel, *The Castle of Otranto*, was, ‘the impotency of rationalism’ (...). Since no *LCSH* heading, ‘Rationalism, Impotency of’ exists, nor any alternative equivalent, and since assigning the two *LCSH* terms Impotence and Rationalism would be nonsensical, this theme, and others like it, had to remain unexpressed.” (Hayes, 2001, p. 87)

Da anmeldere typisk skriver for en større kreds, lægger anmeldelserne fornuftigvis vægt på nogle dimensioner, der må formodes at give mening for læserne. Omvendt er litteraturvidenskaben som tidligere nævnt (2.2) i ikke ringe grad underlagt et krav om originalitet, og da den akademiske kritik som regel kommer længe efter bogens udgivelse, er der ikke grund til at repetere noget, der allerede er sagt. Derfor vil den akademiske kritik være tilbøjelig til at sky det banale og vælge nogle ’skæve’ vinkler, og da den ofte vil være baseret på sofistikerede litteraturvidenskabelige teorier, er det også klart, at abstraktionsniveauet somme tider vil være særdeles højt.

Hayes’ pointe er altså, at hvis indeksøren skal støtte sig til den litterære kritik, og hvis der ønskes et minimum af konsensus i denne kritik og nogle brugbare termer, er anmeldelser så langt at foretrække for litteraturvidenskab. Tages der højde for, at en

bibliografisk beskrivelse også kan indeholde en note (hvad Hayes ikke gør), behøver konklusionen dog ikke at være så håndfast, da litteraturvidenskabelige formuleringer eventuelt kan indarbejdes her. I hvert fald er det ikke som sådan et problem at skrive 'the impotency of rationalism' i en note, om end et sådant abstraktionsniveau givetvis bør afgrænses til universitetsbibliotekerne. Endvidere er det klart, at hvis noten skal være blot nogenlunde dækkende for den litteraturvidenskabelige mangfoldighed, må det være et krav, at den er forholdsvis lang.

Hayes' artikel er et væsentligt bidrag til diskussionen om litterært belæg ('literary warrant') i forhold til fiktion, og til forskel fra Beghtol (se 8.3) finder hun faktisk ud af noget. Svagheden er, at det er umuligt at gennemskue, hvad hun i praksis har gjort, da der ikke er et eneste konkret indekseringseksempel, og umiddelbart er det mærkeligt, at værkerne i gennemsnit kun tildeles 3,7 indekseringstermer - og heraf repræsenterer mindst to af disse oven i købet relativt elementære størrelser som *setting* og genre (Hayes, 2001, p. 82). Med andre ord har omgangen med eksempelvis tematiske og stilistiske angivelser været meget fedtet, og det kan ikke udelukkes, at en anden tilgang havde givet et andet resultat.

7.4 Systemer og facetter

Det er ikke længere en selvfølge, at enhver publikation inden for feltet præsenterer et nyt alternativt system, men der er dog fortsat teoretikere, der ønsker at inkorporere denne dimension i deres arbejde. Overordnet kan der skelnes mellem to hovedtyper: Teoretikere, der udarbejder hele systemer, og teoretikere, der arbejder indgående med en enkelt facet eller rejser nogle spørgsmål, der primært er vigtige i forbindelse med en sådan. Beghtol og Saarti er eksempler på den første type, Nielsen på den sidste, men der er også andre repræsentanter for begge typer, og i det følgende vil der blive givet to eksempler på hver.

7.4.1 Jansson & Södervall

Med en systematisk del, en alfabetisk del og en hierarkisering af 890 termer på op til ni niveauer må Jansson & Södervalls *Tesaurus för indexering av skönlitteratur* (1987) betegnes som en forholdsvis omfattende tesaurus. Desværre er det uklart, hvilke ideer den er baseret på, for selv om der er tale om et speciale fra Högskolan i Borås, er skriftet

fuldstændig blottet for teoretiske overvejelser. Litteraturlisten er uhyre kort, og den eneste reference i brødteksten er til ”en undersökning af Annelise Mark Pejtersen” (Jansson & Södervall, 1987, p. 2-3). Denne undersøgelse mener de er grundlag for alle andre nordiske publikationer inden for området, men om forfatterne ser sig selv som en del af denne tradition er tvivlsomt. I hvert fald er samtlige nyskabende elementer fra AMP-systemet udeladt, og generelt savnes overvejelser over både skønlitteraturens væsen, brugerne, ældre teoretikere og selve systemets opbygning. End ikke valget af hovedfacetter (*ram*, *person* og *ämne*) kommenteres. For at få indtryk af systemet er det følgelig nødvendigt at studere de enkelte termer, og i den forbindelse er det påfaldende, hvor meget det ligner en tesaurus til faglitteratur. Skønlitterære genrebetegnelser og emotionelle kvaliteter som fx spænding er udeladt, og facetteringen synes jævnlige at være foretaget med en endog meget ringe fornemmelse for skønlitteraturens emnekreds, og hvad et informationsbehov i forhold til denne udtryksform typisk vil handle om. På den ene side har et (også i skønlitteratur) velkendt fænomen som *krig* overhovedet ingen underklasser. På den anden side er der under *ram* emneord som *villa* og *petrokemisk industri*, under *person* er der plads til forbavsende ting som *färg*, *form* og *siffror*, og under *ämne* kan man fornøje sig med *nyttoväxter*, *ryggradslösa djur* og *mag- och tarmsjukdomar* - hvor sidstnævnte er udstyret med otte underklasser som fx *gallsten*. Det er ikke så lidt absurd og demonstrerer, hvor galt det kan gå, hvis man kritikløst overfører termer fra et domæne (i dette tilfælde faglitteratur) til et andet. Ifølge Andersson & Holst (1996, p. 80-81) er tesaurussen da også blevet kritiseret for manglende brugervenlighed og manglende overvejelser over skønlitteraturens særlige kvaliteter, men ikke desto mindre blev den, i reviderede udgaver, fra 1991 brugt af BTJ til at indekserer romaner med. Da tesaurussen har ramme, person og emne som hovedfacetter reflekterer den i forhold til målestokken naturligvis **1: Hvem**, **2a: Emne**, **3: Hvor** og **4: Hvornår**.

7.4.2 Ekvall & Larsson

Heller ikke Ekvall & Larsson (1997) er tynget af teori, for faktisk indeholder artiklen ikke en eneste reference. Til gengæld har forfatterne mange års udlåns erfaring, og i den forstand kan de minde om de tidlige systembyggere. Dog er deres system, EDVIN, et indekserings- og ikke et opstillingssystem. Selv om termerne i EDVIN efterhånden er blevet organiseret i såvel en alfabetisk som en systematisk katalog lægger forfatterne

imidlertid stor vægt på, at hensigten ikke var at skabe en tesaurus, men blot at være i stand til at besvare brugernes forespørgsler. Med andre ord er der tale om en stærkt brugerorienteret tilgang, hvor kvaliteten står og falder med bibliotekarernes evne til at omsætte forespørgslerne til relevante søgetermer, men generelt synes Ekvall & Larsson at have truffet nogle velovervejede valg. Til forskel fra Jansson & Södervalls tesaurus facetteres sygdomme (bortset fra cancer og psykiske lidelser) ikke til bevidstløshed, og når hovedpersonens erhverv ofte indekseres, er det ikke nødvendigvis, fordi dette er vigtigt, men fordi det erfaringsmæssigt er noget brugerne ofte kan huske, selv når de har glemt forfatter og titel (Ekvall & Larsson, 1997, p. 82). Det er ikke nogen dårlig iagttagelse.

Når det alligevel kan være svært at bedømme kvaliteten af EDVIN skyldes det, at Ekvall & Larsson ikke tilbyder en egentlig oversigt over systemet, men nøjes med spredte oplysninger. Således forlyder det at systemet er ”divided into 15 main groups with subgroups” (Ekvall & Larsson, 1997, p. 83), men hvad disse grupper består af lader sig ikke dechifrere. At dømme ud fra forfatterens eksempler er nogle af de elementer, der indekseres, dog som følger:

- Genre (både fin- og populærlitterære)
- Miljø (fx religiøst miljø)
- Tid (epoke, århundrede, årti)
- Geografi (fra verdensdel til landsby)
- Hovedpersonernes erhverv, køn, alder, familiesituation, følelser og eventuelt særlige kulturelle tilknytningsforhold (alt dette kan meget vel udgøre mange forskellige facetter i systemet)
- Navne (’rigtige’ mennesker, visse fiktionsnavne, firmanavne og lignende)
- Særlige nøgleord (fx historiske begivenheder, bibelske motiver, forbrydelser)
- Forfatterintention (angives *kun* i forbindelse med satire, samfundskritik og humor)

Dette giver indtryk af et relativt facetteret system, og brugen af termen ’forfatterintention’ antyder, at de ikke er helt så originale, men måske heller ikke så teoriløse, som de fremstår i artiklen. EDVIN synes slet og ret at være en modificeret udgave af AMP-systemet, men da systemet er udviklet løbende, og beskrivelsen begrænser sig til eksempler, er det svært at vurdere kvaliteten, og i dette tilfælde vil

målestokken ikke blive appliceret. Ifølge en undersøgelse af Andersson & Holst (1996, p. 84) er dette system fra Mölndal dog markant bedre end indekseringssystemet i Malmø, og sandsynligvis har det været et af de bedste indekseringssystemer i 90'ernes Sverige.

7.4.3 Ranta

Judith A. Rantas artikel 'The New Literary Scholarship and a Basis for Increased Catalog Access to Imaginative Literature' (1991) er skrevet endnu inden hun havde taget sin mastergrad i Biblioteks- og Informationsvidenskab og er formentlig en bearbejdet studieopgave. På den anden side er det værd at bemærke, at hun på det tidspunkt allerede havde en master i 'American Civilisation' og også var i gang med en ph.d.-afhandling i Engelsk, hvad der nok forklarer, hvorfor nærværende artikel synes at være hendes eneste bidrag til biblioteks- og informationsvidenskaben. Ikke desto mindre er det en af de helt centrale artikler i den tidlige fase af det teoretiske gennembrud, og især Saarti har ofte refereret til den (Saarti, 1999; 2000b; 2002). Fire elementer er særligt bemærkelsesværdige.

For det første argumenteres der for, hvordan moderne strømninger i litteraturvidenskab, den stadigt mere udbredte tværfaglighed på universiteterne og den dramatiske udvikling i den kønslige og etniske sammensætning af studerende og undervisere sammesteds har øget behovet for en emneindeksering af fiktion yderligere (Ranta, 1991: 4-6). Denne indfaldsvinkel havde ingen benyttet før, og i en knap så imponant form fremfører Ranta essentielt det samme, som Miller gør tolv år senere.

For det andet (og i forlængelse af det første punkt) fokuseres der på universitetsbibliotekerne og ikke folkebibliotekerne. Også i denne henseende er hun den første på banen, men siden er flere andre kommet til, bl.a. Wilson et al. (2000), Szunejko (2003) og Vernitski (2007).

For det tredje forsøger hun at præcisere, hvad det særlige ved fiktion er fra en indekseringsvinkel, og i den forbindelse argumenteres der for, at selv om indekseringsteoretikere som Pejtersen, Ransley og Shatford kommer fra forskellige domæner og har hver deres terminologi, så opererer de dog stort set med de samme to niveauer – et denotativt og et konnotativt.

Endelig er Ranta i udpræget grad repræsentant for en eklektisk tilgang, hvor en adækvat indeksering ikke blot bør baseres på alternative klassifikations- og indekseringssystemer samt historiske studier af, hvordan fiktion traditionelt er blevet behandlet i bibliografiske beskrivelser, men også bør trække på andre specialister såsom dem, der udarbejder emneregistre til bøger, og litterater (Ranta, 1991, p. 3, 19). Også dette er nyt i sammenhængen.

Med hensyn til det tredje punkt, det særlige ved fiktion fra en indekseringsvinkel, hæfter Ranta sig ved to ting. Det ene relaterer til det formelle aspekt ved indekseringsprocessen, hvor fiktion generelt er vanskeligere at gå til end faglitteratur, fordi titel, indholdsfortegnelse, forord og registre enten er helt fraværende eller typisk mindre informative i forhold til den emnemæssige substans (Ranta, 1991, p. 10). Det bevirker, at medmindre indeksøren læser hele bogen (hvad der sjældent er tilfældet), må indekseringer af fiktion oftere baseres på værkeksternt materiale som eksempelvis anmeldelser.

Det andet angår selve indholdet, hvor begrebet 'emne' af flere grunde (jf. 1.3) kan siges at være en flertydig størrelse i forbindelse med fiktion, men hvor Ranta med udgangspunkt i den enkelte læsers (eller indeksørs) perspektiv prøver at reducere problematikken til en basal konflikt mellem et denotativt og et konnotativt niveau i teksterne. Det er måske ikke helt stringent i litteraturvidenskabelig forstand, eftersom det tilsyneladende denotative udmærket kan have konnotative kvaliteter for den enkelte læser, men der er ingen tvivl om, at indeksører er mest trygge ved denotative størrelser som fx tid og sted og er tilbøjelige til at vige tilbage fra det konnotative, der opfattes som noget mere abstrakt og subjektivt. Ifølge Ranta er det konnotative niveau imidlertid nok så vigtigt, og den samme opfattelse finder man hos Ransley (1987) og Shatford (1986), der ganske vist forholder sig til lidt andre emner (henholdsvis et eksperimentelt register til Hawthornes klassiker *The Scarlet Letter* og billedindeksering), men begge skelner mellem et mere bogstaveligt og et mere figurativt niveau. For Ransley handler det om "fact-like information" over for "thematic significances", for Shatford om "of-ness" over for "aboutness" (Ranta, 1991, p. 13, 16). Ranta foretrækker betegnelserne det denotative og det konnotative, og en lignende, om end knap så skarp distinktion finder hun i AMP-systemet. Figur 13, en forkortet og let modificeret udgave af Ranta (1991, p. 20-23), opridses de fire teoretikers terminologi.

Ranta	Ransley	Shatford	Pejtersen
Denotative (or Factual)	Fact-like information	Of (or factual) - description	Subject matter Setting (or frame/setting)
Connotative (or Imaginative)	Thematic significances	About (or expressional) – moods, emotions, concepts	Subject matter Author's intention Accessibility Genre and literary form headings

Figur 13. Indekseringsterminologi hos Ranta, Ransley, Shatford og Pejtersen

Uanset terminologi og kunstnerisk objekt er det øverste niveau forholdsvis konkret og har meget tilfælles med de dimensioner, der normalt indekseres i faglitteratur. Derfor kan disse elementer indekseres på samme måde som denne (Ranta, 1991, p. 17). Derimod er det nederste niveau abstrakt og fortolkningskrævende, og den synsvinkel, som appliceres på teksten, er afgørende for valget af termer. Således fremfører Ransley, med baggrund i litteraturvidenskaben, at en puritansk, en romantisk og en transcendental fortolkning af *The Scarlet Letter* vil lægge vægten på forskellige elementer i værket – in casu, synd, kærlighed og moral (Ranta, 1991, p. 18). Derfor bør en indeksering af det konnotative niveau reflektere forskellige typer læsninger, som den litteraturkritikken tilbyder. Samtidig er det en pointe, at disse læsninger kan ændre sig over tid, og følgelig må også indekseringen ændre sig, men det anser Ranta ikke for det store problem i dag, hvor online-katalogerne har gjort det meget lettere at ændre eller tilføje termer, end det var førhen.

Da Ranta skrev sin artikel, blev skønlitteratur endnu ikke indekseret i USA (OCLC/LC-projektet blev påbegyndt samme år, som artiklen blev publiceret), men en indeksering af *The Scarlet Letter* baseret på LC's Subject Headings (som altså dengang kun var til faglitteratur), og som reflekterer såvel denotative og konnotative aspekter, kunne ifølge Ranta (1991, p. 22-23) se ud som i figur 14.

Indekseringen består af fem denotative og elleve konnotative *headings*. Heraf er fire af de denotative prækoordinerede, mens to af de konnotative skiller sig ud fra de øvrige ved ikke at være emnebaserede, men i stedet udtrykker, at bogen kan siges at falde ind under to skønlitterære undergenrer. Af samme grund er det her overflødigt med tilføjelsen *fiction*, som følgelig er udeladt. Dette i modsætning til de øvrige *headings*,

Denotative	Puritans—Fiction Puritans—Massachusetts—Fiction New England—Social life & customs—Colonial period, ca. 1600-1775—Fiction Women—New England—Colonial period, ca. 1600-1775—Fiction Frontier and pioneer life—New England—Fiction
Connotative	Adultery—Fiction Love—Fiction Illegitimacy—Fiction Wilderness (Theology)—Fiction Guilt—Fiction Sin—Fiction Spiritual life—Fiction Sex and law—Fiction Social isolation—Fiction Allegories Historical fiction

Figur 14. Rantas indeksering af *The Scarlet Letter*, baseret på LCSH

hvor det afsluttende *fiction* skal gøre brugeren opmærksom på, ”that the treatment of the material is imaginative in a literary mode”. Det er nødvendigt ”since imaginative writers are under little or no constraints to research the denotative content they include” (Ranta, 1991, p. 17), men samtidig er det vigtigt at pointere, at skønlitteratur ikke som sådan er mindre pålidelig end faglitteratur:

“A work of imaginative literature could be seen as less reliable, but it could also be viewed as more reliable, since it might convey more of the emotional flavor of an historical period, for instance, or of a psychological state than a nonfiction work would.” (Ibid.)

Sagen er blot, at da skønlitteratur kan indeholde såvel fiktive som ikke-fiktive elementer, og det for læseren ofte vil være helt umuligt at afgøre, hvad der er baseret på research, og hvad der er fri fantasi, er det ønskeligt med tilføjelsen *fiction* som en slags sikkerhedsventil, der udstiller denne fundamentale usikkerhed.⁷⁶

Den væsentligste landvinding i Rantas bidrag til debatten er dog hendes skelnen mellem denotative og konnotative elementer. De generelle retningslinjer herfor skitseres fint i artiklen, hvorimod den konkrete indeksering af *The Scarlet Letter* savner uddybning. Alligevel er det ikke svært at applicere målestokken på posten, da **1) Hvem, 2a) Emne, 3) Hvor, 4) Hvornår og 6c) Undergenre** helt oplagt reflekteres - spørgsmålet er blot hvor dybt. I den forbindelse er det vigtigt at gentage, at terminologien er bundet til LCSH, hvor en friere tilgang kunne have udmøntet sig i mere præcise angivelser for sted og ikke mindst tid. Omvendt har LCSH selvsagt et righoldigt udbud af termer i forhold til **2) Emne**, og dækningsgraden her er usædvanlig god. Særligt bemærkelsesværdigt er det, at de tre tilgange til bogen, som Ransley skitserer på baggrund af litteraturvidenskabelige publikationer, og som lægger vægten på henholdsvis synd, kærlighed og moral alle pligtskyldigt er repræsenteret via *'love'*, *'sin'* og *'sex and law'*. Dvs., at nok holder posten sig til de mest populære af målestokkens kategorier, og umiddelbart ligner den mange andre poster, blot i en fyldigere udgave, men reelt er den litteraturvidenskabeligt funderet. Det er interessant, og især er det interessant, at posten ikke favoriserer en bestemt tilgang. I forhold til søgning, men måske i endnu højere grad relevansbedømmelse vil posten hermed formentlig tiltale mange læsere. Af samme grund er det ikke indlysende, hvorfor Ranta udelukkende forholder sig til universitetsbibliotekerne. For mig at se kunne en post som denne fint gå an på folkebibliotekerne.

⁷⁶ Den eksplicite tilføjelse af storgenrer som *fiction* og *poetry* til emner, men ikke til undergenrer, genfindes i ALA's *Guidelines* og LC's indeksering af skønlitteratur.

7.4.4 Vernitski

Hvor Ranta fokuserer på universitetsbibliotekerne, men ender med at komme med et forslag, der kan hævdes at være lige relevant på universitets- og folkebiblioteker, er Vernitski (2007) mere den rene vare, som prøver at imødekomme de særlige behov, som forskere og studerende har. Anat Vernitski har en mastergrad i Biblioteks- og Informationsvidenskab og en ph.d. i Litteraturvidenskab og må som sådan forventes at have et fornuftigt bud på, hvad der kunne hjælpe forskere og studerende. Det handler om intertekstualitet, dvs. målestokkens sjette kategori, *ved hjælp af hvilke midler*, som bortset fra **6c: Undergenre** generelt har været fraværende i de hidtidigt behandlede systemer. Formelt set blev begrebet 'intertekstualitet' skabt af Kristeva i 1966, men for så vidt blev det beskrevet af Bakhtin 30-40 år før (Vernitski, 2007, p. 42-43), og naturligvis har man i århundreder været opmærksom på, at elementer fra én tekst på den ene eller anden måde er blevet 'transporteret' over i en anden tekst (fx som citat, som motiv eller som noget, der bliver parodieret). Således er det almindelig kendt, at Det nye Testamente ofte refererer til begivenheder i Det gamle Testamente, at de græske forfattere refererede til kendte græske myter, og at Shakespeare ofte fandt sine motiver i ældre litteratur.

- Quotation
 - Exact quotation
 - Misquotation
- Allusion
 - Title
 - Work title
 - Chapter/section title
 - Name
 - Character
 - Place
 - Institution
 - Concept
- Variation
 - Theme
 - Form
- Sequel
- Prequel

Figur 15. Vernitskis kategorier for intertekstualitet

At inkorporere intertekstualitet i indekseringen har umiddelbart den fordel, at det er et område, som ikke er snævert knyttet til en bestemt litteraturvidenskabelig retning. Intertekstualitet kan opfattes som noget relativt snævert, men også som noget ekstremt bredt, næsten altomfattende, og derfor er det så at sige noget, alle kan bruge. Men fordi begrebet er så elastisk, er det også nødvendigt for Vernitski at definere de former for intertekstualitet, der skal reflekteres i posterne. Resultatet fremgår af figur 15.

Der er altså nok at tage fat på, og det er klart, at en indekser ikke har en jordisk chance for at fange alle de intertekstuelle referencer, der kan gemme sig i et litterært værk. Derfor er det også fornuftigt, når Vernitski ser bort fra de litterære værker og i stedet fokuserer på litteraturvidenskaben, for så vidt som der skal foreligge en videnskabelig publikation, som diskuterer problematikken i forhold til nogle bestemte titler, før oplysninger om intertekstualitet kan inkluderes i den bibliografiske post. Selv med denne afgrænsning må det dog formodes, at visse klassikerposter kan ende med at blive overordentlig omfattende. Hvor ofte har forskerne ikke påpeget et værks intertekstuelle referencer til fx *Don Quixote*, *Ulysses* eller *Processen*? Indeksørerne bliver ikke arbejdsløse foreløbig, så måske har Vernitski skudt over målet, men det ændrer ikke ved, at hun grundlæggende har fat i noget rigtigt: Ingen bog er en ø, og det ville utvivlsomt være et fremskridt, hvis bibliografiske beskrivelser blev bedre til at eksplicitere det.

7.5 Afrunding

I dette kapitel er behandlingen af det teoretiske gennembruds kvalitative aspekter blevet indledt. I den forbindelse blev det fremhævet, at debatten på mange måder begyndte at ændre karakter fra omkring 1990, hvor en stigende akademisering både relaterer til *hvem* der skriver, *hvad* der skrives om, og *hvordan* det gribes an metodisk og teoretisk. Nogle af disse ting blev foregrebet af Walker og især Pejtersen, men dels udgjorde de hver deres enmandshær, hvorefter det ikke er muligt at tale om noget typisk, og dels arbejdede de ligesom de tidlige systembyggere på at lave deres eget system. Efter disse pionerer bredes feltet ud, og som helhed bliver publikationerne herefter meget mere forskelligartede end førhen. To hovedlinjer blev dog udpeget: Empiriske undersøgelser samt mere eller mindre konkrete forslag til udviklingen af bedre bibliografiske systemer

til fiktion. Som mange andre empiriske undersøgelser inden for biblioteks- og informationsvidenskaben, er også de fleste af de her omtalte kvantitative, men efter de tidligere årtiers opstillingsundersøgelser er der langt større diversitet, og bl.a. er bibliotekskataloger blevet sammenlignet med online-boghandlere og databaser med bogtips. Og med hensyn til systemudviklingen synes der i dag oftere at være tale om bidrag til en kollektiv proces end færdige systemer. Således koncentrerer to af de væsentligste artikler, Ranta (1991) og Vernitski (2007), sig om at udvikle en enkelt facet, henholdsvis – med Johansens og målestokkens terminologi - *hvad*-facetten og intertekstualitets- eller *ved hjælp af hvilke midler*-facetten. Karakteristisk for disse, men også flere andre teoretikere med fokus på systemudvikling er endvidere, at deres forslag ofte er baseret på tværvidenskabelige studier. I den forbindelse spiller ikke mindst litteraturvidenskaben en væsentlig rolle, men også andre discipliner er repræsenteret.

8 Beghtol

8.1 Indledning

Clare Beghtol er professor ved Faculty of Information Studies, University of Toronto og har i sin forskning mestendels beskæftiget sig med klassifikationsteoretiske emner. Hendes bidrag til den bibliografiske beskrivelse af fiktion er først og fremmest bogen *The Classification of Fiction: The Development of a System Based on Theoretical Principles* fra 1994, en revideret udgave af hendes ph.d.-afhandling fra 1993 med samme titel. En forudgående dobbeltartikel (Beghtol, 1989; 1990) har beslægtet emne, men da de vigtigste elementer herfra er indarbejdet i bogens andet og tredje kapitel, ses der bort fra artiklen i denne sammenhæng. Siden bogudgivelsen har hun ikke skrevet yderligere om emnet. Dog skinner arbejdet med afhandlingen igennem i enkelte senere publikationer, fx argumenterer Beghtol (1997) for, at narrative elementer også spiller en væsentlig rolle i meget faglitteratur, hvorfor denne dimension også kunne indgå i den bibliografiske beskrivelse af denne litteraturtype.

I forhold til de tidligere behandlede publikationer er *The Classification of Fiction* i flere henseender lidt af et særsyn. For det første er der omfanget, der med sine 366 sider giver mulighed for en bredde og dybde, der ligger langt ud over tidsskriftartiklen, som også i denne sammenhæng er det gængse format. For det andet er selve fremstillingen i usædvanlig høj grad domineret af teoretiske problemstillinger. Som nævnt i 7.2 er det teoretiske niveau ganske vist generelt blevet styrket inden for de sidste tyve år, men den omfattende brug af filosofi, litteraturvidenskab og avanceret klassifikationsteori i Beghtols værk er dog stadig en undtagelse.

For det tredje koncentrerer bogen sig ikke om den ellers allestedsnærværende indeksering, men om den klassiske klassemærkeklassifikation, der her foreligger i en usædvanlig veludbygget variant. Det illustrerer samtidig, at Beghtol som den eneste af de nyere teoretikere er tydeligt inspireret af Walker, hvorimod hun er forholdsvis kritisk overfor Pejtersen, som hun på mange måder er i opposition til og skriver sig op imod.

For det fjerde kan der næppe herske tvivl om, at det foreslåede system, EFAS (Experimental Fiction Analysis System), er det hidtil mest konsistente system til beskrivelse af fiktion. Hermed menes ikke, at det er det bedste – som det vil fremgå, er det ikke min opfattelse – men slet og ret at det er det mest gennemarbejdede og som sådan synes klar til at blive implementeret, hvis nogen måtte ønske det. Især i forhold til de andre nyere teoretikere er forskellen iøjnefaldende, da mange af disse som nævnt enten slet ikke prøver at etablere noget system (fx Miller, 2003; Wilson et al., 2000) eller afgrænser sig til særlige problemstillinger eller facetter (fx Ranta, 1991; Nielsen, 1997a; 1997b; Vernitski, 2007).

Endelig skal det bemærkes, at EFAS tilsyneladende ikke er rettet mod en bestemt bibliotekstype, for faktisk bliver det spørgsmål slet ikke diskuteret. I stedet skal hele bogen angiveligt betragtes som et eksperiment, hvor det uden smålig skelen til forskellige computersystemers formåen eller økonomiske forhold skal undersøges, om det overhovedet er muligt at klassificere fiktion på en intellektuelt effektiv måde (Beghtol, 1994, p. 11). Også i den forstand er der altså tale om en meget teoretisk tilgang.

8.1.1 *Bogens og kapitlets struktur*

Grundlæggende er *The Classification of Fiction* organiseret i syv kapitler og to appendikser. Efter et introducerende åbningskapitel, er kapitel 2 et forsøg på at placere de særlige klassifikationsproblemer omkring fiktion inden for en overordnet klassifikationsteoretisk ramme. I kapitel 3 præsenteres fem klassifikationssystemer til fiktion – tre generelle (Haigh, Walker og Pejtersen) og to afgrænset til science fiction (Cameron og Croghan) – hvorefter der udføres en sammenlignende analyse af, hvor dækkende de hver især er i stand til at klassificere Ursula le Guins roman *The Left Hand of Darkness*. Kapitel 4 markerer en mere domæneanalytisk tilgang, hvor hensigten er at etablere et fundament for EFAS ved at diskutere fiktionslitteraturens karakteristika, som disse fremtræder i værkerne selv og i litteraturvidenskabens behandling af emnet.

De tre afsluttende kapitler fokuserer på selve EFAS. Kapitel 5 definerer systemets hovedklasser, og indleder diskussionen af, hvordan de kan udtrykkes i klassifikationssproget, mens kapitel 6 beskriver systemet i sin helhed og nærmest kan betragtes som en manual. Endelig evalueres systemet i kapitel 7. Metodisk sker dette ved mere eller mindre indgående at klassificere nitten romaner efter forskrifterne i

EFAS og vurdere resultatet. Titlerne er sammensat af otte romaner, der er blevet diskuteret tidligere i bogen, og elleve romaner, der er blevet tildelt Canadian Governor Generals's Literary Awards mellem 1976 og 1989. Fire prisvindende novellesamlinger fra samme periode er ikke inkluderet. Referencer til alternative bibliografiske systemer til fiktion er samlet i appendiks 1, mens de fulde klassifikationer af vindertitlerne fremgår af appendiks 2.

Den følgende behandling af Beghtols værk følger i grove træk bogens egen struktur og fokuserer ikke bare på EFAS, men også på dets teoretiske forudsætninger. Således vil det klassifikationsteoretiske grundlag formuleret i bogens kapitel 2 blive diskuteret i 8.2. Dernæst, i 8.3, følger en diskussion af undersøgelserne i bogens kapitel 4, hvor der som nævnt søges etableret et mere domænespecifikt grundlag for EFAS. I 8.4 beskrives de væsentligste egenskaber ved systemet, som dette udfoldes og eksemplificeres i bogens kapitel 5, 6 og 7, hvorefter der i 8.5 rundes af med en evaluering af EFAS. Bogens kapitel 1 og 3 vil stort set ikke blive omtalt yderligere.

8.2 Det klassifikationsteoretiske grundlag

Som nævnt i indledningen spiller teoretiske problemstillinger en betydelig rolle i Beghtols værk. Det kan måske umiddelbart virke besnærende, men de teoretiske overvejelser er ofte så overordnede og generaliserende, at det egentlige objekt, klassifikationen af fiktion, knap nok anes, og det er ikke altid lige indlysende, hvad det i og for sig imponerende teoretiske stillads skal gøre godt for. Derudover savnes der somme tider empiri eller i det mindste nogle gode argumenter, der kan underbygge visse udsagn, hvad der bevirker, at disse kommer til at fremtræde som rene påstande.

Et eksempel på den teoretiske vidtløftighed, der ikke underbygges af solide argumenter, findes i kapitel 2, 'A Problem in Classification Theory,' hvor der lægges for med en omfattende diskussion af relationen mellem naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora. Ifølge Beghtol indeholder bibliografisk klassifikation af kunstarterne og humaniora to grundlæggende problemer. Det ene er, at den traditionelle tredeling af viden mellem naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora ikke er i overensstemmelse med et af den moderne klassifikationsteoris mest fundamentale principper, som er, at der kun kan opdeles efter et enkelt karakteristikum

på hvert klassifikationsniveau (Beghtol, 1994, p. 15) – et princip, der er formuleret af Ranganathan og senere videreført af bl.a. Classification Research Group (CRG). Pointen er altså, at de tre områder er forskellige i mere end én henseende og derfor ikke eksklusive. Det andet problem er, at der ikke er enighed om, hvilke discipliner humaniora omfatter, fx kan såvel samfundsvidenskaberne som humaniora gøre krav på historiefaget (ibid).

Spørgsmålet er blot, hvad disse i og for sig interessante problemer har at gøre med klassifikation af fiktion? Beghtol prøver at knytte en forbindelse ved at operere med ”the fine arts and humanities” (ibid.) som en enhed, men selv om det er normal praksis i diverse sammenhænge i engelsktalende lande, er det næppe en god idé i forbindelse med klassifikation. Naturligvis er det helt overvejende humaniora, der beskæftiger sig med kunstarterne, men omvendt er det ikke vanskeligt at pege på en mængde fællestræk ved naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora – træk, der adskiller dem fra kunstarterne som helhed eller i hvert fald mange af de værker, som disse inkluderer. Fx at alle tre videnskabsfelter forholder sig til noget, der findes (eller menes at findes) i den konkrete verden, at de baserer sig på bestemte teorier, og at de alle er domineret af en mere eller mindre rationel diskurs, der skal underbygge, dokumentere eller bevise nogle bestemte synspunkter, tilstande, lovmæssigheder eller fortolkninger – elementer, som det selvsagt står enhver kunstner frit for at inddrage i sit værk, men som også kan ignoreres totalt.

På den baggrund kan så det overvejes, om et kunstværk overhovedet kan siges at udtrykke viden - eller eventuelt hvilke værker der gør, og hvordan de gør det - men det er ikke det afgørende i denne kontekst. Det afgørende er, at selv hvis det er viden, så står det enhver kunstner frit for at fremlægge denne viden på en radikalt anden måde, end man gør inden for videnskaberne. Det indebærer bl.a., at et givent værk kan fremtræde så flertydigt, at det i høj grad kan diskuteres, hvad det egentlig handler om, eller om det overhovedet handler om noget, og lige netop dette forhold skaber store problemer for en emneorienteret bibliografisk beskrivelse⁷⁷, hvad Beghtol da også (jf. 8.3 og 8.4) er opmærksom på. Derimod bliver det aldrig klart, hvorfor den manglende eksklusivitet i tredelingen af videnskaberne og den manglende konsensus omkring,

⁷⁷ Som nævnt under 1.4.2 er problematikken særligt nærværende i forbindelse med musikken, men den er også ofte relevant i forhold til andre kunstarter som fx film, billedkunst og skønlitteratur.

hvilke discipliner humaniora omfatter, skulle være relevant i forbindelse med klassifikation af fiktion.

Herefter tages der fat på en beskrivelse af, hvordan skønlitteratur almindeligvis klassificeres. I den forbindelse bemærkes det, at hvor den overordnede bestræbelse i både traditionelle og moderne klassifikationssystemer har været at gruppere dokumenterne efter emnemæssig lighed, da gælder der andre regler for skønlitteratur: "In the case of the primary works of literature, however, this principle of classification-by-subject has traditionally yielded to a principle that might be called classification-by-creator" (Beghtol, 1994, p. 21). Det er umiddelbart en uholdbar påstand, men en præcisering heraf forudsætter, at der skelnes mellem to former for klassifikation: klassemærker og opstilling.

I forhold til klassemærkerne er udsagnet slet og ret forkert, da det primære klassifikationskriterium i DDC, UDC, LCC og mange andre systemer, bl.a. DK5, er originalsprog.⁷⁸ Som nævnt under 3.4 kan andre kriterier også spille en rolle, typisk storgenren, sproget i den konkrete udgave eller den litterære undergenre, men blandt de tre store klassifikationssystemer er det kun LCC, der reflekterer forfatterens navn. Så vist klassificeres skønlitteratur ikke efter emne, men heller ikke forfatterens navn spiller den store rolle.

I forhold til opstillingen stiller sagen sig lidt anderledes og er noget mere kompliceret, da mange biblioteker, især folkebiblioteker, ikke ønsker at lade klassemærkerne diktere opstillingen. Hermed åbner der sig selvsagt et væld af muligheder, og i nogle tilfælde er der blevet gået ganske radikalt til værks. Ekstreme eksempler er 1950'ernes folkebiblioteker i Detroit og Boston, hvor det såkaldte 'Reader Interest Arrangement' udmøntede sig i et uortodokst antal klasser (i Detroit 14, i Boston 17), der både kunne indeholde faglitteratur og skønlitteratur (Ørving, 1955). Præcis hvor skønlitteraturen blev placeret fremgår ikke helt klart af artiklen, men i Detroit blev fiktionstitlerne bl.a. fordelt på klasser som 'Background Reading', 'The Bright Side' og 'Sports'. En anden og mere populær opstillingsprofil tegnes af det såkaldte tredelte bibliotek (se fx

⁷⁸ I de forholdsvis få tilfælde, hvor en skønlitterær forfatter har valgt at udtrykke sig på forskellige sprog, kan konsekvensen derfor være meget forskelligartede klassemærker. Eksempler på denne forfattertype er Samuel Beckett, der både skrev på engelsk og fransk, Karen Blixen, der både skrev på engelsk og dansk, og Gustaf Munch-Petersen, der både skrev på dansk, svensk og engelsk.

Thorhauge, 1995), hvor der skelnes mellem ordinær opstilling, magasin og et konstant udskifteligt 'marked', som både kan indeholde faglitteratur, skønlitteratur og somme tider også andre medier.

Afgrænses problematikken til den ordinære opstilling af skønlitteratur i folkebibliotekerne, er det mest udbredte dog, at den primære klassifikation, originalsproget, ignoreres til fordel for sproget i den aktuelle udgave, som derpå hyppigt klassificeres efter storgener – og heraf bliver især prosaen ofte opstillet under en given undergenre. I dag er den genrebaserede opstilling af fiktion normen i en lang række lande, bl.a. Danmark og USA, hvad der ikke blot indebærer en diskrepans mellem klassemærke og opstilling, men også at romaner og noveller af en bestemt forfatter let kan være spredt på en lang række hylder.⁷⁹ Omvendt er der naturligvis også eksempler på forfattere, hvis bøger ikke bare deler klassemærke, men også står på hylden ved siden af hinanden, og her kan det derfor se ud som om der klassificeres efter forfatter. Sagen er dog blot, at der i så fald er tale om en konsistent produktion, fx at titlerne foreligger på et bestemt sprog og konsekvent tilhører en bestemt undergenre.

Med forbehold for muligvis eksisterende systemer, der ikke opererer med sprog- og genreforhold som de væsentligste kriterier, må konklusionen derfor være, at forfatteren generelt spiller en såre beskeden rolle i klassifikationen. Forfatterens navn indgår i klassifikationen i LCC, og forfatteren spiller naturligvis også en rolle i opstillingen, for så vidt som alfabetiseringen primært er baseret på forfatterens navn (og ikke titlen), men det er så også det.

Ikke desto mindre vælger Beghtol at perspektivere sin påstand ved at inddrage filosofen Nozick, som i *Philosophical Explanations* anskueliggør to modsatrettede klassifikationsprocesser. I den ene variant er klassifikationen så omfattende, at hver klasse kun indeholder en enkelt enhed, en proces han kalder 'entification' (efter 'entity'). I den anden er klassifikationen så svag, at alle enheder kan indeholdes i en enkelt klasse. Nozick navngiver ikke sidstnævnte proces, men Beghtol foreslår

⁷⁹ På danske folkebiblioteker er det eksempelvis ikke usædvanligt, at Paul Austers krimilignende *New York trilogi* står på krimihylderne, *I det sidste land* under science fiction (eller endnu værre: fantasy), mens resten af hans romaner er placeret blandt de 'almindelige' romaner, der ikke tilhører nogen af de undergenerer, som biblioteket benytter i opstillingen.

'unification' og mener, at overskriften på sådan klasse kunne være "Documents on Subjects"⁸⁰ (Beghtol, 1994, p. 24). Kort efter konkluderes det:

"In applying Nozick's concept to bibliographic classification systems, it seems that classificationists appear to have used the process of entification intuitively in grouping primary works in the fine arts with their creator instead of with their subject(s). In this practice classificationists have emphasized the uniqueness of each work by recognizing its differences from all works by other creators and by excluding from consideration any subject similarities it may have with other of its kind. Thus, alphabetic arrangement of the works of one creator may be considered a process of entification in that each work becomes in effect a class of one to which no other members may be admitted.

In addition, however, it follows that grouping all of one creator's work together is like Nozick's process of unification because all the entities (classes of one work) are treated as subclasses to be unified on next highest hierarchical level by the fact of having been created by the same person. In this sense, classification systems treat the works of an author as examples, not as subclasses containing documents on subjects narrower than those in the superordinate class." (Beghtol, 1994, p. 26-27)

Også dette ræsonnement hviler altså på den påstand, at skønlitteratur klassificeres efter forfatter, og som allerede påpeget, er det i det store hele forkert. Alligevel er citatet ikke uinteressant, for hvis man vælger en anden synsvinkel end den intenderede – nemlig brugersynsvinklen - har forestillingen om forfatteren som en slags klasse nok noget for sig. Måske er det ikke videnskabeligt dokumenteret, men som bekendt kan mange læsere være så optaget af en forfatter, at de ønsker at læse hele forfatterskabet, også selv om dele heraf måtte tilhøre en genre, som de normalt viger udenom. Således har jeg selv flere gange talt med nogen, der efter at have læst Dan Turélls krimier er fortsat med digtene – også folk, der ellers aldrig læste digtsamlinger. Det er for så vidt

⁸⁰ En sådan klasse vil naturligvis indbefatte hovedparten af et biblioteks fysiske og virtuelle materialer. Men jf. note 77 kan der stilles spørgsmålstegn ved, om nogle dokumenttyper - fx (instrumental)musik, abstrakt kunst og konkretistisk poesi – egentlig har et emne.

et argument for en klassifikation efter forfatter. Det er bare ikke sådan man gør på bibliotekerne, hverken med hensyn til klassemærker eller opstilling. Ethvert klassifikationssystem har sine omkostninger.

8.3 Et domæneanalytisk fundament

I kapitel 4, 'Fictional Warrant and Critical Warrant', er hensigten at etablere et domæneanalytisk fundament for EFAS for at sikre brugbarheden. Når et konkret klassifikationssystem beskrives inden for klassifikationsteorien udpeges der ifølge Beghtol almindeligvis kun en enkelt kilde til systemet, typisk litteraturen eller brugerne, men hun mener, der som regel er to kilder på færde, en større og en mindre. Således har Bliss' *Bibliographic Classification* (BC) og AMP-systemet hver sin hovedkilde, men begge er baseret på såvel litteraturen som brugerne, og det er formentlig korrekt. Det er dog ikke afgørende i denne forbindelse, da udpegningen af to kilder som det normale tydeligvis blot tjener som optakt til, at Beghtol kan definere sine egne:

"It seems fruitful to describe two literatures: first, the primary works of fiction themselves and, second, the secondary works generated by scholarly treatment of primary works." (Beghtol, 1994, p. 93)

Dermed er den brede brugergruppe af fiktionslæsere fravalgt som kilde. Da litteraturbegrebet er spaltet mellem primær- og sekundærlitteratur, er den metodiske tilgang dog alligevel tosidig, og da sekundærlitteraturen endvidere er forfattet af en bestemt type brugere, litteraturforskerne, er brugerperspektivet ikke helt fraværende: Hvis analysen kan afdække, hvordan litteraturvidenskaben behandler fiktion, og disse indsigter reflekteres i klassifikationssystemet, vil systemets brugbarhed på forskningsbibliotekerne samtidig være sikret.⁸¹ Det er dog ikke let, for "no tested systematic method of determining the warrant of a literature is generally accepted" (Beghtol, 1994, p. 94), og sagen bedres ikke af, at Beghtol i hvert fald med hensyn til

⁸¹ Som nævnt under 8.1 forholder Beghtol sig ikke eksplicit til bestemte bibliotekstyper. Når hun ser bort fra almindelige brugere til fordel for sekundærlitteraturen kunne det dog tyde på, at EFAS især er rettet mod forskningsbibliotekerne.

litteraturvidenskaben synes at være på udebane. Det giver sig udslag i en yderst eksperimenterende tilgang, hvor tre metoder udvælges, uden at hun på forhånd synes at ane, om nogle af dem vil give et substantielt udbytte. Af samme grund kan hun ej heller gøre rede for, hvorfor disse tilgange er foretrukket frem for nogle andre.

8.3.1 Litteraturvidenskab

Der lægges for med konferencen "Why the Novel Matters: A Postmodern Perplex" arrangeret af det anerkendte litteraturvidenskabelige tidsskrift *Novel: A Forum on Fiction*. Her er hensigten angiveligt at analysere konferencens emner, men tilsyneladende består analysen udelukkende i at kigge på titlerne på de enkelte indlæg, hvorefter det kan fastslås, at emnerne – ligesom konferencens seks hovedtemaer⁸² - er forskellige (Beghtol, 1994, p. 110). Det kan næppe komme bag på nogen, og åbenbart kan Beghtol heller ikke selv se meningen med sin egen undersøgelse:

"It cannot be assumed, however, that the topics offer a comprehensive look at topics currently considered appropriate to fiction scholarship. In addition, analysis of one conference does not provide a retrospective view of fiction studies." (Ibid.)

Næste undersøgelse handler om 'the Dickens House Classification', som er et klassifikationssystem specifikt rettet mod skrifter af og om Charles Dickens. I den forbindelse er den mest oplagte begrænsning, at Dickens meget vel kan tænkes at være mere interessant i nogle kritiske sammenhænge end i andre, og at den kritiske profil omkring lige netop ham derfor ikke nødvendigvis indebærer et signalement af litteraturvidenskaben som helhed. Bortset fra dette er Dickens dog et udmærket valg, da han og hans forfatterskab har været genstand for en yderst omfattende litteratur i mere end hundrede år, og det anføres da også, at Dickenslitteraturen indeholder højst forskelligartede emner. Ikke desto mindre nøjes Beghtol med at opregne fire af de mere særprægede i en note og så ellers fastslå, at emnerne i klassifikationssystemet "exhaust neither possibilities for topic

⁸² Temaerne er: The Novel as Subjective Mode; The Novel as Ethical Paradigm; The Novel as Cultural Discourse; The Novel as Therapeutic Discourse; The Novel as Psychosocial Design og The Novel as Narrative Process.

specification in Dickens studies nor possible fiction topics that scholars may research” (Beghtol, 1994, p. 111). Igen kan det altså konstateres, at tilgangen snarere er et anslag end en analyse, og igen må man undre sig over, hvorfor den pågældende tilgang overhovedet er valgt.

Den sidste undersøgelse er delvis beslægtet med den foregående, men langt bredere, da planen er at analysere litteraturvidenskabens behandling af fiktion i almindelighed. Metodisk skal dette ske ved at kortlægge mønstre i de tildelte emneord til litteraturvidenskabelige monografier og tidsskriftartikler i to online-kataloger, således at monografiernes emner vurderes på basis af katalogen FELIX på Beghtols eget universitet, University of Toronto (som bruger emneord fra Library of Congress), mens artiklernes emner vurderes på basis af emneordene i *MLA Bibliography Online*, årgang 1987 og 1988.

I modsætning til ovenfor er det i disse to delundersøgelser muligt at iagttage konturerne af et mere regulært analysearbejde. Imidlertid viser FELIX sig hurtigt at være overordentlig uheldigt valg, idet ”limitations on the size of keyword searches FELIX would accept meant that only the 212 headings that started with the name of a personal fiction author and that were further subdivided ’--Characters’ could be studied in detail” (Beghtol, 1994, p. 112). Med denne absurde systemiske begrænsning kan ønsket om at kortlægge litteraturvidenskabens generelle behandling af fiktion ikke blive indfriet, og ikke overraskende er resultaterne temmelig uinteressante. Fx handler monografierne oftere om en enkelt karakter eller en bestemt karaktertype end om alle karakterer eller flere karakter typer (ibid.), men hvilke konsekvenser det eventuelt skulle have for udformningen af klassifikationssystemer bliver på ingen måde klargjort.

Også i forhold til undersøgelsen af *MLA Bibliography* er der en begrænsning, men i dette tilfælde er den selvvalgt. Begrænsningen består i at nøjes med at undersøge emneordene og ignorere noten, selv om noterne i *MLA Bibliography* ofte er forbilledligt udformet og typisk er bedre til at indikere, hvad den pågældende artikel handler om, end emneordene. Metoden er formentlig bestemt af, at noterne er langt sværere at kvantificere end emneordene, men det er alligevel et beklageligt valg. Ikke desto mindre er denne delundersøgelse mere valid end FELIX-undersøgelsen, og i kategorien ’Literary Theme/Motif/Character’ er hundrede termer mere fremherskende, end det statistisk kunne forventes. Disse hundrede termer bliver derefter analyseret i håb om, at nogle mere generelle mønstre dukker op:

“The terms, however, did not seem to show a pattern of critical attention to particular themes or kinds of themes. Instead, the great variety of topics that were treated strongly implies that there are no limitations to what scholars might write about.” (Beghtol, 1994, p. 113)

Endnu engang er resultatet altså nedslående, og som helhed må det konstateres, at der næsten ikke er kommet noget ud af undersøgelserne. Hovedkonklusionen er, at ”the absence of constraints on fiction works is matched by a corresponding absence of constraints on critical approaches” (Beghtol, 1994, p. 114). Ifølge Beghtol kan det pauvre resultat skyldes, at der ikke findes nogle anerkendte systematiske metoder til at sikre ’critical warrant’, men efter min opfattelse er den egentlige svaghed snarere, at det kun er undersøgelsen af *MLA Bibliography*, der er nogenlunde konsekvent gennemført. Både *Novel*-konferencen og ’the Dickens House Classification’ affærdiges som værdige undersøgelsesobjekter, næsten inden undersøgelserne er kommet i gang, og især i forhold til sidstnævnte forekommer dommen noget forhastet. Ville en statistisk funderet undersøgelse, som den der udføres i forbindelse med *MLA Bibliography*, ikke kunne sige noget om foretrukne facetter i Dickens-forskningen? Og ville et så omfattende materiale ikke under alle omstændigheder kunne sige noget om udviklingen inden for litteraturvidenskaben i de sidste mere end hundrede år? Det er svært at forestille sig andet. Omvendt er det kritisabelt, at FELIX-katalogen ikke blev droppet til fordel for en anden katalog, så snart de søgetekniske begrænsninger gjorde det klart, at undersøgelsen kun i uhyre begrænset omfang ville kunne bidrage til at fremdrage litteraturvidenskabens emnemæssige spændvidde og prioriteter.

8.3.2 *Fiktion*

I sammenligning med litteraturvidenskaben er undersøgelsen af fiktionslitteraturens karakteristika mindre famlende metodisk. Omvendt er undersøgelsen ikke særlig ambitiøs, da den begrænser sig til at sige nogle få basale ting om form og indhold. Disse størrelser behandles hver for sig, og når de bliver det, er det ikke fordi de kan adskilles i absolut forstand, men fordi det kan være produktivt i forhold til bibliografiske beskrivelser af fiktion, og tilgangen er da også motiveret af, at klassifikationssystemer traditionelt har klassificeret skønlitteratur efter form. Uden at det problematiseres, undergraver denne oplysning naturligvis den tidligere hævdede klassifikation efter

forfatter, men opfattelsen er korrekt. Derimod har litteraturvidenskaben typisk interesseret sig for såvel form som indhold, men det er dog ingenlunde usædvanligt, at det enkelte skrift vægter den ene af dimensionerne højere end den anden (Sauerberg, 2000, p. 11-12).

Med hensyn til formen mener hun, at fiktion principielt kan spænde fra at være ren form til slet ikke at have nogen. Et eksempel, der er meget tæt på at være ren form, er Kostelanetz' *Tabula Rasa: A Constructivist Novel*, som er en kvadratisk udformet bog indeholdende ca. tusind blanke sider samt et titelblad med en ganske kort tekst. Spørgsmålet er dog, om eksemplet er velvalgt. I den forbindelse er det værd at fremhæve, at eftertiden godt kan underkende en eksplicit eller implicit formangivelse. Fx lader titelbladet til førsteudgaven af *Robinson Crusoe* som om, det er en autentisk rejseskildring forfattet af ham selv, men det er naturligvis for længe blevet fastslået, at det er en roman af Daniel Defoe.⁸³ Omvendt er *Tabula Rasa* nok en roman af navn, jævnfør undertitlen, men er den det også af gavn? I hvert fald er den ikke affattet "in narrative prose" (Beghtol, 1994, p. 7), som er et af Beghtols krav til genren, så ret beset burde der slet ikke tages højde for den type titler.

Hvor *Tabula Rasa* tjener som eksempel på et stykke fiktion, der næsten er ren form, er eksemplet på en relativt formløs bog Saportas (fransksprogede) *Composition No. 1: Roman*, hvor 149 unummererede ark er lagt i en æske, hvad der selvsagt giver et svimlende antal kombinationsmuligheder. Det er dog indiskutabelt "narrative prose", hvorfor den genrebestemmende undertitel er betydeligt mere rimelig end ved *Tabula Rasa*, og det romanagtige understøttes af, at det, ifølge Saporta, er muligt for læseren at regne rækkefølgen af nogle af begivenhederne ud. Det er dog fortsat en udgivelse, hvor læseren i meget høj grad selv kan fastlægge det narrative forløb – ja, nærmest er tvunget til det. Om bogen hermed er formløs afhænger dog af, hvordan denne term defineres, og Beghtol fremhæver da også, at værket kun er formløst, for så vidt som formen er amorf og ustabil, og senere foretrækkes betegnelsen variabel form (Beghtol, 1994, p. 99, 259).

⁸³ Bortset fra trykkeoplysninger er den totale tekst på titelbladet: "The Life and Strange Surprising Adventures of *Robinson Crusoe*, Of *York*, Mariner: Who lived Eight and Twenty Years, all alone in an un-inhabited Island on the Coast of America, near the Mouth of the Great River Oroonoke; Having been cast on Shore by Shipwreck, wherein all the Men perished but himself. With An Account how he was at last as strangely deliver'd by Pyrates. *Written by Himself*" (Hertel, 1986, p. 11, original kursivering). Derimod fremgår forfatterens navn, Daniel Defoe, ikke.

Med hensyn til den anden dimension, indholdet, fokuseres der på virkelighedsrelationen. Dvs. at ekstremerne består af titler, der udelukkende har faktisk indhold, og titler, der overhovedet ikke har et sådant. Modstillingen er god, fordi den antyder, at nogle former for fiktion egentlig ikke er fiktive eller kun er det i meget ringe grad, hvorimod andre titler bestemt fortjener prædikatet. Som eksempel på den virkelighedstro type peges på Keneallys roman *Schindler's List*, der helt overvejende er baseret på interviews og i forvejen eksisterende dokumenter, men jf. genren dokumentarromaner kunne mange andre titler formentlig være fremdraget. Omvendt indeholder de fantastiske genrer typisk store mængder af fikтивitet i form af fx væsener, steder og fysiske love, der ikke findes i virkeligheden.

8.3.3 *Opsummering og diskussion*

Hermed er hovedemnerne i kapitel 4 udtømt. Om fiktion blev det konkluderet, at den kan savne et tekstligt indhold og som sådan være næsten ren form (Kostelanetz), at formen kan være variabel og læserafhængig (Saporta), samt at indholdet af fiktive elementer kan svinge voldsomt. Og med hensyn til litteraturvidenskab var det ikke muligt at udpege særlige emnemæssige prioriteter på baggrund af de foreliggende undersøgelser. Det kan vanskeligt betegnes som et tilfredsstillende resultat, men spørgsmålet er, om udbyttet ikke i høj grad er determineret af de valgte tilgange. På grund af kapitel titlen 'Literary Warrant and Critical Warrant' og hensigten med undersøgelserne blev tilgangen indledningsvis karakteriseret som domæneanalytisk, men hvis man hermed forventer en blot nogenlunde dækkende analyse af strukturer inden for domænet, er den mindre velanbragt. Dertil er tilgangen både til fiktion og litteraturvidenskab simpelt hen for forenkende.

Således i forhold til fiktionen, hvor kun to emner er genstand for nærmere analyse. I det ene tilfælde handler det om formmæssige excesser i udvalgte værker, mens det i det andet handler om værker, hvor indholdet enten ligner virkeligheden til forveksling eller ligner den meget lidt. At levere en nogenlunde adækvat beskrivelse af fiktion er ikke nogen nem opgave, men kun at diskutere ekstreme varianter i forhold til blot to parametre giver et decideret fortegnede billede af bemeldte kunstart. Det bemærkes da også, at de fleste titler må forventes at befinde sig et sted imellem de nævnte ekstremer (Beghtol, 1994, p. 100-101; 102), men behandlingen af emnet er så kortfattet og

overfladisk, at den reelt er værdiløs, og fundamentalt savnes der en karakteristik af det brede midterfelts kendetegn og de overvejelser, som disse måtte give anledning til i et klassifikationsteoretisk perspektiv.

I forhold til litteraturvidenskaben er manglerne mindst lige så tydelige om end af lidt anden art. Her er *Novel*-konferencen som nævnt et rigeligt snævert objekt, men undersøgelsen har den dog den fordel, at den fokuserer på litteraturvidenskab, for herefter handler det faktisk ikke om litteraturvidenskaben i sig selv, men om den bibliografiske håndtering af denne i tre forskellige systemer, 'the Dickens House Classification', FELIX og *MLA Bibliography*. Pointen er, at disse undersøgelser givetvis kan sige noget om disse specifikke systemer, hvorimod deres evne til at sige noget om litteraturvidenskab helt og aldeles afhænger af det enkelte systems kvalitet, så i den forstand er det studerede emne faktisk ikke litteraturvidenskab, men bibliografiske systemer.

Endelig hænger kapitlets to dele dårligt sammen. Problemet er ikke, at fiktion og litteraturvidenskab behandles hver for sig, men at de ikke befrugter hinanden. Potentielt kunne litteraturvidenskaben være en slags dåseåbner i forhold til fiktionen, men da undersøgelserne af litteraturvidenskaben stort set er værdiløse, forpasses denne chance. Derimod kunne konklusionerne omkring fiktion godt tjene som indgang til litteraturvidenskaben. Fx kunne der spørges til, i hvor høj grad litteraturforskerne synes at interessere sig for, om indholdet i fiktion er i overensstemmelse med såkaldt virkelige begivenheder eller ej, og hvordan de i givet fald behandler emnet, men det sker heller ikke.

8.4 EFAS

Med det beskedne udbytte af undersøgelserne i kapitel 4 in mente er der ikke meget at bygge et klassifikationssystem på, så i kapitel 5, hvor EFAS for alvor skal forankres, må der indledningsvis arbejdes videre med teoretiske problemstillinger, der knytter an til de foregående kapitler.

Der lægges for med at tage tråden op fra kapitel 2 og fokusere på klassifikationsteoretiske spørgsmål. I denne ombæring handler det dog ikke om

'entification', 'unification' eller den påståede klassifikation efter forfatter, men om hvorvidt klassifikationssystemer skal vurderes på en absolut skala, der spænder fra sandt til falsk, eller en relativ skala, der spænder fra bedre til dårligere. På baggrund af udsagn fra Dewey og (især) filosofen Lange indskriver Beghtol sig her på den relativistiske og pragmatiske linje, der prioriterer brugbarheden over sandhedsværdien.

8.4.1 Præmisser

Dernæst skal indfaldsvinklen til fiktion som dokumenttype og objekt for klassifikation præciseres. Med inspiration fra Beaugrande konstateres det i den forbindelse på, at ethvert dokument, herunder fiktion, kan have bibliografiske relationer til andre dokumenter, ligesom ethvert værk må formodes at være et system, der hviler på de begrebslige relationer, som teksten etablerer i forhold til læseren og den 'virkelige verden'. I disse henseender er et stykke fiktion altså det, som Beghtol kalder et åbent system, men da bibliografiske systemer ikke plejer at efterspore disse forbindelser, vælger hun ikke desto mindre at betragte det enkelte værk som et uafhængigt og lukket system (Beghtol, 1994, p. 122-124). Fx skal en klassifikation ikke forsøge at reflektere, hvad der måtte være af fiktive henholdsvis faktuelle elementer i en given roman – som objekt for klassifikation må alle elementer i romanen accepteres på deres egne præmisser og som sådan betragtes som 'sande'. Opsummerende defineres fiktion som en dokumenttype, der på en gang kan betragtes som:

“1) a bibliographically closed system; 2) a conceptually open system that allows readers to comprehend whatever relationships the text has to the 'real' world; and 3) a conceptually closed system that allows classifiers to construe the particular 'fictional world' as a 'true' one for the purposes of a fiction analysis system.” (Beghtol, 1994, p. 124)

Dette udgør den første præmis for, hvordan Beghtol vil håndtere fiktion i sit system, men to andre ekspliciteres også. Den ene er, at et klassifikationssystem skal forsøge at undgå fortolkningskrævende facetter. Det står naturligvis i opposition til Pejtersen (især forfatterintentionen) og Ranta (det konnotative niveau), om end der aldrig refereres til sidstnævnte. Tværtimod viser det, at Beghtol er tilhænger af den objektivistiske tradition inden for biblioteks- og informationsvidenskaben (fra Dewey og fremad), og betegnende nok er det netop traditionen i forhold til faglitteratur, der henvises til, da synspunktet skal legitimeres:

”A fiction analysis system should probably try to discourage interpretation for the same reasons that non-fiction subject analysis systems try to discourage critical classification.” (Beghtol, 1994, p. 125)

Det er ikke just et præcist argument, men formentlig er meningen, at bibliografiske systemer skal undgå subjektive fortolkninger for enhver pris. Fra en kritisk position implicerer det dog også noget andet, nemlig at Beghtol grundlæggende tilhører den skole, der hellere siger for lidt end for meget – og netop dér går den afgørende skillelinje i dag, når det handler om bibliografisk beskrivelse af fiktion. For nogle teoretikere er det fatalt, hvis beskrivelsen siger noget, som nogen kan så tvivl om. For andre er beskrivelsen nødt til at tiltage sig visse friheder, hvis den ønsker at være nogenlunde adækvat. Man kan også kalde dem de defensive og de offensive, og her tilhører Beghtol afgjort de defensive.

Den sidste præmis ligger i direkte forlængelse af den foregående og er, at EFAS ikke skal reflektere alt, der måtte karakterisere fiktion, men kun ”factual, relatively unvarying data” (ibid.). Ifølge Culler (se også 2.3), er det imidlertid ikke muligt at uddrage denne type data, da der er ”no rigorous way to distinguish fact from interpretation, so nothing can be deemed to be definitively *in* the text prior to interpretive conventions” (ibid.). Beghtol er ikke ganske uimodtagelig for dette synspunkt, men må naturligvis i sidste instans afvise det – i modsat fald ville det jo ikke være muligt at udforme et system uden fortolkningsmuligheder. Med en forsigtig formulering antager hun derfor i stedet, at nogle elementer i fiktion er så konstante, at analysen af dem kan være rimeligt pålidelig, et synspunkt der underbygges med en henvisning til nogle undersøgelser, der angiveligt påviser, at forskellige læsere refererer historier på nogenlunde samme måde.

8.4.2 *Facetter og særlige problemer*

Hermed er præmisserne på plads, og diskussionen af systemets facetter kan påbegyndes. I den forbindelse tages der afsæt i psykologen Brewer og filosofen og litteraten Ruthrof, der begge har forsøgt at præcisere de størrelser, der konsekvent indgår i fiktion – for Brewers vedkommende også mundtlige fortællinger. Som det fremgår af figur 16 (Beghtol, 1994, p. 126-127), fremtræder Brewers kategorier (i denne sammenhæng) meget nøgne, mens Ruthrofs er noget mere udfoldede.

Brewer	Ruthrof
1) Setting	1) Time: "presented world's temporale matrix"
2) Characters	2) Space: "world's spacial matrix"
3) Events	3) Personae: "personae 'characters'"
4) Resolution	4) Acts: "physical and mental acts: movement, discourse, thought"
5) Narrator	5) Events: "non-human events"
	6) Tonal aspects: "personae's attitudes to themselves and one another and to the rest of the presented world"
	7) Atmospheric aspects: "e.g., gloomy, idyllic, etc."
	8) Ideological patterns: "ideological identification of total world presented"

Figur 16. Brewers og Ruthrofs universelle kategorier for fortællinger/litteratur

Om dette overhovedet er fornuftige bud på universelle elementer i fiktion diskuteres ikke. Fx kunne man mene, at alle tekster har visse stilistiske kendetegn, og at disse er af stor betydning for tekstens helhed og virkning, ikke mindst i forbindelse med fiktion. Måske er det tanken, at sådanne kendetegn hører ind under kategorier som 'narrator' eller 'atmospheric aspects', men det er så uklart, at begge tilgange umiddelbart må betegnes som massivt orienterede mod det indholdsmæssige.

Som sagt bliver spørgsmålet slet ikke taget op af Beghtol, hvad der i lyset af den hårde skillelinje mellem form og indhold i forrige kapitel forekommer noget mærkværdigt. I stedet sammenlignes og reformulere kategorierne til det samme (dvs. Brewers) generaliseringsniveau. Således svarer Ruthrofs 'tid' og 'rum' til Brewers 'setting', mens Brewers 'begivenheder' ikke blot indbefatter Ruthrofs tilsvarende kategori, men også hans 'handling', en sammenlægning der må siges at forudsætte en bred definition af sidstnævnte begreb. Hermed er 'tid', 'rum', 'karakterer' og 'begivenheder' fælleselementer, hvorimod 'løsning', 'fortæller', 'tonale aspekter', 'atmosfæriske aspekter' og 'ideologiske mønstre' kun synes at være repræsenteret hos den ene.

Imidlertid mener Beghtol, at 'fortælleren' kan ses som en slags 'karakter', hvad der er rimeligt nok. På den anden side er det unægtelig en speciel en af slagsen. I denne

kontekst vil det føre for vidt at uddybe den moderne litteraturvidenskabs syn på fortælleren og fortælleforholdene, men to basale forhold kan dog klargøre relationen mellem fortælleren og de øvrige karakterer: For det første udfoldes hele fortællingen fra fortællerens synsvinkel (eller evt. fortællernes synsvinkler) og for det andet behøver fortælleren slet ikke at indgå i forløbet som andet end netop fortæller. Som sådan er Brewers adskillelse af fortæller og karakterer bestemt forståelig.

Også de 'tonale aspekter' knytter Beghtol til karaktererne, hvad der kan synes rimeligt, da de tonale aspekter defineres som, hvordan karaktererne forholder sig til sig selv, hinanden og resten af verden. Samtidig skal det dog påpeges, at i bibliografiske systemer bliver den type reflektive niveauer sjældent præciseret inden for rammerne af en kategori som 'karakterer', hvor man gerne nøjes med at reflektere de mest umiddelbare egenskaber som fx navn, alder eller køn. Pointen er altså, at nok er Ruthrofs tonale aspekter baseret på karaktererne, men i bibliografiske systemer bliver de som regel ignoreret eller i bedste fald placeret inden for en anden kategori – fx noten.

De resterende kategorier, dvs. 'løsning', 'atmosfæriske aspekter' og 'ideologiske mønstre', lader sig ikke opløse i nogen af de andre, men ifølge Beghtol er de også af en noget anden art, eftersom de alle kan siges at være baseret på et større antal dataelementer i teksten. Således indbefatter 'løsningen' (som i sig selv er en problematisk kategori⁸⁴) alle historiens elementer, og om de atmosfæriske aspekter og de ideologiske mønstre hedder det, at de antyder

”a different level of interaction with narrative; that is, they seem less like sources of 'data' about a fictional world and more like 'information' constructed from a summation of data elements and possibly further cumulated into 'knowledge'” (Beghtol, 1994, p. 128).

Her kunne man hæfte sig ved den noget spekulative skelnen mellem data, information og viden, men i forhold til de valgte kategorier er det afgørende ord 'constructed', der fastslår, at de nævnte kategorier kun kan få et indhold via en fortolkning, og da

⁸⁴ Hele ideen om en løsning synes at være baseret på den aristoteliske idé om, at en historie bør have en begyndelse, en midte og en (velmotiveret) slutning. Mange romantiske, modernistiske og postmodernistiske tekster indfrier dog ikke dette krav.

fortolkningskrævende facetter skal undgås, er konsekvensen, at ikke bare løsning, men også atmosfæriske aspekter og ideologiske mønstre anses for ufrugtbare kategorier, der ikke skal have nogen plads i systemet. Hermed er de fire hovedkategorier i EFAS som følger:

- ”1) Characters, including narrator(s): beings that exist, act, and/or participate in the fictional world;
- 2) Events, including human and non-human acts and/or events: occurrences and/or happenings in the fictional world;
- 3) Spaces: geographical places and/or locations in the fictional world; and
- 4) Times: temporal units in the fictional world.” (Beghtol, 1994, p. 129-130)

Hvorfor disse kategorier foretrækkes er ikke fuldstændig klart, men da de øvrige kategorier forkastes, fordi de synes at basere sig på en fortolkning af et større antal data, synes den implicite årsag at være, at de betragtes som enkeltstående data, der med et minimum af (subjektiv) fortolkning kan udtrækkes af teksten. Beghtol er dog klar over, at det ikke altid forholder sig så enkelt, men behandlingen af dette emne er særdeles abstrakt og svævende, udover at en ikke-virkelighedslignende litteratur nok ofte vil være et problem (Beghtol, 1994, p. 140). Men formentlig er problemerne mere omfattende end som så, for selv i realistisk betonet litteratur bliver tid og sted ikke nødvendigvis ekspliciteret, så hvis disse kategorier skal klassificeres, må fortolkningen basere sig på mere diffuse data, så spørgsmålet er, hvor stor forskellen på de accepterede og de kasserede kategorier egentlig er.

Mere præcis er Beghtol i forhold til tre andre problemer, der antagelig vil være en udfordring for ethvert klassifikationssystem, der ønsker at tage hånd om dem. Det første problem er elementer, der findes i bogen, men ikke i virkeligheden og heller ikke har noget (anerkendt) navn. Fx indeholder Tolkiens *The Lord of the Rings* nogle såkaldte 'ents' (på dansk, 'enter'), der kan beskrives som en slags mobile, intelligente, talende træer med hoveder, arme og ben. Som tidligere nævnt er det en præmis, at klassifikationen må respektere indholdet, men kan 'enter' accepteres som karakterer, og med hvilke termer skal de i givet fald repræsenteres? Tilsvarende problemer kan der være inden for de andre kategorier.

Det andet problem relaterer til data, der isoleret set er ganske uproblematisk, men bestemt ikke er det i kombineret form. Et eksempel på dette er Virginia Woolfs *Orlando*, hvor titelfiguren fødes som overklassedreng i 1500-tallets England, bliver ambassadør i Konstantinopel, hvor han spontant forvandles til kvinde sidst i 1600-tallet og efterfølgende lever blandt sigøjnere, før *hun* vender tilbage til England, bliver gift og føder et barn for slutteligt at dø som 36-årig i 1928... Her er alder, køn, profession og sted så ustabile eller direkte modstridende, at de er vanskelige at omsætte i en adækvat klassifikation.

Det tredje problem angår fiktionsverdener med et væsentligt element af flertydighed. I *The Turn of the Screw* af Henry James kan læseren næppe afgøre, om spøgelserne, som synes at hjemsege børnene, 'reelt' eksisterer, eller om de kun er fantasifostre, og Fowles' *The French Lieutenant's Woman* indeholder to meget forskellige, men lige sandsynlige slutninger. I den type tilfælde undlader forfatteren (sandsynligvis bevidst) at træffe en afgørelse og videregiver dermed tvivlen til læseren, hvad klassifikationen bør respektere. Derfor er problemet ikke, at klassifikationen skal træffe et valg – det skal den nemlig ikke – problemet er, hvordan klassifikationen kan repræsentere flertydigheden.

Derudover blev der allerede i bogens kapitel 4 peget på to typer bøger, der er så særprægede, at de på forhånd må forventes at kunne give problemer. Den ene type blev eksemplificeret med Kostelanetz' *Tabula Rasa*, der hverken indeholder karakterer, begivenheder, tid eller rum og derfor ikke lader sig klassificere inden for disse kategorier. Og den anden type er titler uden et fastlagt narrativt forløb som fx Saportas *Composition No. 1*.

Hvordan tackles titler som disse i EFAS? Her skal det indledningsvis pointeres, at nok indeholder systemet kun fire almindelige hovedklasser, men dels har hver af disse et større eller mindre antal underklasser, dels er der en ekstra klasse i form af 'Other', og endelig er der tre hjælpetabeller med nogle ekstra muligheder, der prøver at tage højde for særlige forhold i teksten. EFAS (Beghtol, 1994, p. 178-79) er gengivet i figur 17.

EFAS MAIN SCHEDULES

EFAS MAJOR ELEMENT OTHER

b Other

EFAS MAJOR ELEMENT TIMES

c base notation for Times

broad time indications

cj general time indication

ck geological or archaeological period

definite time indications

cm seasons

co months

cq days of the week

cs hours or times of day

cu century/decade/range

cw exact date and time

EFAS MAJOR ELEMENT SPACES

e base notation for Spaces

ej name

locations not on Earth

em space-time continuum; extraterrestrial

en physiographic designation

locations on Earth

eo physiographic features

eq physiographic designation

es places of the ancient world

ew countries and places of the modern world

EFAS MAJOR ELEMENT EVENTS

g base notation for Events

gm name

gq type

EFAS MAIN SCHEDULES (fortsat)

EFAS MAJOR ELEMENT CHARACTERS

j	Base notation for Characters
jo	name
	general socio-economic characteristics
jpp	occupation
jpr	religion
jpt	social and economic condition
jpv	racial/ethnic/national groups
	personal characteristics
jqq	physical and mental characteristics
jqt	sex
jqv	age
jr	living/non-living
jst	type of being

EFAS AUXILIARY TABLES

Table 1: Notations for Ambiguity and for |Other

Table 2: Relationships Within Each Major Element

Table 3: Co-Occurrences Among Major Elements

Figur 17. EFAS

Inden for de valgte hovedklasser er dette et ganske facetteret klassifikationssystem, og som antydnet i hjælpetabellerne er der derudover nogle muligheder, der rækker ud over den blotte opregning af elementer i de respektive klasser. Alle systemets detaljer lader sig dog ikke gengive i denne kontekst, da redegørelsen herfor fylder mere end tres sider (Beghtol, 1994, p. 173-235), men i forhold til de ovennævnte problemfelter kan følgende anføres:

- Kategorien 'Other' er forbeholdt bøger, der ikke lader sig klassificere inden for nogen af de andre hovedklasser. Det vil sige, at en bog som *Tabula Rasa* slet og ret får klassifikationskoden 'b' (Beghtol, 1994, p. 259). Det indebærer, at

klassifikationen egentlig ikke siger noget om bogen – ud over at den savner karakterer og begivenheder og ej heller kan placeres i tid eller rum.

- Med hensyn til titler med et væsentligt element af flertydighed vælges ”the printed or synthesized EFAS notation that expresses the concept closest to the one for which notation is needed. If two or more synthesized EFAS notations seem equally (in)adequate, choose the one that comes last in the EFAS schedules” (Beghtol, 1994, p. 222). I forhold til *The French Lieutenant’s Woman* hævdes det, at der ikke er noget reelt problem, da flertydigheden handler om, hvad der sker med hovedpersonerne *bagefter* (Beghtol, 1994, p. 265) – altså efter bogen er slut – mens klassifikationseksemplet af *The Turn of the Screw* er baseret på en enkelt, afdød karakter, og hvor den valgte mulighed inden for ’type of being’ får ”jst(133?)” (Beghtol, 1994, p. 264), hvad der betyder, at væsenet knytter an til parapsykologi og det okkulte, samtidig med at spørgsmålstegnet angiver flertydigheden.
- Som det fremgår handler hjælpetabellens punkt 2 om relationer inden for en hovedklasse. En sådan relation kan angives med et kolon. Fx kan en ’ent’ klassificeres med koden jst(572:582), der angiver en blanding af menneske og træ (Beghtol, 1994, p. 262).
- Det tredje særlige tegn er en asterisk, der kan angive en signifikant udvikling med klart adskilte etaper inden for en enkelt underklasse. Denne problematik var særligt nærværende i forhold til *Orlando*, hvor titelpersonen kan klassificeres på følgende vis:
”jst(572)jrsjrtjqv(054:056)*jq(041:042)*jpv(21)jpt(0621)jpp(3522:649)*jo(Orlando)” (Beghtol, 1994, p. 263). Her angiver kolonnerne en relation, mens asteriskerne angiver en signifikant udvikling. I naturligt sprog fortæller klassifikationen, at den pågældende figur hedder Orlando, at denne er en ambassadør der bliver hjemmegående, at vedkommende tilhører overklassen og stammer fra de Britiske øer, at han er en mand der bliver kvinde, et barn der bliver voksen, en levende der dør, og at der er tale om et menneske (ibid.).
- Derimod er asteriskerne ubrugelige i forbindelse med et værk som Saportas *Composition No. 1*, hvor den enkelte læser fastlægger forløbet, og det derfor ikke er muligt at angive et objektivt forløb. Det indebærer, at en sådan titel må klassificeres som en ganske konventionel roman, men Beghtol indrømmer, at

der er to fundamentale problemer. For det første er det uklart, om alle versioner af romanen ville være lige sammenhængende, og det er også uklart, om den version, som klassifikationen er baseret på, er 'repræsentativ' for alle kombinationsmuligheder (Beghtol, 1994, p. 260).

I øvrigt er redegørelsen for de enkelte klassifikationskoder og appliceringen af systemet som sådan for omfattende til at kunne blive gengivet her, men generelt er der tale om et særdeles eklektisk system, hvor egne, alfabetiske koder kombineres med klassenumre og udtryk fra UDC, DDC, LCSH, LC's Name Authorities og AACR2.

8.5 Evaluering af EFAS

EFAS er utvivlsomt et af de mest gennemarbejdede bibliografiske systemer til fiktion. Redegørelsen for systemets detaljer i kapitel 6 er meget omfattende, og klassifikationseksemplerne i kapitel 7 er både talrige og fyldige. Alligevel har systemet generelt fået en kølig modtagelse. Lancaster (2003, p. 207) ofrer kun fire linjer på Beghtols bog, og om selve systemet konstaterer han blot, at det er "a detailed scheme (...), using a faceted classification approach." Andersson & Holst (1996, p. 80) skitserer kort disse facetter og enkelte andre af systemets kendetegn, men forholder sig ellers neutralt, om end det medgives, at systemet måske vil være nyttigt i forbindelse med meget specifikke emneforespørgsler. Derimod er Nielsen (1997) åbenlyst kritisk: "Min vurdering er, at Beghtol (1994) overser centrale forhold ved det skønlitterære domæne" (Nielsen, 1997a, p. 12), og hvis Beghtols forskrifter om ikke at fortolke tematikken følges, er det spørgsmålet, "om der overhovedet kan siges noget meningsfuldt om skønlitteraturen" (Nielsen, 1997a, p. 11). Og i en større anmeldelse af Beghtols bog i *Journal of the American Society for Information Science*, understreges det ganske vist, at Beghtol har udført sit projekt med "admirable theoretic skill" (Bierbaum, 1995, p. 389), men Bierbaum er ikke overbevist om, at "infinitely numbered paragraphs enhance readability; instead they murther, Dissertation" (Bierbaum, 1995, p. 390). Et velvalgt eksempel fra bogen anskueliggør problematikken:

"The EFAS notation for Serena in Atwood's *The Handmaid's Tale* is:

C3

jst(572)jrsjqv(056)jqy(042)jqq(0814)jpv(13)jpt(0621)jpr(284)jpp(64)jo(Ser
ena) [Cljkk, C2jmm]

[T1,2S1,2,E1,2,3,4,5]

In the words of Dave Barry, I am not making this up.” (Ibid.)

Som mængden af klassemærker antyder, kan EFAS udmøntes særdeles detaljeret, men terminologien er også så elitær og brugerfjendtlig, at det givetvis aldrig vil ske i praksis, og paradokset er, at nok er klassifikationseksemplerne uhyre omfattende (de fylder lidt over fire sider i gennemsnit pr. bog), men i forhold til målestokken er det alligevel kun **1: Hvem**, **2: Hvad**, **3: Hvor** og **4: Hvornår**, der reflekteres. Bemærkelsesværdigt er det dog, at EFAS som et af de få systemer til en vis grad er i stand til at tackle ikke bare **2a: Emne**, men også **2b: Handling**, om end det kræver et stormvejr af klassemærker, asterisker og koloner, jf. *Orlando*-eksemplet (8.4.2). Ideen med asterisker, koloner og spørgsmålstegn er, at de skal prøve at reparere det, der fremtræder som en af de store svagheder ved klassifikation og indeksering - nemlig at de atomiserer noget, der hænger sammen – men de gør det så ringe, at en fyldestgørende note så langt ville være at foretrække.

Til gengæld er det en styrke ved EFAS, at al fiktion lader sig klassificere, og langt de fleste titler vil utvivlsomt kunne klassificeres inden for alle fire ordinære hovedklasser. Som sådan er der tale om meget høj exhaustivitet, og hver for sig fejler de fire hovedklasser ikke noget. Mere problematisk er 'Other', der i praksis fungerer som en restgruppe, hvor klassifikationen ikke reflekterer indholdet, men kun fortæller at titlen ikke lader sig klassificere inden for de ordinære hovedklasser.

En anden styrke er underklasserne. Andre systemer kan have flere hovedklasser, men både i forhold til universelle klassifikationssystemer og domænerelaterede klassifikations- eller indekseringssystemer, er de valgte hovedklasser ualmindelig facetterede, og hierarkiseringen fremtræder logisk. En særlig kvalitet er underklasserne for ikke-jordiske steder og underklassen for væsenstype, kategorier der er skabt til at repræsentere den mere fantastiske og ikke-virkelighedslignende litteratur, som traditionelle systemer typisk har svært ved at tackle.

Samme kvalitet kan dog også ses som en erstatning for noget, der er udeladt, nemlig undergenrerne, og selv om disse kan anklages for ikke at være eksklusive (jf. 5.4.1), er

prisen i praksis meget høj. Ved hjælp af EFAS kan brugeren, der måtte ønske at finde en titel, der udspiller sig en bestemt dato på et bestemt klokkeslæt, potentielt få et svar, hvorimod brugeren, som måtte ønske nogle forslag til titler, der kan siges at tilhøre en bestemt undergenre, får nul poster. Det kan forekomme ret absurd, da det første ønske givetvis er et meget sjældent fænomen, hvorimod det andet notorisk er uhyre udbredt. Pointen er, at selv om klassifikation af undergenrer i klassifikationsteoretisk forstand er en tvivlsom affære, anses den for så værdifuld, at spørgsmålet ikke er, om en genreklassifikation bliver foretaget eller ej, men om hvem der foretager den. Dvs., at nok løser EFAS et teoretisk problem, men til gengæld er den genreinteresserede brugers problemer i forhold til informationssøgning og relevansbedømmelse blevet voldsomt skærpet, da den eneste fremkommelige vej er at søge på nogle klassemærker, systemet vil acceptere – fx mord i stedet for krimi – og så efterfølgende undersøge, om de fremkomne poster faktisk er krimier. Spørgsmålet er dog, om ikke den, der har umiddelbar adgang til hele dokumentet, trods alt er bedre rustet til at foretage en genreklassifikation, hvor usikker denne end måtte være.

Imidlertid kan dette specifikke problem blot ses som en enkelt udløber af Beghtols behandling af fiktion og litteraturvidenskab generelt. Med hensyn til fiktion, er hun så opsat på, at EFAS skal kunne reflektere alle titler, at samtlige romaner, der gøres til genstand for en mere indgående diskussion, må betegnes som ret usædvanlige, hvorimod en karakteristik af det store, brede midterfelt i frapperende grad savnes. Derfor lægges der stor vægt på, om klassifikationen kan reflektere karakterer, der skifter køn, bøger uden ord og lignende undtagelsestilfælde. Derimod bliver der ikke taget hånd om helt generelle ting som temaer og stilistiske kendetegn, og hvad værre er, så fremlægges der aldrig en ordentlig argumentation for disse fravalg. Afskrivningen af stilelementer i en note med henvisning til, at sådanne normalt ikke reflekteres i klassifikationssystemer (Beghtol, 1994, p. 95), er symptomatisk for den lemfældige behandling af de elementer, som EFAS ikke omfatter.

Med hensyn til litteraturvidenskaben er det basale problem som nævnt, at der stort set ikke kommer noget ud af Beghtols undersøgelser, og måske er det korrekt, at litteraturvidenskaben er en uregerlig størrelse, som det er svært at få et overblik over. Ikke desto mindre vil jeg vove den påstand, at stort set enhver anden tilgang end de valgte havde givet et bedre resultat. En klassisk biblioteksfaglig indfaldsvinkel kunne være at se på forskellige dokumenttyper, fx en litteraturhistorie, en

biografi, det tekstanalytiske essay, og spørge: hvilke facetter af fiktionslitteraturen synes de hver især at favorisere? Et andet fokus kunne være tidens dominerende litterater, da de formentlig har inspireret mange andre, hvorfor deres foretrukne vinkler på fiktion kunne tænkes at have en ret bred gennemslagskraft i litteraturvidenskaben som sådan. Det konkrete udbytte ville sikkert i høj grad være determineret af metodevalget, men omsat i en klassifikation af fiktion, ville de hver især kunne gavne nogle litteraturforskere. Ikke alle, men i hvert fald nogen og måske endda en hel del.

Fælles for de to skitserede metoder ovenfor er, at de må baseres på et grundigt studium af konkrete titler. Det har Beghtol muligvis også gjort i forbindelse med *Novel*-konferencen (det er meget uklart), men i så fald kom der ikke meget ud af anstrengelserne, og den afgørende grund til dette kan være, at hun ikke vil videregive en analyse, der ikke lader sig kvantificere. I hvert fald er det påfaldende, at i de undersøgelser, der vitterligt søges gennemført (dvs. *FELIX* og *MLA Bibliography*) er metoden rent kvantitativ, og da det ikke fører til ret meget, giver hun op. Slående er det også, at den enlige og ikke just skelsættende erkendelse i forhold til litteraturvidenskaben – at nogle litterater skriver om fiktive karakterer – ikke omsættes til en hovedklasse i EFAS på grund af litteraturvidenskaben, men fordi Brewer og Ruthrof er enige om, at karakterer er universelle elementer i fiktion, og givetvis også fordi de fleste af de inkluderede underklasser kan klassificeres med et minimum af fortolkning.

8.6 Afrunding

I dette kapitel er der blevet fokuseret på Beghtols EFAS-system og det teoretiske grundlag for dette. Da præsentationen af systemet i litteraturen ofte begrænser sig til en gengivelse af hovedkategorierne, og det teoretiske grundlag som regel ignoreres, er der gjort ret meget ud af dette i denne sammenhæng, og der kan ikke herske tvivl om, at Beghtol i mange henseender er teoristærk. På den anden side tager hun flere gange klassifikationsteoretiske problemstillinger op, som forekommer mere eller mindre irrelevante i sammenhængen, og hendes domæneanalytiske studier af litteraturvidenskaben er stort set værdiløse. Noget bedre går det med diskussionen af

fiktion, hvor behandlingen dog lider under, at der helt overvejende fokuseres på ekstreme titler. Fordelen er, at EFAS er i stand til at klassificere enhver form for fiktion.

Beghtol tilhører den dominerende gren inden for biblioteks- og informationsvidenskaben, der lægger afgørende vægt på kvantitative undersøgelser og objektivitet, og når det ikke rækker, støtter hun sig til andre forskere. Det sidste skal naturligvis ikke lægges hende til last, tværtimod er behandlingen af andre teoretikers arbejder generelt fyldig og sober, men når hun nu vælger at basere hovedklasserne i EFAS på kun to forskere, kan det unægtelig undre, at den ene, Brewer, er psykolog.

Summen af disse forhold slår igennem som afgørende svagheder i EFAS. Hovedklasserne heri svarer løseligt til Walkers 'Period', 'Geographical Setting' og 'Characters' og Pejtersens 'Subject-Matter' og 'Frame', mens andre kategorier såsom 'Theme' (Walker) og 'Author's intention' (Pejtersen) ignoreres, da de i vidt omfang må baseres på subjektiv fortolkning. I forhold til de opstillede præmisser er det naturligvis helt i orden. Sagen er blot, at det er det bestemt ikke i forhold til brugerne, hverken den almindelige læser eller litteraten. Pejtersen (1974; 1976a) dokumenterer, at førstnævnte typisk går højt op i læseoplevelsen, og litteraten kan principielt interessere sig for hvad som helst og under alle omstændigheder en langt bredere palet end de facetter, EFAS dækker. Således kan EFAS karakteriseres som et system, hvor de lidet fortolkningskrævende klasser sikrer en høj pålidelighed, men i lyset af litterære værkers mangfoldighed er hele systemet så snævert udformet, at brugbarheden antagelig vil være såre begrænset. Af samme grund er det mærkeligt, at Beghtol betragter sig selv som pragmatiker, for det er hun ikke.

9 Nielsen

9.1 Indledning

Hans Jørn Nielsen er lektor ved Danmarks Biblioteksskoles Aalborg-afdeling. Siden slutningen af 1990'erne har han især forsket i forskellige former for computermedieret information omkring skønlitteratur, bl.a. har han udarbejdet en større evaluering af litteratursiden.dk. Det er også Nielsen, der står bag litteraturportalen *Nielsen Litteratur Information*, som blev grundlagt i 1997, og som stadig findes på Internettet, men ikke mere opdateres, da den trænger til en mere moderne afløser. Det ændrer dog ikke ved, at portalen især frem til omkring 2005 var et meget brugt redskab, der gjorde Niensens navn kendt i en bredere offentlighed.

I hans forskning har tre artikler særligt fokus på den bibliografiske beskrivelse af skønlitteratur. Fælles for dem alle er en stærk interesse for skønlitteraturens egenart i almindelighed, men når det handler om konkrete facetter og specifikke litterære eksempler koncentrerer han sig om fiktion og mere specifikt romaner. Selv om der ofte tales om skønlitteratur på et mere generaliserende niveau, bliver de særlige problematikker, der måtte gøre sig gældende i forhold til dramatik og lyrik altså ikke taget op. Som type er Nielsen i udpræget grad repræsentant for en domæneorienteret tilgang, hvad der bl.a. udmønter sig i, at han ikke begrænser sig til at diskutere indekseringsteoretikere, men gerne inddrager teoretikere fra andre domæner, ikke mindst litteraturvidenskaben, som også mere generelt er genstand for usædvanlig stor opmærksomhed.

Af de tre artikler er 'Romaner af mange slags' (Nielsen, 1997a) og 'The nature of fiction and its significance for classification and indexing' (Nielsen, 1997b) ikke bare fra samme år, men i det hele taget meget tæt forbundne, og formentlig er den engelsksprogede artikel først og fremmest tænkt som en formidling af elementer fra den danske artikel til et internationalt publikum. Dog er den danske mere end dobbelt så lang, men i forhold til konkrete facetter i bibliografiske beskrivelser handler det i begge

tilfælde om *hvad*, *hvordan* samt en litteraturhistorisk dimension. Vægten ligger på hvordan, mens behandlingen af de to øvrige kategorier er mindre udfoldet, og som uddannet litterat er Nielsen primært at betragte som teoretiker og inspirator, hvorimod han gerne overlader den praktiske og mere tekniske betonedede udformning af systemerne til andre: "I am not (...) an expert on indexing theory. My intention is to make some considerations on the nature of fiction in relation to classification and indexing system, in order to propose a few improvements" (Nielsen, 1997b, p. 171).

Den tredje artikel, 'Knowledge of literary scholarship and the indexing of imaginative literature' (Nielsen, 2005), knytter an til de tidligere, for så vidt som den repræsenterer en mere videnskabeligt funderet udforskning af især *hvad*-facetten. Imidlertid er udgangspunktet fundamentalt et andet, for hvor de to første artikler i vidt omfang var lagt an på konkrete forbedringsforslag til indekseringen af fiktion især på folkebibliotekerne, diskuterer den nyeste artikel primært relevansen af en sådan indeksering på forskningsbibliotekerne. Med andre ord er der sket en udvikling med hensyn til den prioriterede bibliotekstype, og som formuleringen af de respektive problemstillinger indicerer, kan man også sige, at optimismen fra 1997-artiklerne er blevet afløst af en mere tvivlende holdning.

Af disse årsager vil de tidlige artikler i det følgende i det store hele blive behandlet som en enhed, mens den sene vil blive behandlet i et særligt afsnit. Specifikt vil de tidlige artiklers behandling af *hvad*, *hvorfor* samt den litteraturhistoriske facet blive diskuteret under henholdsvis 9.2, 9.3 og 9.4, mens behandlingen af den nyeste artikel er henlagt til 9.5.

9.2 Hvad

I de tidlige artikler har behandlingen af *hvad*-facetten primært karakter af en problematisering af fortolkningen af facetten i bibliografiske systemer. Som bekendt holder disse systemer sig typisk inden for rammerne af *hvem*, *hvad*, *hvor* og *hvornår* (Nielsen, 1997a, p. 18), hvad der i sig selv udtrykker en voldsom favorisering af det stofflige på bekostning af det formmæssige og stilistiske, men derudover er det særligt uheldigt, at refleksionen af *hvad* ofte begrænser sig til denotative og let dechifrerbare størrelser. Et hovedeksempel på denne tendens er EFAS-systemet, hvor hensigten

eksplicit ikke er at fortolke dokumenterne, men blot at isolere diverse 'data'. For Nielsen er ideen om at kunne isolere data i skønlitteratur imidlertid udtryk for "et misforstået objektivitetsideal" (Nielsen, 1997a, p. 10):

"It is not possible to identify data in the fictional world as a parallel to data in the world. The fictional world is of a linguistic and aesthetic nature. Identifying the elements of the fictional world implies a linguistic and aesthetic decoding. In other words: it will imply an interpretative act."
(Nielsen, 1997b, p. 176)

Som en kritik af EFAS er dette berettiget, da *alt* i en skønlitterær tekst principielt kan gøres til genstand for fortolkning og ses som et billede på noget andet. Selv i de (mange) tilfælde, hvor en læser opfatter noget, fx en beskrivelse af en kendt bygning, helt bogstaveligt, er der bevidst eller ubevidst tale om en fortolkning. Det særlige ved den bogstavelige læsning er ikke, at den ikke er fortolkende. Det særlige er blot, at den afviser, at dette eller hint skal forstås symbolsk.

Hvad Nielsen ikke nævner, er at emneordene til fiktion i bl.a. *Guidelines*, LC's og BL's praksis konsekvent tilføjes 'fiction', så i disse tilfælde er der faktisk ikke tale om en kortslutning af den virkelige og den fiktive verden. Alligevel er der ingen tvivl om, at også disse systemer favoriserer elementer, der indbyder til en bogstavelig læsning, for som der står i *Guidelines* i forbindelse med *topical access*: "Do not attempt to discern topics which have not been made explicit by the author or publisher" (Berman et al., 1990, p. 33). Som hos Beghtol er fortolkning uønsket.

Følgen her og i mange andre systemer er, at udmøntningen af *hvad*-facetten er meget defensiv: Man nærer en uforholdsmæssig stor kærlighed til det tilsyneladende denotative, mens det implicite og det konnotative behandles med stor forsigtighed eller helt ignoreres. AMP-systemet udgør en relativ undtagelse (Nielsen, 1997a, p. 25-26; 1997b, p. 179), men ellers er det snarere reglen end undtagelsen, at tematiske bestemmelser udelades. Det kan selvsagt være et problem i forbindelse med genfinding, men når den bibliografiske post prioriterer bestemte sider af værket og udelukker andre, kan effekten tillige være, at værket skævvrides i en grad, der gør posten aldeles uegnet til relevansbedømmelse. Et slemt eksempel er Niensens 'yndlingsaversion', DBC's indeksering af Tom Kristensens *Hærværk*, der frem til slutningen af 90'erne udelukkende blev beriget med emneordene 'alkoholisme' og 'mandeskildringer' og

derived reducerede ”et hovedværk i dansk litteratur til en debatbog om mænds alkoholvaner” (Nielsen, 1997a, p. 10). Det er et godt eksempel, fordi det viser, hvad der sker, når der insisteres på en bogstavelig læsning af noget, der kan siges at have en rigere betydning. Naturligvis har hovedpersonen, Ole Jastrau, et alkoholproblem, men ifølge Nielsen (1997b, p. 179) kan alkoholen også ses som ”a symbolic device, essential to the identity of the book and to the ideological and philosophical theme.” Som sagt: det særlige ved den bogstavelige læsning er, at den afviser at læse noget symbolsk.

For at undgå groft fortegnende poster som ovenstående foreslår Nielsen, at der eksplicit skelnes mellem emne(r) og tema(er), om end overgangen mellem de to størrelser kan være mere eller mindre flydende (ibid.). Andetsteds medgives det også, at det egentlig er det, Pejtersen gør, når AMP-systemet skelner mellem ’subject matter’ og ’cognition/information’ (Nielsen, 1997a, p. 25), og det er sikkert en udmærket idé. Men grundlæggende handler det jo også om, hvilke retningslinjer indeksererne får udstukket. Nielsen definerer tema som ”a summarizing designation of the complex of problems structuring the whole of the literary text” (Nielsen, 1997b, p. 179), og at reflektere dette forudsætter selvsagt en fortolkning. Derfor må det basale spørgsmål være: Er det tilladt at fortolke – eller forbudt? I den forbindelse skal det nævnes, at lederen af DBC’s indeksering af skønlitteratur, Peter Schaarup, har sagt, at Nielsen (1997a) blev læst med interesse⁸⁵, og året efter kritikken af indekseringen af *Hærværk* (som reelt var en gammel ’genreindeksering’ overvintret fra 80’erne), blev titlen beriget med yderligere fire emneord: ’identitet’, ’psykiske kriser’, ’mellemløbetiden’ og ’København’. Det er muligvis stadig ikke optimalt, men det er dog ubetinget en forbedring, og både ’identitet’ og ’psykiske kriser’ må betragtes som tematiske angivelser.

9.3 Hvordan

Nielsens mest originale og konstruktive bidrag til den bibliografiske debat er dog utvivlsomt hans indgående diskussion af *hvordan*-facetten. Som det er fremgået af afhandlingens tidligere kapitler, indgår denne facet enten slet ikke i systemerne, eller i bedste fald - som hos Walker og Pejtersen - er den ikke fri for at have et vist skitsepræg.

⁸⁵ Udtalelse af Peter Schaarup under besøg med studerende på DBC i år 2000.

Heroverfor plæderer Nielsen (1997b, p. 8) for Wilson og Robinsons princip 'The Rule of Topic and Kind' og fastslår, at det i høj grad er form og stil, der afgør hvilken *slags* bog, der er tale om. *Hvordan* farvelægger så at sige alle de andre kategorier, og alene af den grund er det problematisk at anskue *hvem, hvad, hvor* og *hvornår* som isolerede data. Det forhindrer naturligvis ikke, at man indledningsvis kan prøve at besvare disse spørgsmål hver for sig, men derefter bør der spørges til, *hvordan* bliver personer, emner, tid og steder så fremstillet? Det kan bl.a. være en indikator for, om noget skal læses denotativt eller konnotativt, og naturligvis er *hvordan* også centralt i forbindelse med, hvordan en eventuel intertekstualitet skal opfattes: Er der tale om en subtil henvisning til et andet værk, måske en slags hyldest, en pastiche, eller er det måske en mere eller mindre ondsindet parodi? Som tidligere nævnt er spørgsmålet om hvordan i bund og grund altomfattende (Johansen, 2007, p. 42), og hvis der ikke tages højde for det i bibliografiske beskrivelser, kan resultatet blive aldeles misvisende. Et eksempel herpå er Christina Englunds eksperimenterende punktroman *Itu*, hvor Nielsen efter en længere opsummering af bogens særtræk kan konkludere, at ingen af disse er til stede i DBC's bibliografiske post (Nielsen, 1997a, p. 16). Den slags eksempler er der mange af. Min egen favorit er Claus Beck-Nielsens *Horne land*, der med skiftende synsvinkler og omfattende brug af stream-of consciousness formentlig kun kan læses med udbytte af en minoritet af folkebibliotekernes lånere, men ikke desto mindre antyder posten – især emneordene, men til dels også noten – at bogen stort set må være af samme *slags* som Morten Korchs romaner.

Årsagen til, at indekseringssystemerne i den grad favoriserer indholdssiden på bekostning af den æstetiske udformning eller tekstens *hvordan*, skal ifølge Nielsen findes i "the almost orthodox belief that end users primarily are looking for novels *about* something" (Nielsen, 1997b, p. 172) - hvad der igen kan ses som en udløber af 1970'ernes litteraturpædagogik, der "betragtede skønlitteraturen som tekster, der belyste et emne eller en problemstilling, ligesom faglitteraturen" (Nielsen, 1997b, p. 9). Som Høeberg Nielsen & Zoega (1997) dokumenterer, spiller hvordan-aspektet imidlertid en særdeles stor rolle for brugerne, for i deres undersøgelse (der til forskel fra Pejtersens er baseret på interviews) er 'måden den er skrevet på' simpelt hen "det af samtlige aspekter, der vægtes oftest af lånerne" (Nielsen, 1997a, p. 19) – foruden at et mindre antal lånere anser mere specifikke størrelser som 'sprogbrug', 'fortælleforhold' og 'komposition' som vigtige. Dog viser undersøgelsen også, at lånerne ofte ikke formår at udtrykke disse aspekter præcist, hvad der kan forklare, hvorfor brugerne i Pejtersens

undersøgelser kun i begrænset omfang formulerede sig i forhold til *hvordan*-aspektet, når de henvendte sig til bibliotekaren. På den anden side kan forespørgsler vedrørende et bestemt emne udmærket indeholde ”en skjult forventning om en bestemt slags eller type roman” (ibid.). Fx kan en låner, der efterspørger kærlighedsromaner, mene en kærlighedsroman, der ender godt – og i så fald handler forespørgslen faktisk ikke bare om et bestemt emne, men også om en bestemt forløbsstruktur.

For at bidrage til en bedre dækning af *hvordan*-facetten har Nielsen udarbejdet en checkliste med et større antal underfacetter, som efter hans opfattelse bør indarbejdes i ethvert klassifikations- og indekseringssystem, enten i emneord eller note. Resultatet er som følger:

- Genre, subgenre, litterær type
- Narrativ struktur, plot
- Fortæller, fortællemåde
- Synsvinkel
- Stil og modus
- Den opdigtede verdens funktion
- Billedsprog, symboler, ledemotiver

(Nielsen, 1997b, p. 20)

Ved hver underfacet gives der en række eksempler på relevante problemstillinger i form af nogle spørgsmål. Disse har undertiden karakter af under-underfacetter, men skal ikke repeteres her, da det pointeres, at der er tale om et udkast, og Nielsen er åbenlyst i tvivl om, hvorvidt hele facetten bør samles i en note, eventuelt med en formaliseret struktur, eller om nogle dele heraf kan formuleres som emneord (Nielsen, 1997a, p. 21). På et mere overordnet plan kan det dog undre, at subgenrer er inkluderet, da disse som tidligere anført (2.4.5) ofte er defineret ud fra såvel indholdsmæssige som formmæssige parametre, og i en del tilfælde – fx ’historisk roman’ og ’science fiction’ – er det så afgjort indholdssiden, der dominerer. Af den grund ville det formentlig være bedre at reservere et særligt punkt i den bibliografiske beskrivelse til betegnelser for subgenrer og ikke blande disse sammen med *hvordan*-facetten.

Uanset om det er en god idé at placere subgenrer under *hvordan*-facetten eller ej, er checklisten dog afgjort det hidtil mest ambitiøse forsøg på at styrke denne facet i bibliografiske beskrivelser af fiktion. Alligevel er det spørgsmålet, om forslaget trods alt

ikke er *for* ambitiøst, for kræver det ikke en egentlig tekstanalyse at blotlægge alle disse aspekter? Til en begyndelse vil dette forudsætte en dramatisk ændring af indeksørernes arbejdsvilkår, og formentlig er det kun litterater, der med rimeligt held ville kunne løfte opgaven. Men derudover er det måske heller ikke indlysende, at bibliografiske beskrivelser overhovedet skal reflektere sådan noget som symboler. Ikke blot vil det være ekstremt arbejdskrævende, hvis det skal gøres ordentligt, men man kan også spørge, hvem det egentlig skulle gavne. De litteraturstuderende, måske? De klarer sig nok endda! Efter min opfattelse må meningen med bibliografiske beskrivelser være at etablere relevante *indgange* til et værk, ikke at fremlægge resultatet af en forholdsvis grundig tekstanalyse – hvad der i øvrigt også ville kunne ødelægge læseoplevelsen. Omvendt skal posten naturligvis være så dækkende, at det er muligt at foretage en nøgtern relevansbedømmelse, og alene af den grund er *hvordan*-facetten påkrævet, men jeg tvivler på, at den skal forsøge at være så dybdeborende, som Nielsen (1997b, p. 178) er det i sin analyse af *Itu*, hvor det kræver knap 100 ord at reflektere alle underfacetter. Umiddelbart herefter tilføjer han da også, at det ikke er givet, at alle elementerne i en sådan analyse vil være relevante i ethvert system (Nielsen, 1997b, p. 178-79), og med en lidt hårdere fremfærd end denne bløde formulering antyder, kunne resultatet formentlig stadig være brugbart - og tilmed realistisk at gennemføre. Ideelt set bør beskæringen dog afstemmes efter brugerbehovene, og muligvis vil en bredspektret fortolkning af facetten være attraktiv på universitetsbibliotekerne. Omvendt vil det på folkebibliotekerne formentlig være anbefalelsesværdigt at holde sig til et mindre antal let forståelige underfacetter, da en omfattende og avanceret terminologi i denne sammenhæng kan risikere at virke mere fremmedgørende end oplysende.

9.4 Litteraturhistorisk placering

Den sidste facet, som Nielsen anbefaler, er litteraturhistorisk. Denne facet behandles temmelig kortfattet, hvad der nok bl.a. hænger sammen med, at det er ”klart, at det litteraturhistoriske aspekt udtrykker et mindre påtrængende indekseringsbehov end *hvordan*-facetten” (Nielsen, 1997a, p. 22). På den anden side mener han, at facetten kan være nyttig på institut- og forskningsbiblioteker og vil heller ikke udelukke, at den kan være relevant for i hvert fald nogle af folkebibliotekets lånere, fx studerende. Facetten indeholder følgende underfacetter:

- ”Litterær periode (kombineret med geografisk aspekt): Specifikt: anerkendte perioder som Romantikken, Oplysningstiden, Victoriatiden (England). Generisk: 20. Århundrede (anvendt i LC om fiktion), ti-årsperioder (1990-99) (vel at mærke ikke i forbindelse med hvilken periode bogen handler om, men som udtryk for det tiår, hvor værket er produceret)
- Litterær bevægelse / skole / gruppe / generation: Specifikt: Ekspressionismen (som bevægelse i en specifik periode omkring 1. Verdenskrig; ikke at forveksle med stilbetegnelsen ’ekspressionistisk’ under *hvordan*-facetten), De franske absurdister, De vrede unge mænd (England), danske tressermodernister
- Litterær indflydelse: Under indflydelse af / påvirket af / intertekstuel reference til: Den gotiske roman, socialistisk realisme i 1930’erne” (Nielsen, 1997a, p. 22)

Som det fremgår, er der med hensyn til de to første underfacetter tale om ydre data. Det er ikke indholdet af værket, der fokuseres på, men oprindelsen. I forhold til det første punkt handler det om produktionstidspunktet, hvad der i hvert fald i Nielsen (1997b) fortolkes som *affattelsestidspunktet*, ikke årstallet for originaludgaven – to årstal, der i visse tilfælde kan ligge langt fra hinanden - og i det andet punkt handler det om forfatterens tilhørsforhold til en form for forfattergruppering med et bestemt navn. Derimod er den sidste underfacet indholdsdata, da det i udgangspunktet handler om fiktionsteksten selv, som først derefter relateres til en ældre litteraturtype.

Udover den formodede brugsværdi er de to første underfacetter motiveret af, at han ikke kender nogen systemer, der tillader systematiske søgninger på hverken produktionstidspunkt eller nogen former for forfattergrupperinger (Nielsen, 1997a, p. 22). I den forbindelse er det formentlig korrekt, at der ikke findes nogen systemer, hvor der kan søges stringent på affattelsestidspunktet (om end oplysninger om noget sådant naturligvis kan reflekteres i en note og somme tider løseligt med et klassemærke), hvorimod der godt, fx i Danbib, kan søges systematisk på originaludgave. Imidlertid tilsiger min erfaring mig, at ved oversættelser til dansk, opfattes originaludgave meget ofte som den danske originaludgave, hvad der selvsagt kan være stærkt misvisende i forhold til den udenlandske. Og ifald forfattergrupperinger i nogle systemer reflekteres i

forhold til forfatterens tilhørsforhold (og ikke som et *hvem*-aspekt i teksten), er det i hvert fald ikke en særlig udbredt praksis. Endelig synes den sidste facet ikke mindst at være motiveret af det dalende kendskab til kanon, hvorefter oplysninger om indflydelse fra ældre forfattere kan have en dannelsesmæssig funktion.

Som sådan er der mindst én god grund til hver af underfacetterne. Derfor er det også beklageligt, at Nielsen ikke tilbyder mere end de få stikord citeret ovenfor i forhold til den konkrete udformning. Hvordan skal eksempelvis 'litterær påvirkning' fortolkes? Det kan jo betyde næsten alt, og hvis der ikke sættes nogle skarpe afgrænsninger, kan en sådan kategori blive helt uoverskuelig. Og med hensyn til forfattergrupperingerne vil der givetvis være et hav af tvivlstilfælde. Når en dadaist ikke længere er dadaist, hvad skal der så stå ved de senere titler: at han tilhører dadaisterne, at han engang tilhørte dadaisterne, eller skal det helt udelades? Og er en generationsbetegnelse som 'danske tressermodernister' ikke slet og ret for bred?

Endelig er det problematisk at operere med to forskellige former for litterære periodeangivelser, de kontante årstal og nogle langt mere diffuse og omdiskuterede størrelser som fx 'Romantikken'. Som det noteres, skal der kun være tale om anerkendte perioder, men at de er anerkendte betyder bestemt ikke, at der er enighed om periodens udstrækning. Varede den litterære Romantik fra ca. 1750 til ca. 1850, fra ca. 1800 til ca. 1840 – eller et sted derimellem? Det gør unægtelig en forskel, og derfor er jeg personligt tilhænger af årstal i denne forbindelse. Hvis søgeteknisk let håndterbare periodeangivelser blev kombineret med en indeksering af indholdsdata i den ældre litteratur, ville der blive åbnet lidt af en ladeport til denne litteratur, som potentielt kunne give anledning til nogle nyskabende publikationer. Problemet med bibliografiske beskrivelser er nemlig ikke bare, at der mangler oprindelsesdata (affattelsestidspunkt, originaludgave, forfattergruppering). I hvert fald i Danmark handler det også om, at det store flertal af ældre titler fremstår næsten nøgne – eller som Miller formulerede det: "Wearing only their underpants (...), their titles and authors" (se 6.5.1). Undtagelsen er titler, der er genudgivet efter 1982 (den primitive 'genreindeksering') eller 1990 (DBC's 'emneindeksering'), det vil i praksis sige klassikere, og naturligvis er der en god grund til at forskere (og studerende) primært beskæftiger sig med klassikerne, men det ændrer ikke ved det simple faktum, at en umådelig stor del af litteraturen er sunket ned i historiens sorte hul. Det kan der være en god grund til, men man må også sige, at den bibliografiske praksis *de facto* fungerer som en stopklods i forhold til at pille nogle af

dem op igen. De er usynliggjorte. I den forbindelse kan der være grund til at hæfte sig ved, at i Boghus-projektet var en af bibliotekarernes erfaringer, at "other than the usual popular books began to be borrowed" (Pejtersen, 1989b, p. 113). På samme måde kunne det tænkes, at litterater i højere grad end i dag ville beskæftige sig med andet end den på forhånd vedtagne gode litteratur. Den bibliografiske beskrivelse kan i sig selv være en måde at åbne feltet op på.

9.5 En kritisk situation

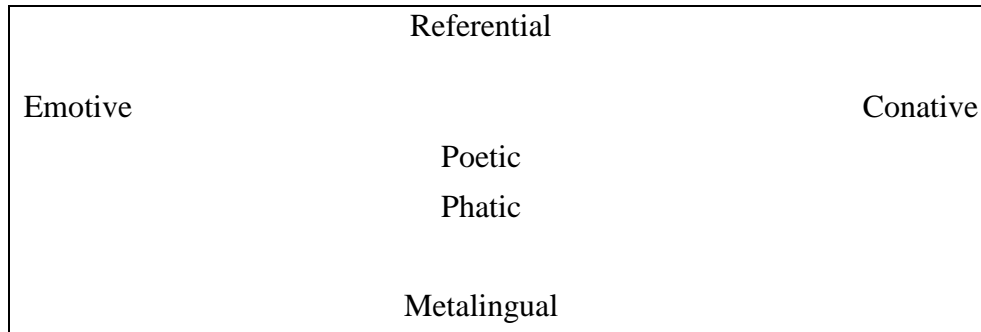
Som nævnt i indledningen ligger Nielsen (2005) i forlængelse af de tidligere artikler, for så vidt som den ganske indgående beskæftiger sig med *hvad*-facetten. På den anden side er det ikke hensigten at komme med løsningsforslag i form af specifikke underfacetter, men snarere at stille nogle mere fundamentale spørgsmål til indekseringens stilling i lyset af litteraturvidenskabens udvikling. Således tager artiklen afsæt i en kritisk situation, hvor det er muligt at argumentere for, at emneord ikke bare er "difficult to construct but even obsolete" (Nielsen, 2005, p. 1). Det kan synes et ekstremt synspunkt, men hvis forskellige poststrukturalistiske retninger har ret i, at tekster i almindelighed og skønlitterære tekster i særdeleshed er kendetegnet ved "a plurality of meanings and interpretations" (ibid.), kan dette være den yderste konsekvens. Som Nielsen - på baggrund af poststrukturalisme og socialkonstruktivisme i almindelighed og Hayden White i særdeleshed - formulerer det: "Utterances of 'facts' or 'truth' will necessarily be determined by the discourse in use" (Nielsen, 2005, p. 2).

En udløber af en sådan opfattelse kan være, at det bliver svært at se forskel på skønlitteratur og faglitteratur, men selv om Nielsen langt fra synes uimodtagelig for de moderne strømninger, er det i sidste ende ikke en opfattelse han deler:

"History may be written as narratives, but not as novels, biographies may have strong novelistic features, but will have other discursive features separating them from novels." (Nielsen, 2005, p. 3)

Det er formentlig korrekt, men udsagnet indeholder jo ingen argumenter som sådan. For at kunne etablere et sådant argument knytter Nielsen an til Roman Jakobsons artikel

om lingvistik og poetik, som indeholder en model over de grundlæggende funktioner i verbal kommunikation⁸⁶. Modellen er gengivet i figur 18.:

Figur 18. Jakobsons model over de grundlæggende funktioner i verbal kommunikation

Heraf er Nielsens behandling af fire af de seks funktioner yderst kortfattet, men for overblikkets skyld skal de alligevel kort udlægges: Den emotive funktion udtrykker primært afsenderens følelser og holdning. Den phatiske funktion skal bekræfte, at der finder en kommunikation sted ('Hører du efter?'). Den metasproglige funktion handler om, hvorvidt den sproglige kode opfattes korrekt ('Forstår du, hvad jeg mener?'). Og den conative er rettet direkte mod modtageren ('Indrøm det!').

Hvorvidt det er rimeligt at se bort fra disse funktioner i en sammenligning af faglitteratur og skønlitteratur kan diskuteres. Således må den emotive funktion være et af de helt centrale træk ved skønlitteratur, da skønlitteratur næsten aldrig behandler emner som en isoleret, ydre størrelse, men netop som noget, fortælleren eller figurene forholder sig til og reagerer på – holdningsmæssigt, men så sandelig også emotionelt.

Det ændrer dog ikke ved, at også de to dimensioner, som Nielsen hæfter sig ved – in casu den referentielle og den poetiske funktion – er nok så signifikante. Således er faglitteratur domineret af den referentielle funktion, dvs. der henvises til konteksten. Hvis beskrivelsen i en faglitterær bog ikke er i overensstemmelse med verden, bliver der slået ned på det. Omvendt fokuserer den poetiske funktion, med Jakobsons ord, på "the message for its own sake" (Nielsen, 2005, p. 3-4), hvad der ligger tæt på den velkendte (og ikke uproblematisk) formulering om 'kunst for kunstens skyld.' Derfor er det vigtigt at pointere, at selv om den poetiske funktion generelt kan siges at være

⁸⁶ Jakobsons artikel foreligger også på dansk (Jakobson, 1967).

dominerende i skønlitteratur, betyder det ikke, at der ikke er andre. I nogle digte kan den være næsten enerådende, og det er da også netop digte, som Jakobson bruger som eksempler, men i fiktion og især realistisk betonet fiktion henviser teksten naturligvis også til verden.

Det er vigtigt i forbindelse med indeksering, for når der spørges til, hvad et værk handler om, er det normalt den referentielle funktion, der er i centrum. Når et faglitterært dokument beriges med et emneord som fx 'Paris', er det ikke bare fordi en by med dette navn indgår i teksten, men fordi den refererer til en by, der findes i verden, og som næsten alle i det mindste har hørt om. Vanskeligere er det med skønlitteratur, for selv om en roman angiveligt foregår i Paris, er det almindeligvis – fx i kraft af fiktive figurer og ditto handlinger - ikke et Paris, der findes i virkeligheden. Med andre ord refererer en sådan roman nok til Paris, men samtidig etablerer den et Paris, der kun findes i bogen. Nielsen uddyber problematikken på følgende vis:

”From one point of view it seems obvious that the context of a novel exists outside the novel, whether it is a social environment, nature, a historical past or other contexts that we also refer to in non-fictional discourses or documents. On the other hand it is obvious that a novel about the battle of Stalingrad in World War 2 (e.g. *Days and Nights* (1944) by Konstantin Simonov) has a contextual reference of a quite different kind than a history book on the same issue. The novel of the battle of Stalingrad may be a documentary novel, but as a novel it constructs a symbolic order in which both documentary 'facts' and invented characters and events are merged as equal parts. The poetic function determines that we experience the novel not only as a historical account but also as a symbolic articulation of a more general kind.” (Nielsen, 2005, p. 5)

Som det fremgår, er romaneksemplet en af de bøger, hvor Pejtersen har offentliggjort posten fra Boghuset (se 5.4.3, figur 12). Det er muligvis helt tilfældigt, i hvert fald er det ikke noget Nielsen kommenterer, og i øvrigt beskæftiger han sig ikke yderligere med Simonovs roman. Ikke desto mindre kan denne bog bruges til at illustrere forskellen på denotative og konnotative elementer, hvad der samtidig kan illustrere en afgørende forskel på AMP- og EFAS-systemet. De denotative elementer refererer til ”what a literary work are literally about, usually the fictional time and place, fictional setting and events and fictional characters” (Nielsen, 2005, p. 6), og som det bemærkes,

er det kun de elementer, som det ifølge Beghtol er muligt at bestemme objektivt. Som Nielsen fastslår, kan et stykke skønlitteratur imidlertid ikke reduceres til enkeltstående data, teksten som helhed indeholder også nogle overordnede temaer, og det er dem, der udtrykker værkets konnotative niveau (Nielsen, 2005, p. 7). I den forbindelse er det interessant, at det er den dimension, som Boghusets post til Simonovs roman prøver at reflektere, når det under 'oplysning' angives, at bogen handler om 'krigs meningsløshed' og 'nødvendigheden af forsvar og kamp mod tyskerne og nazismen.' Andre elementer i posten er rent denotative – 'Stalingrad', '1942', 'russisk soldats ledelse af tropper i kamp mod tyske soldaters angreb på byen under 2. verdenskrig' – hvorimod 'krigs meningsløshed' kan ses, som det Nielsen ovenfor kaldte "a symbolic articulation of a more general kind."

Imidlertid er det ikke nemt at udforme tematiske bestemmelser på forsvarlig vis, og Nielsen peger på tre problemer. Heraf handler de to om indeksørens arbejdsbetingelser og risikoen for helt private fortolkninger:

"The identification of connotations or themes seems to be the result of constructions of meaning during the reading. But indexing is rarely a result of *reading* literary works. And even if it was, how might we prevent that the themes and connotations are not only private associations of an individual reader?" (Nielsen, 2005, p. 11)

Men dertil kommer, at litteraturvidenskabelige analyser, jf. Hayes (2001), generelt ikke er præget af konsensus, og ifølge Nielsen kan det dårligt være anderledes:

"The fundamentals of literary scholarship are interpretations of texts, and interpretations do not aim to find the final truth of texts. On the contrary the value of literary criticism exists in new, substantial readings of literary works. Accumulation of knowledge in literary scholarship is – among other things – an accumulation of different interpretations, and if the interpretations have an internal coherence or a contextual substantiality they are all accepted [in] the community of literary scholarship." (Nielsen, 2005, p. 13)

Som kilde til konsensus og litterært belæg ('literary warrant') er litteraturvidenskaben altså næppe vejen frem, men den pluralisme, som litteraturvidenskaben udstiller,

åbenbarer også noget ganske andet, nemlig at brugerbehovene på universitetsbibliotekerne har en meget differentieret karakter:

”Scholars of cultural studies or theories of multiculturalism attend their studies to the context and referential meaning of literature. Their information need in the context of Knowledge organization will be subject headings on a denotative level. Other scholars will attend their studies to the poetic function. Their needs concern literary style, genres, narrative construction etc. and point to indexing of the how-facet. Scholars of comparative literature may have a need of subject headings concerning specific literary themes or motifs of world literature. Finally scholars in the tradition of post-structuralism may find any subject headings limiting, reducing the interplay of meanings.” (Nielsen, 2005, p. 14)

Summen af alt dette er, at Nielsen ikke vil drage nogen håndfaste konklusioner i forhold til indekseringen af skønlitteratur på universitetsbibliotekerne. Nogle forskere og studerende har brug for indekseringstermer (Nielsen 2005, p. 14), men ikke desto mindre kunne konklusionen lige så godt være, at ”there is no need of subject headings among literary scholars” (Nielsen, 2005, p. 15), hvad der leder frem til artiklens afsluttende ord om, at ”[t]he changing and different paradigms among literary scholars need to be studied further in order to clarify in which ways indexing and subject headings are needed, obsolete or superfluous” (Nielsen, 2005, p. 15).

Det er en meget defensiv konklusion, og efter min opfattelse er det også en diskutabel konklusion – af tre grunde. Den ene er, at da Nielsen (i forlængelse af Miller, 2003) har påpeget, at skønlitteraturen på universitetsbibliotekerne benyttes af mange andre end litterater, kan det ikke passe, at det alene er litteraternes paradigmer, der skal afgøre, om en indeksering af skønlitteratur har en fremtid eller ej. Det må være fint nok, hvis andre kan bruge denne indeksering til noget.

For det andet har Nielsen lige på udmærket vis skitseret, hvilke brugerbehov litterater af forskellig teoretisk observans kunne tænkes at have. Her blev det så hævdet, at poststrukturalister slet ikke har brug for indeksering, og selv hvis det er sandt – hvad jeg ikke ubetinget tror, det er – hvad så med alle andre litterater? De er vel ikke poststrukturalister alle sammen, og under alle omstændigheder viser al erfaring, at det kun er et spørgsmål om tid, før nye teorier tager over. Potentielt kunne der altså om

nogle år opstå et stort behov for en indeksering af skønlitteratur, men en sådan findes ikke, fordi den blev fravalgt i en anden historisk situation! Derfor bør en indeksering ikke nøjes med at tage afsæt i aktuelle brugerbehov, den må også – selv om det naturligvis er svært – prøve at tage højde for fremtiden.

Endelig er det problematisk at betragte indeksering som et passivt redskab, der blot skal indfri brugerbehov. Kunne det ikke tænkes, at indeksering kunne være en aktiv medspiller, som *i sig selv* kunne give nye ideer? Hvis bibliografiske poster berigede skønlitteratur og ikke mindst ældre titler med langt mere omfattende information, end det er tilfældet i dag, kunne det med ét slag blive meget nemmere – og derfor også mere attraktivt – at udføre visse former for forskning, ikke mindst forskning af mere komparativ art.

Derfor kunne konklusionen være en ganske anden, nemlig at posterne må søge at reflektere såvel det denotative, det tematiske og det stilistiske, ligesom den må være opmærksom på, at skønlitteratur bruges uden for de litterære fag, og at brugerbehovene her ofte vil have en noget anden karakter.

Noget andet er så, at indekseringen ikke kan baseres på litteraturvidenskabelige analyser, da der er en udpræget mangel på konsensus inden for dette felt. Men ret beset er det ikke den eneste grund, ja ikke engang den vigtigste, for bøger skal indekseres i forbindelse med udgivelsen, og sagen er jo, at litteraturvidenskabelige analyser som regel først dukker op længe efter – ofte mange år efter – og i øvrigt forholder de sig kun til en forsvindende lille del af bogproduktionen som helhed. At bruge litteraturvidenskabelige analyser til den indledende indeksering er altså ganske enkelt umuligt, men det udelukker naturligvis ikke, at de senere ville kunne bruges til en justering af indekseringen, og selv om disse analyser måske fortolker bogen forskelligt, kan flere fortolkningsmuligheder godt indarbejdes i en indeksering. Det demonstrerede Rantas indeksering af *The Scarlet Letter* (7.4.3).

Men det korte af det lange er, at ved den indledende indeksering er indeksøren nødt til at støtte sig til andre kilder end litteraturvidenskabelige analyser, og her kan Hayes' resultater (7.3.2.3) efter min opfattelse betragtes som opmuntrende. Hvis indeksøren har et solidt kendskab til litteratur og litterære fortolkningsmuligheder, får tid til at læse bogen eller i det mindste skimme den forholdsvis grundigt og holder sin egen læsning op mod anmeldelser, kan der være grund til at forvente et fornuftigt resultat. Hvis

tilhængere af forskellige poststrukturalistiske retninger ikke ønsker at bruge det i deres forskning, er der ikke noget at gøre ved det. Til gengæld vil jeg mene, at resultatet kan bruges af stort set alle andre – forskere, studerende såvel som almindelige folkebibliotekslånere.

9.6 Afrunding

I dette kapitel er der blevet fokuseret på de tre af Nielsens artikler, der fokuserer på bibliografisk beskrivelse af skønlitteratur. Karakteristisk for Nielsens tilgang er, at den i vidt omfang er baseret på litteraturvidenskab og bredere teoretiske strømninger inden for især humaniora af den art, som Culler betegner *theory*. Endvidere er det karakteristisk, at han koncentrerer indsatsen om nogle få facetter, og velkendte kategorier – både i bibliografiske systemer og målestokken – som *hvem*, *hvor* og *hvornår* beskæftiger han sig stort set ikke med. Det indebærer naturligvis ikke, at han mener, sådanne størrelser skal udelukkes fra bibliografiske beskrivelser, men det betyder, at han vælger at gå ind i debatten på de felter, hvor han ikke bare selv er stærk, men som også fremtræder som de ømmeste punkter i bibliografiske systemer til fiktion. I forhold til målestokken handler det om **2: Hvad**, **5: Hvordan** og **6: Ved hjælp af hvilke midler** (intertekstualitet).

Heraf berøres intertekstualiteten kun ganske overfladisk i forbindelse med den litteraturhistoriske facet, hvor de andre underfacetter er skabt til at reflektere ydre data. Derimod er behandlingen af *hvad* og *hvordan* markant. I forhold til *hvad* præciseres relationen mellem 'emne' og 'handling' ikke, da Nielsen snarere synes at betragte handling som en del af *hvordan*, hvad der også godt kan argumenteres for. I stedet skelner han ligesom Ranta (1991) og Hayes (1992) mellem et denotativt og et konnotativt niveau, hvor det denotative består af bogstavelige elementer i bogen, som kan kaldes emner, mens det konnotative er baseret på teksten som helhed og kræver en fortolkning for at blive klarlagt. Det konnotative niveau er hermed også det tematiske niveau, og da det tematiske er knyttet til selve meningen med bogen, kan man også sige, at fortolkningen af *hvad* er tæt på **7: Hvorfor**. Naturligvis er det at fastlægge et tema og så afgøre, hvordan det skal udlægges, ikke helt det samme, men afstanden er kort, og almindeligvis vil man næppe være i stand til at fastlægge et tema, hvis man ikke også har en idé om, hvordan det skal forstås.

Hovednummeret i Niensens tænkning er dog *hvordan*-facetten, som han har udforsket væsentlig grundigere end samtlige andre teoretikere inden for feltet. Om det er realistisk med en så detaljeret behandling af denne facet, som Nielsen foreslår, kan diskuteres. Lancaster (2003, p. 210) er stærkt skeptisk, og han tror heller ikke, at en sådan facet vil interessere folkebibliotekets lånere ret meget, hvorimod den måske vil være nyttig for litteraturforskere. Heroverfor kan Nielsen dog forsvare sig med Høeberg Nielsen & Zoegas (1997) undersøgelse, der klart viser, at måden en bog er skrevet på er vigtig for rigtig mange af folkebibliotekernes lånere, og hvis formuleringen af underfacetterne i visse tilfælde er rigeligt akademisk, må de formuleres på en anden måde, og måske må enkelte af dem, også af økonomiske grunde, helt udelades. Det ændrer dog ikke ved, at *hvordan*-aspektet er overordentlig vigtigt i al skønlitteratur, og det er bl.a. i kraft af dette, at et emne kan løftes op til at være tematisk signifikant, ligesom det er vigtigt for forståelsen af, om noget i bogen skal opfattes referentielt, dvs. som en henvisning til den virkelige verden, eller som poetisk, dvs. som noget, der kun indgår i bogens egen virkelighed.

10 Saarti

10.1 Indledning

Siden årsskiftet 2010 har Jarmo Saarti været biblioteksdirektør ved det nyetablerede University of Eastern Finland.⁸⁷ Inden da beklædte han i en tilsvarende stilling ved Universitetsbiblioteket for natur- og samfundsvidenskab i Kuopio, et af de universiteter der nu indgår i University of Eastern Finland. Denne stilling var nok en væsentlig årsag til, at han i de senere år har ladet skønlitteraturen vige for andre problemstillinger (bl.a. management) i sin forskning, men mellem 1992 og 2002 publicerede han otte engelsksprogede artikler om opstilling og indeksering af fiktion. Alligevel lader hans bidrag sig ikke vurdere i sin helhed, da bl.a. to afhandlinger om samme emner er affattet på finsk, men eftersom hovedparten af de engelske artikler angiveligt er baseret på hovedpointerne i afhandlingerne, synes disse artikler dog at være forholdsvis dækkende for hans indsats.

Overordnet falder Saartis publikationer i tre delvis overlappende faser. I den første er objektet en genrebaseret, men lettere utraditionel opstilling i en filial af folkebiblioteket i Kaajani, hvor han selv var afdelingsbibliotekar på hovedbiblioteket. Det eksperiment er analyseret på engelsk i Saarti (1992; 1997) og på finsk i hans licentiatafhandling fra 1995. Reorganiseringen af bøgerne på hylderne blev fulgt op af en klassifikation og indeksering af titlerne i katalogen, hvor indekseringen samtidig fungerede som et pilotprojekt for udarbejdelsen af den finske tesauros for skønlitteratur, *Kaunokki* – et projekt, Saarti var hovedredaktør for, og som kan betragtes som anden fase af hans arbejde. *Kaunokki* blev publiceret i 1996 og er grundlag⁸⁸ for den centrale indeksering af skønlitteratur, der blev etableret i Finland i 1998 (Saarti, 1999a, p. 91). I modificeret udgave foreligger *Kaunokki* på svensk som *Bella – specialtesaurus för skönlitteratur*

⁸⁷ <http://www.uku.fi/~saarti/indexeng.html>

⁸⁸ Jf. e-mail fra Saarti d. 26/4 2007.

(1997), og på engelsk er den mest fyldestgørende behandling af tesaurusen og dens forudsætninger Saarti (1999a). Samme artikel antyder nogle udviklingsmuligheder af *Kaunokki*, der kom i en ny udgave i 2000. Året inden havde Saarti færdiggjort sin ph.d.-afhandling (Saarti, 1999b), der som nævnt er på finsk, men at dømme ud fra det engelske sammendrag og de artikler, som afhandlingen efterfølgende har givet anledning til (Saarti, 2000a; 2000b; 2002b; 2002c), er der her tale om en tredje fase, som med afsæt i en empirisk undersøgelse fokuserer på konsistensen i biblioteksansattes og brugeres beskrivelser og indekseringer af udvalgte romaner. Saarti (2002a), der kun eksisterer som internetdokument, opsummerer mange af hans tidligere publicerede hovedpointer, men tilføjer ikke noget nyt. I det følgende vil de tre hovedfaser blive behandlet i overensstemmelse med kronologien, således at opstillingseksperimentet behandles i 10.2, artiklerne om *Kaunokki* i 10.3 og den empiriske undersøgelse i 10.4.

10.2 Opstillingen i Lohtaja

Frem til 1990 var opstillingen af fiktion på folkebibliotekerne i Kajaani alfabetisk, men fra vinteren 1991 blev den i Lohtaja-filialen opstillet efter genre, hvorimod en alfabetisk opstilling blev bibeholdt på hovedbiblioteket, Kuurna. I sig selv er en genrebaseret opstilling ikke noget særligt, for allerede dengang havde de været benyttet på udenlandske folkebiblioteker i årtier, men opstillingen i Lohtaja adskiller sig fra de fleste ved at indeholde hele elleve kategorier,⁸⁹ og det er heller ikke normalt, at samtlige titler klassificeres under et specifikt genremærkat. Det sidste har den umiddelbare fordel, at den velkendte restgruppe bestående af såkaldt 'almindelig fiktion' ikke optræder, men prisen var, at afgrænsningen mellem de to mest relevante kategorier for den mere seriøse fiktion – psykologisk fiktion (klasse D) og samfundsfiktion (klasse K) – blev meget vag (Saarti, 1997, p. 164), og i praksis fungerede klasse K som en slags

⁸⁹ A. historical fiction; B. humour; C. thrillers; D. psychological fiction; E. love; F. detective novels; G. war novels; H. science fiction; I. religious fiction; J. fiction about hunting and outdoor life; K. social fiction (1997, p. 163). Lidt mere præcise angivelser af, hvad de forskellige klasser indeholder, findes i Saarti (1997, p. 164).

restgruppe, der udover samfundsfiktion inkluderede slægtsromaner, antologier og titler, der ikke lod sig klassificere på anden vis.

Hovedformålet med eksperimentet var at undersøge, om – og i givet fald hvordan – den nye opstilling påvirkede udlånmønstret (Saarti, 1997, p. 159). Metodisk sker dette ved at sammenligne bestand og udlån af de forskellige kategorier i henholdsvis Lohtaja og Kuurna i 1993, og for at underbygge en eventuel tendens holdes disse tal endvidere op mod de tilsvarende tal på folkebiblioteket i en helt anden by, Kuhmo, der har en opstilling, som minder om den i Lohtaja. Saarti konkluderer forsigtigt, at genreopstillingen ikke ændrede udlånmønstret radikalt, og at der derfor ikke er grund til at frygte, at en sådan opstilling favoriserer underholdningslitteraturen på bekostning af den seriøse fiktion (Saarti, 1997, p. 166). Om det er muligt at konkludere dette, kan dog diskuteres. I hvert fald er det påfaldende, at hovedklasserne for seriøs fiktion (klasse D og K) tilsammen kun udgør 12,3 % af udlånet i Lohtaja, mens de udgør 18,7 % af udlånet i Kuurna – og det på trods af, at bestanden af disse klasser procentuelt er lidt større i Lohtaja end i Kuurna (Saarti, 1997, p. 165). Det kan være en effekt af opstillingen, men det er ikke muligt at afgøre med sikkerhed, da det grundlæggende problem ved den valgte metode er, at den nøjes med at undersøge udlånet på forskellige biblioteker et bestemt år, hvorefter forskellen i udlån muligvis skyldes de respektive opstillinger, men det kan lige så godt handle om noget helt andet, fx forskellige brugergrupper. Denne fundamentale usikkerhed bliver ikke mindre, hvis man inddrager den anden by, Kuhmo, for hvordan skal man forklare, at udlånet af samfundsfiktion kun udgør 4,1 % i Lohtaja, når den udgør 13,3 % i Kuhmo, hvor der er en lignende opstilling (ibid.)? Det må vel i større eller mindre grad skyldes forskellige brugergrupper? Som sådan synes undersøgelsen at indeholde for mange usikre variable til, at der kan konkluderes ret meget, og derfor havde en undersøgelse af udlånet i Lohtaja før og efter den nye opstilling formentlig givet et mere pålideligt resultat.

Uanset den eventuelle effekt på udlånet viste opfølgende brugerinterviews dog, at genreopstillingen var af stor betydning. Brugere, der ønskede en bestemt og let definerbar genre, kunne hurtigere finde frem til relevante titler, og ikke mindst når de skulle finde bøger til andre, fx familiemedlemmer, inden for genrer, de ikke var fortrolige med, var den nye opstilling en stor hjælp (ibid.). Hvis brugerne ofte afsætter et bestemt tidsrum til et biblioteksbesøg, blev der altså bedre tid til relevansbedømmelsen, så selv hvis den nye genreopstilling ikke ændrede

udlånmønstret, er det tænkeligt, at disse brugere fandt nogle titler, de syntes bedre om, og det er naturligvis prisværdigt.

Mindre attraktivt var systemet for brugere på udkig efter en bestemt forfatter eller titel, hvor det især i forbindelse med seriøs fiktion kunne være svært at afgøre, hvilken kategori bøgerne tilhørte, foruden at bøger af en bestemt forfatter naturligvis kunne være placeret under forskellige genremærkater. I disse tilfælde kunne en søgning i katalogen blive en nødvendig omvej (Saarti, 1997, p. 168), så generelt må en genreopstilling siges at favorisere den græssende bruger på den målrettede brugers bekostning, ligesom den tydeligvis er en fordel for læsere af let klassificerbare genrer som fx krimier, hvorimod resultatet er langt mere tvivlsomt for læsere af svært klassificerbare litteraturtyper. Som sådan er det absolut tænkeligt, at det ellers velmente forsøg på at klassificere den 'almindelige fiktion' kun gjorde ondt værre for sidstnævnte brugertype.

Som nævnt i indledningen blev hyldeklassifikationen efterfulgt af en klassifikation og en indeksering i bibliotekets katalog. Denne indeksering skal ikke uddybes her, da facetterne er de samme som i *Kaunokki*, men ifølge Saarti var hele projektet en stor hjælp for bibliotekarerne i dagligdagen, da katalogen ikke bare oplyste, hvor titlerne stod, hvis de var i tvivl, men også gjorde det muligt at foretage langt mere avancerede søgninger end de snævert genrerelaterede. Derimod var det en skuffelse, at systemet til at begynde med kun i meget ringe grad blev brugt af slutbrugerne, men det mener Saarti skyldtes, at databaser dengang var et helt nyt fænomen for disse brugere, og på skrivetidspunktet for 1997-artiklen var situationen klart forbedret (ibid.).

10.3 Kaunokki

I 1993 nedsatte Helsinkis Universitetsbibliotek (der også er nationalbibliotek) og BTJ-gruppen en arbejdsgruppe, der fik til opgave at udarbejde en emneordsliste til skønlitteratur. Det var for så vidt et velvalgt tidspunkt, da der i en årrække havde været en livlig international diskussion om indeksering af skønlitteratur, og i bl.a. Danmark og USA var en sådan indeksering etableret praksis. Dermed havde den finske arbejdsgruppe, med Saarti som hovedredaktør, noget at bygge videre på, hvad der

skinner tydeligt igennem i artiklen om dette arbejde (Saarti, 1999a), hvor en række nyere teoretikere såvel som ALA's *Guidelines* diskuteres, og hvor det understreges, at den finske tesaurus for fiktion, *Kaunokki*, i vidt omfang skal ses i lyset af andres landvindinger (Saarti, 1999a, p. 85; 2002b, p. 53). I modsætning til fx AMP-systemet indeholder *Kaunokki* ikke nye facetter, originaliteten ligger i sammensætningen.

Uden at Saarti siger det helt eksplicit, er et dominerende træk i hans tilgang en bevidsthed om en diskrepans mellem, på den ene side, de traditionelle idealer for klassifikation og indeksering og, på den anden side, skønlitteraturens egenskaber og brugernes typiske vægtning af facetter inden for denne litteraturtype. Ikke overraskende påpeger han, at de universelle klassifikationssystemer almindeligvis afgrænser sig til objektive kriterier som fx storgener, årstal og land⁹⁰ for originaludgaven, hvor det fundamentale problem som bekendt er, at klassifikationen ikke reflekterer, hvad bøgerne handler om (Saarti, 1999a, p. 86). Mere uortodokst er det, når han noterer, at ingen af de moderne klassifikations- og indekseringsteoretikere tager højde for den æstetiske og/eller moralske værdi af et værk. Det er der ganske vist en god grund til, men prisen er høj:

One reason for this is, of course, that value is usually very subjective and thus badly fits the traditional neutral values of indexing and classifying works. On the other hand, when valuing a work of art is left out, one, if not the most important aspect of an aesthetic object, is left out. It also seems that users want that valuation of works of art. This can be seen, for example, in marketing, criticism and different kinds of prizes and competitions for literature and other arts. (Saarti, 1999a, p. 87)

Det er en interessant problemstilling, men emnet uddybes ikke yderligere i artiklen, og heller ikke i fremstillingen af *Bella* i Pejtersen et al. (1996, Appendix II - som formentlig er skrevet af Ringa Sandelin og Riitta Valtonen, der også var medlemmer af *Kaunokki*-udvalget) er der noget, der tyder på, at værkernes æstetiske eller moralske værdi reflekteres i disse systemer. På den anden side viser mine søgninger i finske (men

⁹⁰ Som tidligere nævnt (3.4) er det ikke helt præcist at tale om land som kriterium i de universelle klassifikationssystemer. Med USA som undtagelse er klassifikationen i stedet baseret på sprog, men naturligvis er der ofte et vist overlap mellem land og sprog.

svensksprogede) kataloger, at mange fiktionstitler er beriget med termen 'klassiker', og selv om det naturligvis i første række angiver en særlig status, er denne status dog almindeligvis motiveret af et højt æstetisk niveau.

Trods dette observerede fænomen er det dog tydeligt, at disse tvillingsystemer helt overvejende prioriterer mere traditionelle emnedata. Overordnet er termene i *Kaunokki* organiseret omkring følgende facetter:

- “terms that describe fictional genres and their explanations;
- terms that describe events, motives and themes;
- terms that describe actors;
- terms that describe settings;
- terms that describe times;
- terms that describe other, mostly technical and typographical aspects.”

(Saarti, 1999a, p. 89)

Dette er fuldstændig de samme facetter, som blev benyttet ved indekseringen af fiktion i Lohtaja, blot må det formodes at *Kaunokki* er et mere gennemarbejdet produkt, og Saarti gør meget ud af at forankre de enkelte facetter i andre systemer. Således fremføres det ikke blot, at ”events, actors, spaces and times are mentioned in almost all of the previous studies as the main categories of fiction indexing” (Saarti, 1999a, p. 90), fx i EFAS-systemet, men også at de svarer til MEST i Ranganathans PMEST-formel. Det sidste er ikke inspireret af Walker, men af Shatford (1986), om end Saarti og Shatford fortolker MEST lidt forskelligt - og da Saarti endvidere mener, at P (personality) kan ses som udtryk for undergenrer, stiger forvirringen yderligere, for hos Walker var P'et jo udtryk for først forfatter og dernæst for karaktererne (se 4.4.1). Implikationen må være, at PMEST-formlen er så diffus i forhold til fiktion, at det nok vil være klogt at se bort fra den i diskussionen fremover.

Bortset fra trakasserierne med Ranganathan er den mest interessante facet i *Kaunokki* ”terms that describe events, motives and themes.” Den formulering af *hvad*-facetten er ubetinget mere offensiv end Beghtols og placerer snarere Saarti og *Kaunokki* på linje med Pejtersen, Ranta og Nielsen. Spørgsmålet er blot, om det også er sådan facetten fortolkes i praksis, for de tre indekseringseksempler, som Saarti vedlægger fra sin tid i Kajaani, er ikke overbevisende. Eksemplet i figur 19 (Saarti, 1999a, p. 90) er repræsentativt.

Duff, Alan: Once Were Warriors	social novels: Maoris: aborigines: New Zealand: 1990's poverty: slums young people: gangs

Figur 19. Eksempel på tidlig finsk indeksering af fiktionstitel

Som det fremgår, er der udelukkende tale om denotative størrelser, hvor det ikke er muligt at skimte noget konnotativt tematisk og i øvrigt heller ikke nogen begivenheder, men om dette er dækkende for *Kaunokki* som sådan er svært at sige. I forhold til målestokken er der dog ingen tvivl om, at det, de tre poster reflekterer, begrænser sig til **1: Hvem, 2a: Emne, 3. Hvor, 4. Hvornår** samt **6c: Undergenre**, og endvidere at fortolkningen af emne er så forsigtig, at resultatet minder mere om EFAS end om fx AMP-systemet. Til forskel fra EFAS er *Kaunokki* tilsyneladende ikke i stand til at reflektere et handlingsforløb, men til gengæld er der mulighed for at tilføje genrebetegnelser. Hvor ofte *other*-kategorien, som må være inspireret af AMP-systemet, aktiveres, er uklart. Selv er jeg ikke stødt på et eneste eksempel i mine søgninger i finske bibliotekskataloger.

Fra starten besluttede den finske arbejdsgruppe, at *Kaunokki* skulle målrettes folkebibliotekerne. Det betyder, at en stor del af de termer, som litteraturvidenskaben anser for vigtige aspekter af litterære værker, blev udeladt og i stedet inkluderet i en tesaurus for litteraturvidenskabelig forskning, der var under forberedelse, mens Saarti skrev artiklen (1999a, p. 90). Imidlertid er denne tesaurus aldrig blevet udgivet.⁹¹ Inspireret af Nielsen (1997b) er Saarti dog åben for, at nogle litteraturvidenskabelige termer også kunne være relevante for en del af folkebibliotekets brugere, og derfor er termer for bl.a. litterære skoler og kulturhistoriske perioder inkluderet allerede i førsteudgaven af *Kaunokki*, og i en af posterne fra Kajaani er der et eksempel på en sådan kulturhistorisk periode – ”time of autonomy” (Saarti, 1999a, p. 90). Lidt flere af den type termer, men dog ikke mange⁹² blev senere inkluderet i andenudgaven af *Kaunokki*, der i øvrigt også har termer for andre fiktive genrer såsom tegneserier og spillefilm (2002a, afsnit 4).

⁹¹ Jf. e-mail fra Saarti d. 26/4 2007.

⁹² Jf. e-mail fra Saarti d. 26/4 2007.

10.4 Taksonomi og konsistens

Den tredje fase af Saartis arbejde med fiktion består af hans ph.d.-afhandling samt en række artikler baseret på denne. Som nævnt er afhandlingen på finsk, men på engelsk er titlen *Aspects of Fictional Literature Content Description: Consistency of the Abstracts and Subject Indexing of Novels by Public Library Professionals and Clients* (1999b, p. 183), hvad der refererer til den empiriske undersøgelse, som en stor del af afhandlingen baserer sig på, og som svarer fint til de to vigtigste af de artikler, som afhandlingen har givet anledning til, henholdsvis 'Taxonomy of novel abstracts based on empirical findings' (Saarti, 2000b) og 'Consistency of subject indexing of novels by public library professionals and patrons' (Saarti, 2002b).

Undersøgelsen er konciperet således, at 30 personer er blevet bedt om at læse fem bestemte romaner og dernæst udarbejde beskrivelser (abstracts) og indekseringstermer til samme. Med andre ord er der i alt tale om 150 beskrivelser og et tilsvarende antal fulde indekseringer. Testpersonerne blev udvalgt fra fem forskellige folkebiblioteker, med tre biblioteksansatte (ikke nødvendigvis alle bibliotekarer) og tre ivrige romanlæsere fra hvert bibliotek, og også med hensyn til romanerne har Saarti forsøgt at opnå en vis bredde, idet både finske og oversatte såvel som seriøse og mere underholdende titler er inkluderet. Med oprindelse og type/genrebetegnelse tilføjet er de fem romaner som følger:

- Dostoyevsky, F. M.: Notes from the Underground (serious, foreign)
- Kauranen, Anja: Kultasuu (Golden Lips) (serious, domestic)
- Mustonen, Enni: Nostovara (romance, the title is a pun and impossible to translate, domestic)
- Paasilinna, Arto: The Year of the Hare (humour, domestic)
- Simenon, Georges: Maigret at the Gai-Moulin (detective novel, foreign)

(Saarti, 2000b, p. 215; 2002b, p. 52)

Grundlæggende er der altså tale om én undersøgelse, men da beskrivelser og indekseringer behandles i hver sin artikel, skal de også i det følgende behandles hver for sig. En bieffekt af denne opdeling er i øvrigt, at det ikke er helt klart, hvor lang tid testpersonerne havde til beskrivelser og indeksering, for i begge artikler oplyses det, at de havde to timer til rådighed, men da artiklerne har hvert deres objekt, er det ikke til at

vide, om det betyder to timer til *hver* aktivitet – eller to timer i alt. Det gør en væsentlig forskel, for selv om Saarti selv introducerede *Kaunokki*, som der skulle indekseres efter, må man alligevel formode, at især lånerne har måttet bruge ret meget tid på overhovedet at danne sig et overblik over denne tesaurus. Derimod havde seks af de biblioteksansatte på forhånd prøvet at indeksere efter *Kaunokki*.

10.4.1 Beskrivelserne

Hensigten med denne delundersøgelse er først og fremmest at undersøge, hvordan biblioteksansatte og lånerne vil beskrive et så flertydigt fænomen som romaner, og om der er nogle forskelle de to grupper imellem (Saarti, 2000b, p.213). Som Saarti bemærker, findes der meget få empiriske undersøgelser omkring indholdsbeskrivelser af fiktion, men derudover er det også tydeligt, at han er kommet i tvivl om, hvorvidt emneord overhovedet er den bedste måde at beskrive romaner på:

”Abstracting is a good, and perhaps an even better way than indexing, of describing the contents of a novel. By abstracting, one can describe also complex thematic and chronological entities.” (Ibid.)

Saarti kobler ikke eksplicit problematikken til *Kaunokki*, men faktisk er det netop de to svagheder, der blev peget på ovenfor, som han her forholder sig til: Indekseringens manglende evne til at gengive handling (kronologi) og komplekse temaer. I den forstand bør testpersonernes beskrivelser ikke blot betragtes som den nødvendige første etape, før de kan indeksere, men kan være interessant i sig selv i forhold til udformningen af bibliografiske noter, og retningslinjerne for beskrivelserne svarer da også til en forholdsvis fyldig note – mellem 50 og 80 ord. Det krav har nogle af testpersonerne dog svært ved at overholde, for nok er beskrivelserne i gennemsnit på 68 ord, men reelt spænder de fra 23 til 186 ord (Saarti, 2000b, p. 217), og da testpersonerne grundlæggende kan skrive, hvad de vil, giver det vel næsten sig selv, at der også indholdsmæssigt er stor forskel på beskrivelserne.

Spørgsmålet er imidlertid, om disse forskelle kan kvantificeres. Det er svært, da prosabeskrivelser ikke som indekseringstermer kan opdeles i forhold til klart definerede facetter, men agerer mere frit. For dog at have noget at holde sig til prøver Saarti at etablere seks dimensioner, som beskrivelserne kan holdes op imod. Disse er som følger:

- Descriptions of the novel's content elements (thematic elements, elements of the plot, personae, settings, time etc.)
- Descriptions of the novel's structure
- Description of the reading experience
- Descriptions of the novel's place in the history of the fiction
- Descriptions of the author
- Descriptions of how the work was evaluated

(Saarti, 2000b, p. 215)

Som det fremgår, er dette en noget anden model end den her i afhandlingen benyttede målestok. Det skyldes, at den ikke begrænser sig til indholdsdata, men i vidt omfang inddrager forskellige former for ydre data. Det betyder så til gengæld, at modellen er forholdsvis nem at karakterisere i forhold til de datakategorier, der blev foreslået i 1.4. 'Novel's content' er naturligvis ikke bare indholdsdata, men emnedata. Også 'structure' er indholdsdata, men tilhører den type, der kaldes formdata. Derimod er de sidste fire punkter ydre data. Heraf relaterer det ene til forfatteren, det andet til litteraturhistorien som sådan. Og endelig relaterer de to sidste snævert til læseren: Læserens læseoplevelse og læserens vurdering af værket.

Denne model er ikke grebet ud af den blå luft, men baserer sig på en meget kompleks model over 'fiktionlitteraturens kommunikationsproces', som Saarti har udarbejdet på baggrund af Segers og Martens. Denne model – som er gengivet i Saarti (2000b, p. 214) – skal ikke uddybes nærmere her, men grundlæggende tages der afsæt i den basale kommunikationsproces med forfatter, værk og læser, og bagved og rundt om forfatteren og læseren er der så nogle mere omfattende størrelser, der sætter sig igennem – nogle forventningshorisonter, den kollektive hukommelse og den sociokulturelle virkelighed – og det er denne mangfoldighed, som den ovenfor angivne model prøver at afspejle. Yderpunkterne er, at det enkelte værk indgår i en større historie, dvs. litteraturhistorien og kulturhistorien, samt at læseren foretager en vurdering på baggrund af sine kompetencer og sin forventningshorisont. På den måde er det hensigten at komme hele vejen rundt i 'fiktionlitteraturens kommunikationsproces.'

Som Saarti pointerer, kunne elementerne i testpersonernes beskrivelser dog alligevel være svære at indpasse under en specifik kategori. Fx angav de fleste testpersoner indholdselementerne i kronologisk korrekt rækkefølge i forhold til bogen, og er det så indhold eller struktur, det handler om? (Saarti, 2000b, p. 216). Det problem blev løst ved, at kun specifikke referencer til strukturen blev medregnet under denne kategori, men det er ikke svært at forestille sig et væld af andre kombinationsmuligheder. Fx udstiller en fortolkning af, hvilke indholdselementer, der skal fremhæves, i sig selv læseoplevelsen og måske oven i købet en implicit vurdering (Saarti, 2000b, p. 217), og den gennemførte litteratur- og kulturhistoriske beskrivelse af Dostojevskijs værk, som gengives i sin helhed (Saarti, 2000b, p. 218-19), siger samtidig en masse om helt konkrete indholdselementer. Disse er blot indskrevet i en større kontekst.

Af grunde som disse er værdien af undersøgelsen svær at vurdere, og Saarti (2000b, p. 217) understreger da også, at tallene i tabel 3 skal fortolkes med forsigtighed.

% N=3206	Novel's content elements	Novel's structure	Reading experience	Novel's place in the history of fiction	Descriptions of the author	Evaluation of the work	All
Library professionals	39,2	6,2	2,2	0,4	0,9	1,9	50,8
Patrons	35,7	5,7	3,3	0,5	0,7	3,3	49,2
All	74,9	11,9	5,5	0,9	1,6	5,2	100

Tabel 3. Bibliotekspersonalets og lånernes vægtning af facetterne i Saartis taksonomi

Som det fremgår, lægger personalet lidt større vægt på indholdselementerne end lånerne, som til gengæld lægger lidt større vægt på læseoplevelsen og vurderingen (Saarti, 2000b, p. 217). For alle kategorier gælder det dog, at forskellene er så små, at det er svært at konkludere ret meget, og som rutineret (og aktiv) bruger af Web 2.0-sites vil jeg mene, at resultatet er meget anderledes, end når almindelige brugere formulerer sig i sådanne sammenhænge, og det gælder også rent litterære sites som fx litteraturesiden.dk og librarything.com. Disse ting kan jeg ikke bevise – det ville kræve en større undersøgelse – men tendensen er indiskutabelt, at når mindre avancerede brugere dominerer sitet, så er læseoplevelse, vurdering og indholdselementer i højsædet,

og når sitet er domineret af mere avancerede brugere, så træder de øvrige elementer – formen, kunstneren, konteksten – markant frem.

Dvs. at der grundlæggende er meget godt at sige om Saartis 'taksonomi', men også at resultatet formentlig afspejler nogle andre ting end det, der formelt undersøges - fx hvordan man svarer, når man indgår i en undersøgelse. Her udtrykker man ikke sin egen mening hæmningsløst, men omvendt forsøger man heller ikke at perspektivere værket i dybere forstand. Derfor er den tidligere omtalte og ret ambitiøse litteratur- og kulturhistoriske beskrivelse af *Kældermennesket* formentligt en undtagelse – og sandsynligvis motiveret af, at der er tale om en belæst og selvsikker person. Men generelt holder man sig til det sikre: de denotative emner – hvad undersøgelsen så også afspejler.

Pointen er således, at selv om Saarti prøver at tage højde for fiktionens kommunikationsproces som helhed, så er der (som i næsten alle undersøgelser) en blind plet. Her er den oven i købet spaltet: For det første er der tale om *en undersøgelse*. Og for det andet bliver denne undersøgelse udført af en bibliotekar på *et bibliotek*. Det skaber i sig selv en forventningshorisont. Forventningshorisonter er ikke snævert knyttet til litterære værker eller lignende (jf. modellen over fiktionens kommunikationsproces), de findes hele tiden – også, og i den grad, på folkebiblioteket, hvor de foreliggende undersøgelser blev udført.

10.4.2 Indekseringerne

Hvor undersøgelsen af prosabeskrivelserne fokuserer på testpersonernes vægtning af de forskellige dimensioner inden for den fastlagte taksonomi, er objektet i forbindelse med indekseringerne først og fremmest konsistens. Hvor det i beskrivelserne er svært at kvantificere de enkelte elementer, fordi beskrivelserne består af større meningsbærende helheder såsom sætninger, der sagtens kan indeholde mange forskellige dimensioner, er emneord formelt nemmere at gå til, da man slet og ret kan måle, i hvor høj grad testpersonerne har brugt de samme termer. På den anden side er en så mekanisk tilgang problematisk, da der udmærket kan være semantisk konsistens, selv om de valgte termer er forskellige. Derfor er det, som Iivonen betegner som den konceptuelle konsistens, højere end den terminologiske konsistens (Saarti, 2002b, p. 51). Undersøgelser af terminologisk konsistens og undersøgelser af semantisk konsistens vil altså normalt

give forskellige resultater – måske endda meget forskellige resultater – i forhold til det samme materiale, og som Saartis undersøgelse viser, vil der derudover være en lang række grænsetilfælde, hvor forskellige indekserer måske ikke bruger forskellige termer, der er synonymmer, men hvor termerne dog mere eller mindre peger i samme retning. Desværre fokuserer Saartis undersøgelse udelukkende på den terminologiske konsistens, hvorfor den semantiske eller konceptuelle konsistens kun antydes nu og da via hans indekseringseksempler.

Undersøgelser af indekseringsmæssig konsistens er langt fra et ukendt fænomen inden for biblioteks- og informationsvidenskaben, men mig bekendt er Saartis undersøgelse den eneste i forhold til fiktion. Med hensyn til faglitteratur er det kendt, at der generelt er højere konsistens inden for naturvidenskab end inden for samfundsvidenskab og humaniora, samt at konsistensen ofte er højere i mindre og fagspecifikke IR-systemer, fordi disse systemer er baseret på en bestemt fagterminologi (ibid.). På den baggrund må man forvente, at konsistensen i forhold til fiktion må være lav, da fiktion principielt kan handle om hvad som helst, og dertil kommer naturligvis, at skønlitteratur generelt er meget åben for fortolkning. Således mener DBC, at faglitteratur kan opfattes som ”begrebslig, abstrakt, principiel entydig, logisk systematisk”, mens skønlitteratur snarere er ”billedlig, konkret sanselig, flertydig” (DBC, 1998b, afsnittet Skønlitteratur/faglitteratur), og lignende formuleringer er ofte blevet anvendt inden for litteraturvidenskaben. Eksempelvis blev det i *Litteraturens tilgange* bemærket, at der også i skønlitteratur foreligger et objektivi tekstkorpus, men endvidere at ”det reciperes subjektivt af den enkelte læser, der læser sin egen forståelseshorisont ind i værket” (Fibiger et al., 2001, p. 23). Og når Eco (1984) skelner mellem åbne og lukkede værker, skal det ganske vist ikke forstås således, at faglitteratur er lukket, mens skønlitteratur er åben – det handler snarere om visse avantgardeværker over for mere traditionelle værker – men generelt vil skønlitteratur utvivlsomt være mere åben end faglitteratur, fordi den så at sige inviterer læseren til at digte med. For Barthes er dette fortolkningsrum slet og ret ’teksten’, mens selve bogen egentlig bare er ’værket’ (Saarti, 2002b, p. 50).

Med hensyn til den konkrete undersøgelse er der et enkelt metodisk element, som kunne tænkes at øge konsistensen, og det er, at testpersonerne skulle benytte Kaunokki i indekseringen, et krav, der dog ikke konsekvent blev overholdt, idet 21 termer (eller 3,3 % af alle anvendte termer) ikke stammede fra denne tesaurus. Men derudover var

tilgangen tilsyneladende helt fri, fx var der ikke noget maksimum for, hvor mange termer, der kunne tildeles. Det betød for det første, at det gennemsnitlige antal termer i indekseringerne var forholdsvis højt, 12, men også at antallet kunne veksle kolossalt, fra 3 til 52. I forhold til den enkelte roman lå minimummet på tre til fem termer, mens det højeste antal termer, der blev benyttet, lå mellem 35 og 52 (Saarti, 2002b, p. 56), hvor alene de sidste tal naturligvis indikerer, at det samlede antal benyttede emneord ryger i vejret, hvad de så også gjorde, idet antallet af anvendte termer i forhold til den enkelte roman spændte fra 122 til 196. I den forbindelse er det interessant, at de to seriøse titler, Dostojevskijs og Kauranens, med henholdsvis 196 og 190 termer, blev tildelt flere termer end de øvrige titler, som fik mellem 122 og 159. Saarti (2002b, p. 55) fortolker dette som et udslag af, at de er mere komplicerede, hvad der udmærket kan være korrekt, men det kan også skyldes, at de i Ecos forstand er mere åbne end de øvrige. Under alle omstændigheder må også 122 forskellige termer til en forholdsvis simpel detektivroman som Simenons dog siges at være et ekstremt højt antal, og alt i alt blev de fem titler beriget med 632 forskellige termer. Ser man på fordelingen af termer i forhold til kategorierne i *Kaunokki*, refererede omkring halvdelen til de såkaldt tematiske aspekter, ca. 20 % refererede til karaktererne, mens genrebetegnelser og termer for sted eller miljø udgjorde ca. 10 % hver. Endelig refererede ca. 5 % af termerne til tid, og en enkelt procent refererede til *other*-kategorien.

Desværre giver artiklen ikke nogen oversigt over, hvori disse mange termer egentlig består. Det kunne ellers være interessant, for hvor antallet af termer, der refererer til motiver og temaer (som vel mestendels bare er emner) må forventes at være meget højt, er det ret utroligt, at testpersonerne har beriget disse fem titler med omkring 63 genretermer (10 % af 632). I forbindelse med sin præsentation af bøgerne (se 10.4) bruger Saarti tre! – og selvfølgelig kan *Kældermennesket* betegnes som fx en psykologisk roman, og Simenon-titlen er jo ikke bare en detektivroman, men også en krimi. Men 63? Det virker mærkeligt. På samme måde er det forbløffende, at et almindeligvis denotativt aspekt som tid reflekteres på mere end 30 måder (5 % af 632 termer), men det skyldes bl.a., at en enkelt testperson konsekvent har beriget titlerne med samtlige termer for alle de perioder af døgnet, som *Kaunokki* inkluderer! Med et sådant eksempel in mente forekommer det plausibelt, at hvis testpersonerne havde kendt lidt mere til almindelige indekseringsregler, havde forbruget af termer formentlig været mere behersket.

Som ved prosabeskrivelserne undersøges de forskellige testgrupper i forhold til hinanden. I den forbindelse er det forventeligt, at lånerne har den laveste konsistens, og det er også dem, der har det højeste forbrug af termer. Dog har også personalet bidraget til det høje antal, idet de trods alt kun brugte 27 % færre termer end brugerne, men det kan også skyldes, at gruppen af biblioteksansatte spænder fra bibliotekarer til kontorpersonale. Sådan deler Saarti dem dog ikke op, idet han i stedet skelner mellem dem, der tidligere har indekseret fiktion, og dem der ikke har, og heraf er det ikke overraskende de førstnævnte (seks personer), der har den højeste konsistens. Deres konsistens er knap dobbelt så høj som lånernes, mens de øvrige biblioteksansatte befinder sig ca. midt imellem disse to yderpunkter (Saarti, 2002b, p. 58).

Dette ændrer dog ikke ved, at også for de mere eller mindre rutinerede indekserer var konsistensen lav, hvad der grundlæggende kan hænge samme med skønlitteraturens væsen, men det kan dog også skyldes, at en indeksering af fiktion på undersøgelsestidspunktet var et meget nyt fænomen i Finland. Præcis hvornår undersøgelsen blev udført fremgår ikke, men da *Kaunokki* er fra 1996 og afhandlingen fra 1999, er skønlitteratur formentlig kun blevet indekseret i et eller to år.

Trods de mange termer, hvoraf de fleste kun blev brugt i en enkelt indeksering, er det dog muligt at udforme 'typiske indekseringer' ('typified indexing'), som består af de mest brugte termer i forhold til den enkelte roman. Det er interessant, fordi det giver et indtryk af, hvordan de forskellige testgrupper indekserer, og hvorfor antallet af benyttede termer er så højt, som det er. I forhold til *Kældermennesket* er den typiske indeksering som følger:

- “*All*: loneliness: psychological novels: Russia: 18th-century: classics: agony: inferiority: isolation: self-examination: outsiders: clerks;
- *Library professionals*: psychological novels: loneliness: Russia: 18th-century: self-examination: agony: inferiority: human relations: prostitutes: clerks;
- *Patrons*: Russia: loneliness: classics: isolation: poverty: psychological novels: outsiders: Dostoyevsky: philosophy of life: philosophy: philosophical novels: cities: abnormal behavior.”

(Saarti, 2002b, p. 60)

Efter min opfattelse er de fleste af disse termer forholdsvis velvalgte. Samtidig er det dog også en demonstration af, hvordan det samme grundelement kan formuleres på forskellig måde, tydeligst ved *philosophy*, *philosophy of life* og *philosophical novels*, men egentlig ligger *loneliness* og *isolation* endnu tættere på hinanden. I den forstand er den semantiske konsistens større end den terminologiske. I øvrigt er det mærkeligt, at der både her og andre steder i artiklen står, at handlingen udspiller sig i det 18. århundrede, når der helt eksplicit i bogen står, at den foregår ”i vort ulyksalige nittende århundrede” (Dostojevskij, 1994, p. 23). Det er formentlig en fejl fra Saartis side.

Hvis man herefter sammenligner personalets termer med lånernes, er det nyttigt indledningsvis at reorganisere termerne i forhold til målestokken samt at inkludere en kategori for ydre data. Resultatet fremgår af figur 20.

	All	Library professionals	Patrons
Hvem	clerks outsiders	clerks	outsiders
Hvad	loneliness agony inferiority isolation self-examination	loneliness self-examination agony inferiority human relations prostitutes	loneliness isolation poverty philosophy of life philosophy cities abnormal behaviour
Hvor	Russia	Russia	Russia
Hvornår	18th-century	18th-century	-
Undergenre	psychological novels	psychological novels	psychological novels philosophical novels
Ydre data	classics	-	classics Dostoyevsky

Figur 20. Reorganisering af termerne i de typiske indekseringer i forhold til målestokken

Som det bemærkes, bevirker den noget højere konsistens hos bibliotekspersonalet, at deres termer slår stærkest igennem i den fælles indeksering - otte ud af ti, mens det for lånerne kun gælder seks ud af deres 13 termer. Men derudover mener jeg, at personalets termer tendentielt normaliserer denne ellers nok så radikale titel, hvad der allerede

fremgår af *hvem*, hvor personalet prioriterer det anonyme *clerks*, mens lånerne foretrækker *outsiders*. Det første afsnit i *Kældermennesket* er som følger:

”Jeg er et sygt menneske ... Jeg er et ondskabsfuldt menneske. Et utiltalende menneske. Jeg tror jeg er leversyg. I øvrigt har jeg ikke en pind forstand på min sygdom og ved ikke rigtigt hvad der er galt med mig. Jeg går ikke til behandling og har aldrig gjort det, selv om jeg nærer respekt for lægevidenskaben og lægerne. Desuden er jeg overdrevent overtroisk – i hvert fald så meget at jeg har respekt for lægevidenskaben. (Jeg er dannet nok til ikke at være overtroisk, men jeg er det alligevel). Næh, ser De, jeg ønsker ikke at lade mig behandle – af ren og skær ondskab. Det forstår De sikkert ikke. Men det gør jeg, mine herrer. Jeg vil naturligvis ikke kunne forklare Dem nøjagtig hvem jeg ønsker at forulempe med dette udslag af min forbitrelse; jeg er ganske klar over at jeg ikke kan genere lægerne ved ikke at lade mig behandle af dem; jeg ved bedre end nogen at jeg med alt dette ene og alene skader mig selv og ingen andre. Når jeg alligevel ikke lader mig behandle så skyldes det arrigskab. Jeg har ondt i leveren – godt, så skal det også have lov at gøre endnu mere ondt i den!” (Dostojevskij, 1994, p. 19-20)

Dette citat illustrerer vist fint, *hvem* den navnløse fortæller er. Han er ganske rigtig kontorist, men så afgjort også en outsider, der med frådende arrigskab overfalder hele ”vort ulyksalige nittende århundrede”, alt imens han piner og ydmyger sig selv – og jævnligt håner læseren. Derfor ville *vrede*, *aggression* og *selvhad* efter min opfattelse have været velvalgte indekseringstermer, men også *agony*, *inferiority* og *self-examination* har godt fat i *hvad*-facetten, og disse termer skyldes personalet, ikke lånerne. Derimod er personalets *human relations* decideret slapt, da stort set al fiktion som bekendt handler om menneskelige relationer. Heroverfor er lånernes *abnormal behaviour* anderledes kontant og mere dækkende, ligesom det er godt, at de peger på samfundsaspektet i form af *cities*. Det sidste er interessant, da Berman (1988) i en fremragende analyse har argumenteret for, at fortællerens ’syge bevidsthed’ skal ses i lyset af den proces, som Petersborg gennemløb i disse år (ca. 1860), hvor det i mange henseender blev en moderne storby med alt, hvad det kan indebære – fx fremmedgørelse og isolation, selv om man er omringet af millioner af mennesker. Af

samme grund er lånernes *isolation* og *cities* relevante termer, men det sidste kunne godt være præciseret til *Petersborg*.

Som sådan har personalets og lånernes termer hver deres forcer i forhold til *hvem-* og *hvad-*aspekterne. Lånernes *outsider* er mere signifikant end personalets *clerks*, ligesom det kun er lånerne, der formår at antyde samfundsaspektet. Omvendt har personalet langt bedre fat i de dybdeborende psykologiske dimensioner, hvad der også udmønter sig i genrebestemmelsen *psychological novel*. Også for lånerne er dette den centrale genreterm, men de prioriterer endvidere med hele tre termer det filosofiske aspekt, herunder *philosophical novel*, og hvis det overhovedet er rimeligt at betragte *Kældermennesket* som roman – det kunne også kaldes en lang novelle – er det ikke urimeligt, da store dele af bogen har en essayistisk og filosoferende karakter. Således har DBC udstyret bogen med følgende note:

”Pessimistiske betragtninger, fremsat af en jeg-person, som føler det oprørende at være underkastet ’visse almægtige, evige og døde naturlove’, og derfor i protest melder sig ud af normaliteten.” (Danbib⁹³)

Det er altså ikke en ’normal’ psykologisk roman, og som de finske lånere peger DBC på fortællerens outsider-status.

Med hensyn til *hvor* og *hvornår* har lånerne ikke prioriteret tidsperioden. Det er uheldigt. Derimod anser de to former for ydre data for relevante. Heraf er *Dostoyevsky* naturligvis udtryk for manglende kendskab til, hvordan skønlitteratur indekseres, hvorimod *classics* er helt oplagt, når Kaunokki åbner op for den mulighed. Det antyder, at Saarti formentlig har ret, når han i en tidligere artikel skriver, at brugerne ”want that valuation of works of art” (Saarti, 1999a, p. 87). Som det fremgår, er det imidlertid ikke en oplysning, som personalet ønsker at videregive, hvad der formentlig skyldes bibliotekernes mangeårige dyrkelse af neutralitet, men at fortie at en klassiker er en klassiker er ikke neutralt. Det er at benægte fakta.

⁹³ Selv om *Kældermennesket* (som regel sammen med den lille fortælling ’Om tøsne’) er blevet udgivet fire gange på dansk siden 1994, er den fortsat ikke blevet indekseret. Det afspejler DBC’s generelt lemfældige omgang med klassikerne, som Eriksson (2005, p. 15, 17) har kritiseret.

Imidlertid er der formentlig ingen individer, der har indekseret titlerne i overensstemmelse med den 'typiske indeksering', der er et kollektivt produkt. Saarti (2002b, p. 60) nævner, at de seks ansatte, som tidligere havde prøvet at indeksere fiktion, var tættere på den 'typiske indeksering' end andre, men det udelukker ikke, at også denne mere professionelle gruppe kan have udelukket en mængde facetter. Hvis de havde været enige om, at berige *Kældermennesket* med termer som fx *classics* og *cities* havde det, jf. den meget lave konsistens, efter alt at dømme sat i sig igennem i personalets 'typiske indeksering'. Med andre ord må det formodes, at de individuelle indekseringer i større eller mindre grad adskiller sig fra denne standard, og i forhold til *Kældermennesket* giver Saarti (2002b, p. 60-61) fire eksempler på hvordan. Heraf tilbyder en biblioteksansat kontormedarbejder med *irony*, *conflict novels*, *psychological novels* og *satire* kun helt overordnede ting, der forholder sig til genre og toneleje, hvorimod de tre andre bud alle prøver at sige noget mere konkret om indholdet, men det er samtidig tydeligt, at de fortolker bogen gennem en personlig optik. En ung bibliotekar på 25 år præsenterer et stormvejr af termer (ca. 40), hvor der virkelig bliver gået til den. Udover at indekseringen afslører, at kendskabet til historie lader noget tilbage at ønske – hun mener, at *socialist countries* er en relevant term – er termene ikke dårlige, måske heller ikke specielt præcise, men dog i det store hele fornuftige. Sjovt er det til gengæld med de to brugere, som for så vidt udpeger nogle relevante elementer, men ikke desto mindre skævvrider posten i kraft af deres eget udgangspunkt – herunder ikke mindst deres køn. Således er bogens soldater så vigtige for manden, at det skal reflekteres i *soldiers*, hvorimod den kvindelige låner med *brothels*, *sexual behaviour* og *sexual abuse* fokuserer voldsomt på prostitutionsaspektet.

Hvad indekseringer som disse viser er altså, at meningen med den enkelte bog for de enkelte læsere er en variabel størrelse. Det betyder ikke, at teksten ikke findes, eller at forskellige læsere tager blindt afsæt i deres egne fantasier og livssituation, men det betyder, at de prioriterer forskellige facetter. Som det blev formuleret i *Litteraturens tilgange*, så ligger "[s]andheden (...) i dialogen mellem værk og læser" (Fibiger et al., 2001, p. 23).

For Saarti er konklusionen på undersøgelsen, at indekseringen af fiktion skal stræbe efter at ramme den 'typiske indeksering', og i den forbindelse ville det optimale være at bruge "several indexers, not only professionals but also laymen" (Saarti, 2002b, p. 62), hvad der må betegnes som en fremsynet tanke, der peger frem mod Web 2.0-

teknologien. For mig at se er det imidlertid også en fornuftig konklusion, for nok er de erfarne indekserer væsentlig mere konsistente end lånerne, men bortset fra et par fodfejl (den manglende periodeangivelse samt indekseringen af Dostojevskijs navn) er lånernes 'typiske indeksering' bestemt ikke ringere end personalets, hvad der må give anledning til selvransagelse i bibliotekarkredse. Den største svaghed er, at personalet på adskillige niveauer prøver at normalisere en meget usædvanlig bog: Hovedpersonen er kontorassistent, ikke outsider; det handler om menneskelige relationer, ikke abnorm adfærd; det er tilstrækkeligt at betegne bogen som psykologisk roman – og stik mod bedre vidende er det åbenbart ikke en klassiker. Det er simpelt hen ikke godt nok.

10.5 Afrunding

I dette kapitel er der blevet fokuseret på Saarti, der med et større antal artikler, to afhandlinger og som hovedredaktør for en tesaurus er den næstmest producerende inden for feltet, og med tre forholdsvis klart adskilte faser er han endvidere den mest alsidige.

I den første fase beskrives en alternativ opstilling af fiktion på et filialbibliotek i Kajaani. Her mener Saarti at kunne konkludere, at en konsekvent gennemført genreopstilling ikke i sig selv fremmer udlånet af populærlitteratur, men da undersøgelsen ikke måler udlånet før, men kun efter den nye opstilling er etableret, er det tvivlsomt, om man kan konkludere dette. Tværtimod kunne det store udlån af disse genrer på dette bibliotek i forhold til udlånet på hovedbiblioteket antyde, at en genreopstilling faktisk fremmer udlånet af populærlitteraturen, men da forskellen kan skyldes andre forhold som fx forskellige brugergrupper, er heller ikke dette sikkert. Til gengæld kan det være en vigtig erfaring, at eksperimentet med en klassifikation af almindelig fiktion i forhold til to brede grupper, psykologisk fiktion og samfundsfiktion, tilsyneladende ikke var nogen succes. Derfor er den velkendte opstilling, hvor populære genrer er udskilt, mens de (mange) resterende titler opstilles alfabetisk i en diffus restgruppe måske ikke så ringe endda, blot skal man vide hvad man gør. Det indebærer, at man erkender, at genreopstillingen *i sig selv* udgør en formidling af disse titler, hvorimod behandlingen af restgruppen – som langt hovedparten af de mere anerkendte titler tilhører - ikke fortjener dette navn. Derfor bør bibliotekernes *øvrige formidlingstiltag* efter min opfattelse i særlig grad koncentrere sig om disse titler.

I anden fase beskriver Saarti den finske teaurus for skønlitteratur, *Kaunokki*. I modsætning til de hidtil behandlede systemer er dette altså ikke et alternativt system, men samtlige facetter er baseret på alternative systemer, som disse er udfoldet af bl.a. Pejtersen, Ranta, Beghtol og Nielsen. Det sidste bevirker, at *Kaunokki* ikke indeholder nogen nye facetter, men i forhold til egentlige emnedata er systemet ubetinget bedre end de fleste andre systemer, og det er bemærkelsesværdigt, at systemet tillader en værdiladet term som 'klassiker'. De største svagheder er, at systemet ikke reflekterer *hvordan*, og at systemet ikke indbefatter noter. Det sidste bevirker, at selv om der angiveligt er en facet for begivenheder, motiver og temaer, giver indekseringseksemplerne indtryk af, at det snarere er helt basale og denotative emnemæssige størrelser, der reflekteres. Ambitionen har givetvis været, at der også var mulighed for at reflektere temaer, men da temaer ofte er ret abstrakte og typisk betegner *en relation* – fx menneskets forhold til døden – er indekseringstermer sjældent særlig velegnede til dette formål, da de (medmindre der er foretaget en omfattende prækoordinering af termer med henblik på netop dette) som oftest står og råber hver for sig. Når *Kældermennesket* indekseres med termer som *clerks* og *loneliness*, kan det så konkluderes, at det er kontoristen, der er ensom? Nej, det kan det ikke. Og når en anden term er *Russia*, kan det nok formodes, at handlingen udspiller sig her, men det siger jo ikke det fjerneste om kontoristens forhold til det land. Skal bibliografiske systemer i større stil kunne reflektere tematiske størrelser, er det derfor af afgørende betydning, at de indeholder en note, som kan angive, hvori den tematiske relation består.

Noget lignende synes Saarti at være nået frem til i sin tredje fase, hvor han udfører en på mange måder meget interessant undersøgelse af, hvordan henholdsvis bibliotekspersonale og lånerne beskriver og indekserer romaner. I hvert fald giver han her udtryk for, at prosabeskrivelser er mindst lige så gode som indeksering til at reflektere fiktion. I den forbindelse konstateres det så, at personalet lægger lidt mere vægt på indholdselementer end lånerne, som til gengæld lægger mere vægt på læseoplevelsen og vurderingen af titlen, og det er for så vidt korrekt. Man kunne dog også mene, at de to testgruppers resultater ligger forbavsende tæt på hinanden, og at det blotte faktum, at der er tale om en undersøgelse, og at denne udføres i biblioteksregi, kan have påvirket lånerne til at udforme nogle beskrivelser, der er langt mere neutrale og upersonlige, end de er på Web 2.0-sites. Som sådan kan det ikke udelukkes, at denne del af undersøgelsen siger mere om, hvordan lånerne forventer, de skal udforme beskrivelser i

en biblioteksrelateret undersøgelse, end om hvordan de ville beskrive bøger i en anden sammenhæng.

Denne problematik er mindre nærværende i forhold til indekseringen, da lånerne her er tvunget til at vælge termer fra *Kaunokki*. Dvs. at der på forhånd er meget begrænsede muligheder for at udtrykke læseoplevelse og vurdering, om end læseoplevelsen til en vis grad kan komme til udtryk via valget af termer – hvad den så også i nogle tilfælde tydeligvis gør. Indekseringsundersøgelsen er dog efter min opfattelse afgjort Saartis mest interessante undersøgelse. At den terminologiske konsistens både for personale og (især) lånere var meget lav var vel forventeligt objektets karakter taget i betragtning, men hidtil har der været savnet en dokumentation for denne opfattelse. Måske kunne man have ønsket, at Saarti også havde undersøgt den konceptuelle konsistens, som iagttager indekseringen på et semantisk i stedet for et terminologisk niveau, men i kraft af hans eksempler på 'typisk indeksering' såvel som individuelle indekseringseksempler fremgår det alligevel, at den konceptuelle konsistens må have været noget højere end den terminologiske. Ofte synes testpersonerne at opfatte facetter af bøgerne på næsten samme måde, men vælger blot forskellige termer, fx isolation i stedet for ensomhed. Påfaldende var det dog, at der synes at være en forholdsvis signifikant forskel på personalet henholdsvis lånernes 'typiske indeksering' af *Kældermennesket*. Her lavede lånerne ikke overraskende nogle formelle fejl, men som helhed gav deres 'typiske indeksering' nok et bredere billede af Dostojevskijs bog end personalets, som først og fremmest fokuserede på den psykologiske dimension og i adskillige henseender normaliserede en højst usædvanlig bog. Det sidste bør give anledning til eftertanke i biblioteksverdenen – ikke bare i forhold til fiktion, men i det hele taget.

11 Konklusion

11.1 DDC, Keystone, ALA og *the Great Fiction Question*

Denne afhandling har handlet om klassifikation og indeksering af skønlitteratur, og i indledningskapitlet blev der udformet tre arbejdsspørgsmål – et hovedspørgsmål og to underspørgsmål. Heraf havde de to underspørgsmål en mere afgrænset karakter, og de blev delvis afrundet i forbindelse med de respektive kapitler, henholdsvis kapitel 3 og 6, men kan kort uddybes her.

Det første underspørgsmål var, om der var en forbindelse mellem DDC, de alternative systemer, Keystones State Library Associations nederlag i ALA og *the Great Fiction Question*. Svaret på dette må overvejende være ja. Det er sigende, at selv om DDC klassificerer skønlitteratur efter helt andre kriterier end faglitteratur, er det ikke et emne, som Dewey kommenterer, og i alle de store universelle klassifikationssystemer er skønlitteratur genstand for en såre beskeden interesse. I forhold til DDC blev det dog noteret, at kriterierne for udformningen af klassemærkerne efter alt at dømme er inspireret af litteraturhistorieskrivningen, hvorimod en direkte påvirkning fra *the Great Fiction Question* formentlig havde resulteret i et mere værdibaseret system. Fx kunne man tænke sig, at der var blevet gjort mere ud af lyrikken og dramatikken end fiktion – et træk, der i øvrigt kan siges at kendetegne Browns *Subject Classification*, hvor de to andre storgener tildes langt flere klassemærker end den udskældte fiktion (Brown, 1914, p. 156-57). Men at DDC er baseret på velkendte struktureringsprincipper i litteraturhistorieskrivningen, gør bestemt ikke systemet uangribelig, for effekten er, at klassemærkerne stort set er ubrugelige. For fagfolk kan det være en fordel, at litteratur på et bestemt sprog (eller med fælles originalsprog) har det samme klassemærke, men i forhold til ennemæssig substans og mere fintfølede formelle karakteristika end storgener er DDC tavst, og det er utvivlsomt denne svaghed ved DDC og datidens andre

klassifikationssystemer, der fremkalder behovet for trykte kataloger og nogle år senere særlige klassifikationssystemer til fiktion. Og når ALA - på trods af det omfattende arbejde på Wagner-instituttet, og på trods af at alle de biblioteker, der svarede på ALA's spørgsmål, ønskede en eller anden form for indeks til fiktion – afviser at beskæftige sig mere med spørgsmålet, er det meget svært ikke at se dette som en udløber af *the Great Fiction Question*.

11.2 Årsager til det bibliografiske gennembrud

Det andet underspørgsmål var, hvilke årsager der kunne være til, at der i årene omkring 1990 både i teoretisk og praktisk henseende opstår en stærkt forøget interesse for indeksering af fiktion. I den forbindelse er kilderne til det praktiske gennembrud meget mangelfulde, om end DBC giver et enkelt godt eksempel omkring historisk fiktion, og det samme kan til en vis grad siges om det teoretiske gennembrud, hvor mange af teoretikerne ganske vist fremfører, at der er behov for en forbedret bibliografisk beskrivelse af skønlitteratur og ikke mindst fiktion, men sjældent argumenterer for, hvorfor dette behov skulle være større sidst i det 20. århundrede end førhen. En undtagelse er Ranta, der peger på udviklingen på universiteterne – en pointe, der senere uddybes af Miller – og når der siden 1990'erne har været en stærkt stigende interesse for indeksering af skønlitteratur i denne sammenhæng, kan det meget vel være en af årsagerne. Da indekseringen også er vundet frem på folkebibliotekerne, kan en endnu vigtigere årsag være digitaliseringen, som ikke gør det mindre arbejdskrævende at indeksere skønlitteratur, men det gør det i hvert fald meget mindre pladskrævende, og hvis indekseringen er mangefacetteret, er det langt lettere at søge på en computer end i kortkataloger. Indeksering som bibliografisk datatype bliver slet og ret mere attraktiv. Det demonstrerede Boghuset, og også denne specifikke database kan meget vel have haft en effekt. Endelig blev det fremført, at bibliotekernes forhold til fiktion for længst er blevet mere positivt, end det var under *the Great Fiction Question*, men det er næppe en egentlig årsag til det bibliografiske gennembrud – snarere en forudsætning.

11.3 De bibliografiske systemers udvikling

Endelig var afhandlingens hovedspørgsmål, hvordan de alternative klassifikations- og indekseringssystemer og tænkningen omkring dem har udviklet sig fra slutningen af 1800-tallet til det 21. århundrede. Svaret på dette spørgsmål – som egentlig er to spørgsmål - har de fleste af de foregående kapitler bidraget til, men det er først nu, det kan behandles som en helhed, og i forhold til den første del af spørgsmålet, systemerne, vil den anvendte målestok igen blive appliceret, da den synes at illustrere udviklingen meget klart.

I den forbindelse er det evident, at de tidlige systemer kun i meget ringe grad formår at reflektere indholdsdata. Således er det en afgørende svaghed ved DDC, at systemet kun kan reflektere storgener, som i målestokken er det mest elementære punkt under *hvordan*, samt evt. sproget i den aktuelle udgave. Herfra har man så at sige krabbet sig frem, begyndende med *hvor* og *hvornår* i Linderfelts og McCrillis Griswolds trykte kataloger fra omkring 1890, og når der tidligt blev fokuseret på netop disse kategorier, er det næppe fordi de er specielt vigtige, men fordi det typisk er denotative kategorier, der er lette at reflektere, og som af samme grund gerne fremtræder som objektive data.

Kort før år 1900 præsenterer Baker så det første klassifikationssystem, der udelukkende er rettet mod fiktion, og hvor al fiktion kan indpasses. Også her lægges hovedvægten på *hvor* og *hvornår*, men da Baker er klar over, at disse kategorier kan virke noget overfladiske, kan han alligevel ikke lade være med at indføje nogle få *hvad*-baserede klassemærker, hvorefter systemet bryder sammen under den manglende eksklusivitet. Det problem bliver dog efterfølgende løst i Bakers stort anlagte litterære guides, hvor *hvad*-aspekter ikke spiller nogen rolle for værkernes overordnede struktur, men klogeligt er placeret i et indeks. Disse guides er til gengæld så værdifulde, at de kan være en medvirkende årsag til, at klassifikationsproblematikken først 30 år senere får fornyet aktualitet i Storbritannien.

Den centrale begivenhed i den tidlige debat er dog Wagner-instituttets klassifikation af mange tusind fiktionstitler i forhold til en modificeret udgave af DDC samt et antal supplerende kategorier, primært *undergenerer*. Heller ikke dette system er eksklusivt,

men i praksis fungerer det ikke så ringe endda, og med et fyldigt register over historiske og legendariske figurer, bliver ikke bare hovedemne – dvs. *hvad* - eller undergenre, men til en vis grad også *hvem* reflekteret. Der er utvivlsomt lagt et stort arbejde i dette værk, og derfor er det også et hårdt slag, da ALA forkaster det og kort efter, i 1906, afviser, at der er behov for en mere ambitiøs klassifikation af fiktion. Dermed dør debatten i USA gradvist ud, om end et par artikler viser, at der stadig blev arbejdet med alternative muligheder lokalt. Tilsyneladende som den første etablerer Borden en opstilling baseret på de populære undergenrer, hvorimod Bacon mener, at det kun er den fiktion, der er relevant i referencesammenhæng, der bør klassificeres. Denne meget seriøst betonedede klassifikation peger frem mod den langt senere debat om indeksering af fiktion på universitetsbibliotekerne. Også artiklens afsluttende eksempel på en klassifikation fra folkebiblioteket i Newark må med sin mangefacetterede karakter betegnes som langt forud for sin tid.

Hermed kan det konstateres, at fem af målestokkens kategorier – *hvem*, *hvad*, *hvor*, *hvornår* og *undergenre* - allerede var i spil inden 1. Verdenskrig. Som det også fremgår, koncentrerede man sig dog helt overvejende om stofflige kategorier, og bortset fra systemet i Newark (som måske slet ikke var et system, måske var det blot et kortvarigt eksperiment, der aldrig blev realiseret) var det kun et mindre antal kategorier, der blev reflekteret i det enkelte system – og for den enkelte bog ofte kun en. Blandt de prioriterede kategorier vil ikke bare *hvor* og *hvornår*, men også *hvem*, gerne fremtræde som denotative størrelser, og da undergenrer konsekvent er afgrænset til veldefinerede og klichebetonedede populærgenrer, vil også dette aspekt almindeligvis være let at håndtere. Med andre ord er den vanskeligste kategori så ubetinget *hvad*, der både relaterer til emne og handling, men kun systemet i Newark formår at antyde det sidstnævnte.

I forhold til dette udgangspunkt markerer de britiske systemer fra 1930'erne og 40'erne ikke noget fremskridt. Haighs rent DDC-baserede system forekommer i visse henseender nærmest grotesk og kan ikke måle sig med Wagner-instituttets, og med en enkelt undtagelse er de øvrige af periodens systemer blot primitive undergenresystemer

a la Bordens. Undtagelsen er Burgess, som i mere udfoldet form både søger at reflektere *hvad* og *undergenre*, men ingen af hans to systemer er helt overbevisende.

Først med Walker sker der noget afgørende nyt. I modsætning til samtlige forgængere har Walker noget, der ligner en videnskabelig empiri, og med hensyn til hans system er behandlingen af *hvem*, *hvad*, *hvor* og *hvornår* langt mere præcis end i ældre systemer. Eksempelvis skelnes der mellem emne og tema. Den dobbelte modificering af Ranganathans PMEST-formel er mere problematisk, men brugen af denne og ikke mindst UDC viser dog, at han også teoretisk er betydeligt stærkere end forgængerne, og det er bemærkelsesværdigt, at hans system til en vis grad kan reflektere fortælleforhold og sproglige kendetegn – dvs. *hvordan*. Omvendt er behandlingen af undergenrer meget utilfredsstillende, og de komplicerede klassemærker er nok ambitiøse, men unægtelig også svære at danne sig et overblik over. I historiens bakspejl fremtræder Walkers system som det sidste og bedste af de gamle systemer.

Heroverfor er Pejtersens AMP-system det første moderne. Adskillige af klasserne heri svarer løseligt til Walkers, men systemet er ikke bare baseret på brugerundersøgelser, det er også langt mere brugervenligt, en dimension, der yderligere styrkes, da systemet i slut-80'erne implementeres i den ikonbaserede database Boghuset. Noget af det mest karakteristiske ved AMP-systemet er, at elementer fra klassifikation og indeksering blandes med notelignende prosabeskrivelser, og traditionelle klassifikationsteoretiske forestillinger om eksklusivitet og redundans bliver dristigt udfordret. Som noget helt nyt reflekteres læsbarheden, en slags *hvordan*-kategori, og ikke mindst i kraft af forfatterintentionen kan AMP-systemet til en vis grad reflektere elementer i alle målestokkens hovedkategorier, herunder *hvorfor*. En underkategori som handling såvel som hele *hvordan*-facetten kunne dog sagtens være mere udfoldet, og da systemet indbefatter nogle temmelig fortolkningskrævende størrelser som tema og læseoplevelse, er det blevet anklaget for at være for subjektivt. Denne kritik retter sig i særlig grad mod forfatterintentionen, som utvivlsomt er en uheldig betegnelse, men en enkelt af Pejtersens publikationer viser, at de inkluderede kategorier hverken refererer til den empiriske forfatter eller den empiriske læser, men om de implicite varianter af samme.

Hvis Pejtersen havde understreget denne pointe noget tydeligere, havde AMP-systemet formentlig stået endnu stærkere i eftertiden.

Omkring 1990 kommer så endelig det eftertragtede bibliografiske gennembrud. I praktisk henseende handler det om, at DBC, LC og senere andre institutioner begynder at indeksere fiktion og i visse tilfælde skønlitteratur generelt. Det er et stort fremskridt. På den anden side er de etablerede systemer som oftest meget forsigtige. LC's er et af de bedre, men i forhold til målestokkens kategorier holder indekseringen sig pænt inden for rammerne af *hvem, hvad, hvor* og *undergenrer* – kategorier, der allerede var blevet introduceret før 1. Verdenskrig. *Hvornår* er mærkeligt nok udeladt, og det samme gælder mindre overraskende *hvordan, ved hjælp af hvilke midler* og *hvorfor* – naturligvis bortset fra den (vage) intertekstualitet, der kan ligge i betegnelserne for undergenrer. I forhold til disse er det dog prisværdigt, at LC ikke nøjes med de populærlitterære af slagsen, men også inkluderer nogle af de mere seriøse, fx psykologisk fiktion.

Til forskel fra LC har DBC's system den oplagte fordel, at systemet inkluderer en note. Langt bedre end klassemærker og indekseringstermer kan noten antyde handling og skelne mellem ramme og tema. Når Herman Bangs *Stuk* beriges med emneordet 'København', er det ikke til at vide, om der er tale om en geografisk eller tematisk anvisning eller begge dele, men noten kan løse mysteriet: "Skildring af byen København i 1880'erne, hvor alt, som titlen antyder, er overflade, humbug og forfald."⁹⁴ Sammen med visse usædvanlige og fortolkningskrævende indekseringstermer som fx 'samfundskritik' er det med temabestemmelser som denne muligt at knytte an til *hvorfor*, men DBC udnytter langt fra altid muligheden, og også behandlingen af *hvordan*-aspektet er langt fra optimal. Intertekstualitet indgår ikke som andet og mere end undergenrebetegnelser, og i forhold til disse er det problematisk, at DBC i nogle tilfælde har valgt en domænefremmed eller på anden måde uheldig terminologi. Fx hedder det 'spændende bøger' frem for fx 'spændingsromaner', og historiske romaner

⁹⁴ Lokaliseret på <http://netpunkt.dk/kommando.php?setTarget=Danbib> d. 15. Januar 2010.

skal ikke findes under dette navn, men 'historie'. Det sidste giver indtryk af, at historisk fiktion er faglitteratur, og generelt prioriterer DBC de samme kategorier som LC plus *hvornår*, så følgelig er også dette system stærkt orienteret med det stoflige. Men noten er en styrke, især når den bruges i forhold til *handling*, *hvordan* og *hvorfor*.

Det teoretiske gennembrud udspiller sig som tidligere nævnt stort set samtidig med det praktiske. Fra ca. 1988 er der et voldsomt opsving i publikationsmængden, og fra begyndelsen af 1990'erne begynder hele debatten at ændre karakter. Overordnet er der tale om en stigende akademisering, som bl.a. udmønter sig i, at interessen forskydes mod mere litterære og fortolkningskrævende kategorier som *hvordan* og *ved hjælp af hvilke midler*, og *hvad*-facetten, der ofte er blevet behandlet helt uproblematiserende hidtil, bliver nu pludselig genstand for omfattende diskussion. Ranta, Nielsen, Vernitski og til dels Hayes og Saarti er førende repræsentanter for denne udvikling. Også Beghtols tilgang er i udpræget grad akademisk, men fordi hun afviser egentlig fortolkningskrævende facetter, og måske også fordi hendes domænespecifikke undersøgelser inden for litteraturvidenskab giver et nok så pauvert resultat, nøjes hun med at foreslå et konservativt system, som med særdeles avancerede (og umiddelbart uforståelige) klassemærker udelukkende reflekterer *hvem*, *hvad*, *hvor* og *hvornår*. Til gengæld præsenterer hun (i lighed med Saarti) et færdigt system, hvor de andre hovedskikkelser koncentrerer interessen om en enkelt facet eller to. For dem er den fortsatte udvikling af bibliografiske systemer til skønlitteratur åbenlyst en kollektiv proces.

11.4 Skønlitteratur som bibliografisk objekt

Så vidt besvarelsen af arbejdsspørgsmålene. Imidlertid er endnu et emne blevet stadigt tydeligere, som afhandlingen er skredet frem, og det er, at bibliografisk beskrivelse af skønlitteratur rejser nogle særegne problemer. Det gælder for så vidt i forhold til hver eneste af målestokkens kategorier, og flere af dem kunne godt fortjene en mere uddybende diskussion. Fx er der ingen af teoretikerne, der for alvor er dykket ned i *hvem*-problematikken, men ifølge Johansen (2007, p. 31) mente den romerske retoriker

Quintilian, at ikke mindre end seksten punkter kunne være vigtige i forbindelse med en person: "Nedstamning, nationalitet, køn, alder, dudannelse, legemlig konstitution, formueforhold, venner eller klienter, stand, naturlige anlæg, profession, personlig ambition, fortid, lidenskabelighed, hensigter og planer og endelig navn og tilnavne" (ibid.). Med andre ord er der nok at gå i gang med for den bibliografiske beskrivelse, hvis den ønsker at gå i dybden med *hvem*-facetten, men det bliver dog ikke her, hvor der i stedet skal siges nogle få ord om nogle af skønlitteraturens helt centrale karakteristika.

Det første er, at skønlitteratur og især den omfangsrige roman normalt ikke *behandler* eller *diskuterer* ét emne. Den *iscenesætter* en verden, som kan inkludere et væld af emnelignende størrelser, og at udvælge nogle få, mens langt hovedparten ignoreres, er i sig selv en udfordring. Men et endnu mere presserende problem er, at skønlitteraturen grundlæggende har en dobbelt eller måske endda tredobbelt karakter. Ifølge formalister som Wellek & Warren og Jakobson peger litteraturen først og fremmest ind mod sig selv, dvs. at den poetiske funktion dominerer, men det skal nok ses i lyset af, at disse teoretikere først og fremmest interesserer sig for lyrik, og ikke mindst i fiktion er sagen ofte mindre klar – og mere tvetydig. For Beghtol er netop virkelighedsrelationen et kernepunkt i hendes undersøgelse af fiktion, og en lignende tilgang finder man i Johansen (2007, p. 357-66), hvor fem romaners forhold til virkeligheden ridses op. I begge tilfælde er hovedpointen er, at relationen i allerhøjeste grad er variabel, men som Johansen understreger, så har selv dokumentarromanen (hans eksempel er Capotes *Med koldt blod*) en dobbelt karakter, hvor der på en og samme tid peges ud mod verden og ind mod værket selv. Og man kan tilføje: Det peger også ud mod andre litterære værker, eksplicit eller implicit, i en slags parallelverden, der løber ved siden af den virkelige, og som i den vestlige kultur har eksisteret siden *Iliaden*. Det er derfor, intertekstualitet er så spændende i forbindelse med skønlitteratur, men det er også i kraft af disse mange betydningsniveauer – denne kunstfærdighed, om man vil - at skønlitteratur er så vanskelig at håndtere bibliografisk, hvis det skal gøres blot nogenlunde dækkende.

Endelig er det vigtigt, at betydningen af skønlitteratur ikke bare er flertydig, men tillige elastisk. Når en litterat ifølge Hayes' undersøgelse argumenterer for, at *Slottet i Otranto* handler om (eller i hvert fald illustrerer) rationalismens impotens, så er der

temmelig sikkert tale om en fortolkning, der ligger fjernt fra gennemsnitslæserens, men det betyder ikke nødvendigvis, at denne læsning er forkert. Og det gør jo unægtelig en forskel, om posten skal beriges med genretermer som 'gys' eller 'gotisk roman', om det er simple emnedata som 'slotte', 'fangehuller' - eller en helt overordnet tematisk bestemmelse som 'rationalismens impotens'. Det sidste er formentlig urealistisk, men måske kan et andet eksempel gøre problematikken nærværende. Omtrent halvtreds år efter *Buddenbrooks*, sagde forfatteren, Thomas Mann, om denne sin debutroman:

”Jeg havde stiliseret personligt-familiemæssige erfaringer til en roman, naturligvis med en følelse af, at det var noget 'litterært', det vil sige noget åndeligt, det vil sige noget almengyldigt i det, men alligevel uden nogen egentlig bevidsthed om, at jeg, da jeg fortalte om opløsningen af et borgerligt hus, havde bragt bud om mere opløsning og om sidste tider, et langt større kultur- og socialhistorisk indsnit.” (Mann, 1987, s. 1)

Her betoner Mann sin rolle som en mere eller mindre ubevidst seer, der uden at vide det på et symbolsk plan sagde noget sandt om fremtiden, og for den bibliografiske repræsentation er problematikken til at føle på: Skal der fokuseres på, at romanen notorisk har væsentlige ligheder med Manns egen familie; skal der vælges noget mere overordnet som fx 'borgerskabets forfald'; eller skal det videre historiske forløb i Tyskland vitterlig inddrages? Lignende problematikker kunne utvivlsomt fremdrages ved talløse andre romaner, og det er vigtigt, at den bibliografiske tænkning får et mere reflekteret forhold til denne mangfoldighed, end der tilsyneladende gør sig gældende i dag.

11.5 En perspektivering

Et sidste spørgsmål må være, om det på baggrund af denne afhandling er muligt at sige noget om, hvor bibliografiske bevægelser bør bevæge sig hen i fremtiden. Til dette vil jeg sige: Ja og nej! Nej, fordi vi lever under en digital revolution, hvor alle beslutninger, der vedrører digitaliseringen, må have en foreløbig karakter. Overgangen fra lukkede

computersystemer til Internet til Web 2.0 viser temmelig entydigt, at de tekniske muligheder vil være anderledes i morgen end i dag, og det er svært, hvis ikke umuligt, at spå om fremtiden. Derfor er det heller ikke givet, at der er behov for sådan noget som bibliografiske beskrivelser om føje tid.

Omvendt vil jeg mene, at den form for information, som bibliografiske beskrivelser *potentielt* kan tilbyde, er kommet for at blive. Weinberger (2008, p. 84-106) hævder, at "[e]verything is metadata", og det er i hvert fald sandt, at *indtil videre* er metadata en vigtig forudsætning for at kunne finde vej i informationsjunglen. På den anden side kan det allerede nu konstateres, at en almindelig fritekstsøgning i en søgemaskine kan give et forbavsende godt resultat, og der er næppe nogen tvivl om, at algoritmerne vil blive endnu mere effektive.

Men lige netop med kunstarterne, er det dog svært at forestille sig, at der vil være en teknisk løsning foreløbig. Ikke bare skønlitteratur, men også fx spillefilm og kunst peger alle ud mod verden, ind mod sig selv og ud mod andre kunstværker på en måde, som forudsætter en intelligent fortolkning, som er andet og mere end det, der konkret står på linjerne, er filmet eller forankret på et lærred eller i en skulptur. En roman kan tematisere døden uden at bruge dette ord; et maleri kan gøre det samme uden at vise en døende.

Derfor er metadata særligt vigtige i forbindelse med kunstarterne. Mere usikkert er det, om denne form for information kræver bibliografiske beskrivelser, for som Adkins & Bossaller (2007) viser, er der allerede andre kilder som Amazon.com, som tilbyder noget, der er lige så godt eller måske endda bedre. Det indebærer, at hvis bibliografiske beskrivelser overhovedet skal have en chance, skal der gøres op med nogle dogmer, som traditionelt har behersket denne disciplin. Pejtersen angreb forestillingerne om eksklusivitet og redundans, men endnu mere hæmmende er forestillingen om objektivitet eller i hvert fald neutralitet. Det udmønter sig ofte i så godt som intetsigende beskrivelser, men naturligvis må man gøre sig klart, at jo mere subjektive posterne bliver, jo mere kan de risikere at tabe i autoritet. Udfordringen er kort og godt at finde en balance.

For at kunne dette, bliver man nødt til at tage udgangspunkt i dokumenterne og ikke i systemerne, da det er helt urealistisk, at et generelt system kan ramme en sådan balance. Dokumenter inden for forskellige felter – faglige discipliner såvel som kunstarter – bærer forskellige karakteristika, og det er vigtigt, at der tages afsæt i disse og ikke et givet system. I forhold til skønlitteratur betyder det, at man på den ene side anerkender, at der er nogle særlige problemer, men også at det er nødvendigt at gå offensivt til værks. Måske er det ikke bedre at sige alt for meget end alt for lidt, men mon ikke det fremover vil være bedre at risikere at sige *lidt* for meget end alt for lidt. Frem for at krabbe sig frem gennem litteraturens mest uproblematisk facetter på den måde, der er skildret i nærværende afhandling, kunne man i stedet tage udgangspunkt i den anvendte målestok og spørge: Hvorfor skal samtlige kategorier, inklusiv underkategorier, egentlig ikke reflekteres, såfremt det er relevant i forhold til den pågældende bog? Efter min opfattelse skal der være nogle meget gode grunde for at lade være.

12 Litteratur

- Adkins, D., & Bossaller, J.E. (2007). Fiction access points across computer-mediated book information: a comparison of online bookstores, reader advisory databases, and public library catalogs. *Library & Information Science Research*, 29 (3), 354-368.
- Agger, S., & Jensen, H. (1989). *The Book House: Visual design*. Roskilde: Risø National Laboratory.
- Aikawa, H., et al. (2000). *Guidelines on subject access to individual works of fiction, drama, etc.* 2. ed. Chicago: American Library Association.
- Andersson, R., & Holst, E. (1996). Indexes and other depictions of fiction: A new model for analysis empirically tested. *Swedish Library Research/Svensk biblioteksforskning* (2-3), 77-95.
- Aristoteles (2001). *Poetik*. København: Hans Reitzel.
- Bacon, C. (1916). Fiction as reference material. *Library journal*, 41 (June), 379-381.
- Baker, E. A. (1899). The classification of fiction. *The Library World*, 1, 198-200, 216-220.
- Baker, E. A. (1903). *A descriptive guide to the best fiction, British and American, including translations from foreign languages containing about 4.500 references: With copious indexes and a historical appendix*. Uoplyst: Swan Sonnenschein.
- Baker, E. A. (1907). *History in fiction: A guide to the best historical romances, sagas, novels, and tales*. London: George Routledge & Son.
- Baker, E. A. (1913). *A guide to the best fiction in English*. New York: The Macmillan Company.
- Baker, S. L. (1988). Will fiction classification schemes increase use? *RQ*, 27 (3), 366-376.
- Baker, S. L., & Shepherd, G. W. (1987). Fiction classification schemes: The principles behind them and their success. *RQ*, 27 (2), 245-251.

- Bech-Danielsen, A. (2007, 5. juli). Kafka, Camus – og Karnov. *Politiken*, sek. Kultur, p. 3.
- Beckson & Ganz (1975). *Literary terms: A dictionary*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Beghtol, C. (1986). Semantic validity: Concepts of warrant in bibliographic classification systems. *Library Resources & Technical Services*, 31 (2), 109-125.
- Beghtol, C. (1989). Acces [access] to fiction: A problem in classification theory and practice: Part 1. *International Classification*, 16 (3), 134-140.
- Beghtol, C. (1990). Access to fiction: A problem in classification theory and practice: Part 2. *International Classification*, 17 (1), 21-27.
- Beghtol, C. (1991). Review of Agger, S & Jenson [Jemsem], H.: the book house: visual design; Goodstein, L.P. & Pejtersen, A.M.: the book house: system functionality and evaluation; Pejtersen, A.M.: The book house: modelling user's needs and search strategies as a basis for system design. *International Classification*, 18 (4), 233-235.
- Beghtol, C. (1994). *The classification of fiction: The development of a system based on theoretical principles*. Metuchen, N.J.: Scarecrow Press.
- Beghtol, C. (1997). Stories: Applications of narrative discourse analysis to issues in information storage and retrieval. *Knowledge Organization*, 24 (2), 64-71.
- Bell, H. K. (1991). Indexing fiction: A story of complexity. *The Indexer*, 17 (4), 251-256.
- Berman, B., et al. (1990). *Guidelines on subject access to individual works of fiction, drama, etc. Final report of the subcommittee on subject access to individual works of fiction, drama, etc., presented June 1989 to the RTSD Subject Analysis Committee* (1990). Chicago and London: American Library Association.
- Berman, M. (1988). *All that is solid melts into air: The experience of modernity*. New York: Penguin.
- Bierbaum, E. G. (1995). Review of Claire Beghtol: The classification of fiction: the development of a system based on theoretical principles. *Journal of the American Society for Information Science*, 46 (5), 389-396.
- Borden, W. A. (1909). On classifying fiction. *Library journal*, 34 (June), 264-265.

- Bradley, P. (1989). Indexes to works of fiction: The views of producers and users on the need for them. *The Indexer*, 16 (4), 239-248.
- Brewer, W. F. (1985). The story schema: Universal and culture-specific properties. I: D. R. Olson, N. Torrance & A. Hildyard (Eds.), *Literacy, language, and learning: The nature and consequences of reading and writing*. Cambridge: Cambridge university press.
- Briggs, B. S. (1973). A case for classified fiction. *Library Journal*, 98 (22), 3694.
- Brown, J. D. (1914). *Subject classification: With tables, indexes, etc., for the subject division of subjects*. London: Grafton.
- Burgess, L. A. (1936). A system for the classification and evaluation of fiction. *The Library World*, 38, 179-182.
- Burgess, L. A. (1943). A fiction policy. *The Library Assistant*, 36, 76-81.
- Carrier, E. J. (1965). *Fiction in public libraries 1876-1900*. New York and London: The Scarecrow Press.
- Carrier, E. J. (1985). *Fiction in public libraries 1900-1950*. Littleton, Colorado: Libraries Unlimited, Inc.
- Clark, D. H. (1980). Years work in subject analysis – 1979. *Library Resources & Technical Services*, 24 (3), 235-246.
- Classification décimale universelle* (1927-33). Bruxelles: Institut Internationale de Bibliographie.
- Corbett, E. V. (1938). The classification of fiction. *Library association record*, 40 (April), 166-167.
- Cuddon, J. A. (Ed.) (1998). *The Penguin dictionary of literary terms and literary theory*. 4. ed. London: Penguin.
- Culler, J. (1997). *Literary theory: A very short introduction*. Oxford, Oxford University Press.
- Dahlerup, P (2004). Om litteraturhistorie. *Bogens verden*, 86 (3), 38-47. Lokaliseret 23. januar 2010 på <http://www2.kb.dk/guests/natl/db/bv//04/3/index7.htm>
- Dansk BiblioteksCenter (1998a). *Indeksering af faglitteratur*. Denmark: Dansk BiblioteksCenter. (DBC's indekseringsvejledninger).

- Dansk BiblioteksCenter (1998b). *Indeksering af musik*. Denmark: Dansk BiblioteksCenter. (DBC's indekseringsvejledninger).
- Dansk BiblioteksCenter (1998c). *Indeksering af skønlitteratur*. Denmark: Dansk BiblioteksCenter. (DBC's indekseringsvejledninger).
- Decimal-Klassedeling* (1915). København: Statens Bogsamlingskomité.
- DeHart, F. E., & Matthews, K. (1988). French fiction: LCSH applications. *Cataloging & Classification Quarterly*, 9 (2), 3-24.
- Dewey, M. (1876). *Classification and subject index for a library*. Amherst, Mass.
- Dostojevskij, F. M. (1994). *Kældermennesket: Optegnelser fra en undergrund*. København: Nansensgade antikvariat.
- Eco, U. (1984). Det åbne værks poetik. I: J. Dehs (Ed.), *Æstetiske teorier*. Odense: Odense Universitetsforlag. (Odense University studies in literature; vol. 18).
- Ekvall, I., & Larsson, S. (1997). EDVIN: A search system for fiction based on the experience of users' needs. *Information Services & Use*, 17, 81-84.
- Emerek, L. (1981). Genreopstilling af skønlitteratur i folkebibliotekerne. *Biblioteksarbejde*, 3 (7), 57-69.
- Eriksson, R. (2005). Skønlitteraturen i Danbib: Klassifikation, indeksering, note. *Dansk Biblioteksforskning*, 1 (3), 7-20.
- Fibiger, J., & Lütken, G., & Mølgaard, N. (Eds.) (2001). *Litteraturens tilgange: Metodiske angrebsvinkler*. København: Gad.
- Foster, J. H. (1936): An approach to fiction through the characteristics of its readers. *Library Quarterly*, 6, 124-74.
- Goodstein, L. P., & Pejtersen, A. M. (1989). *The Book House: system functionality and evaluation*. Roskilde: Risø National Laboratory.
- Green, R. (1997). The role of relational structures in indexing for the humanities. *Knowledge Organization*, 24 (2), 72-83.
- Haigh, F. (1933). The subject classification of fiction: An actual experiment. *The Library World*, 36, 78-82.
- Harmer, H., & Jørgensen, T. (Ed.) (1974). *Gyldendals litteraturleksikon*, 1-4. København: Gyldendal.

- Harrell, G. (1985). The classification and organization of adult fiction in large American public libraries. *Public Libraries*, 24 (1), 13-14.
- Hay, D. (1937). The classification of fiction. *The Library World*, 39, 256.
- Hayes, S. (1992). Enhanced catalog access to fiction: A preliminary study. *Library Resources & Technical Services*, 36 (4), 441-59.
- Hayes, S. M. (2001). Use of popular and literary criticism in providing subject access to imaginative literature. *Cataloging & Classification Quarterly*, 32 (4), 71-97.
- Hertel, H. (Ed.) (1986). *Verdens litteraturhistorie*, bd. 4, 1720-1830. København: Gyldendal.
- Hidderley, R., & Rafferty, P. (1997). Democratic indexing: an approach to the retrieval of fiction. *Information Services & Use*, 17 (2-3), 101-109.
- Hjørland, B., & Kylesbech Nielsen, L. (2001). Subject access points in electronic retrieval. *Annual Review of Information Science and Technology*, 35, 249-298.
- Hvenegaard Lassen, H. (1962). *De danske folkebibliotekers historie 1876-1940. Danmark*. Danmark: Dansk Bibliografisk Kontor.
- Hvenekilde, S. & Westerheim, I. (1978). *Utkast til nordisk skjønnlitterær tesaurus*. Oslo: Statens biblioteksskole.
- Hvidtfeldt Madsen, K. (2003). Hvad er litteratur? I: L. Søndergaard (Ed.), *Om litteratur: Metoder og perspektiver* (s. 17-35). Århus: Systime.
- Häkli, L. (1981). *Indexering af finländsk skönlitteratur enligt 'Utkast til nordisk skjønnlitterær tesaurus' samt en värdering av dess användbarhet*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan.
- Høeberg Nielsen, M., & Zoega, T. H. (1997). Undersøgelse af folkebibliotekslånerens skønlitterære præferencer samt foretrukne metoder til fremfindning af skønlitteratur. *Biblioteksarbejde*, 18 (50), 31-38.
- Iivonen, M. (1988). On the library classification of fiction. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 21 (1), 12-15.
- Informationsordbogen* (2010). Lokaliseret 23. januar 2010 på <http://www.informationsordbogen.dk/>
- Jakobson, R. (1967). Lingvistik og poetik. *Vindrosen*, 14 (7), 41-52.

- Karolides, N. J., & Bald, M., & Sova, D. B. (2005). *120 banned books: censorship histories and world literature*. New York: Facts on File.
- Keystone State Library Association (1901). *The Library Journal*, 26 (December), 877-88.
- Jansson, E., & Södervall, B. (1987). *Tesaurus för indexering av skönlitteratur*. Borås: Högskolan i Borås.
- Johansen J. D. (2003). Indgange til tekstanalyse. I: L. Søndergaard (Ed.), *Om litteratur: Metoder og perspektiver* (p. 54-76). Århus: Systime.
- Johansen, J. D. (2007). *Litteratur og intersubjektivitet: Tegn, bevidsthed, litteratur*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Karolides, N. J., & Bald, M., & Sova, D. B. (2005). *120 banned books: Censorship histories of world literature*. New York, NY: Checkmark Books.
- Lancaster, F.W. (2003). *Indexing and abstracting in theory and practice* (third edition). Illinois, University of Illinois.
- Lerner, F. (1998). *The story of libraries: From the invention of writing to the computer age*. New York, N.Y.: Continuum.
- Lothe, J., & Refsum, C., & Solberg, U. (1997). *Litteraturvitenskapelig leksikon*. Oslo, Kunnskapsforlaget.
- Lykkeberg, R. (2008). *Kampen om sandhederne: Om det kulturelle borgerskabs storhed og fald*. København: Gyldendal.
- MacEwan, A. (1997a). A novel form of access to fiction in the British National Bibliography. *Select Newsletter* (19) Spring 97, 15-16.
- MacEwan, A. (1997b). Promoting fiction. *Public Library Journal*, 12 (3) May/Jun 97, 61-62.
- Mann, T. (1987). *Huset Buddenbrook, 1-2*. København: Gyldendal.
- Micklewright, G. R. (1935): The arrangement of fiction. *The Library World*, 37, 156-57.
- Miksa, F. L. (1994). Classification. I: W. A. Wiegand & D. G. Davis, Jr., (Eds.), *Encyclopedia of Library History* (p. 144-153). New York & London: Garland Publishing, Inc.

- Miller, C. (2003). All new subject access to fiction: How a cultural zeitgeist with gray hair informed ALA's guidelines. *Cataloging & Classification Quarterly*, 36 (2), 89-98.
- Morehead, D. R., & Pejtersen, A. M., & Rouse, W. B. (1984). The value of information and computer-aided information seeking: problem formulation and application to fiction retrieval. *Information Processing & Management*, 20 (5/6), 583-601.
- Nielsen, H. J. (1997a). Romaner af mange slags: Om indeksering, klassifikation og formidling af skønlitteratur. *Biblioteksarbejde*, 18 (50), 7-30.
- Nielsen, H. J. (1997b). The nature of fiction and its significance for classification and indexing. *Information Services & Use*, 17 (2-3), 171-181.
- Nielsen, H. J. (2005). Knowledge of literary scholarship and the indexing of imaginative literature. Paper på 16th ASIS&T SIG/CR Classification Research Workshop, Charlotte October 29, 2005. Lokaliseret den 20. december 2009 på <http://biblis.db.dk/uhtbin/hyperion.exe/db.hannie05> .
- Nielsen, H. S., & Simonsen, K.-M., & Porsdam, H. (ed.) (2007). *Lov og litteratur*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Pejtersen, A. M. (1974). *Låner-bibliotekar-samtaler: Eksempelsamling 1*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Pejtersen, A. M. (1975). *Låneren og skønlitteraturen: En undersøgelse af lånernes formuleringer og opstilling af en litteratursøgningsmodel*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Pejtersen, A. M. (1976a). *Låner-bibliotekar-samtaler: Eksempelsamling 2*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Pejtersen, A. M. (1976b). Udkast til procedure og retningslinjer ved klassifikation af skønlitteratur. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Pejtersen, A. M. (1978a). Fiction and library classification. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 11 (1), 5-12.
- Pejtersen, A. M. (1978b). Klassifikation af skønlitteratur. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Pejtersen, A. M. (1979). The meaning of 'about' in fiction indexing and retrieval. *Aslib Proceedings*, 31 (5), 251-257.

- Pejtersen, A. M. (1980a). Design of a classification scheme for fiction based on an analysis of actual user-librarian communication, and use of the scheme for control of librarians' search strategies. I: O. Harbo & L. Kajberg (Eds.), *Theory and application of information research. Proceedings of the Second International Research Forum on Information Science, 3-6 August 1977, Royal School of Librarianship, Copenhagen*. London: Mansell.
- Pejtersen, A. M. (1980b). *Klassifikation af skønlitteratur: Historisk oversigt*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Pejtersen, A. M. (1981). *Theory and practice of the librarian's role as a mediator in fictive literature*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Pejtersen, A. M. (1982). A new approach to the classification of fiction. I: I. Dahlberg *Universal Classification I: Subject analysis and ordering systems* (p. 207-215). Frankfurt: Indeks Verlag.
- Pejtersen, A. M. (1983). Kommentarer til Leif Emereks artikel: "Genreopstilling i folkebiblioteker" *Biblioteksarbejde* nr. 7. *Biblioteksarbejde*, 4 (11), 103-110.
- Pejtersen, A. M. (1984). Design of a computer-aided user-system dialogue based on an analysis of users' search behaviour. *Social Science Information Studies*, 4, 167-183.
- Pejtersen, A. M. (1986). The ABC online database for children's fiction. I: P. Ingwersen, L. Kajberg & A. M. Pejtersen (Eds.), *Information Technology and Information Use. Towards a unified view of information and information technology* (p. 125-147). London: Taylor Graham.
- Pejtersen, A. M. (1987). Design af informationssystemer i skønlitteratur. *Biblioteksarbejde*, 8 (21/22), 72-87.
- Pejtersen, A. M. (1988). Bogautomaten i Hjortespring. *Bibliotek* 70 (10), 347-350.
- Pejtersen, A. M. (1989a). *Boghuset: Informationssøgning og beslutningstagen med en ikon baseret brugergrænseflade*. Roskilde: Risø, sektionen for kognitive systemer.
- Pejtersen, A. M. (1989b). *The Book House: Modelling user's needs and search strategies as a basis for system design*. Roskilde: Risø National Laboratory.
- Pejtersen, A. M. (1990). Skønlitteratur i folkebibliotekerne. Upubliceret.
- Pejtersen, A. M. (1992a). *Emneindeksering af skønlitteratur: Analyse og regler*. Upubliceret.

- Pejtersen, A. M. (1992b). New model for multimedia interfaces to online public access catalogues. *The Electronic Library*, 10 (6), 359-366.
- Pejtersen, A. M. (1993). The role of domain, task and users in providing subject access to information. *Cataloguing Australia*, 19 (3/4, September/December), 85-124.
- Pejtersen, A. M. (1994). A framework for indexing and representation of information based on work domain analysis: a fiction classification example. I: H. Albrechtsen & S. Ørnager (Eds.), *Knowledge organization and quality management : Proceedings of the Third International ISKO conference 20-24 June 1994 Copenhagen, Denmark*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.
- Pejtersen, A. M., & Albrechtsen, H., & Lundgren, L., & Sandelin, R., & Valtonen, R. (1996). *Subject access to Scandinavian fiction literature: Index methods and OPAC development*. København: Nordisk Ministerråd.
- Pejtersen, A. M., & Austin, J. (1983). Fiction retrieval: Experimental design and evaluation of a search system based on users' value criteria: Part 1. *Journal of Documentation*, 39 (4), 230-246.
- Pejtersen, A. M. & Austin, J. (1984). Fiction retrieval: Experimental design and evaluation of a search system based on users' value criteria: Part 2. *Journal of Documentation*, 40 (1), 25-35.
- Pejtersen, A. M., & Rasmussen, J. (1987). [Design and evaluation of user-system interfaces or of user-task interaction? A discussion of interface design approach in different domains for application of modern information technology](#). I: Zunde and Agrawal (Eds.), *Empirical Foundations of Information and Software Science 4*. New York: Plenum Press.
- Pogorelec, A., & Šauperl, A. (2006). The alternative model of classification of belles lettres in libraries. *Knowledge Organization*, 33 (4): 204-214.
- Ransley, A. (1987a). Towards a fiction index: Part one. *The Australian Library Journal*, 36 (1), 44-54.
- Ransley, A. (1987b). Towards a fiction index: Part two. *The Australian Library Journal*, 36 (2), 103-113.

- Ranta, J. A. (1991). The new literary scholarship and a basis for increased subject catalog access to imaginative literature. *Cataloging & Classification Quarterly*, 14 (1), 3-27.
- Rasmussen, H. (Ed.) (1999). *Gads litteraturlleksikon*. København: Gad.
- Rathbone, J. A. (1902). The classification of fiction. *Library journal*, 27 (March), 121-124.
- Rathbone, J. A. (1905). A. L. A. committee on prose fiction. *Library journal*, 30 (December), 934-935.
- Rathbone, J. A., & Winsler, B. (1906). Report of the committee on prose fiction. *Library journal*, 31 (August), 207.
- Riesthuis, G. J. A. (1997): Fiction in need of transcending traditional classification. *Information Services & Use*, 17 (2-3), 133-138.
- Saarti, J. (1992). Experiments with categorising fiction in Lohtaja library. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 25 (4), 22-24, 29.
- Saarti, J. (1997). Feeding with the spoon, or the effects of shelf classification of fiction on the loaning of fiction. *Information Services & Use* 17 (2-3), 159-169.
- Saarti, J. (1999a). Fiction indexing and the development of fiction thesauri. *Journal of Librarianship and Information Science*, 31 (2), 85-92.
- Saarti, J. (1999b). *Kaunokirjallisuuden sisällönkuvailun aspektit: Kirjastoammattilaisten ja kirjastonkäyttäjien tekemien romaanien tiivistelmien ja asiasanoitusten yhdenmukaisuus*. Oulu: University of Oulu.
- Saarti, J. (2000a). Fiction indexing by library professionals and users. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 33 (4), 6-9.
- Saarti, J. (2000b). Taxonomy of novel abstracts based on empirical findings. *Knowledge Organisation*, 27 (4):213-220.
- Saarti, J. (2002a). Aspects and methods of fictional literature knowledge organization. Lokaliseret d. 23. januar 2010 på http://www.uku.fi/~saarti/Fiktio/Fiction_Aspects_Saarti.pdf
- Saarti, J. (2002). Consistency of subject indexing of novels by public library professionals and patrons. *Journal of Documentation* 58 (1), 49-65.

- Saarti, J. (2002c). The analysis of the information process of fiction: A holistic approach to information processing. I: M. J. Lopez-Huertas (Ed.), *Challenges in knowledge representation and organization for the 21st century: Integration of knowledge across boundaries: Proceedings of the 7th international ISKO conference, 10-13 July 2002, Granada, Spain*. (Advances in Knowledge Organization, vol. 8.)
- Sapp, G. (1986). The levels of access: Subject approaches to fiction. *RQ* 25 (4), 488-497.
- Sauerberg, L. O. (2000). *Litteraturvidenskaben siden nykritikken: en kort introduktion*. Odense: Odense universitetsforlag.
- Sear, L., & Jennings, B. (1991). Organizing fiction for use. I: M. Kinnell (Ed.), *Managing fiction in libraries*. London : Library Association.
- Secher, C. (1995). Folkebibliotekerne og den litterære kvalitetsdebat i Danmark. I: E. Munch-Petersen (Ed.), *Litteratursociologi: en antologi* (p. 150-172). Ballerup: Dansk BiblioteksCenter.
- Secher, C. (2000). *Bibliotekernes og lånernes skønlitterære bogvalg*. København: Biblioteksstyrelsen.
- Seines, S. (1997). Mediating Nordic poetry on the web. *Information Services & Use*, 17 (2-3), 147-150.
- Shatford, S. (1986). Analyzing the subject of a picture: A theoretical approach. *Cataloging & Classification Quarterly*, 6 (3), 39-62.
- Simonsen, K.-M., & Porsdam, H., & Skov Nielsen, H. (2007). *Lov og litteratur*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Snape, R. (1995). *Leisure and the rise of the public library*. London : Library Association.
- Spiller, D. (1980). The provision of fiction for public libraries. *Journal of Librarianship*, 12 (4), 238-266.
- Szunejko, M. (2003). Literature classification schemes at two West Australian university libraries. *Cataloging & Classification Quarterly*, 36 (2), 45-57.
- Thomson, O. R. H. (1904/2009). A contribution to the classification of works of prose fiction. Philadelphia: The Free Library of Philadelphia.

- Thorhaug, J (1995). Luk op for skønlitteraturen. I: E. Munch-Petersen, *Litteratursociologi: En antologi* (p. 173-90). Ballerup: Dansk Bibliotekscenter.
- Tibbo, H. R. (1994). Indexing for the humanities. *Journal of the American Society for Information Science*, 45 (8), 607-619.
- Van Doren, C. (1921). *The American novel*. New York: Macmillan. Lokaliseret 23. januar 2010 på <http://www.bartleby.com/187/> .
- Van Riel, R. (2004). Læserudvikling via bibliotekerne. *Bogens verden*, 86 (3), 24-30.
- Van Riel, R., & Fowler, O., & Downes, A. (2007). *The reader-friendly library service*. Newcastle upon Tyne: Society of Chief Librarians.
- Vernitski, A. (2007). Developing an intertextuality-oriented fiction classification. *Journal of librarianship and information science*, 39 (1), 41-52.
- Walker, R. S. (1958). Problem child: some observations on fiction, with a sketch of a new system of classification. *The Librarian and book world*, 47 (2), 21-28.
- Walker, R. S. (1970): *The library and the novel: The treatment of the novel in the libraries: Proposals for its fuller exploitation and an outline of a new scheme of classification*. Strathclyde: University of Strathclyde.
- Weinberger, D (2008). *Everything is Miscellaneous: The power of the new digital disorder*. New York: Henry Holt.
- Wellek, R., & Warren, A. (1964). *Litteraturteori*. København: Munksgaard.
- Wells, A. J. (1934): Classification of fiction. *The Library World*, 36, 231-33.
- Wilson, M. D., & Spillane, J. L., & Cook, C., & Highsmith, A. L. (2000). The relationship between subject headings for works of fiction and circulation in an academic library. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*; 24 (4), 459-65.
- Yu, L., & O'Brien, A. (1997). Constructing references from the book to the reader in fiction searching, an experiment on the construction of information cues from the reading context approach. *Information Services & Use*, 17 (2-3), 187-199.
- Ørving, M. (1955). The reader interest arrangement, an American shelving system with a future. *Libri*, 5 (3), 223-232.

Forkortelser

ALA	American Library Association
AMP-systemet	Analysis and Mediation of Publications (Pejtersens system)
BL	British Library
DBC	Oprindeligt er forkortelse for Dansk BiblioteksCenter, men nu er navnet faktisk bare DBC
DDC	Dewey Decimal Classification
EFAS	Experimental Fiction Analysis System (Beghtols system)
<i>Guidelines</i>	<i>Guidelines on subject access to individual works of fiction, drama, etc.</i>
LC	Library of Congress
LCC	Library of Congress Classification
LCSH	Library of Congress Subject Headings
OCLC/LC	Online Computer Library Center/Library of Congress
UDC	Universal Decimal Classification (på fransk, <i>Classification décimale universelle</i>)

Bilag

Bilag A: Burgess' system fra 1936.....	271
Bilag B: Burgess' system fra 1943.....	274
Bilag C: Walkers system fra 1958.....	275
Bilag D: Walkers system fra 1970.....	281

Bilag A: Burgess' system fra 1936

0 GENERAL.

01-08 [*Not allocated*]

09 Short stories. (Too general for classification).

1 NOVEL OF MOOD.

- 11 Tragedy (heroic)
- 12 Bare Narrative.
- 13 Short stories (heroic, etc.).
- 14 Tragi-comedy; and "Smiles and tears" formula.
- 15 Comedy.
- 16 Short stories (Comedy and "mixed").
- 17 Humorous picaresque.
- 18 Comic and burlesque.
- 19 Short stories (humorous).

2 NOVEL OF CHARACTER.

- 21 Broad treatment – caricature.
- 22 Simple – and subtle – character-study and biography (including autobiography).
- 23 Psychological treatment.
- 24 "Stream of consciousness," etc. [*e.g.*, Proust, Joyce, etc].
- 25 Special studies: children (including adolescents, school-life).
- 26 Special studies: morbid states: illness, lunacy, etc.
- 27 Special studies: crime and criminal mind.
- 28 Animals and inanimate objects.
- 29 Short stories of character-study.

3 LOVE STORIES AND EROTIC ROMANCES.

- 31 Simple, non-tendencious, love stories.
- 32 "Cinderella" formula.
- 33 Straightforward domestic formula; including stories of marriages.
- 34 "Triangle" and "Polygonal" formulae.
- 35 Erotic: Domestic and Ruritanian.
- 36 Erotic: Exotic, topographical and primitive ("cave-man," etc.)
- 37 Erotic: Picaresque ("love 'em and leave 'em," etc.)
- 38 Erotic: Abnormal
- 39 Short stories of love and erotic romance.

4 SOCIOLOGICAL AND OCCUPATIONAL NOVEL.

- 41 Race Problems.
- 42 Social strata: classes: class-feuds: lawsuits, etc.
- 43 Everyday professions and occupations (including histories of businesses).
- 44 Unusual occupations and modes of life.
- 45 Bohemian life (actors, artists, writers, etc.).
- 46 Sporting picaresque: including showmen, gypsies, etc.
- 47 Hunting, shooting and horsemanship.
- 48 Racing, gambling and speculation.
- 49 Short stories of occupations and sociological problems.

5 LOCAL AND HISTORICAL FICTION.

- 51 Unusual settings (cosmopolitan, exotic, etc.).
- 52 Local setting (*i.e.*, district around library).
- 53 Story of rural life (including dialect story).
- 54 Story of town, district or family. [Unless industry or occupation is more important.]
- 55 Short stories of localities, etc.
- 56 Historical novel.
- 57 Historical adventure, romance (“clock and sword” formula) and historical picaresque.
- 58 European War of 1914-'19: reconstructions. [*See also* 67.]
- 59 Short stories of history, European War, etc.

6 ADVENTURE STORIES.

- 61 Simple, non-tendencious picaresque.
- 62 Exploration, treasure-hunting, etc.
- 63 Sea-stories, piracy, etc.
- 64 Short stories of exploration, the sea, etc.
- 65 “Western” formula.
- 66 Fantastic adventure. [*e.g.*, E. R. Burroughs.]
- 67 Tales of fighting and revolution (including Foreign Legion). [*See also* 58.]
- 68 Ruritanian adventure.
- 69 Short stories: “Western,” fantastic, fighting or Ruritanian.

7 STORIES OF CRIME, DETECTION, ETC.

- 71 Short stories of crime, detection, secret service, etc.
- 72 Diplomatic and secret service: [including “international gang” and “world-staggering invention” formulae.]
- 73 Short stories of secret service, etc.
- 74 Thriller: crime, gangsters, etc.: “bloods.”
- 75 Short stories of crime, gangsters, etc.
- 76 Detective story.
- 77 Short detective stories.
- 78 Tale of mystery and horror (non-supernatural).
- 79 Short stories of mystery (non-supernatural).

8 TALES OF FANTASY AND SCIENTIFIC ROMANCES.

- 81 Tale of supernatural and occult. (General.)
- 82 Ghost stories.
- 83 Fairy tales.
- 84 Tales of monsters, the miraculous and improbable.
- 85 Short stories of the supernatural, ghosts, monsters, etc.
- 86 Tales of fantasy, metamorphoses, miraculous and other strange situations.
- 87 Scientific romances, tales of inventions, scientific discoveries, etc.
- 88 Non-Utopian tales of the future.
- 89 Short stories of fantasy, scientific invention, the future, etc.

9 UTOPIAS AND PROPAGANDIST STORIES

- 91 Utopias.
- 92 Satirical and burlesque Utopias.
- 93 Other tales of social reconstruction.
- 94 Short stories: utopias and social reconstruction.
- 95 Satires on society and on humanity at large.
- 96 Exposures of abuses.
- 97 Propagandist and tendencious stories.
- 98 Religious and moral stories
- 99 Short stories; religious, propagandist and satirical.

Bilag B: Burgess' system fra 1943

- F General (defying classification).
- FA Love stories (of the simple narrative variety).
- FB Romances (including the picaresque and cloak-and-sword romances).
- FC Adventure (including "Westerns").
- FD Crime, detection and espionage.
- FE Mystery, fantasy and ghost stories.
- FF Humour and farce.
- FG (Other fiction of entertainment and escape).
- FH Animal and nature stories.
- FI Biographical studies (including the phases of life, personal problems, etc.)
- FJ Personal relationships (including family, love, hatred, etc.).
- FK (Other fictional studies of the individual and his environment, or fiction notable for perceptiveness and sensibility.)
- FL Vocational; professions and callings.
- FM Social, racial and economic conditions and problems.
- FN Special local studies of the home country (including dialect novels).
- FO Topographical and descriptive: overseas and abroad only.
- FP Historical.
- FQ War, famine, pestilence, revolution, etc.
- FR (Other fictional studies of the community background.)
- FS (Alternative place for fictional studies of political and other special causes, propagandist novels, etc.)
- FT Utopias and the reconstruction of society.
- FU (Alternative place for philosophical, contemplative and religious novels.)
- FV (Other types of fiction by subject matter.)
- FW Literary experiment. (Literary methods or style paramount.)
- FX (Alternative place for collected satire.)
- FY (Alternative place for other special literary groupings.)
- FZ (Alternative place for collected short stories.)

Bilag C: Walkers system fra 1958

I. *LITERATURE*

Language

A	Celtic
B	English. (Need not be specified. See use of T.)
BA	English
BB	Irish
BC	Scottish (Examples of sub-division)
BD	Welsh
BU	American
C	Scandinavian
D	Netherlandish
E	German
F	French
G	Spanish
H	Portuguese
J	Italian
K	Other Romance languages
L	Polish and Baltic
M	Russian and Slavonic
N	Magyar, Hungarian, Finnish
P	Indo-Iranian
Q	Semitic
R	Chinese, Oriental
S	Japanese
T	Alternative for languages other than English, if desired to group together.
U	Other languages not provided above.
Z	Collections from various languages

Note. The symbols I and O are omitted to avoid confusion with the numbers 1 and 0.

Period

0A	Twentieth century
09	Nineteenth century
08	Eighteenth century. (Subdivide as 0986=1886)
07	Seventeenth century
06	Sixteenth century
05	Fifteenth century
00	Collections from various periods

II. *NARRATIVE*

Form

Novel need not be specified.

- 1A Adaptations, versions
- 1C Continuations, serials
- 1H Short novel
- 1N General collected novels
- 1R Discontinuous form
- 1S Short stories
- 1V Miscellaneous, original
- 1Z Unfinished works

Plot

- 2A Allegory, fantasy
- 2B Autobiographical, memoir
- 2C Stream of consciousness
- 2E Epistolary
- 2P Puzzles, conundrums
- 2Y Original, experimental, discontinuous form

Style

- 3A Foreign texts
- 3D Dialect
- 3P Original, personal, invented language
- 3X Fine writing

III. *SUBJECT*

Period

- 4A Twentieth century
- 49 Nineteenth century
- 48 Eighteenth century
- 47 Seventeenth century. (Subdivide as 0.)
- 46 Sixteenth century
- 45 Fifteenth century
- 44 Mediaeval period, 1100-1399
- 43 Dark Ages, 500-1100
- 42 Ancient history
- 41 Prehistoric
- 40 Future, imaginary

Class works dealing with several periods as 49/A or 43/4, etc.

Geographical

- 5 Unspecified
- 5A Europe in general (need not normally be specified)
- 5BA England
- 5BB Ireland, etc.
- 5C Scandinavia
- 5D Netherlands
- 5E Germany, Austria, Switzerland

- 5F France
- 5G Spain, Portugal
- 5H Central Europe, Czechoslovakia, Hungary
- 5J Italy
- 5K Southeastern Europe, Balkans
- 5L Eastern Europe, Russia
- 5M Asia, general, central, north
- 5N Middle East
- 5P India, Indonesia
- 5Q China, Japan, Far East
- 5R Africa
- 5S South American
- 5T Central America
- 5U United States
- 5V Canada
- 5W Australia, New Zealand
- 5X Oceania, Polar regions
- 5Y International, world
- 5Z Extra-terrestrial, planets

Physiographic, climatic, and directional divisions

- 51 Land
- 52 Water
- 53 Air
- 55 Climatic
- 56 Directional
- 561 North

Theme - Objective

- 6
- 6A Philosophical, ethical, moral
- 6B Religious
- 6C Psychological, mental health, personal experience
- 6CS Love, sex
- 6D Biographical
- 6E Social relationships, family, customs
- 6F Historical, the past
- 6G Educational, teaching
- 6H Political, government
- 6J Law, justice, crime
- 6K War, military life
- 6L Scientific
- 6M Medical
- 6N Nature
- 6P Rural life, agriculture
- 6Q Economic, commercial
- 6R Industrial, trades
- 6S Artistic

- 6T Literary
- 6U Entertainment, leisure
- 6V Travel
- Theme - Subjective*
- 7
- 7A Atmosphere
- 7D Dramatic
- 7E Adventure
- 7N Sentiment, nostalgia
- 7R Romances
- 7S Lust, pornography
- 7T Tragic
- 7V Satire
- 7W Wit and humour

Note. Theme is defined by Uzzell (“Narrative technique”) as “an underlying truth about life”. The above headings should be construed in this light, and not confused with these below, which refer to the subject setting of the work in question. Haines notes that “not all (novels) convey a theme in this sense of a dominating idea implicit in the whole composition”, and further observes that the theme or underlying motif is more commonly found in Continental than in English or American works. Thus, in many cases, the above characteristics will be diffuse and need not be specified. When in doubt, choose the heading under Subject Environment.

Subject Environment

- 8
- 8A Philosophy, mysticism
- 8B Religion
- 8C Psychology
- 8CH Supernatural, ghosts
- 8D Society, communal, civilisation
- 8DF Family, home
- 8E Education
- 8F Politics
- 8FK Socialist
- 8G Government
- 8H Military, war
- 8HMA Army
- 8J Law
- 8K Crime
- 8KD Detection
- 8KP Punishment, prison
- 8KS Espionage
- 8L Science
- 8M Medicine
- 8N Nature, wild life
- 8P Agricultural, rural life
- 8Q Commerce, business

8R	Industri, trades
8S	Transport
8SA	Highway
8T	Art
8U	Literature
8UN	Journalism
8V	Sport
8VA	Ballgames
8VD	Cycling
8VF	Combat
8W	Entertainment
8WC	Circus
8WL	Films
8WR	Radio, television
8X	Travel, exploring
8XC	Castaways, shipwreck

Characters

9	
9A	Racial (sub-divide as Literature sub-divisions)
9B	Economic
9BA	Lower classes
9BB	Middle classes
9BC	Upper classes
9C	Vocational (sub-dvide as Subject Environment)
9D	Age
9DA	Child
9DB	Adolescent
9DD	Middle age
9DE	Old age
9E	Sex
9F	Family
9G	Psychological
9J	Savage
9K	Eccentric
9L	Abnormal
9N	Animal
9X	Imaginary, fairy

IV AUTHOR

Name and date as required

Work, title as required

Bilag D: Walkers system fra 1970

(Ved en del af facetterne, især for 'Time' og 'Place', har Walker givet en del eksempler på, hvordan klassemærker og hjælpetabeller fra UDC (den forkortede udgave på engelsk fra 1961) udmøntes. Disse eksempler er udeladt af denne fremstilling.)

Summary of Classification

Facet Indicators

A
"..."

B
C
D

'...'
(...)

E
F
G
H

Relationship Signs

:
/
%
&
=
,
*
@
;

Intercalation Device

((...))

Literature Facets

Language

Period (See 'Common Sub-divisions: Time')

Narrative Facets

Form

Plot

Style

Subject Facets

Period (See 'Common Sub-divisions: Time')

Geographical Setting (See 'Common Sub-divisions: Place')

Theme - Objective

Theme - Subjective

Subject Environment

Characters

In relationship to, general

Up to and including

Negation, opposition, less than

Supporting, allied to, in addition

Equal to, the same as, linking

Part of, containing, belonging, in

Reaction, resulting from, following

Causation, making, preceding

Comparison

Common Sub-divisions

Time

As U.D.C 'Common Auxiliaries of Time'.

Place

As U.D.C 'Common Auxiliaries of Place'.

Schedule of Terms

Literature Facet

A Language

AJ	English	(Since the vast majority of books in British libraries are in the standard English tradition this need not be specified, thus highlighting other aspects of these works.)
AJJ	Provincial	
AJN	Welsh	
AJS	Scottish	
AJW	Irish	
AJZ	Other English literatures	(For sub-divisions of classes AJJ to AJZ and other sub-literatures of English use the Common Sub-divisions of Place.)
AK	Foreign languages	(For the collection of all non-English material if closer specification is not desired.)
AKL	Celtic	
AKP	Gaelic	
AL	Scandinavian	
ALK	Danish	
ALM	Icelandic	
ALQ	Norwegian	
ALS	Swedish	
AM	Netherlands	
AML	Dutch	
AMQ	Flemish	
AN	German	
ANL	Austrian	
ANQ	Swiss	
AP	French	
AQ	Spanish	
AR	Portuguese	
AS	Italian	
ASN	Other Romance languages	
ASR	Provençal	
ASU	Rumanian	
ASX	Swiss	
AT	Polish and Baltic	

ATJ	Polish
ATN	Old Prussian
ATQ	Lithuanian
ATT	Lettish
AU	Russian and Slavonic
AUJ	Russian, Eastern Slavonic
AUM	Ukrainian
AUQ	Bulgarian
AUT	Yugoslavic, Southern Slavonic
AUW	Czechoslovakian, Western Slavonic
AV	Magyar
AVJ	Hungarian
AVN	Turkish
AVS	Finnish
AVW	Esthonian
AW	Semitic
AWJ	Arabic
AWM	Hebrew
AWQ	Hamitic
AWR	Egyptian
AWU	African
AWX	Indo-Iranian, Dravidian
AX	Chinese
AXS	Japanese
AY	Other languages
AZ	Collections from various languages

“...” Period

Divide with ‘Common Sub-divisions: Time’. Use double quotes as specified in U.D.C.

Narrative Facet

B Form

BJ	Adaptations, versions
BL	Continuations, serials
BN	Short novel
BQ	General collected novels, collections
BS	Short story
BU	Miscellaneous, original
BY	Unfinished works

Plot

CJ	Allegory, fantasy, legend
CL	Autobiographical, diaries
CN	Episodic, discontinuous form, short incidents

CQ	Stream of consciousness
CT	Epistolary
CV	Puzzles, conundrums
CX	Original, experimental

D Style

DJ	Foreign texts
DM	Dialect
DQ	Original, invented language
DU	Fine writing, prose poetry

Subject Facet

'...' Period

Divide with 'Common Sub-divisions: Time'. Use single quotes to distinguish facet from Literature Period Facet.

(...) Geographical Setting

Divide with 'Common Sub-divisions: Place'. Use the brackets or parantheses as in U.D.C. to distinguish facet.

E Theme - Objective

EJ	Philosophical, moral, ethical, fate
EJR	Religious
EK	Psychological
EKL	Personal relationships
EKS	Sex, love
EKU	Meta-psychology, unconscious, dreams, hypnotism
EL	Biographical (Sub-divide by first three letters of biographee's name, within parentheses. It is recommended that the full name and dates of the biographee should appear in the catalogue entry and that an analytical entry should be made under the biographee's name.)
EM	Social relationships
EML	Change, reform, opinion, conventions
EMP	Relations, tolerance
EMT	Process, leadership, decadence, transformation
EMX	Groups, community, heredity
EN	Historical, the past
EP	Educational, teaching
EQ	Political, government
ER	Law, crime, justice
ES	War, military
ET	Scientific
EU	Medical
EV	Nature

EW	Agricultural, rural life
EX	Economic, commercial
EXS	Industrial, trades
EY	Artistic
EZ	Literary

Note: All of the above classes may be sub-divided using the whole classification and relationship signs.

Theme is defined by Uzzell as ‘an underlying truth about life’. The above headings should be construed in this light and not confused with those in the Subject Environment Facet, which refer to the subject setting of the work in question. Haines notes that ‘not all (novels) convey a theme in this sense of a dominating idea implicit in the whole composition’, and further observes that the theme or underlying motif is more commonly found in Continental than in English or American works. Thus, in many cases, the above characteristics will be diffuse and need not be specified. When in doubt, choose the heading under Subject Environment. These points, however, do not apply to the Theme – Subjective, where we have works written under, or catering for, a dominant emotion as distinct from an idea.

F Theme - Subjective

FJ	Atmosphere, imaginative, poetic
FL	Dramatic
FLH	Horror, suspense
FM	Tragic, sorrow
FN	Sentiment, nostalgia
FP	Romance, love
FPL	Love stories
FR	Lust, pornography
FT	Adventure (Need not be specified unless no other facets illustrate the work.)
FT (76/9)	Westerns
FV	Satire
FW	Wit, humour, light entertainment
FWL	Humour, funny stories

G Subject Environment

GJ	Philosophy, mysticism	(Sub-divide as U.D.C., Class 1.)
GJP	Religion	(Sub-divide as U.D.C., Class 2.)
GJU	Psychology, personal relationships	(Sub-divide as U.D.C., class 159.9.)
GK	Society, communal, civilization, social life	
GKJ	Racial groups, struggle	(Sub-divide as Characters)
GKM	Economic classes, relations	(Sub-divide as Characters)
GKQ	Family, marriage	(Sub-divide as U.D.C., class 392.)
GKT	Residential classes	
GKTL	Urban classes	
GKTP	Suburban	
GKTS	Village, small town	
GKTV	Rural	

GKV	Societies, clubs, associations (Sub-divide as U.D.C., class 363/367)
GKX	Ceremonials, customs, festivals, folklore, holidays (Sub-divide as U.D.C., class 39.)
GL	Education (Sub-divide as U.D.C., class 37.)
GM	Politics, theory, state <u>Form of state - evolution</u>
GMJ	Primitive, tribal
GMJP	Ancient, slave
GMJU	Feudal, monarchic
GMK	Democratic, representative
GML	Dictatorial, authoritarian <u>Form of state - area</u>
GMM	National
GMN	Imperial, colonial
GMNP	Federal
GMNU	International <u>Form of state - ideal</u>
GMP	Utopian <u>Theory</u>
GMQ	Nationalism
GMR	Liberalism, radicalism
GMS	Anarchism
GMT	Socialism
GMU	Communism
GMV	Capitalism, conservatism
GMW	Fascism <u>Machinery</u>
GMX	Elections
GMY	Parties (Sub-divide as Theory)
GMZ	Revolutions, struggle
GN	Government, administration <u>Machinery</u>
GNJ	Central executive
GNK	Crown, president
GNL	Cabinet
GNM	Parliament, legislature
GNN	Imperial, governor
GNP	National, civil service
GNQ	Local, provincial
GNR	State
GNS	Municipal
GNT	International, U.N.O. <u>Relations</u>
GNU	Individuals
GNV	Special classes (Sub-divide by whole classification)
GNW	Foreign, diplomacy

GP	War, military	
GPK	War	(Sub-divide by date and place)
GPN	Military life	
GPR	Army	(Sub-divide as U.D.C. Classes 355/359)
GPU	Navy	(Sub-divide as U.D.C. Classes 355/359)
GPX	Air Force	(Sub-divide as U.D.C. Classes 355/359)
GQ	Law	(Sub-divide as U.D.C. Class 34)
GQN	Crime	
GQP	Against ideas, morals; obscenity, gambling, drunkenness	
GQQ	Against persons; homicide, drugs	
GQR	Against property; fraud, larceny	
GQS	Against state; treason, espionage, smuggling	
GQT	International	
GQU	Detection, police work	
GQV	Punishment	
GQW	Death	
GQX	Physical	
GQY	Prisons	(Sub-divide as U.D.C. Class 343.8)
GQZ	Exile	
GR	Science	(Sub-divide as U.D.C. Class 5)
GRS	Medicine	(Sub-divide as U.D.C. Class 61)
GS	Nature, wild life	(Sub-divide as U.D.C. Class 5)
GSR	Agriculture, rural life, fishing	(Sub-divide as U.D.C. Class 63)
GT	Commerce, business, economics	
GTJ	Finance, economics, banking	(Sub-divide as U.D.C. Classes 330, 332/334, 336/339 and 368)
GTM	Business management	(Sub-divide as U.D.C. Classes 65/651, 655 and 657/658)
GTQ	Trade, distribution, retailing, markets, advertising	(Sub-divide as U.D.C. Classes 38/382, 64 and 659)
GTT	Communications, post	(Sub-divide as U.D.C. Classes 383/384 and 654)
GTW	Labour, industrial relations	(Sub-divide as U.D.C. Class 331)
GU	Industry, technology, invention	(Sub-divide as U.D.C. Classes 6, 62, 64, 66/69)
GV	Transport	(Sub-divide as U.D.C. Classes 383/388 and 656)
GW	Art	(Sub-divide as U.D.C. Class 7/78)
GX	Literature, libraries, journalism, authorship, publishing	(Sub-divide as U.D.C. Classes 02, 06, 07, 655.4/5 and 8)
GY	Sport, entertainment	(Sub-divide as U.D.C. Class 79)
GZ	Travel, exploring	(Sub-divide as U.D.C. Class 910)

H Characters

HJ	Racial (Sub-divide as Literature Facet)
	<u>Economic, rank</u>
HK	Lower classes, pupils

HKJ	Slaves, beggars	
HKP	Working class	
HKU	Upper working class	
HL	Middle class, subordinate leaders, teachers	
HM	Upper class, leader, officers, headmasters	
HN	Vocational (Sub-divide as Subject Environment. Includes way of life)	
	<u>Age</u>	
HP	Child	
HPS	Adolescent, youth	
HPSR	Boy	
HQ	Mature, adult, prime of life (Use only in relationship)	
HQP	Middle age	
HQU	Old age	
	<u>Sex</u>	
HR	Male	
HS	Female	
HSS	Hermaphrodite	
	<u>Family, parental</u>	
HT	Father, husband	
HU	Mother, wife, widow	
HV	Brother	
HVP	Sister	
HVU	Other family relationship	
HW	Psychological, individual character	
	(Sub-divide as U.D.C. Class 159.9)	
HX	Savage, primitive	
HY	Non-human, animal	(Sub-divide as U.D.C. Class 59)
HZ	Imaginary	
HZL	Fairy, goblin	